

Ekonomická univerzita v Bratislave

Národohospodárska fakulta

DIZERTAČNÁ PRÁCA

**Formovanie vysokoškolského vzdelávacieho priestoru
v Európskej únii v komparácii s prístupmi na Slovensku**

Vedný odbor: ekonomická teória

Autor: Ing. Miriam Koóšová

Školiteľ: prof. Ing. Vojtech Stanek, PhD.

Bratislava 2009

ABSTRAKT

KOÓŠOVÁ, Miriam: *Formovanie vysokoškolského vzdelávacieho priestoru v Európskej únii v komparácii s prístupmi na Slovensku* [Dizertačná práca] – Katedra sociálneho rozvoja a práce. Národohospodárska fakulta. Ekonomická univerzita v Bratislave. Doktorandský študijný odbor: ekonomická teória. – Školiteľ: prof. Ing. Vojtech Stanek, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2009. - 160 s.

Cieľom dizertačnej práce je analyzovať proces tvorby vysokoškolského vzdelávacieho priestoru v Európskej únii a prejavy jeho implementácie na Slovensku. Úlohou je identifikovať problémy a načrtnúť niektoré možné riešenia. Práca je rozdelená do 4 kapitol. Obsahuje 14 obrázkov, 26 tabuliek a 8 príloh. Prvá kapitola je venovaná teoretickým východiskám v oblasti ľudského kapitálu, zmenám vo vývoji spoločnosti, vzdelávaní a vzdelávacej politike. V druhej časti sa pozornosť autorky obracia na Európsku úniu a na dokumenty a procesy, ktoré napomáhajú formovaniu konkurencieschopného vysokoškolského vzdelávacieho priestoru, pričom komparuje členské krajiny najmä z hľadiska organizácie vysokého školstva, jeho financovania a medzinárodnej mobility. Tretia kapitola je venovaná slovenskému vzdelávaciemu systému a jeho problémom. Identifikuje potrebu nadväznosti reformných opatrení, nakoľko zdôrazňuje celoživotný aspekt vzdelávania. Predmetom poslednej kapitoly je terciárne vzdelávanie v Slovenskej republike. Autorka definuje organizáciu vysokého školstva, pričom poukazuje na enormný nárast počtu vysokoškolských študentov v súvislosti s financovaním a kvalitou vzdelávania. Zaoberá sa aj postavením absolventov vysokých škôl na trhu práce v súvislosti s ich zameraním. Riešenie problémov vidí v komplexnom prístupe k zmenám, v spolupráci všetkých zainteresovaných strán ako aj v dôraze na kvalitu vzdelávania, ktorá bez dostatočného financovania školstva, vedy a výskumu nie je možná.

Kľúčové slová: Ľudský kapitál. Vzdelanie. Terciárne vzdelávanie. Bolonský proces. Európska únia. Slovenská republika.

ABSTRACT

KOÓŠOVÁ, Miriam: *Forming of higher education area in the European Union in comparison with approaches in Slovakia* [Thesis] - Department of Social Development and Labor. National Faculty. University of Economics in Bratislava. Scope of PhD. Studies: economic theory. – Tutor: prof. Ing. Vojtech Stanek, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2009. – 160 s.

The aim of the thesis was to analyze the process of creating the area of higher education in the European Union and the manifestations of its implementation in Slovakia. To identify problems and outline some possible solutions. The work is divided into 4 chapters. It contains 14 pictures, 26 tables and 8 annexes. The first chapter deals with the theoretical basis in human capital, changes in the development of society, education and training policy. In the second part the authoress draws attention to the European Union and the documents and processes that help shape the competitive higher education area, at the same time comparing member countries particularly in terms of organization of higher education, its financing and international mobility. The third chapter is focuses on the Slovak education system and its problems. It specifies the need of follow-up reform actions since it stresses lifelong aspect of learning. Subject of the last chapter is the tertiary education in the Slovak Republic. The authoress defines organization of higher education, pointing to the enormous increase in the number of university students in connection with financing and quality of education. She also deals with the emplacement of graduates in the labor market in terms of their focus. Solving problems is seen in a comprehensive approach to the changes, in collaboration of all stakeholders as well as in the emphasis on quality of education, which is not possible without adequate funding of education, science and research.

Key words: Human capital. Education. Tertiary education. Bologna process. European Union. Slovakia.

PREDHOVOR

Vzdelávanie sa dostáva stále viac do pozornosti nielen odborníkov, ale aj verejnosti. Svedčí to o jeho dôležitosti pri postupnej zmene spoločnosti na učiacu sa spoločnosť. Významné postavenie pritom získava najmä vysokoškolské vzdelávanie, ktoré je kolískou pre ľudí túžiacich po poznaní a zdrojom vysoko kvalifikovaných odborníkov pre hospodársku prax. Z hľadiska konkurencieschopnosti vo svete je preto nevyhnutný spoločný postup štátov Európskej únie pri formovaní vysokoškolského priestoru, vyjadrený v dvoch rovinách bolonského procesu. Na Slovensku sa problematikou vzdelávania zaoberali a zaoberajú mnohí autori, ako napr. A. Kamiač, M. Zelina, P. Stanek, J. Mihálik, I. Dudová, A. Klas, či P. Plavčan. Z pohľadu Európskej únie existujú mnohé webové stránky (napríklad www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/aboutthiswebsite/), ktoré prinášajú množstvo veľmi aktuálnych informácií k bolonskému procesu.

K výberu témy dizertačnej práce ma viedlo predovšetkým moje pedagogické zameranie počas doktorandského štúdia, z ktorého vyplynul následný záujem dozvedieť sa o možnostiach rozvoja terciárneho vzdelávania čo najviac. Zámerom dizertácie je priblížiť ciele bolonského procesu, analyzovať problematické oblasti pri ich dosahovaní v Európskej únii i na Slovensku s vyústením do formulovania možných riešení. Ambíciou nie je vyriešiť všetky nastolené problémy, ale načrtnúť smerovanie systémových opatrení, ktoré by pomohli požadovaný stav dosiahnuť.

Predkladaná dizertačná práca vznikla za spolupráce s členmi Katedry sociálneho rozvoja a práce. Chcela by som týmto všetkým poďakovať za cenné pripomienky, ktoré mi pomohli prácu skvalitniť. Osobitná vďaka patrí môjmu školiteľovi prof. Ing. Vojtechovi Stanekovi, PhD. a konzultantke doc. Ing. Ivete Dudovej, PhD. za ich usmernenie a cenné rady. Takisto ďakujem Ing. Gézovi Mihálymu, CSc. a doc. PhDr. Rastislavovi Bednáríkovi, CSc. za inšpiratívne námety a prof. Ing. Pavlovi Vincúrovi, PhD. za erudovaný prístup počas doktorandského štúdia.

Ing. Miriam Koóšová

OBSAH

ÚVOD	12
1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY	18
2. VZDELÁVACIA POLITIKA V EURÓPSKEJ ÚNII	31
2.1 Prístupy, ktoré významne formovali vzdelávací proces v Európskej únii.....	31
2.2 Vybrané charakteristiky vzdelávania v Európskej únii	36
2.2.1 Organizácia vysokoškolského vzdelávania v Európskej únii.....	40
2.2.2 Financovanie vysokoškolského vzdelávania a podpora študentov	50
2.2.3 Medzinárodná mobilita.....	72
2.3 Proces tvorby európskeho vysokoškolského priestoru.....	80
3. VZDELÁVACIA POLITIKA NA SLOVENSKU	102
3.1 Vzdelávacia sústava Slovenskej republiky	103
3.2 Problémové okruhy slovenského školstva	106
3.3 Súčasné prístupy k reformovaniu regionálneho školstva	108
4. VYSOKOŠKOLSKÉ VZDELÁVANIE NA SLOVENSKU	113
4.1 Organizácia a štruktúra vysokých škôl na Slovensku	122
4.1.1 Samospráva vysokých škôl	122
4.1.1.1 Verejné vysoké školy	122
4.1.1.2 Štátne vysoké školy	126
4.1.1.3 Súkromné a zahraničné vysoké školy.....	126
4.1.1.4 Reprezentácia vysokých škôl	126
4.1.2 Pôsobnosť štátu vo vzťahu k vysokým školám	127
4.2 Financovanie vysokých škôl	128
4.3 Akreditácia vysokých škôl v duchu bolonského procesu	135
4.3.1 Kritériá začlenenia vysokých škôl.....	137
4.4 Uplatnenie absolventov vysokých škôl na trhu práce	141
4.5 Celoživotné vzdelávanie na Slovensku	156
ZÁVER	164
POUŽITÁ LITERATÚRA	172
PRÍLOHY	178

ZOZNAM OBRÁZKOV A TABULIEK

OBRÁZOK 1:	Percento absolventov terciárneho vzdelávania (ISCED 5-6) podľa študijného odboru 2004	45
OBRÁZOK 2:	Finančný stav doktorandov (stupeň ISCED 6) vo verejnom a súkromnom sektore dotovaným vládou, 2006/07.....	46
OBRÁZOK 3:	Typy súkromných príspevkov hrazené ročne študentmi v dennom štúdiu na získanie kvalifikácie prvého stupňa (ISCED 5) vo verejnom a/alebo vládou dotovanom súkromnom sektore, 2005/06.....	59
OBRÁZOK 4:	Špeciálne príspevky na školné, keď štúdium trvá dlhšie ako je stanovené na získanie prvej kvalifikácie (ISCED 5), 2005/06.....	61
OBRÁZOK 5:	Príjemcovia a účel verejnej finančnej podpory pre denné štúdium v terciárnom vzdelávaní na úrovni prvej kvalifikácie (ISCED 5) vo verejnom a/alebo štátom dotovanom súkromnom sektore, 2005/06.....	64
OBRÁZOK 6:	Formy finančnej podpory na pokrytie životných nákladov udeľovaná študentom denného terciárneho vzdelávania na úrovni prvej kvalifikácie (ISCED 5), verejný a/alebo štátom dotovaný súkromný sektor, 2005/06.....	65
OBRÁZOK 7:	Typy podpory na ubytovanie udeľované študentom, ktorí sú zapísaní v prvom stupni kvalifikácie (ISCED 5) vo verejných alebo štátom dotovaných súkromných inštitúciách, 2005/06.....	67
OBRÁZOK 8:	Podmienky, podľa ktorých sa postupuje pri rozširovaní rodinných prídavkov pre rodičov študentov v prvom stupni terciárneho vzdelávania, ISCED 5, 2005/06.....	69
OBRÁZOK 9:	Kritériá pre udelenie daňových úľav rodičom študentov, ISCED 5, 2005/06.....	72
OBRÁZOK 10:	Vysokoškolskí študenti prichádzajúci študovať do danej krajiny v % celkovej vysokoškolskej študentskej populácie (2006).....	75
OBRÁZOK 11:	Vysokoškolskí študenti odchádzajúci študovať z danej krajiny v % celkovej vysokoškolskej študentskej populácie (2006).....	76

OBRÁZOK 12: Typy finančnej podpory na medzinárodnú mobilitu denných študentov v prvom kvalifikačnom stupni terciárneho vzdelávania (ISCED 5) vo verejných alebo štátom dotovaných súkromných inštitúciách, 2005/06.....	78
OBRÁZOK 13: Formy finančnej podpory špeciálne na mobilitu denných študentov v terciárnom vzdelávaní v zahraničí, v prvom kvalifikačnom stupni (ISCED 5) vo verejných alebo štátom dotovaných súkromných inštitúciách, 2005/06.....	79
OBRÁZOK 14: Vývoj rozpočtu verejných vysokých škôl v % HDP, 1990-2008.....	129
TABUĽKA 1: Percento absolventov v pomere k populácii vo veku typickom pre ukončenie daného typu terciárneho vzdelávania(1995-2006)..	42
TABUĽKA 2: Vývoj miery absolventov v pomere k populácii na úrovni ISCED 6 v % (1995 - 2006).....	43
TABUĽKA 3: Podiel študenti/pedagogickí pracovníci v terciárnom vzdelávaní (ISCED 5-6), verejný a súkromný sektor spolu (2006).....	49
TABUĽKA 4: Ročné výdavky na vzdelávacie inštitúcie ako % z HDP, verejné a súkromné spolu (1995, 2000, 2005).....	51
TABUĽKA 5: Verejné výdavky na vzdelávacie inštitúcie ako % z HDP (2005).....	52
TABUĽKA 6: Percentuálny pomer verejných a súkromných zdrojov financovania terciárneho vzdelávania (2000, 2005).....	54
TABUĽKA 7: Ročné výdavky na študenta terciárneho vzdelávania (ISCED 5-6) prepočítané na USD podľa PKS (2005).....	56
TABUĽKA 8: Úroková sadzba a spôsoby splatenia pôžičiek na pokrytie životných nákladov študentov v dennom terciárnom vzdelávaní na úrovni prvej kvalifikácie (ISCED 5) vo verejnom a/alebo štátom dotovanom súkromnom sektore, 2005/06.....	66

TABUĽKA 9:	Študentská mobilita a zahraniční študenti v terciárnom vzdelávaní (2006).....	73
TABUĽKA 10:	Chronológia prijímaných dokumentov v rámci tzv. bolonského procesu.....	81
TABUĽKA 11:	Absolventi v školskom roku 2007/2008 (vysoké školy za kalendárny rok 2008).....	105
TABUĽKA 12:	Počet študujúcich na vysokých školách za kalendárny rok, 1989-2008.....	117
TABUĽKA 13:	Počet škôl, fakúlt a učiteľov na vysokých školách, 1989-2008.....	119
TABUĽKA 14:	Počet absolventov na vysokých školách za kalendárny rok, 1989-2008.....	120
TABUĽKA 15:	Návrh rozpisu dotácií štátneho rozpočtu verejným vysokým školám v roku 2009.....	132
TABUĽKA 16:	Miera nezamestnanosti v % aktívnej populácie podľa dosiahnutého vzdelania (1997-2006).....	144
TABUĽKA 17:	Miera nezamestnanosti podľa vzdelania počítaná metodikou výberového zisťovania pracovných síl v %, 1995-2008.....	146
TABUĽKA 18:	Vysoké školy podľa druhu, 1990-2005.....	147
TABUĽKA 19:	Záujem o jednotlivé študijné odbory, 2009.....	149
TABUĽKA 20:	Porovnanie univerzít podľa záujmu zamestnávateľov o ich absolventov, 2009.....	149
TABUĽKA 21:	Priemerný evidenčný počet zamestnaných osôb podľa ekonomických činností (OKEČ) v osobách, 2003-2008.....	150
TABUĽKA 22:	Voľné pracovné miesta podľa ekonomických činností (OKEČ), 2003-2008.....	151
TABUĽKA 23:	Nezamestnaní podľa ekonomickej činnosti (OKEČ) posledného zamestnania v tisíckach osôb, 2003-2008.....	152

TABUĽKA 24: Počet absolventov programov ďalšieho vzdelávania rozdelených podľa vekovej štruktúry za rok 2007.....	157
TABUĽKA 25: Počet vzdelávaných a absolventov v programoch ďalšieho vzdelávania za rok 2007.....	158
TABUĽKA 26: Percentuálny podiel vzdelávacích programov ďalšieho vzdelávania s akreditáciou v období rokov 2002 – 2007.....	158

ZOZNAM SKRATIEK A SYMBOLOV

AT – Rakúsko

atď. – a tak ďalej

BE - Belgicko

BG - Bulharsko

CY - Cyprus

CZ - Česká republika

DE - Nemecko

DK - Dánsko

ECTS – európsky systém prenosu kreditov

ECVET - európsky systém prenosu kreditov pre odborné vzdelávanie a prípravu

EE - Estónsko

EL - Grécko

ENQA – európska sieť pre zaistovanie kvality vo vysokoškolskom vzdelávaní

ES - Španielsko

EÚ - Európska únia

EUR - euro

EU27 - 27 členských štátov Európskej únie

FI - Fínsko

FR - Francúzsko

HDP – hrubý domáci produkt

HNP – hrubý národný produkt

HU - Maďarsko

IE - Írsko

IS - Island

ISCED - Medzinárodná klasifikácie stupňov vzdelania

IT - Taliansko

KEGA - kultúrna a edukačná grantová agentúra Ministerstva školstva SR

LI - Lichtenštajnsko

LT - Litva

LU - Luxembursko

LV - Lotyšsko

MT - Malta

napr. - napríklad

NL - Holandsko

NO - Nórsko

OKEČ – odvetvová klasifikácia ekonomických činností

PKS – parita kúpnej sily

PL - Poľsko

PT - Portugalsko

RO - Rumunsko

SE - Švédsko

SI - Slovinsko

SK - Slovenská republika

SKK – slovenská koruna

SR – Slovenská republika

TR - Turecko

tzv. – takzvaný

USD – americký dolár

UK - Spojené kráľovstvo

VEGA - vedecká grantová agentúra Ministerstva školstva SR

ÚVOD

Téma dizertačnej práce *Formovanie vysokoškolského vzdelávacieho priestoru v Európskej únii v komparácii s prístupmi na Slovensku* nás oslovila nepopierateľnosťou svojho významu ako aj aktuálnosťou. Takto formulovaná téma vytvorila obrovský priestor na skúmanie problematiky terciárneho vzdelávania u nás i v Európskej únii. Konkurencieschopný vysokoškolský vzdelávací systém je základnou podmienkou pre rozvoj spoločnosti jednotlivých krajín, ako aj ich zoskupení. Rovnako vytvára potenciál pre rozvoj každého jednotlivca žijúceho v danej komunite. V súčasnej globalizujúcej sa dobe nie je možné dosiahnuť konkurencieschopnosť vysokých škôl budovaním ich postavenia len na národnej úrovni.

Tým, že je Slovensko súčasťou Európskej únie, získalo množstvo výhod vyplývajúcich z možnosti vzájomného prepojenia vzdelávacích systémov členských krajín. Mobilita študentov i zamestnancov by mala byť v rámci únie jednoduchšia. Túto potrebu si však kompetentní uvedomili omnoho skôr, a tak bola Slovenská republika už pri podpise Bolonskej deklarácie v roku 1999, ktorá jednoznačne vymedzila potrebu medzinárodnej spolupráce na úrovni terciárneho vzdelávania.

Aktuálnosť témy je daná postupnou premenou spoločnosti na učiacu sa spoločnosť, a tým aj rastúcimi nárokmi na vysokoškolské inštitúcie. Ich kvalitu je potrebné budovať zvnútra organizácie až po jej medzinárodné vzťahy. Bolonský proces pritom vymedzuje dve roviny potrebnej medzinárodnej spolupráce. Prvou z nich je spolupráca vzdelávacích inštitúcií na úrovni Európskej únie, ktorá je logickým vyústením integračných snáh v tejto oblasti. Vytvorením európskeho vysokoškolského priestoru, v ktorom si vzdelávacie inštitúcie vymieňajú nielen informácie, ale aj ľudské zdroje, vznikne konkurenčne zaujímavý systém schopný odolať tlaku konkurencie z iných krajín. Druhou rovinou je spolupráca za hranice Európskej únie, ktorá umožní využívať aj poznatky a skúsenosti takých vyspelých vzdelávacích systémov, akým je napríklad americký.

Je potrebné zdôrazniť prepojenie európskeho priestoru vyššieho vzdelávania s európskym výskumným priestorom. Univerzity sú kolískou vedeckých a výskumných pracovníkov a sú aj užívateľmi vedeckých výstupov, na čo pri budovaní vzdelávacích systémov nemôžeme zabúdať. Práve vysoké školy sú schopné produkovať kapacity prinášajúce do spoločnosti potrebné inovácie, ktoré pomáhajú trvalo udržateľnému rozvoju spoločnosti i ekonomiky.

Aj napriek aktuálnosti tejto problematiky neexistuje na Slovensku práca zameriavajúca sa na samotný bolonský proces a genézu cieľov, ktoré ho formulujú. Preto nazeranie na reformu terciárneho vzdelávania z tohto pohľadu prinesie nové poznatky. Teoretickými východiskami pri skúmaní významu vzdelávania, najmä toho terciárneho, sa pre nás stali teórie ľudského kapitálu (Becker), investícií do ľudského kapitálu (Schultz, McMahon a pod.) ako aj teórie vzdelávania (Aronowitz).

Vzhľadom na blížiaci sa rok 2010, ktorý by mal byť odpoveďou, či jednotlivé krajiny naplnili ciele bolonského procesu, pokúsime sa odpovede hľadať už dnes. Koncom prvej dekády od podpisu Bolonskej deklarácie sa pokúsime zhodnotiť smerovanie Slovenska pri ich napĺňaní v komparácii s mierou ich napĺňania v ostatných členských krajinách.

Ciele, metódy a štruktúra práce

Naším hlavným cieľom je analýza súčasného stavu vysokého školstva na Slovensku v nadväznosti na formovanie vysokoškolského vzdelávacieho priestoru v Európe v rámci bolonského procesu a jeho priorít. Pokúsime sa identifikovať jeho silné a slabé stránky a formulovať odporúčania, ktoré by pomohli smerovaniu Slovenska na ceste za kvalitným konkurencieschopným vysokým školstvom.

Prvým čiastkovým cieľom pre naše skúmanie je identifikácia významu vzdelávania a dôvodov, prečo sa naň v dnešnej neustále meniacej sa dobe

orientuje viac a viac pozornosti. Podkladom k tomu sú teoretické východiská z makroekonomickej i mikroekonomickej teórie. K vzdelávaniu môžeme pristupovať ako k verejnému statku, ale aj ako k statku súkromnému. Hranica medzi týmito dvoma chápaniami je pritom veľmi ťažko vymedziteľná. Vzdelávanie je verejný statok v tej miere, v akej jeho výsledky prinášajú výhody celej spoločnosti. Súkromným statkom je potom v miere, v ktorej z neho majú výhody jednotlivci. Samozrejme každý vzdelávajúci sa človek si uvedomuje prínosy, ktoré mu prináša: pocit sebarealizácie, budúce uplatnenie a jednoduchší prístup na trh práce, či samotný pozitívny pocit z poznania. Čím vyššie a kvalitnejšie vzdelanie človek získava, tým lepšie vie pracovať so získanými informáciami a využívať ich pre svoj prospech, a tým vyššie sú aj jeho výhody. Pri vysokoškolskom vzdelávaní sú výhody pre jednotlivca nesporné, čo často vyvoláva diskusie o jeho spoplatnení. Prospech zo vzdelávania však využíva aj spoločnosť, v ktorej jednotlivec žije a pôsobí. Nevzdelanosť a neexistujúca túžba po poznaní sú nepriateľmi pokroku akejkoľvek spoločnosti. Pri otázke jeho financovania nám však ekonomická teória neumožní vzdelávanie, najmä to vysokoškolské, zaradiť k verejným statkom, a teda ani zdôvodniť jeho financovanie len z verejných prostriedkov. Čistý kolektívny statok musí spĺňať podmienku nevylúčenia, čo vzhľadom na vyšší dopyt ako ponuku vo vysokoškolskom vzdelávaní nie je možné. Orientácia spoločnosti na vzdelávanie, a to nielen to formálne, by mala byť aj napriek tomu prirodzená. Z nej vyplýva smerovanie k pokroku vo vede a výskume, ktoré rovnako prináša prospech spoločnosti, ktorý je mnohonásobne vyšší ako prospech, ktorý prináša jednotlivcovi. Na európskej pôde si kompetentní túto potrebu uvedomili a teraz je na jednotlivých štátoch, aby sa k podpore vzdelávania nielen hlásili, ale aby ju aj realizovali.

Charakteristika procesov v oblasti vzdelávania v Európskej únii, ktoré by mali predurčovať aj smerovanie jej jednotlivých členov, je druhým čiastkovým cieľom, s ktorým sa zaoberáme v druhej kapitole. Máme záujem priblížiť význam cieľov bolonského procesu a zhodnotiť mieru ich napĺňania v krajinách Európskej únie, čím definujeme aj postavenie Slovenska v tejto oblasti. Pritom nám nejde o detailnú analýzu jednotlivých školských

systémov, ich pozitív a negatív, nakoľko ich rozmanitosť by si vyžadovala omnoho hlbšie a časovo náročnejšie skúmanie, ako máme k dispozícii.

V ďalších kapitolách práce sa naša pozornosť upriamuje na Slovensko. Ich zámerom je zhodnotiť, či orientácia na vzdelávanie, nie je len teoretickým vyhlásením a či pokrok, ktorý v tejto oblasti Slovensko zaznamenáva, je dostatočný a v súlade s tým, k čomu nás vedie Európska únia. Z tejto orientácie vyplynul tretí čiastkový cieľ dizertačnej práce, a to analýza vysokoškolského vzdelávania na Slovensku s dôrazom na priority bolonského procesu a jeho súlad s potrebami trhu práce. Samozrejme ide o proces, ktorý je dlhodobý, nakoľko v krátkom čase nie je možné zmeniť myslenie ľudí. A vzdelávaciu sústavu predsa vytvárajú ľudia. Tí, ktorí sú prijímateľmi vzdelania, si musia uvedomovať jeho pozitíva a musia byť ochotní odpútať sa od učenia sa, ktoré sa u nás praktizovalo dlhé roky. Je potrebné neučiť sa preto, lebo to od nás niekto vyžaduje, ale preto, lebo si uvedomujeme svoju vlastnú potrebu osobnostného rozvoja. Vzdelávanie musí ľudí baviť a motivovať. Na druhej strane systému stoja vyučujúci, ktorých postavenie je potrebné pozdvihnúť na úroveň hodnú samotného vzdelávania sa. To si však vyžaduje aj zmenu postoja vyučujúcich, ktorí nesmú stagnovať na úrovni vedomostí a vyučovacieho procesu, ktorý už dlho vykonávajú. Je potrebné zavádzať inovácie do vyučovacích metód i výskumných činností. Je slovenská realita napĺňaná takto definovaného smerovania? Odpoveď na túto otázku sa pokúsime nájsť komparáciou stavu v Európe a na Slovensku. Skúsenosti z európskych krajín nám môžu byť nápomocné, ak si vieme vybrať a aplikovať postupy, ktoré sú vhodné práve pre Slovákov - chtiac či nechtiac ovplyvnených svojou minulosťou a kultúrou.

Ambíciou tejto práce je identifikácia oblastí, ktoré si vyžadujú zlepšenie, a tých, v ktorých Slovensko už začalo svoju cestu. Vysokoškolsky vzdelaní ľudia tvoria základný potenciál pre vedeckú a výskumnú činnosť, do rozvoja ktorého bude nevyhnutné mnoho investovať. V každej oblasti, a teda aj vo vzdelávaní, musia začínať všetky zmeny od prvpočiatku. Bez zmien v základnom a strednom vzdelávaní by sme nemohli očakávať efekty ani vo vysokoškolskom vzdelávaní a následne vo výskume. Rovnako

nevynecháme ani celoživotné vzdelávanie, ktoré je predpokladom neustáleho rozvoja spoločnosti.

V nadväznosti na formulovaný predmet a ciele práce sme zvolili metódy vedeckého skúmania. Východiskovým materiálom použitým pri spracovaní témy bola dostupná odborná domáca a zahraničná literatúra, výstupy vedeckej fronty, ako aj medzinárodné štúdie a dokumenty. Informácie čerpáme aj z legislatívnych predpisov, zahraničných a domácich štatistických databáz.

Vo veľkej miere využívame metódu komparácie, ktorá je aplikovaná pri vyhodnocovaní kvantitatívnych údajov. Porovnávame ich vývoj z časového hľadiska v jednoduchých časových radoch, najmä v časti dizertačnej práce venujúcej sa Slovenskej republike. Využívame rozsiahlu sekundárnu teoreticko-kritickú analýzu kvantitatívnych a kvalitatívnych dát, ako aj historicko-logický prístup pri sledovaní vývojových tendencií. Okrem statickej komparatívnej analýzy tak využívame aj analýzu dynamickú s cieľom zachytiť dianie vo vysokoškolskom vzdelávaní v čase a priestore.

Ďalej využívame aj základné matematicko-štatistické metódy (ako napríklad jednoduchý aritmetický priemer). Vypovedaciu schopnosť dát pritom zvyšujeme schematickými tabuľkovými a grafickými metódami, ktoré prehľadne dokumentujú teoretické a praktické aspekty skúmanej problematiky v logickej nadväznosti na text.

Pri zhrnutí teoretických a praktických záverov odvodených z jednotlivých analýz používame induktívno-deduktívnu metódu. V závere zapájame metódu syntézy a formulujeme čiastkové teoretické názory. Uplatnením systémového prístupu sme zistenia usporiadali, vyhodnotili a interpretovali.

V súlade s využívaným metodickým prístupom sme dizertačnú prácu rozdelili na štyri kapitoly, ktoré ďalej podľa potreby členíme na menšie tematické celky.

Prvá kapitola stručne vymedzuje základné teoretické východiská potrebné pre ďalšie skúmanie problematiky. Venuje sa teóriám ľudského kapitálu v spojení so vzdelávaním, pričom sa pokúša poukázať aj

prostredníctvom nich a dynamického historického vývoja spoločnosti na rastúci význam najmä vyššieho vzdelávania.

Druhá kapitola je svojim obsahom zameraná na Európsku úniu. Venuje sa jednak medzinárodným zmluvám, dokumentom a deklaráciám v oblasti vzdelávania, a jednak komparácií krajín v rámci Európskej únie. Pozornosť pritom upriamuje najmä na samotnú organizáciu štúdia na vysokých školách, ich financovanie a medzinárodnú mobilitu na úrovni vysokých škôl. Táto kapitola ponúka aj chronologické obsiahnutie bolonského procesu, ktorý je základom pre vytvorenie európskeho vysokoškolského priestoru, a ktorý nám umožňuje identifikovať prioritné osy vo vývoji terciárneho vzdelávania.

Tretia kapitola stručne približuje vzdelávací systém na Slovensku, nakoľko sme ho nemohli opomenúť aj napriek nášmu zameraniu na terciárne vzdelávanie. Jedným zo základných princípov vedomostnej spoločnosti i znalostnej ekonomiky je totiž práve celoživotné vzdelávanie, a teda je dôležitá i logická a jednoduchá nadväznosť jeho jednotlivých súčastí počas celého biologicky aktívneho života človeka.

Pozornosť poslednej kapitoly sa sústreďuje priamo na vysoké školstvo na Slovensku, pričom sa pokúša identifikovať nielen jeho problémy, ale poukázať aj na kroky, ktoré vedú k pozitívnym zmenám terciárneho vzdelávania u nás. Venuje sa organizácii a štruktúre vysokých škôl na Slovensku, ich financovaniu, akreditácii v duchu bolonského procesu, uplatneniu absolventov vysokých škôl na trhu práce a v neposlednom rade aj celoživotnému vzdelávaniu.

1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Ludský kapitál v ekonomických teóriách

„Ludským kapitálom nazývame súhrn vrodenných a nadobudnutých schopností, zručností a vedomostí, ktorými ľudia disponujú. Výnos z ľudského kapitálu spočíva vo zvýšení schopnosti jednotlivca, ktorý sa prejaví v raste jeho zárobkových možností, t.j. prináša výnos porovnateľný s výnosom z vlastníctva fyzického alebo finančného kapitálu. Vlastníctvo ľudského kapitálu sa v slobodnej spoločnosti obmedzuje na osobu, ktorá týmito schopnosťami disponuje a zaniká je smrťou.“ (Lisý, 2003)¹

Výstižná Lisého definícia naznačuje špecifickosť ľudského kapitálu, ktorá je daná jeho vlastnosťami. Ľudský kapitál predstavuje poznatky stelesnené v pracovníkoch, nie je univerzálne zameniteľný a je len ťažko merateľný. Do istej miery je komplementárny s technológiou, nakoľko jednotlivec či ekonomika ho môžu najlepšie využiť vtedy, ak majú k dispozícii zariadenia, vďaka ktorým sú schopní využiť svoj potenciál. Ľudský kapitál je viazaný ku svojmu nositeľovi, a tak aj jeho mobilita je ohraničená fyzickou mobilitou jednotlivca. Pomalšie sa tak alokuje do miest, kde by mohol byť efektívnejšie využitý. Jeho životnosť je takisto ohraničená individuálnou dĺžkou života človeka, čo znamená, že je potrebné hľadať možnosti jeho neustálej reprodukcie. Návratnosť investícií do ľudského kapitálu je pritom spravidla dlhodobá, nakoľko proces jeho získavania u jednotlivca je zdĺhavý. Podobne dlho trvá cyklus od investície do ľudského kapitálu po pozorovateľné výsledky.

Investícia do vzdelania (či už zo strany spoločnosti alebo jednotlivca) znamená zvýšené náklady súvisiace so vzdelávaním a zároveň náklady príležitostí, ktoré vyvstanú, nakoľko jedinec odkladá vstup na trh práce. Tieto náklady sú v budúcnosti kompenzované vyššími výnosmi zo vzdelania.

¹ Lisý, J. a kol.: *Dejiny ekonomických teórií*, 2003.

Tak ako je výnosom z práce a ľudského kapitálu pre jednotlivca mzda, pre spoločnosť je to pridaná hodnota. Keďže nositeľmi ľudského kapitálu sú ľudia, vytvárať ho znamená pracovať s každým človekom, vychovávať ho a vzdelávať. Štát ho ovplyvňuje prostredníctvom množstva špecifických inštitúcií, ktorými sú v prvom rade rodina a školy všetkých stupňov. Neinvestuje teda priamo do jednotlivcov, ale do inštitúcií, ktoré u jednotlivcov ľudský kapitál zvyšujú.

Koncepciu ľudského kapitálu uplatnili vo svojich dielach už ekonómovia ako Petty, Smith, Marshall, či Knight. Ucelené koncepcie však prišli až po druhej svetovej vojne, kedy sa skúmanie ľudského kapitálu sústredilo na empirický výskum v oblasti ľudských zdrojov, ako aj na kvantifikáciu výnosov z investícií do ľudského kapitálu.

Theodore W. Schultz pozeral na vzdelávanie nie ako na spotrebu, ale ako na investície do ľudského kapitálu, ktoré svojmu nositeľovi prinášajú výnosy, keď zvyšujú jeho produktivitu a dôchodok.

Gary S. Becker rozdelil ľudský kapitál na všeobecný (univerzálne schopnosti, zručnosti a danosti, upotrebitel'né viac-menej v každej oblasti ľudskej činnosti) a špecifický (špeciálne vedomosti a zručnosti upotrebitel'né v konkrétnom odbore či type činnosti). Zhromaždil veľké množstvo teoretických úvah a empirických dôkazov o dôležitosti ľudského kapitálu v rozličných oblastiach ekonomickej praxe. Mikroekonomickými štúdiami poukázal na motiváciu k podstúpeniu investície do ľudského kapitálu, ktorou je vplyv na budúci reálny dôchodok. Súkromné výnosy z tejto investície vníma ako rozdiel medzi mzdou nekvalifikovaného pracovníka a mzdou pracovníka s vyšším vzdelaním.²

Z empirických výskumov v druhej polovici 20. storočia sa ukázalo, že výnosy z investícií do ľudského kapitálu boli dokonca vyššie ako výnosy z investícií do fyzického kapitálu. Berúc do úvahy náklady vzdelania (čas a priame náklady v podobe poplatkov školného) a súčasnú hodnotu budúcich tokov príjmov, jednotlivec bude podľa nich motivovaný sa ďalej vzdelávať až dovtedy, kým sa nebudú tieto veličiny rovnať.

² Pozri: Becker, G. S.: Human capital. Chicago: The University of Chicago Press, 1993.

McMahon poukazuje na pozitívne externality investícií do vzdelania. Kategorizuje ich na peňažné, nepeňažné, súkromné a sociálne. Mzdy predstavujú priame súkromné peňažné výnosy, a vplyv na rast HDP a príjmy ostatných (ak im zvýšime produktivitu) sociálne peňažné výnosy. Efektívnejšie spravovanie domácnosti, zvyšovanie ľudského kapitálu vo svojom okolí, celoživotné vzdelávanie a nepeňažné uspokojenie z práce predstavujú súkromné nepeňažné výnosy. Nepeňažné sociálne výnosy sú napr. výhody zo života vo vzdelanej spoločnosti (lepšie občianstvo, stabilita demokracie, znižovanie chudoby, nižšie miery kriminality) a služby vzdelanej komunity (šírenie poznatkov článkami, knihami, médiami ale aj neformálnymi kanálmi).

Makroekonomické štúdie hovoria o ľudskom kapitále ako o faktore súvisiacom s výkonnosťou ekonomiky. Poznatky o vzťahu vzdelávania a ekonomického rastu čerpajú z mikroekonomických štúdií, no umožňujú lepšie zachytiť ich spoločenské výnosy. Vytvorili sa dva hlavné prúdy makroekonomických modelov teórií rastu: neoklasický model a nová teória rastu. Základný východiskový rozdiel medzi nimi je, že prvý predpokladá zvyšovanie úrovne ľudského kapitálu, ktoré zabezpečí zvýšenie tempa rastu až kým sa nedosiahne nový rovnovážny stav. Nové teórie vychádzajú z toho, že zvýšenie úrovne ľudského kapitálu zabezpečí permanentné zvýšenie tempa rastu, pretože výhody vzdelania sa pozitívnymi externalitami prenášajú na ostatných a prejavujú sa na makroekonomickej úrovni.

Neoklasická teória ekonomického rastu meria príspevok fyzického a ľudského kapitálu k ekonomickému rastu s cieľom porovnať rozdiely v úrovni outputu rôznych ekonomík na pracovníka na základe skutočnej pridanej hodnoty jednotlivých faktorov. Príčiny rozdielov v outpute na pracovníka medzi krajinami vyplývajú z rozdielov v produktivite alebo intenzite využívania faktorových vstupov. Táto teória identifikovala význam ľudského kapitálu, no nevysvetľuje mechanizmus jeho zvyšovania.

Cieľom novej teórie rastu je identifikovať jeho zdroje, úlohu rôznych faktorov, priblížiť pôvod rozdielných mier rastu medzi krajinami, vysvetliť vývoj rozdielných mier rastu v jednej krajine v čase ako aj identifikovať

opatrenia, ktoré majú najväčšiu pravdepodobnosť zvýšiť samotný ekonomický rast.

Vplyv ľudského kapitálu na ekonomický rast je zjavný v posledných desaťročiach napríklad v Japonsku. Napriek nedostatku prírodných zdrojov sa mohli spoľahnúť na vzdelaných a disciplinovaných ľudí, ktorí umožnili vyššiu mieru inovácií a zvýšili adaptabilitu ekonomiky na nové technológie. R. M. Solow zase zistil, že na priemernom prírastku HNP v USA participoval vedecko-technický pokrok 51,4%.³ K podobným záverom dospel aj E. Dennison. Až dve tretiny príspevku technického pokroku k ekonomickému rastu možno vysvetliť znalosťami. Zistil tiež, že podiel znalostí na prírastku hospodárskeho rastu predstavoval v rokoch 1948-1969 v USA až 60%.⁴

Mnohí autori zaoberajúci sa vzťahom ľudského kapitálu a ekonomického rastu jednoducho stotožňujú ľudský kapitál so školským vzdelávaním (Gould, Ruffin, Gundlach, Benhabib, Spiegel).⁵

Ľudský kapitál prispieva ku prosperite spoločnosti zvyšovaním produktivity práce a umožnením rýchlejšieho prijímania technológií. Rovnako dôležité sú však i dôsledky jeho pôsobenia v ostatných oblastiach spoločenského života – zlepšenie zdravotnej úrovne obyvateľov a kvality medziľudských vzťahov, znižovanie sociálneho vylúčenia, vyššia motivácia a občianska participácia.

Levin a Raut dospeli k záveru, že ľudský kapitál sa najlepšie realizuje v oblasti exportu, kde sa v najväčšej miere uplatňujú nové technológie, čo prináša najvyššiu mieru zhodnotenia. Okrem toho vyššia úroveň ľudského kapitálu v krajine implikuje nižšiu úroveň spotreby a teda vyššie úspory, ktoré môžu byť premenené na investície.⁶

³ Pozri: Solow, R. M.: Technical Change and the Aggregate Production Function. Review of Economics and Statistics. August 1957.

⁴ Pozri: Dennison, E. F., Chung W.K.: Economic Growth and Its Sources. In: Ruksand, M.G.: Macroeconomic Decision Making in the World Economy. 3. vydanie, The Dryden Press, 1986, s.666.

⁵ Pozri: Dobeš, M.: Ľudský kapitál a ekonomika (<http://www.saske.sk/cas/2-2003/dobes-std.html>).

⁶ Levin, A., Raut, L. K.: Complementarities between exports and human capital in economic growth: Evidence from the semi-industrialized countries. Economic Development and Cultural Change, 1997.

Veľká pozornosť teoretikov je venovaná aj inováciám. Bishop o nich hovorí ako o spojive medzi ľudským kapitálom a výkonnosťou ekonomiky.⁷ Vo svojej štúdii pozoroval 7,8%-ný vplyv vzdelávania na mieru inovácie v práci. Podobne Finegold a Soskice hovoria o pasci nízkej kvalifikácie a kvality. Investície do vzdelávania súvisia s pokrokom vo vede a prinášajú možnosť inovácií a zvyšovania kvality.⁸ Galor, Tsiddon⁹ a Schultz¹⁰ zase uvádzajú, že schopnosť ľudí adaptovať sa meniacemu ekonomickému prostrediu a novej technológii úzko súvisí s mierou ich ľudského kapitálu. Ľudský kapitál teda pozitívne pôsobí na vytváranie nových technológií prostredníctvom inovácií.

Zmeny vo vývoji spoločnosti

V druhej polovici 20. storočia dochádzalo k významným zmenám vo vývoji ekonomiky a spoločnosti. Po druhej svetovej vojne prišlo k postupnému znižovaniu konkurenčnej schopnosti odvetví a odborov náročných na lacnejšiu pracovnú silu, čo malo za následok jej zdražovanie nezodpovedajúce rastu produktivity práce.

Ďalším fenoménom sa stal obrovský nárast množstva informácií. Derek de Solla Price, ktorý skúmal rast počtu vedeckých časopisov od roku 1665, zistil, že už v roku 1830 bolo pre vedca nemožné sledovať všetky články svojho odboru. Usúdil, že objem informácií rastie exponenciálne a

⁷ Pozri: Blundell, R. a kol.: Human capital investment: The returns from education and training to the individual, the firm and the economy. Fiscal studies, 1999.

⁸ Pozri: Temple, J.: Growth effects of education and social capital in the OECD. Working paper. Oxford: Nullfield College, 2000.

⁹ Pozri: Galor, O., Tsiddon, D.: The distribution of human capital and economic growth. Journal of Economic Growth, 1997.

¹⁰ Pozri: Schultz, T. W.: The value of the ability to deal with disequilibria. Journal of Economic Literature, 1975.

zdvojnásobuje sa každých 5 až 6 rokov¹¹. Koncom 50. rokov minulého storočia sa tento nárast začal označovať ako informačná explózia.

Americký štatistický úrad začal v 50-tych rokoch triediť 400 odvetví americkej ekonomiky a povolania rozdelil na tie, ktoré sa zaoberali spracovaním informácií, a tie, ktoré zahŕňali manuálnu prácu. Spozoroval, že v roku 1956 počet pracovníkov v oblasti informácií prekročil počet manuálne pracujúcich. Odvtedy sa začal datovať vstup USA do tzv. informačnej spoločnosti, v ktorej prevládajú pracovníci spracúvajúci informácie. Spadajú sem odvetvia ako školstvo, administratíva, výskum, či médiá. U nás sa o tomto jave začalo hovoriť okolo roku 1970.

Sedemdesiate roky priniesli prudký nárast cien surovín a energie. Objavili sa novo industrializované rozvojové krajiny, ktoré investovali do drahšej kvalifikovanej pracovnej sily a vo veľkej miere využili výsledky vedy a výskumu. Masovo zavádzali nové technológie. Pod vplyvom vedecko-technického pokroku sa podstatne skracoval výrobný cyklus výrobkov, zvyšovala sa frekvencia inovácií a vzrastala diverzifikácia výrobkov. Na trhu tak k cenovej konkurencii pribudla konkurencia v oblasti kvality a úžitkových parametrov výrobkov.

Informačná technika v spojení s telekomunikačnou technikou vytvorila materiálnu základňu informačnej spoločnosti a spoločnosti vedomostnej. Informačné technológie a znalosti vytvorili komplementárne zložky, ktoré sa vzájomne dopĺňujú a podmieňujú. Stali sa zdrojom nového typu bohatstva, hospodárskeho rozvoja a komparatívnych výhod. Vzdelanostný a vedeckovýskumný potenciál sa tak stal kľúčovým faktorom rozvoja znalostnej ekonomiky.

Znalostná ekonomika je založená na zvýšenom využívaní poznatkov a znalostí, ako najvyššej formy poznania, pre ciele ekonomickej efektívnosti. Znalosti sú základom pridanej hodnoty výroby, služieb a ostatných odvetví ekonomiky, a ich výhradným nositeľom je ľudský kapitál. Vznikajú a sú využívané v ľudských mozgoch.

¹¹ Pozri: Price, D.de S.: Science since Babylon. Yale University Press, 1961.

Požiadavky kladené na kvalifikáciu pracovnej sily sa zvýšili. „V ekonomike založenej na znalostiach rastie úroveň špecializovaných zručností a vyžaduje sa úplne iný druh pracovníkov (ktorí myslia, inovujú).“ (Toffler et al., 1996)¹² Mali by mať viac odborných vedomostí, pracovných zručností a návykov, väčšiu špecializáciu a schopnosť spolupracovať. Zvýšenie mobility pracovnej sily a celoživotné vzdelávanie sú samozrejmosťou.

Učenie sa stáva stredobodom záujmu ľudských činností, a organizácie sa stávajú učiacimi sa organizáciami. Do pozornosti sa dostávajú vzdelávanie, inovácie, výskum a vývoj, vedecká spolupráca, rastúca intenzita využívania informačných a komunikačných technológií, bezbariérová komunikácia, vzájomné prepojenie, spolupráca a vytváranie partnerstiev, tvorba virtuálnych organizácií, zlučovanie a integrácia pôvodne oddelene fungujúcich ekonomických sektorov, konkurencia založená na znalostiach, atď. Za základné piliere budovania vedomostnej ekonomiky sa považujú tieto faktory: inovácie, nové technológie, vzdelávanie a podniková dynamika. Všetky sú dynamizované globalizáciou posilňovanou medzinárodnou mobilitou odborníkov, informačných a komunikačných technológií a liberalizáciou obchodu. Postaviť budúci vývoj len na dočasných komparatívnych výhodách, ako je lacná pracovná sila, nie je perspektívne.

Podmienkou vzniku znalostnej ekonomiky je existencia učiacej sa (vedomostnej) spoločnosti. V nej sú vedomosti ľudí považované za najcennejší kapitál a prístup k nim po celý život za jedno zo základných ľudských práv. Takáto spoločnosť vedomosti či znalosti nielen „spotrebúva“, ale systematicky ich aj generuje. Poznanie sa uplatňuje vo všetkých jej oblastiach. Vzdelávanie sa stáva prirodzeným, nutným a cieľavedomým procesom. Začína od narodenia a prebieha počas celého obdobia biologicky a psychicky aktívneho života človeka. Medzi podstatné podmienky vzniku a existencie vedomostnej spoločnosti patrí zásadné zvyšovanie spoločenského poznania; trvalý kvantitatívny a kvalitatívny rozvoj ľudského kapitálu; podpora vedy; zvyšovanie sociálnej súdržnosti v spoločnosti a uskutočňovanie ekonomickej politiky podporujúcej inovácie.

¹² Toffler, A., Tofflerová, H.: *Utváranie novej civilizácie (Politika tretej vlny)*, 1996.

Objavujú sa úvahy, že za vedomostnou spoločnosťou bude nasledovať ďalšia spoločnosť, možno nazývaná postvedomostná spoločnosť, alebo spoločnosť rýchlych rozhodnutí, ktorá nám, pochopiteľne, dnes nie známym, ale predvídateľným spôsobom bude prostredníctvom dokonalejšej techniky a technológií umožňovať zrýchlenie globálnych sociálnych vzťahov formou komunikácie v reálnom čase.¹³ Všetky ľudské činnosti budú charakterizované rýchlosťou, nutnosťou konať tu a teraz v rozličných sociálnych situáciách.

Vzdelávanie a vzdelávacia politika

„Ľudský kapitál sa skladá zo znalostí a schopností vyrábať, ktoré sú stelesnené v pracovnej sile. Za investíciu do ľudského kapitálu môže byť považované vzdelávanie.“ (Dornbusch et al., 1994)¹⁴ Bez vzdelania nie je možné dosiahnuť zdravý hospodársky život a kultúrny rozvoj krajiny. Preto sa aj pozornosť Európy obracia na oblasť vzdelávania s väčším dôrazom ako kedykoľvek predtým. Vzdelávanie patrí medzi služby, ktoré charakterizujú štyri vlastnosti: nehmotnosť, neskladovateľnosť (službu nemožno vyrobiť do zásoby), neoddeliteľnosť (produkcia a spotreba služby prebieha súčasne) a premenlivosť.

V súvislosti s ním sa hovorí o mnohých jeho funkciách, ako sú preventívna, nápravná, či iné. Dôležité je vnímať vzdelávanie v jeho ekonomickej a sociálnej kultúrnej funkcii či dimenzii. Ekonomická funkcia sa na znalosti pozerá ako na výrobný faktor, ktorý významne prispieva k rozvoju ekonomiky. Plne sa prejavuje v teórii endogénneho rastu, ktorá vyzdvihuje ľudský faktor a jeho komerčné využitie. Všade vo svete je viditeľné, že vo vyspelých krajinách prosperujú predovšetkým odvetvia založené na znalostiach. Vzdelanie zvyšuje kvalitu pracovných síl, čím rastie ich produktivita. Sociálne kultúrna funkcia naopak odzrkadľuje vplyv vzdelávania na rozvoj ľudskej osobnosti, jej kultúrne, mravné a spoločenské

¹³ Pozri: Plavčan, P.: Vedomostná spoločnosť. In *ACADEMIA: súčasnosť a perspektívy vysokých škôl a vedy*, 2006, roč. 17, č. 4, s. 3-11.

¹⁴ Dornbusch, R., Fischer, S.: *Makroekonomie*. 1994

hodnoty. Formuje vzťah jednotlivcov k spoločnosti, spotrebe, využitiu voľného času i k samotnému vzdelávaniu. Rovnako pomáha rozširovať sociálny kapitál spoločnosti, množstvo formálnych aj neformálnych občianskych iniciatív pôsobiacich v komunite, hustotu ich vzájomných prepojení a sietí a od nich sa odvíjajúcu úroveň vzájomnej dôvery (nielen medzi známymi, ale i medzi neznámymi ľuďmi), čo umožňuje komunitám realizovať zámery, pružne využívať príležitosti a čeliť prípadným hrozbám.

Táto funkcia je dôkazom úzkeho prepojenia sociálnej politiky so vzdelávacou politikou. Vzdelanie ovplyvňuje sociálnu štruktúru spoločnosti, jej hodnotový rámec, životné podmienky obyvateľov ako i kvalitu života. Vzdelávacia politika je teda súhrnom konkrétnych činností a opatrení, ktorými štát a ostatné subjekty ovplyvňujú vzdelanie a vzdelávaciu sústavu. Rozhoduje o vzdelávacích inštitúciách, prístupe k vzdelávaniu, obsahoch a cieľoch vzdelania, spôsobe riadenia a financovania. Cieľom vzdelávacej politiky je rozvoj poznávacej a duchovnej kapacity populácie a poznatkového a vedomostného fondu. Zároveň by mala zabezpečiť a rozvíjať morálno-hodnotové orientácie. Mala by kooperovať s politikou zamestnanosti a tak do istej miery ovplyvňovať vývoj na trhu práce. Musí zabezpečiť dostatok kvalifikovanej pracovnej sily, ktorej štruktúra zodpovedá potrebám trhu.

Vzdelávacia politika ako taká vychádza zo všeobecne definovaných princípov, ktoré sa nesú všetkými jej líniami. Vojtěch Krebs spolu so svojimi spolupracovníkmi vymedzili v knihe *Sociální politika*¹⁵ štyri základné princípy uznávané v súčasnej dobe vo väčšine európskych krajín:

- *princíp celoživotného vzdelávania* – Podstata celoživotného vzdelávania spočíva v neustálom získavaní a prehľbovaní si vedomostí a znalostí počas života jednotlivca. Nejde pritom len o formálne vzdelávanie (vo vzdelávacích inštitúciách, ktoré vedie k získaniu osvedčenia či titulu), ale aj o vzdelávanie neformálne (mimo formálneho vzdelávacieho systému) a informálne (ktoré prebieha dennodenne pri pracovných i mimopracovných aktivitách človeka).

¹⁵ Pozri: Krebs, V. a kol.: *Sociální politika*. Praha, ASPI, a.s., 2005.

Pre podporu celoživotného vzdelávania vydala Európska komisia v roku 2000 *Memorandum o celoživotnom učení*, v ktorom zdôraznila potreby získavania a obnovovania zručností, zvýšenia investícií do rozvoja ľudských zdrojov, inovácií vo výučbe a vzdelávaní, ocenenia vzdelávania, novej role poradenských služieb a priblíženia vzdelávania k domovu;¹⁶

- *princíp rovnakých šancí v prístupe ku vzdelávaniu* – Tento princíp predstavuje šancu na vzdelávanie sa pre všetkých. To znamená, že dostupnosť vzdelávania musí byť rovnaká pre každého jednotlivca, pričom každý ju využije podľa svojich možností, schopností a záujmov. Veľkú mieru tu zohráva aj diverzifikácia študijných programov;
- *princíp individualizácie a diferenciacie vo vzdelávaní* – Je potrebné, aby sa zo vzdelávacieho systému odstránila uniformita a presadil sa individuálny prístup k študujúcim. Nemôžu byť prehliadnuté žiadne problémy jednotlivca, rovnako ako ani nadanie či prirodzené schopnosti. Diferenciácia tak môže prispieť k tomu, aby si každý našiel svoju vlastnú cestu vo vzdelávaní, ktorá mu vyhovuje; a
- *princíp internacionalizácie vo vzdelávaní* – Vzdelávanie má nadnárodný význam a pri otváraní hraníc v rámci Európskej únie je teda spoločným cieľom všetkých krajín, aby dosiahlo vysokú kvalitatívnu úroveň a široké možnosti pre obyvateľov.

Medzi ďalšie často využívané princípy vzdelávacej politiky v Európskej únii, ktoré majú napomôcť jej transformácii na znalostnú ekonomiku, by sme mohli zaradiť princíp subsidiarity, európsku dimenziu vo vzdelávaní a odbornej príprave pri súčasnom zachovaní rozmanitosti, širokú základňu vedomostí spojenú s praxou, flexibilitu vzdelávacích a výchovných inštitúcií, spoluprácu medzi školou a podnikateľským sektorom, budovanie informačnej spoločnosti, mobilitu študentov a učiteľov, a podobne.

¹⁶ V Dánsku začal v 90. rokoch fungovať projekt ADAPT: EU – JobRotation v rámci ktorého firmy riešia neúčasť zamestnancov v zamestnaní počas obdobia ich ďalšieho vzdelávania. Na ich mieste dočasne pracujú zaškolení nezamestnaní pracovníci, pričom ako ukazujú výsledky, až 75% z nich zostáva na danom alebo podobnom pracovnom mieste aj po období zastupovania.

Vzdelávacia politika by mala byť pritom výsledkom prijatia základných názorov a postojov k problematike vzdelávania a výchovy. Nejde teda len o koncepciu súčasnej vlády, či ministerstva, ale o dlhodobé smerovanie, ktoré zabezpečí kontinuitu vo vývoji školstva. Vzdelávacia politika deklarujúca stanovisko verejnosti môže zamedziť nezmyselným zmenám v systéme pri zmene vládnych garnitúr. Medzi hlavné problémy, ktoré by mala riešiť, zaradili autori publikácie *Evropská vzdělávací politika*¹⁷ nasledujúce oblasti:

- vymedzenie väzby medzi vzdelávaním, pracovnou silou a ekonomickými faktormi;
- zohľadnenie sociálneho aspektu vzdelávacieho systému;
- vzťah medzi všeobecným prístupom ku vzdelaniu a kvalitou výučby;
- hodnotenie pedagogického procesu;
- problematika učiteľa a jeho vzdelávania;
- problematika riadenia školstva a školského manažmentu; a
- financovanie školstva.

Takto zameraná vzdelávacia politika by mala byť schopná naplniť požiadavky študentov, zamestnancov, zamestnávateľov, verejnosti i štátu.

Terciárne vzdelávanie

Najvýznamnejším zdrojom ľudského kapitálu pre vedomostnú spoločnosť je terciárne vzdelávanie, ktoré pripravuje vysokokvalifikovanú pracovnú silu. Rovnako ako vo všetkých sférach spoločenského života, prejavuje sa aj v ňom globalizácia a to nasledovne:¹⁸

¹⁷ Pozri: Brdek, M., Vychová, H.: *Evropská vzdělávací politika. Programy, principy a cíle*. Praha, Aspi Publisching, 2004.

¹⁸ Pozri: Plavčan, P.: Terciárne vzdelávanie vo vedomostnej spoločnosti. In *Technológia vzdelávania : vedecko-pedagogický časopis*, 2008, roč. 19, č. 3, s. 2-5.

- *Internacionalizácia* - prenos medzinárodných skúseností do činnosti vysokoškolských sústav v národných štátoch napríklad zmenou organizácie a metód výučby na vysokých školách;
- *Liberalizácia* - vznik a pôsobenie verejných, štátnych a súkromných, univerzitných a odborných, medzinárodných a národných vysokoškolských ustanovizní s veľkým počtom študijných programov;
- *Univerzalizácia* - prispôsobovanie obsahu štúdia v študijných programoch v podmienkach výlučnej autonómnosti vysokých škôl v oblasti obsahu vzdelávania (zmedzinárodnenie požiadaviek globálneho trhu práce na teoretické vedomosti a praktické zručnosti pracovnej sily);
- *Modernizácia* - neustála potreba inovácie študijných odborov a programov; uplatňovanie novej informačnej a komunikačnej techniky a technológií vo výučbe;
- *Deteritorializácia* - zvyšujúca sa mobilita študentov a učiteľov; transnárrodné vzdelávanie.

Nie všetky dopady globalizácie na terciárne vzdelávanie sú však pozitívne. Hádam najväčším negatívom je neustále zvyšovanie sa jednosmerného pohybu študentov a mladých učiteľov za vzdelaním a prácou do priemyselne vyspelých štátov (najmä do USA¹⁹). Tento fenomén poznáme pod pojmom „únik mozgov“. Druhým pomerne vypuklým problémom sa ukazuje byť transnárrodné vzdelávanie. Ide o všetky druhy študijných programov alebo krátkodobejších vzdelávacích kurzov, pri ktorých študenti študujú v štáte, ktorý nie je identický so štátom, v ktorom má sídlo inštitúcia, ktorá vydáva diplomy. Rozvíja sa najmä v tých štátoch, v ktorých sa neposkytujú niektoré študijné programy, vysokoškolská sústava je elitárska, neprijímajú sa uchádzači o štúdium pre nedostatok miesta, neexistuje dostatok možností na štúdium popri zamestnaní, neposkytuje sa vzdelávanie v jazyku menšín, štúdium je veľmi drahé, alebo sú transnárrodné študijné programy atraktívnejšie ako domáce. Podľa spoločne vypracovaného dokumentu medzinárodných organizácií UNESCO a Rady Európy sú vo svete rozšírené tieto formy transnárrodného vzdelávania:

¹⁹ Hoci ide o štát s najvyšším školným, ďalšími poplatkami za štúdium a životnými nákladmi, láka študentov výnimočnými podmienkami na štúdium prostredníctvom vysokých štipendií a práce s modernou technikou.

- *nadväzujúce (pripojené, spojené, spoločné) študijné programy* - spoločné študijné programy dvoch alebo viacerých vysokých škôl. Časti štúdia sa absolvujú na týchto vysokých školách tak, aby spolu tvorili jeden študijný celok;
- *pobočky vysokých škôl* - vysoká škola zriaďuje v inom štáte svoju pobočku podľa právnych predpisov hostiteľského štátu;
- *franchising* - vysoká škola požičia alebo predá študijný program inému subjektu v inom štáte. Osobitnou formou tohto typu nadnárodných inštitúcií sú tzv. virtuálne univerzity s vytvorenými kontaktnými miestami v hostiteľskom štáte;
- *off shore inštitúcie* - inštitúcie poskytujúce vysokoškolsky orientované kurzy sa presídľujú do štátov, ktorých právne prostredie im umožní tento druh činnosti a dosahovanie zisku; a
- *korporačné programy* - vytvorili si ich niektoré štáty, pre svojich vlastných občanov v zahraničí.

Negatívom takýchto foriem terciárneho vzdelávania je v mnohých prípadoch práve jeho kvalita a nedodržiavanie právnych predpisov hostiteľského štátu, ktoré môžu spôsobovať komplikácie pri uznávaní kvalifikácií.

Efektivitu ekonomiky, jej sektorov a odvetví dnes takmer výlučne prináša iba produkcia s vysokým podielom tvorivej ľudskej práce spredmetnenej v nových produktoch – inováciách. USA disponuje najväčším inovačným potenciálom, ale zároveň je aj krajinou, ktorá má najviac výskumných kapacít v zahraničí. Deklaruje to ich jednoznačný záujem participovať na intelektuálnom bohatstve ostatných krajín. Tradičná medzinárodná deľba práce sa tak posúva na vyššiu úroveň, a to na medzinárodnú deľbu intelektuálnej práce.

2. VZDELÁVACIA POLITIKA V EURÓPSKEJ ÚNII

2.1 PRÍSTUPY, KTORÉ VÝZNAMNE FORMOVALI VZDELÁVACÍ PROCES V EURÓPSKEJ ÚNII

Vzdelávacia politika v kompetencii Európskej únie v pravom slova zmysle neexistuje. Akékoľvek spoločné opatrenia v tejto oblasti sa môžu prijať iba na základe súhlasu všetkých členských štátov. Pod pojmom vzdelávacia politika Európskej únie teda chápeme súhrn činností a iniciatív (memorandá, kľúčové správy, programy na podporu vzdelávania a európskej mobility študentov a učiteľov, štrukturálne fondy, formálne nezáväzné smernice, odporúčania) v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy. Realizuje sa na základe subsidiarity - rozdelenia kompetencií medzi členskými štátmi a riadiacimi orgánmi Európskej únie, s podporou a dopĺňovaním národných vzdelávacích politík. Európa sa snaží o kooperáciu a koordináciu aj v tejto oblasti, hoci nie direktívnou cestou. Nakoľko má vzdelávanie veľký vplyv na sociálny a ekonomický rozvoj (nezamestnanosť, sociálne nerovnosti, exklúzia, konkurencieschopnosť, znevýhodňovanie určitých skupín spoločnosti...), Európska únia mu prikladá značný význam.

V *Rímskej zmluve* z roku 1957, zakladajúcej Európske hospodárske spoločenstvo, bolo spomenuté len odborné vzdelávanie vo forme politiky odbornej prípravy, ktorú má spoločenstvo definovať a realizovať. Všeobecné vzdelávanie sa teda vôbec nespomínalo.

Ďalšie zmeny v oblasti vzdelávania sa v Európe prejavili až o 20 rokov neskôr (1976), kedy Rada spoločenstva prijala akčný program vo vzdelávaní upozorňujúci na dôležitosť mobility študentov, učiteľov a výskumníkov. Smernice týkajúce sa vzájomného uznávania dosiahnutej úrovne kvalifikácie boli prvými právnymi úpravami Európskej únie, nakoľko boli dôležité pre voľný pohyb služieb a pracovných síl. Dôraz sa kládol na podporu mobility mladých ľudí a možnosť zvládnuť aspoň dva cudzie jazyky pred koncom povinnej školskej dochádzky.

V roku 1985 Najvyšší európsky súd rozhodol o uznaní vysokého školstva ako odborného vzdelávania a prípravy, čo znamenalo legislatívny základ pre iniciatívy Európskej únie v oblasti vzdelávania zakotvený v *Rímskej zmluve*. Nasledoval vznik európskych programov ako *ERASMUS*²⁰ a podobne.

Prelomom však bola *Maastrichtská zmluva* (1992), ktorá rozšírila činnosť Európskeho spoločenstva na oblasť vzdelávania a odbornej prípravy (článok 127). V jej článku 126 sa píše, že európske spoločenstvo bude prispievať k rozvoju kvality vzdelávania podporou spolupráce medzi členskými štátmi a akcie spoločenstva budú smerovať k rozvoju európskej dimenzie vo vzdelávaní, najmä prostredníctvom vyučovania a rozširovania výučby jazykov členských štátov; k podpore mobility študentov a učiteľov, uznávaniu diplomov a absolvovania škôl; k podpore spolupráce medzi vzdelávacími inštitúciami; k zabezpečeniu výmeny informácií a skúseností, ktoré sú spoločné pre vzdelávacie systémy všetkých členských štátov; k podpore rozvoja výmeny mládeže a sociálno-pedagogických pracovníkov; a k podpore rozvoja dištančného vzdelávania (priamy kontakt učiteľa so študentom sa nahrádza komunikáciou prostredníctvom komunikačných prostriedkov, ktorými sa dá učivo prednášať a vysvetľovať).

Kompetencie Európskej únie upravujú dva články následne prijatej *Amsterdamskej zmluvy* (1997), pričom oproti Maastrichtu neprišlo k výrazným zmenám. Činnosť únie je zameraná na európsku dimenziu vo vzdelávaní (výučba cudzích jazykov), podporu mobility študentov a učiteľov (uznávanie diplomov a započítavanie doby štúdia), podporu spolupráce medzi vzdelávacími inštitúciami, výmenu informácií a skúseností, podporu diaľkového vzdelávania, zlepšovanie základného i ďalšieho odborného vzdelávania a zároveň na udržanie multikulturality, ktorá je v Európe vysoko cenená. Členské štáty majú naďalej plnú zodpovednosť za úpravu obsahovej

²⁰ ERASMUS je súčasťou akčného Programu celoživotného vzdelávania Európskej komisie zameranou na vysokoškolské vzdelávanie. Jeho cieľom je zvyšovanie kvality vzdelávania a podpora európskej dimenzie vysokoškolského vzdelávania prostredníctvom medzinárodnej spolupráce univerzít. Pozostáva z troch prepojených častí: európskej medziuniverzitnej spolupráce, mobility študentov a vysokoškolských učiteľov a európskeho systému prenosu kreditov (ECTS).

a organizačnej stránky systému vzdelávania a ich kultúrnu a jazykovú rozmanitosť. Harmonizácii v oblasti vzdelávania podliehajú len ustanovenia, ktoré môžu ovplyvniť fungovanie a rozvoj jednotného trhu.

Medzníkom vo vzdelávacej politike bolo zasadnutie Európskej komisie v *Lisabone* (2000), na ktorom bol prijatý strategický cieľ, aby sa Európska únia stala do roku 2010 najkonkurencieschopnejšou a najdynamickejšie rastúcou na poznaní založenou ekonomikou na svete, schopnou neustáleho ekonomického rastu, poskytujúcou stále viac pracovných príležitostí a väčšiu sociálnu súdržnosť.

Na zasadnutí Európskej komisie v *Štokholme* (2001) sa tento cieľ rozpracoval na 3 strategické ciele a 13 konkrétnych cieľov. Boli určené aj indikátory umožňujúce monitorovať dosahovanie týchto cieľov. Ako strategické ciele EÚ v oblasti vzdelávania do roku 2010 boli stanovené tieto:

- zvyšovať kvalitu a efektívnosť vzdelávania v štátoch Európskej únie;
- podporovať prístup všetkých občanov únie ku vzdelávaniu; a
- otvoriť vzdelávacie systémy svet.

O rok neskôr na zasadnutí Európskej komisie v *Barcelone* (2002) boli prijaté tieto konkrétne ciele:

- do roku 2010 každý z členských štátov Európskej únie zníži aspoň o polovicu podiel žiakov, ktorí neukončia školskú dochádzku a dosiahne podiel týchto žiakov na celkovom počte žiakov 10% a menej, čo je priemer EÚ;
- do roku 2010 každý z členských štátov Európskej únie zníži v porovnaní s rokom 2000 aspoň o polovicu pomer mužov a žien, ktorí absolvujú štúdium matematiky, prírodných vied a techniky, pričom zabezpečí aj výrazný rast počtu absolventov týchto štúdií;
- do roku 2010 každý z členských štátov Európskej únie dosiahne stav, že najmenej 80% jeho 25 až 64 ročných obyvateľov bude mať najmenej stredoškolské vzdelanie s maturitou;

- do roku 2010 každý z členských štátov Európskej únie zníži aspoň o polovicu podiel 15 ročných žiakov, ktorí dosahujú podpriemernú úroveň v matematickej, prírodovednej a literárnej gramotnosti;
- do roku 2010 každý z členských štátov Európskej únie zabezpečí, aby sa na celoživotnom vzdelávaní zúčastnilo najmenej 10% jeho 25 až 64 ročných obyvateľov; a
- každý z členských štátov Európskej únie bude každoročne kontinuálne zvyšovať podiel výdavkov na vzdelávanie pripadajúcich na jedného obyvateľa a určí si v tomto smere konkrétne a transparentné kritériá.

Najvyšším orgánom EÚ v oblasti vzdelávacej politiky je Európsky parlament a jeho Výbor pre kultúru, mládež a vzdelávanie. Má aj ďalšie poradné orgány v oblasti vzdelávania, a to Poradný výbor pre odborné vzdelávanie, Hospodársky a sociálny výbor a Regionálny výbor. Výkonným orgánom EÚ je Európska komisia a jej generálne riaditeľstvá. Každý návrh Európskej komisie musí byť odsúhlasený Európskym parlamentom a Radou ministrov. Dôležitá je činnosť decentralizovaných organizácií a programov: *CEDEFOP* pre problematiku odbornej prípravy a vzdelávania a *EURYDICE* pre problematiku zberu a šírenia informácií o vzdelávaní v jednotlivých štátoch únie.

Príkladmi harmonizácie sú napríklad *Smernica Rady 77/486/EEC o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov* a *Nariadenie Rady č. 1612/68/EEC o voľnom pohybe pracovníkov v rámci spoločenstva*. Deťom pracovníkov migrujúcich za prácou garantujú možnosť vzdelávania sa v členských štátoch za rovnakých podmienok, ako majú ich občania. Existujú aj smernice týkajúce sa vzájomného a automatického uznávania diplomov a certifikátov vzťahujúcich sa na výkon regulovaných povolání (lekári, zdravotné sestry, pôrodné asistentky, architekti), na základe ktorých sa stávajú diplomy z európskych univerzít pre tieto oblasti automaticky platné vo všetkých krajinách únie.

Pre rozvoj vzdelávacích politík v rámci Európskej únie sú popri záväzných predpisoch významné aj rôzne dohody a dokumenty, ktoré hovoria

a všeobecnom smerovaní vzdelávania, a ku ktorým sa štáty hlásia dobrovoľne. Bývajú nazývané *Zelená* alebo *Biela kniha*.

Európska komisia vydala aj niekoľko memoránd, ktoré sa venujú problematike vzdelávania v Európe:

- *Odborné vzdelávanie v Európskom spoločenstve a Odborné vzdelávanie v Európskom spoločenstve, výzvy a perspektívy* - Spoločná politika v oblasti odborného vzdelávania vyžaduje vzájomné uznávanie diplomov a kvalifikácií v regulovaných povolaniach a porovnateľnosť v neregulovaných povolaniach.
- *Memorandum o vysokom školstve v Európskom spoločenstve* – Definuje zvýšenú účasť na diverzifikovanom vysokom školstve, partnerstvo s hospodárskym sektorom, celoživotné vzdelávanie i diaľkové vzdelávanie a európsku dimenziu vo vysokom školstve ako priority pre budúci vývoj.
- *Memorandum o otvorenom a diaľkovom vzdelávaní v Európskom spoločenstve* – Zaoberá sa myšlienkou vytvoriť na európskej úrovni diaľkovú univerzitu, no prichádza k záveru uprednostnenia spolupráce už existujúcich diaľkových univerzít.

Okrem toho stále pribúdajú dokumenty, ktoré sa venujú problematike vzdelávania, ako *Zelená kniha o európskej dimenzii vo vzdelávaní* (1993)²¹, *Rast, konkurencieschopnosť a zamestnanosť. Výzvy a cesty do 21. storočia: Biela kniha* (1994)²², *Biela kniha o vzdelávaní a odbornej príprave*:

²¹ Európska dimenzia – vytváranie povedomia európskeho občianstva sa považuje za jednu z hlavných úloh škôl (nadmárodná spolupráca v otázkach mobility pracovných síl a výmeny študentov i učiteľov, zavádzanie európskej dimenzie v príprave a v ďalšom vzdelávaní učiteľov, rozvoj vyučovania cudzích jazykov, diaľkové štúdium pomocou multimédií, podpora inovácií vo vzdelávaní pomocou nadnárodných sietí, výmena informácií a skúseností prostredníctvom programov Eurydice a Arion, podpora európskych škôl ako vývojových laboratórií multikulturálneho vzdelávania).

²² Cieľom rozsiahlej knihy je podnietiť diskusiu a uľahčiť rozhodovanie na zvýšenie konkurencieschopnosti ekonomiky únie. (odporúčania: skvalitnenie spolupráce škôl a podnikov; zvýšená účasť súkromného sektora na vzdelávaní a odbornej príprave; decentralizácia riadenia školstva a skvalitnenie koordinácie jednotlivých článkov riadenia; dôraz na všeobecné vzdelanie; rozvoj multidisciplinárnych schopností študentov; vytvoriť efektívny a fungujúci systém celoživotného a kontinuálneho vzdelávania, ktorý sa má realizovať aj v podnikoch; presne, správne a včas anticipovať potrebu profesijných zručností; realizovať legislatívne a fiškálne opatrenia na podporu investícií do vzdelávania zo strany súkromného sektoru; používanie najnovších technológií vo vzdelávaní a ich štandardizácia; vytvoriť účinný všeobecne platný európsky kvalifikačný priestor; rozvíjať európsku dimenziu vo vzdelávaní; a zvyšovať kvalitu vzdelávania)

Vyučovanie a učenie na ceste k učiacej sa spoločnosti (1995)²³, *Zelená kniha Vzdelávanie, odborná príprava, výskum: prekážky nadnárodnej mobility* (1996)²⁴, *akčný plán Učenie v informačnej spoločnosti v rokoch 1996 – 1998*²⁵, *Na ceste k Európe vedenia* (1997)²⁶, *eEurope, eLearning*, ktorých množstvo svedčí o tom, že je vzdelávaniu prikladaný obrovský význam.

Relatívne novým fenoménom je celoživotné vzdelávanie, ktoré sa do popredia dostáva od roku 1996, ktorý bol vyhlásený európskym rokom celoživotného vzdelávania. Ide o všetky aktivity učenia a poznávania v priebehu života jednotlivca, ktoré prebiehajú nielen vo formalizovanom vzdelávacom systéme, ale aj doma, na pracovisku, v obci i celej spoločnosti. V roku 2001 vydala Európska komisia správu s názvom *Vytvorenie európskeho priestoru celoživotného vzdelávania skutočnosťou*, ktorá stanovila koncepciu implementácie celoživotného vzdelávania do reality.

2.2 VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY VZDELÁVANIA V EURÓPSKEJ ÚNII

V kontexte formovania znalostnej ekonomiky a učiacej sa spoločnosti sa v Európskej únii postupne formuje *európsky priestor znalostí*. Ten je tvorený Európskym priestorom výskumu a inovácií a Európskym priestorom

²³ V knihe sa uvádzajú tri hlavné výzvy, na ktoré musia členské štáty reagovať: vývoj informačnej spoločnosti, internacionalizácia ekonomiky a rast vedeckých a technologických poznatkov, pričom kniha ponúka aj odpovede na ne prostredníctvom umožnenia prístupu k širokej základni poznatkov pre všetkých a rozvoja schopnosti jedinca zamestnať sa a zaradiť sa do ekonomického života.

²⁴ Analyzuje prekážky brzdiace európsku mobilitu študentov, učiteľov i výskumných pracovníkov a navrhuje opatrenia na ich odstránenie.

²⁵ Európska únia si v tejto oblasti vytýčila za cieľ urýchliť vstup škôl do informačnej spoločnosti ich vybavením informačnými prostriedkami, najmä multimédiami; podporovať širokú aplikáciu multimédií vo vyučovacom procese a vytvoriť čo najväčšie množstvo multimediálnych vzdelávacích programov a služieb; a posilniť európsku dimenziu vo vzdelávaní informačnými technológiami.

²⁶ Cieľom je vysvetliť a zdôvodniť smernice Európskej únie v oblasti vzdelávania. Ekonomická konkurencieschopnosť, zamestnanosť a naplnenie osobných ambícií občanov Európy nemôžu byť založené na výrobe materiálnych tovarov. Vytváranie blahobytu spočíva v tvorbe a rozširovaní poznatkov, čo závisí predovšetkým na úsilí v oblasti výskumu, vzdelávania a odbornej prípravy a na schopnosti podporovať inovácie. Na to je potrebné budovať otvorený a dynamický európsky vzdelávací priestor.

vzdelávania a odbornej prípravy (s podsystémami Európsky priestor vysokoškolského vzdelávania a Európsky priestor celoživotného učenia), ktoré sú vzájomne previazané.

Vysoké školy sa vnímajú ako súčasť takzvaného *znalostného trojuholníka* a sú potrebné pre rozvoj každej jeho oblasti. Jeho vrcholy predstavujú vzdelávanie, výskum a inovácie. Najvyšším vrcholom by pritom mali byť inovácie. Tak sa trojuholník stane nie rovnostranným, ale rovnoramenným. Inovácie predstavujú premenu získaných poznatkov na ekonomické hodnoty a sú vstupnou i výstupnou bránou celého systému. Vzdelávanie reaguje na požiadavky ekonomiky a pripravuje výskumných pracovníkov, výsledky ktorých by mali byť aplikovateľné v hospodárskej sfére. Celý tento proces sa deje za účelom zvyšovania konkurencieschopnosti krajiny a v z tohto pohľadu Európska komisia definovala tri výzvy pre európske vysoké školstvo: dosiahnutie kvality na svetovej úrovni; zdokonalenie riadenia; a zvýšenie a diverzifikácia financovania.

Najväčším problémom starého kontinentu je katastrofálne nízka úroveň konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov, ktorá vyplýva z ich nízkej inovačnej schopnosti. Práve oni, ktoré sú hybnou silou flexibility v ekonomike, zavádzajú nové technológie v najmenšej miere. Pritom ich veľkosť ich predurčuje na to, aby boli schopné urýchlene reagovať na technologické novinky, či dokonca s nimi prichádzať.

Preto je potrebné klásť dôraz na dlho zabúdané vzdelávanie. Podstatou by mala byť zmena celého chápania najmä vysokoškolského učenia. Nemalo by ísť len o zmenu kvantitatívnu, ktorú zabezpečíme prostredníctvom všeobecnej prístupnosti vysokoškolského štúdia, ale predovšetkým o kvalitatívnu zmenu povahy ponúkaného štúdia.

Clark Kerr už v roku 1963 propagoval poňatie univerzít ako komplexov v rámci poznávacieho priemyslu a kládol dôraz na ich manažérske riadenie a priame zapojenie sa do ekonomického rozvoja. Znamená to, že už pred viac ako 40 rokmi hovoril o takmer všetkých

princípoch, ktoré sa odrážajú v dnešných reformných snahách terciárneho vzdelávania.²⁷

Stanley Aronowitz, ako jeden z teoretikov postmodernej teórie vzdelávania, uvádza v knihe *Knowledge Factory* tri aspekty univerzitného pôsobenia²⁸:

- odborná príprava - príprava študentov na zamestnanie;
- vzdelávanie - pripravuje študenta, aby zaujal svoje miesto v spoločnosti v súlade s jej hodnotami a presvedčením; a
- vysoké učenie – jeho zmyslom je rozvíjať kritický intelekt, ktorý má svoju úžitkovú hodnotu.

Zároveň však vyslovuje obavy, že väčšina vyučujúcich zabudla, že hlavnou funkciou vyššieho učenia a učiteľského zboru nie je „vyučovať“, ale poskytovať intelektuálne prostredie, ktoré študenta povzbudzuje, aby sa zbavil intelektuálnych autorít a stal sa svojou vlastnou autoritou.

Spolu s Girouxom ponúkajú koncepciu pre budúce smerovanie teórie a praxe vzdelávania. Počas vysokoškolského vzdelávania prechádzajú študenti legitímnym formovaním - výchovnou socializáciou, ktorá je zamestnávateľmi a širokou verejnosťou vnímaná ako adekvátne príprava pre zamestnanecký stav. Vyššie vzdelávanie sa stalo kultúrnym kapitálom. Čím nižšie vzdelanie jednotlivec dosiahne, tým vyššia je jeho špecializácia a naopak. Znamená to, že vysokoškolsky vzdelaní jednotlivci majú široké vedomosti, ktoré predstavujú základ pre jednoduché prispôbenie sa zamestnávateľom.

Vzhľadom na smerovanie k učiacej sa spoločnosti, je teda pre všetky štáty Európskej únie veľmi dôležitá orientácia na vysoké školstvo, doktorandské štúdium, vedu a výskum na školách a celoživotné vzdelávanie. Už nebude stačiť dosiahnuť určitý stupeň vzdelania. Naopak potrebu neustáleho vzdelávania sa bude pociťovať stále väčšie množstvo ľudí

²⁷ Pozri: Hladík, R.: *O směnných a užitných hodnotách univerzitního vzdělání* (http://stss.flu.cas.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=1460)

²⁸ Pozri: Hladík, R.: *O směnných a užitných hodnotách univerzitního vzdělání* (http://stss.flu.cas.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=1460)

a úlohou štátu bude vytvárať podmienky pre ich bezproblémový prístup k nemu.

Pre jednoduchšie porovnávanie jednotlivých systémov vzdelávania, ako aj kvôli uznávaniu vzdelávania medzi krajinami bola stanovená **Medzinárodná štandardná klasifikácia vzdelávania ISCED** (International Standard Classification of Education), ktorá rozlišuje sedem základných stupňov:

ISCED 0 - predprimárne vzdelanie (materská škola);

ISCED 1 - primárne vzdelanie (prvý stupeň základnej školy);

ISCED 2 - nižšie stredné vzdelanie (druhý stupeň základnej školy/príma až kvarta osemročných gymnázií);

ISCED 3A - úplné stredné všeobecné vzdelanie - vyššie sekundárne (gymnázium);

ISCED 3B, 3C – stredné odborné vzdelanie s maturitou alebo bez – stupne smerujúce na pracovný trh (stredné odborné školy);

ISCED 4 – postsekundárne neterciárne štúdium (vyššie odborné školy);

ISCED 5 – prvý stupeň terciárneho vzdelávania, ktoré nasleduje po ukončení vyššieho sekundárneho vzdelávania a vykonaní maturitnej skúšky

ISCED 5A – programy, ktoré sú teoretickou prípravou na výskum, z ktorých je možno prejsť na vyššie vzdelávanie, alebo umožňujú prístup do profesií s vysokými vedomostnými požiadavkami;

ISCED 5B - programy prakticky/špecificky profesijne orientované, určené na získanie praktických zručností potrebných pre výkon prakticky zameraných povolání či remesiel, poskytuje relevantnú kvalifikáciu pre pracovný trh;

ISCED 6 – druhý stupeň terciárneho vzdelávania - vedie k získaniu vedeckej kvalifikácie.

2.2.1 ORGANIZÁCIA VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDELÁVANIA V EURÓPSKEJ ÚNII

Pre vstup do vysokoškolského vzdelávania je v Európskej únii minimálnou požiadavkou certifikát o ukončení strednej školy, alebo jeho ekvivalent, pričom takmer všetky štáty uplatňujú postupy na limitovanie počtu študentov. Môže ísť napríklad o prijímacie skúšky, predloženie osobných dokumentov o dosiahnutom prospechu v škole alebo pohovor.

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že existujú tri hlavné spôsoby ako obmedziť prístup k vyššiemu vzdelávaniu:

- *Výberová alebo limitačná procedúra na národnej (regionálnej) úrovni* - vláda limituje voľné miesta a uplatňuje priamu kontrolu nad výberovou procedúrou;
- *Inštitúcie sa môžu sami rozhodnúť limitovať miesta* alebo vyberať študentov v súlade s presne definovanými požiadavkami alebo nadaním primerane k ich kapacite alebo k centrálne určeným kritériám. Tento prístup je uplatňovaný v približne jednej tretine všetkých štátov a je najrozšírenejší; a
- *Kombinácia oboch procedúr.*

Obmedzenie prístupu sa môže týkať všetkých vzdelávacích programov celoplošne, alebo len niektorých odborov, ktoré často vyplynú zo snahy kontrolovať počet voľných pozícií na trhu práce. Prejavuje sa tak snaha, aby vysoké školstvo bolo flexibilné vo vzťahu k požiadavkám na trhu práce. Nejde pritom o jednoduchú úlohu, nakoľko turbulentný vývoj na trhu statkov a služieb mení neustále situáciu i na trhu práce. Limitovanie počtu prijatých študentov sa však prejaví na trhu až po ukončení ich štúdia, a teda s odstupom minimálne troch až piatich rokov. To už situácia na trhu práce môže odrážať úplne nové skutočnosti.

Neobmedzený alebo otvorený prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu existuje v prípade, že k prijatiu na inštitúciu je požadovaný iba certifikát o uspokojivom ukončení stredoškolského vzdelávania, alebo jeho ekvivalent. To znamená, že inštitúcie akceptujú všetkých žiadateľov. Takýto voľný

prístup ku všetkým alebo väčšine študijných oblastí je iba v Belgicku, na Malte, v Holandsku a na Islande.

Niektoré štáty postupujú rozdielne pri prvom a druhom cykle štúdia a limitujú vstup napríklad len pri programoch prvého cyklu a niektorých konkrétnych programoch druhého cyklu. Procedúry pre limitovanie miest alebo výber študentov v zdravotnícky orientovaných predmetoch ako je medicína (aj veterinárna), farmácia, zubná medicína a opatrovníctvo, ako aj v niekoľkých umeleckých oblastiach, sa často odlišujú od korešpondujúcich procedúr hlavného prúdu – limitovanie miest na národnej úrovni a inštitucionálny výber študentov.

Väčšinu vysokoškolského vzdelávania v Európe poskytuje verejný sektor (72% študentov v EU27). Poskytovanie vzdelávania v nezávislom súkromnom sektore je zriedkavé a v 11 štátoch dokonca vôbec neexistuje. V Grécku a na Malte sú napríklad všetky vysokoškolské inštitúcie verejné. Podobne je to v Dánsku a Turecku, kde viac ako 95% študentov navštevuje verejné inštitúcie. Naopak, v Spojenom kráľovstve, sú takmer všetky vysokoškolské inštitúcie kategorizované ako súkromné inštitúcie závislé na vláde. V Belgicku sú súkromné inštitúcie závislé na vláde o niečo viac navštevované ako vo verejnom sektore.

Doktorandské programy sú monopolne zastúpené verejným alebo súkromným sektorom závislým na vláde všade okrem Belgicka. Doktorandi navštevujú nezávislé súkromné inštitúcie tam, kde existujú, iba vo veľmi malých počtoch, s najväčším podielom v Portugalsku (12%).

Na to, aby sme mohli budovať znalostnú ekonomiku je potrebné, aby sa čoraz viac študentov zapájalo do vysokoškolského vzdelávania na všetkých jeho úrovniach. Či to tak je, nám napovie *Tabuľka 1*, ktorá mapuje vývoj miery absolventov na úrovniach ISCED 5A a 5B od roku 1995 do roku 2006 v krajinách Európskej únie, ktorých údaje sú k dispozícii. Priemer Európskej únie je počítaný len z týchto krajín.

Tabuľka 1: Percento absolventov v pomere k populácii vo veku typickom pre ukončenie daného typu terciárneho vzdelávania (1995-2006)

		typický vek v roku 2006	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Česká republika	ISCED 5A	23-25	13	14	14	15	17	20	25	29
	ISCED 5B	22-23	6	5	5	4	4	5	6	6
Dánsko	ISCED 5A	24	25	37	39	41	43	44	46	45
	ISCED 5B	23-25	8	10	12	13	14	11	10	10
Fínsko	ISCED 5A	25-29	20	41	45	49	48	47	48	48
	ISCED 5B	30-34	34	7	4	2	1	-	-	-
Grécko	ISCED 5A	22-24	14	15	16	18	20	24	25	20
	ISCED 5B	22-24	5	6	6	7	9	11	12	12
Holandsko	ISCED 5A	21-23	29	35	35	37	38	40	42	43
	ISCED 5B	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Írsko	ISCED 5A	21-25	-	30	29	32	37	39	38	39
	ISCED 5B	20-21	-	15	20	13	19	20	24	27
Maďarsko	ISCED 5A	23-24	-	-	-	-	-	29	36	30
	ISCED 5B	21	-	-	-	-	-	3	4	4
Nemecko	ISCED 5A	24-27	14	18	18	18	18	19	20	21
	ISCED 5B	21-23	13	11	11	10	10	10	11	11
Poľsko	ISCED 5A	23-25	-	34	40	43	44	45	45	47
	ISCED 5B	22	-	-	-	-	-	-	-	-
Portugalsko	ISCED 5A	22-24	15	23	28	30	33	32	32	33
	ISCED 5B	21-23	6	8	8	7	7	8	9	9
Rakúsko	ISCED 5A	22-26	10	15	17	18	19	20	20	21
	ISCED 5B	20-21	-	-	-	-	-	7	8	7
Slovenská republika	ISCED 5A	23-24	15	-	-	23	25	28	30	35
	ISCED 5B	21-22	1	2	2	3	2	3	2	1
Slovinsko	ISCED 5A	25-26	-	-	-	-	-	-	18	21
	ISCED 5B	23-26	-	-	-	-	-	-	24	26
Spojené kráľovstvo	ISCED 5A	20-25	-	37	37	37	38	39	39	39
	ISCED 5B	19-24	-	-	12	12	14	16	17	15
Španielsko	ISCED 5A	20-22	24	30	31	32	32	33	33	33
	ISCED 5B	19	2	8	11	13	16	17	17	15
Švédsko	ISCED 5A	25	24	28	29	32	35	37	38	41
	ISCED 5B	22-23	-	4	4	4	4	4	5	5
Taliansko	ISCED 5A	23-25	-	19	21	25	-	36	41	39
	ISCED 5B	22-23	-	-	1	1	-	-	-	-
Priemer EÚ	ISCED 5A	23,8	18	27	29	30	32	33	34	34
	ISCED 5B	22,7	9	8	8	7	9	10	11	11

Vysvetlivky:

Do roku 2004 sa miera absolventov počítala na hrubej báze. Od roku 2005 sa v krajinách s prístupnými dátami počíta ako čistá (t.j. suma absolventov špecifickej vekovej skupiny). Čistá miera absolventov ISCED 5A sa v roku 2006 počítala v Rakúsku, Českej republike, Dánsku, Fínsku, Nemecku, Grécku, Holandsku, Poľsku, Portugalsku, Slovenskej republike, Slovinsku, Švédsku a Spojenom kráľovstve. Na úrovni ISCED 5B to bolo v Dánsku, Fínsku, Grécku, Poľsku, Portugalsku, Slovenskej republike, Slovinsku, Španielsku, Švédsku a Spojenom kráľovstve.

Spojené kráľovstvo: Miera absolventov ISCED 5B zahŕňa niektorých absolventov, ktorí už absolvovali túto úroveň aj predtým a preto je nadhodnotená.

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

Dlhodobu je vyšší podiel študentov zapojených do programov, ktoré sú teoretickou prípravou na výskum alebo umožňujú prístup do profesií s vysokými vedomostnými požiadavkami (ISCED 5A) a v sledovanom období výrazne narastá. V priemere v Európskej únii narástol z 18% populácie na 34%, čo predstavuje 89%-ný nárast. Najvyšší rast pritom môžeme sledovať vo Fínsku (140%), na Slovensku (133%) a v Českej republike (123%).

Na úrovni ISCED 5B je tento podiel výrazne nižší a len veľmi mierne narastá. V sledovaných krajinách Európskej únie vzrástol za sledovaných 9 rokov len o 2% a jeho tendencia mierne kolísala, čo znamená, že prišlo aj k poklesu absolventov.

Tento vývoj hodnotíme pozitívne, ale je veľmi dôležité, aby kvantita neprevýšila kvalitu vzdelávania a aby spoločnosť bola schopná využiť kapacity, ktoré jej vzdelávací systém vytvára. Veľmi dôležitým stupňom vysokoškolského vzdelávania pre vývoj konkurencieschopnej ekonomiky bude úroveň ISCED 6, a teda doktorandské štúdium.

Tabuľka 2: Vývoj miery absolventov v pomere k populácii na úrovni ISCED 6 v % (1995 - 2006)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Belgicko	-	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2	1,3
Česká republika	-	0,6	0,7	0,9	1,0	1,1	1,2	1,2
Dánsko	-	1,1	1,0	0,9	1,1	1,0	1,2	1,2
Estónsko	-	-	-	-	-	-	0,7	0,8
Fínsko	1,4	1,9	1,8	1,9	1,9	2,0	2,1	2,1
Francúzsko	-	1,2	1,4	1,4	1,1	1,1	-	1,2
Grécko	0,4	0,2	0,5	0,7	0,6	0,8	0,7	0,9
Holandsko	-	-	-	1,3	-	1,4	1,5	1,5
Írsko	-	0,9	1,0	0,8	1,1	1,1	1,2	1,3
Maďarsko	-	0,5	0,6	0,7	0,8	0,6	0,7	0,7
Nemecko	-	2,0	2,0	2,0	2,0	2,1	2,4	2,3
Poľsko	-	0,8	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9	1,0
Portugalsko	-	1,0	-	-	2,4	2,5	2,6	3,3
Rakúsko	1,2	1,4	1,5	1,7	1,8	2,1	2,0	1,9
Slovenská republika	-	0,6	0,7	0,9	2,5	1,1	1,3	1,5
Slovinsko	-	-	-	-	-	-	1,2	1,3
Spojené kráľovstvo	-	1,4	1,7	1,7	1,8	1,9	2,0	2,2
Španielsko	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	1,2	1,0	1,0
Švédsko	-	2,5	2,7	2,8	2,8	3,1	2,2	2,2
Taliansko	-	0,4	0,5	0,5	0,5	0,7	1,0	1,2
Priemer EÚ	1,0	1,1	1,2	1,2	1,5	1,4	1,4	1,5

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

Množstvo európskych štátov zaznamenáva nárast počtu študentov na úrovni ISCED 6 rýchlejší ako rast počtu všetkých študentov v terciárnom vzdelávaní. Ich podiel na populácii vzrástol v Európskej únii za sledované obdobie o 50%. Veľmi pozitívne vychádza v tomto porovnaní Slovenská republika, ktorá sa z úrovne 0,6% populácie v roku 2000 dostala až na úroveň 1,5% zhodnú s priemerom Európskej únie, čo predstavuje nárast o 156%. Pozornosť si zaslúži aj Grécko (nárast o 126%), Taliansko (o 175%), či Portugalsko (o 227%). Stále však celková účasť na tomto stupni zostáva veľmi nízka, čo bude treba do budúcnosti zmeniť.

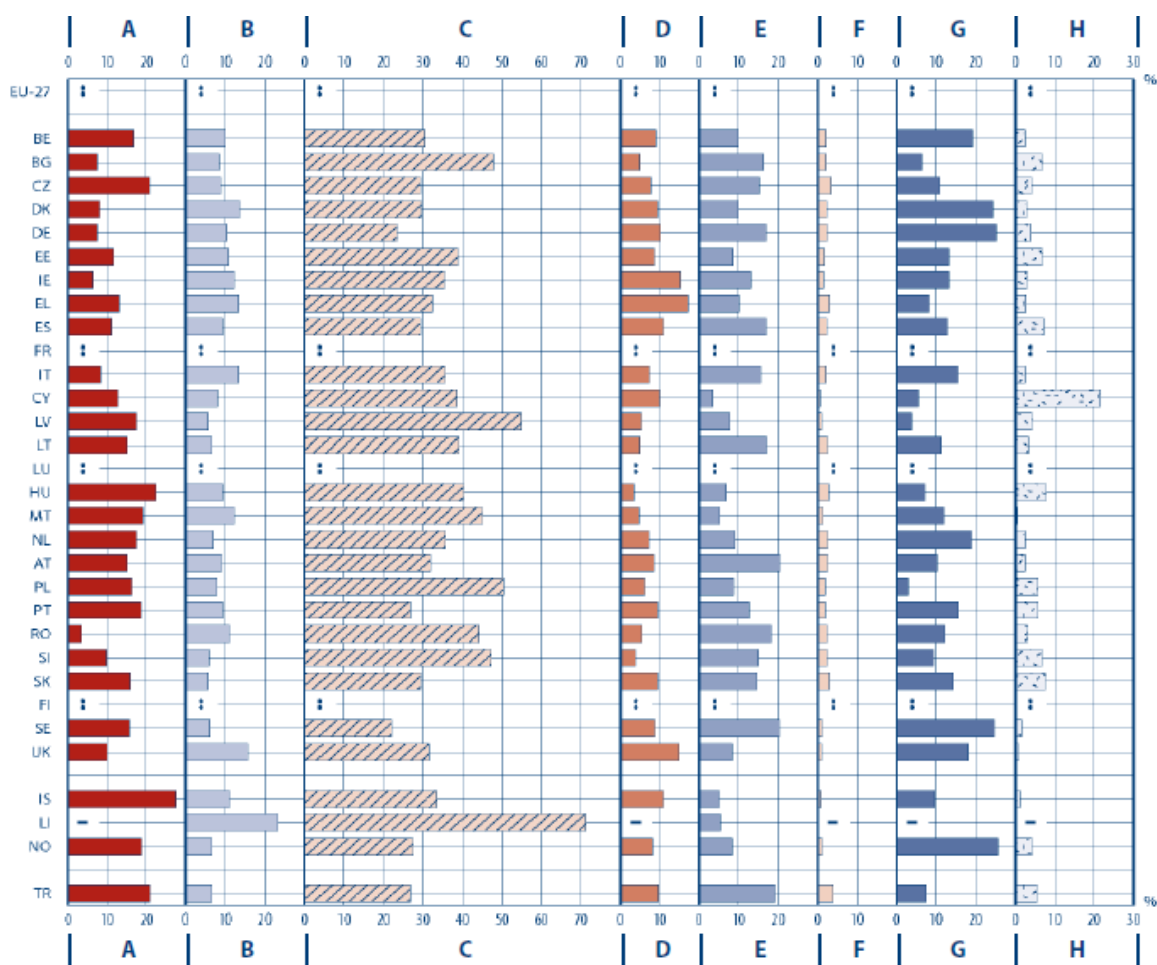
Podiel účasti v terciárnom vzdelávaní je všeobecne vyšší medzi ženami ako mužmi, okrem Lichtenštajnska a Turecka (mimo EÚ), kde počet mužov prevyšuje počet žien. V týchto štátoch je najslabšia aj celková účasť na vzdelávaní. Numerické prevýšenie žien je výrazné v šiestich štátoch (Dánsko, Estónsko, Lotyšsko, Litva, Malta, Slovinsko). Avšak v určitých štátoch (Írsko, Grécko, Španielsko, Cyprus a Holandsko) sa od veku 24 rokov táto väčšina žien mení na väčšinu mužov. Odhliadnuc od vojenskej služby na Cypre, ktorá odďaľuje zapojenie sa mužov o dva roky, existuje vysvetlenie, že viac mužov je zapojených v dlhodobých programoch terciárneho vzdelávania a výskumných programov na úrovni ISCED 6.

V celej EU27 je podiel účasti v terciárnom vzdelávaní najvyšší vo vekovej skupine 20 až 24-ročných s vrcholom takmer jednej tretiny vo veku 20 rokov. Priemerný vek diaľkových študentov je oproti študentom denného štúdia vyšší o približne šesť rokov. Tento vekový rozdiel je zjavný v Španielsku, Holandsku a Spojenom kráľovstve, kde polovica študentov študujúcich externou formou sú minimálne o desať rokov starší ako ich kolegovia v dennom štúdiu.

Podiel obyvateľov vo vekovej skupine 25 až 64-ročných, ktorí majú kvalifikáciu z terciárneho vzdelávania, vyjadrený váženým európskym priemerom je 22,3%. Tento podiel má rozsah od temer 15% (v Českej republike, Taliansku, Malte, Portugalsku, Rumunsku a na Slovensku) do viac ako 30% (v Belgicku, Dánsku, Estónsku, Holandsku a Fínsku). Takmer všade tvoria hlavnú skupinu absolventi s kvalifikáciou na úrovni ISCED 5A. Naopak absolventom doktorandského štúdia v Európskej únii je len 0,6%

populácie. Iba v Nemecku, Luxembursku, Slovinsku a Švédsku sa ich podiel pohybuje okolo jedného percenta.

Z hľadiska zamerania vysokoškolského štúdia promovalo v roku 2004 najviac študentov v odboroch 'sociálne vedy, obchod a právo'. Bolo to viac ako 25% absolventov vo všetkých štátoch, okrem Nemecka a Švédska. V Lotyšsku, Poľsku a Lichtenštajnsku bol ich podiel dokonca viac ako 50%.

Obrázok 1: Percento absolventov terciárneho vzdelávania (ISCED 5-6) podľa študijného odboru 2004

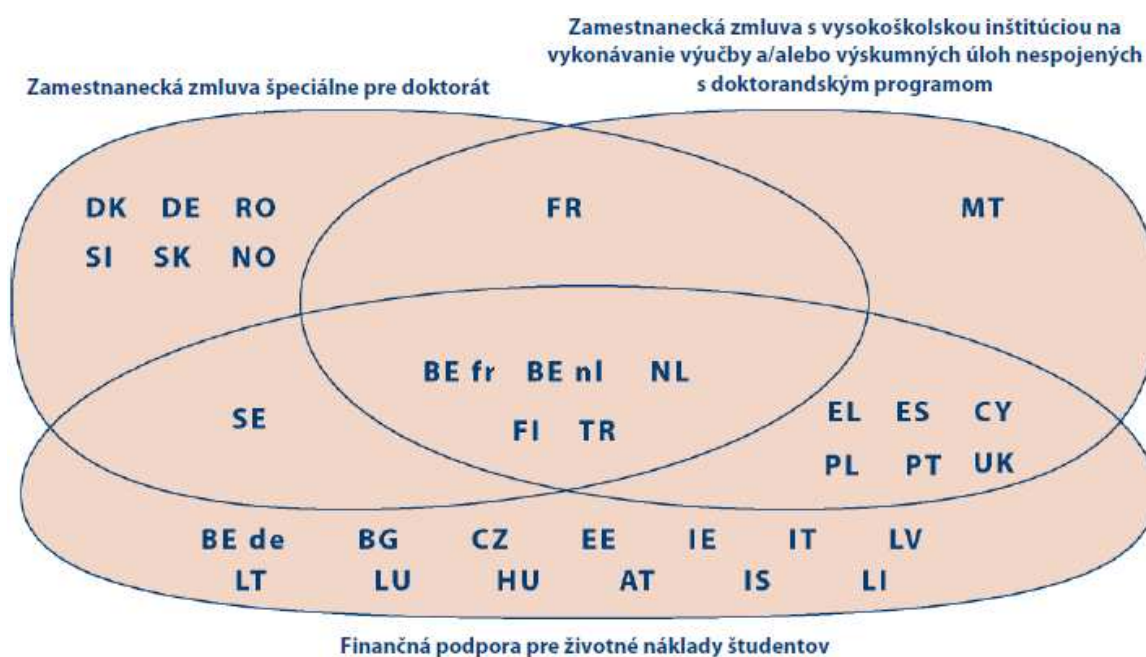
Vysvetlivky:

A Pedagogika; **B** Humanitné a umelecké vedy; **C** Sociálne vedy, obchod a právo; **D** Prírodné vedy, matematika, výpočtová technika; **E** Strojárstvo, výroba a výstavba; **F** Poľnohosp. a veterinárna veda; **G** Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť; **H** Služby

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Situácia je odlišná pri doktorandskom štúdiu. V trinástich štátoch prevládajú doktorandi v prírodných vedách, matematike a výpočtovej technike. V Belgicku, Írsku, Grécku a na Cypre a Islande predstavujú dokonca 40% alebo viac z celkového počtu. Odbor ‘spoločenské vedy, obchod a právo’ predstavuje najvyššie percento v piatich štátoch (Lotyšsko, Rakúsko, Portugalsko, Rumunsko, Turecko) a ‘zdravotníctvo a sociálna starostlivosť’ v ďalších piatich (Nemecko, Estónsko, Holandsko, Poľsko, Nórsko).

Získanie titulu PhD. znamená absolvovanie niekoľkoročného individuálneho výskumu a príprava písomných téz, ktoré budú prezentované skupine skúšajúcich a touto skupinou ohodnotené. Vo väčšine štátov doktorandi absolvujú teoretický tréning pred alebo počas ich výskumnej aktivity. V praxi môžu byť považovaní za študentov a výskumníkov. Sú viazaní k univerzite zamestnaneckou zmluvou ako výskumní pracovníci, alebo prijímajú nejakú formu študentskej finančnej podpory.

Obrázok 2: Finančný stav doktorandov (stupeň ISCED 6) vo verejnom a súkromnom sektore dotovaným vládou, 2006/07

Vysvetlivky:

Belgicko (BE fr): Stav participantov v doktorandských programoch môže byť rôzny. Niektorí doktorandi dostávajú grant s pokrytím sociálneho poistenia a oslobodením od dane. Na prostrednej pozícii sú tí,

u ktorých je finančná pomoc kombinovaná so zamestnaneckou zmluvou špecifickou pre doktorát. Ostatní sú zamestnaneckou zmluvou viazaní k inštitúcii, v ktorej študujú. Príležitostne môžu byť vo viacerých kategóriách simultánne alebo postupne v rámci pokračovania v kurze programu doktorandského štúdia.

Belgicko (BE de) a Luxembursko: Doktorandské programy sa musia absolvovať v zahraničí (alebo, v prípade belgickej nemecky hovoriacej komunity, v jednej, z ďalších dvoch belgických komunít). Granty sú dostupné.

Francúzsko: Doktorandi majú na výber zmluvy – ako kolega vo výskume, dočasne učiaci a výskumný zamestnanec alebo v priemyselnom výskume – ktoré sa ale nemôžu považovať za ekvivalent grantu.

Rumunsko a Slovensko: Interní PhD. študenti majú štatút zamestnancov pre účely zdravotného poistenia, sociálneho poistenia a poistenia v nezamestnanosti a zarábajú približne rovnako, ako akademickí zamestnanci v prvotných fázach kariéry. Akokoľvek, ich plat je právne považovaný za štipendium. Na Slovensku sa však od tohto obdobia situácia už zmenila, nakoľko interní doktorandi už nie sú považovaní za zamestnancov na účely sociálneho poistenia.

Slovinsko: Doktorandi nie sú považovaní za denných študentov v prijímaní subvencovaného miesta.

Fínsko: Doktorandi môžu dostávať verejnú finančnú podporu v prípade, že nevyužili celkový počet mesiacov podpory, ktorá im bola udelená pre štúdium na stupni ISCED 5. Môžu tiež zažiadať o 15-mesačné predĺženie podpory.

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Doktorand môže dostať špecifickú dočasnú zamestnaneckú zmluvu alebo finančnú podporu oslobodenú od dane, či dokonca širšiu zamestnaneckú zmluvu s inštitúciou vyššieho vzdelávania ako člen plateného učiteľského alebo výskumného personálu. Externé zamestnanie doktoranda v súkromnom sektore sa do úvahy neberie. Veľa štátov pritom umožňuje, aby boli zamestnaní ako výskumní pracovníci alebo asistenti učiteľa na univerzite, na ktorej študujú. Často môže byť táto možnosť kombinovaná s finančnou podporou životných nákladov študentov. Táto zmluvná štruktúra často obsahuje klauzulu, ktorá špecifikuje očakávané úlohy doktoranda (rozličné druhy asistencií učiteľom alebo širokú škálu rôznych akademických služieb). V takýchto prípadoch je ťažké určiť, ako ďaleko získaná podpora povoľuje študentom skutočne nasledovať ich doktorandský program a čas, ktorý mu môžu naozaj venovať.

V čase zverejnenia tohto porovnania za akademický rok 2006/2007 boli v šiestich štátoch (Dánsko, Nemecko, Rumunsko, Slovinsko, Slovensko

a Nórsko) doktorandi považovaní výhradne za plnohodnotných výskumníkov a mohli mať špeciálnu dočasnú zamestnaneckú zmluvu. V Rumunsku a na Slovensku bol však ich plat právne považovaný za štipendium. Od 1. januára 2008 doktorandi na Slovensku už nie sú zamestnancami vysokej školy. Vysoká škola teda za nich neplatí odvody do zdravotnej ani Sociálnej poisťovne. Do tridsať rokov veku za nich platí zdravotné poistenie štát rovnako ako za študentov na nižších stupňoch vysokoškolského štúdia. Sociálne poistenie si môžu platiť sami dobrovoľne, čo však predstavuje pomerne výrazné zníženie čistého príjmu. V prípade, ak si odvody na starobné poistenie neplatia, roky doktorandského štúdia sa im nezapočítavajú do odpracovaných rokov, čo im znižuje budúci dôchodok. Ak si zase neplatia napríklad nemocenské poistenie, prichádzajú o možnosť dostávať zo systému akékoľvek dávky (nemocenské, materské a podobne). Ich štipendium je oslobodené od dane.

Vo Fínsku môžu doktorandi za určitých podmienok získať finančnú podporu podobnú ako študenti na úrovni ISCED 5. V Belgicku existujú granty, ktoré zahŕňajú pokrytie sociálneho poistenia a sú oslobodené od dane. Okrem toho môžu mať aj zamestnaneckú zmluvu s univerzitnou inštitúciou. Podobné to je vo Francúzsku, v ktorom rôzne typy zmlúv pre doktorandov nemožno striktne považovať za granty.

Vo Švédsku sú takmer všetci PhD. študenti zamestnanci so všetkými výhodami so špecifickým kontraktom (55%) alebo s inou formou zamestnania, ktorá zahŕňa čas pre doktorandské štúdium (okolo 20-30%). Financovanie môže, ale aj nemusí, pochádzať z prostriedkov vlády.²⁹ Okrem toho okolo 10% PhD. študentov poberá špeciálny druh grantu pre doktorandské štúdium, ktorý môže byť použitý počas dvoch rokov. Počas tohto obdobia majú inú formu sociálneho poistenia, v ktorom sú oprávnení ponechať si grant počas choroby alebo materskej dovolenky.

Ukazovateľom vyučovacích zdrojov dostupných pre študentov v terciárnom vzdelávaní je podiel študenti/pracovníci. Úsilie štátov zabezpečiť pre svojich študentov viac osobného prístupu by nemalo byť

²⁹ Aj na Slovensku časť doktorandov často financuje napríklad samotná vysoká škola.

zamieňané s veľkosťou triedy. Tento podiel zahŕňa vyučovací čas určený pre každú kategóriu pracovníkov, čas vyhradený na konzultácie so študentmi, rôzne typy programov alebo kurzov, študijné odbory alebo aj prednášky. Dosiahnutý je počtom denných študentov a počtom akademických pracovníkov na plný úväzok. Študenti, ktorí učia alebo asistujú učiteľom, nie sú zahrnutí.

Tabuľka 3: Podiel študenti/pedagogickí pracovníci v terciárnom vzdelávaní (ISCED 5-6), verejný a súkromný sektor spolu (2006)

Belgicko	18,7
Bulharsko	-
Cyprus	-
Česká republika	18,5
Dánsko	-
Estónsko	-
Fínsko	15,8
Francúzsko	17,0
Grécko	27,8
Holandsko	-
Írsko	17,9
Lichtenštajnsko	-
Litva	-
Lotyšsko	-
Luxembursko	-
Maďarsko	16,5
Malta	-
Nemecko	12,4
Poľsko	17,3
Portugalsko	12,7
Rakúsko	13,0
Rumunsko	-
Slovenská republika	12,4
Slovinsko	21,7
Spojené kráľovstvo	16,4
Španielsko	10,8
Švédsko	9,0
Taliansko	20,4
Priemer EÚ	16,4

Vysvetlivky:

Luxembursko: Len verejné inštitúcie.

Francúzsko: Nezahŕňa nezávislé súkromné inštitúcie.

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

Podľa dostupných údajov je vážený priemer Európskej únie 16,4 študentov na jedného pracovníka. V niekoľkých štátoch je priemer pod 12 (Španielsko, Švédsko) a v iných naopak viac ako 20 študentov (Grécko, Taliansko, Slovinsko). Slovensko vykazuje pomer 12,7.

Z hľadiska vekovej štruktúry sú akademickí pracovníci v Európe vo všeobecnosti starší, pričom väčšina je vo veku 40 rokov a viac. V Grécku a Taliansku má dokonca viac ako jeden z dvoch akademických pracovníkov nad 50 rokov. Cyprus a Turecko (mimo EÚ) sú v tomto všeobecnom trende jedinou výnimkou. Väčšina akademických pracovníkov v týchto dvoch štátoch je v najnižšej vekovej skupine do 30 rokov.

2.2.2 FINANCOVANIE VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDELÁVANIA A PODPORA ŠTUDENTOV

Vzhľadom na dôležitosť vysokoškolského vzdelávania pri budovaní učiacej sa spoločnosti a znalostnej ekonomiky je potrebné vytvoriť vysokým školám priaznivé prostredie pre napĺňanie ich poslania. Toto prostredie si samozrejme vyžaduje dostatočné množstvo financií na fungovanie a rozvoj vysokých škôl, ako aj pre zabezpečenie rovnakého prístupu k terciárnemu vzdelávaniu pre všetkých. V tejto časti poukazujeme prostredníctvom vybraných ukazovateľov na stav finančnej dostatočnosti/nedostatočnosti vo vzdelávaní s dôrazom na vysoké školstvo.

Celkové verejné a súkromné výdavky na vzdelávanie

V Európskej únii je vzdelávanie financované z viacerých zdrojov. Okrem priameho verejného financovania existuje zároveň aj nepriame financovanie prostredníctvom finančnej podpory študentov a prevodov

firmám a neziskovým organizáciám. Ročné výdavky na verejné a súkromné inštitúcie terciárneho vzdelávania z verejných a súkromných zdrojov financovania zahŕňajú výdavky na základné vzdelávacie služby, pomocné služby (napr. strava, vysokoškolské internáty, športové činnosti atď.) a výskumno-vývojové činnosti. Ako základné porovnávacie kritérium týchto investícií nám môže slúžiť ukazovateľ ročných výdavkov na vzdelávacie inštitúcie ako % z HDP, ktorý v sebe zahŕňa verejné aj súkromné zdroje spolu. *Tabuľka 4* zobrazuje jeho vývoj v Európskej únii v porovnávacích rokoch 1995, 2000 a 2005, pričom poukazuje aj na to, aký podiel z týchto výdavkov prúdi do terciárneho vzdelávania.

Tabuľka 4: Ročné výdavky na vzdelávacie inštitúcie ako % z HDP, verejné a súkromné spolu (1995, 2000, 2005)

	1995		2000		2005	
	celkovo	terciárne vzdelávanie	celkovo	terciárne vzdelávanie	celkovo	terciárne vzdelávanie
Belgicko	-	-	6,1	1,3	6	1,2
Bulharsko	-	-	-	-	-	-
Cyprus	-	-	-	-	-	-
Česká republika	5,1	0,9	4,2	0,8	4,6	1
Dánsko	6,2	1,6	6,6	1,6	7,4	1,7
Estónsko	5,8	1	5,4	1	5	1,1
Fínsko	6,3	1,9	5,6	1,7	6	1,7
Francúzsko	6,6	1,4	6,4	1,3	6	1,3
Grécko	2,6	0,6	3,6	0,8	4,2	1,5
Holandsko	4,8	1,4	4,5	1,2	5	1,3
Írsko	5,2	1,3	4,5	1,5	4,6	1,2
Lichtenštajnsko	-	-	-	-	-	-
Litva	-	-	-	-	-	-
Lotyšsko	-	-	-	-	-	-
Luxembursko	-	-	-	-	-	-
Maďarsko	5,3	1	4,9	1,1	5,6	1,1
Malta	-	-	-	-	-	-
Nemecko	5,4	1,1	5,1	1,1	5,1	1,1
Poľsko	5,2	0,8	5,6	1,1	5,9	1,6
Portugalsko	5	0,9	5,4	1	5,7	1,4
Rakúsko	6,1	1,2	5,5	1	5,5	1,3
Rumunsko	-	-	-	-	-	-
Slovenská republika	4,6	0,7	4	0,8	4,4	0,9
Slovinsko	-	-	-	-	6,2	1,3
Spojené kráľovstvo	5,2	1,1	5	1	6,2	1,3
Španielsko	5,3	1	4,8	1,1	4,6	1,1
Švédsko	6	1,5	6,3	1,6	6,4	1,6
Taliansko	4,8	0,7	4,8	0,9	4,7	0,9
Priemer EÚ	5,3	1,1	5,2	1,2	5,5	1,3

Vysvetlivky:

Estónsko: Len verejné zdroje.

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

Celkové výdavky na vzdelávanie zaznamenali v Európskej únii počas sledovaného obdobia nárast, ale musíme skonštatovať, že vzhľadom na deklarované ciele len veľmi mierny. V porovnaní s USA, ktoré v roku 2005 na vzdelanie venovali 7,1% svojho HDP, má Európska únia stále čo doháňať. Rozdiely medzi jednotlivými členskými štátmi sú v tejto oblasti badateľné. Kým Belgicko, Fínsko, Francúzsko, Slovinsko, Spojené kráľovstvo a Švédsko dávajú do vzdelania 6 a viac % svojho HDP a Dánsko dokonca až 7,4%, na veľmi nelichotivú takmer poslednú priečku (za nami sa nachádza už iba Grécko so 4,2%) sa dostalo Slovensko so 4,4% podielom. Smutné je aj to, že ani tendencia sa neprejavuje ako neustále rastúca, ale má kolísavý vývoj. V Estónsku či Francúzsku môžeme dokonca sledovať klesajúcu tendenciu.

Pri pohľade na terciárne vzdelávanie vidíme v Európskej únii veľmi mierny rastúci trend. V roku 2005 európske štáty vynaložili v priemere 1,3% svojho HDP na terciárne vzdelávanie, no niektoré sa od tohto priemeru značne odchyľujú. Najviac peňazí na vysokoškolské vzdelávanie ide už tradične v severských krajinách Dánsku, Fínsku, Švédsku a možno trochu prekvapivo aj v Poľsku. Príklad Poľska treba pritom vyzdvihnúť, nakoľko od roku 1995 svoje investície do terciárneho vzdelávania zdvojnásobilo. Ešte výraznejší nárast sa podaril v Grécku. Naopak podiel nižší než 1% HDP je v Taliansku (0,9%) a na Slovensku (0,9%).

Viaczdrojové financovanie sa pokúšajú postupne aplikovať všetky krajiny Európskej únie, ale je potrebné zdôrazniť, že v súčasnosti je vzdelávanie vo veľkom rozsahu organizované a financované verejným sektorom. Svedčí o tom i *Tabuľka 5*, ktorá sumarizuje verejné zdroje venované na vzdelávanie v jednotlivých krajinách v roku 2005, rovnako ako verejné zdroje prúdiace do vysokoškolského systému.

Tabuľka 5: Verejné výdavky na vzdelávacie inštitúcie ako % z HDP (2005)

	celkovo	terciárne vzdelávanie
Belgicko	5,8	1,2
Bulharsko	-	-
Cyprus	-	-
Česká republika	4,1	0,8

Dánsko	6,8	1,6
Estónsko	4,7	0,9
Fínsko	5,9	1,7
Francúzsko	5,6	1,1
Grécko	4,0	1,4
Holandsko	4,6	1,0
Írsko	4,3	1,0
Lichtenštajnsko	-	-
Litva	-	-
Lotyšsko	-	-
Luxembursko	-	-
Maďarsko	5,1	0,9
Malta	-	-
Nemecko	4,2	0,9
Poľsko	5,4	1,2
Portugalsko	5,3	0,9
Rakúsko	5,2	1,2
Rumunsko	-	-
Slovenská republika	3,7	0,7
Slovinsko	5,3	1,0
Spojené kráľovstvo	5,0	0,9
Španielsko	4,1	0,9
Švédsko	6,2	1,5
Taliansko	4,3	0,6
Priemer EÚ	5,0	1,1

Vysvetlivky:

Vrátane verejných dotácií domácnostiam určených vzdelávacím inštitúciám a priamych výdavkov na vzdelávacie inštitúcie z medzinárodných zdrojov

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

Priemer verejných výdavkov na vzdelávanie sledovaných krajín z Európskej únie na úrovni 5% HDP nám v porovnaní s údajmi z *Tabuľky 4* dáva jednoznačný dôkaz o výraznej prevahe verejného financovania. V roku 2005 celkové verejné výdavky na terciárne vzdelávanie predstavovali v Európskej únii 1,1% HDP. Na Slovensku boli v roku 2005 tieto výdavky na veľmi nízkej úrovni 0,7% HDP, čo svedčí o výraznom poddimenzovaní finančnej podpory školstva, ktorá je ale zjavná nielen u nás.³⁰ Od priemernej európskej úrovne sa výrazne nelíšime. Takmer vo všetkých štátoch je na tomto stupni štátna pokladnica hlavným zdrojom financovania. Na percentuálny pomer verejných a súkromných zdrojov financovania terciárneho vzdelávania v rokoch 2000 a 2005 poukazuje *Tabuľka 6*.

³⁰ Na tomto mieste si dovoľíme upozorniť na rovnako kritickú situáciu v oblasti financovania vedy a výskumu, ktorá s problematikou vzdelávania úzko súvisí. Slovensko sa nachádza na posledných priečkach Európskej únie, čo dokazuje *Príloha G*. Na vedu a výskum dávame iba 0,49% HDP.

Tabuľka 6: Percentuálny pomer verejných a súkromných zdrojov financovania terciárneho vzdelávania (2000, 2005)

	2000		2005		index zmeny	
	verejné zdroje	súkromné zdroje	verejné zdroje	súkromné zdroje	verejné zdroje	súkromné zdroje
Belgicko	91,5	8,5	90,6	9,4	101	113
Bulharsko	-	-	-	-	-	-
Cyprus	-	-	-	-	-	-
Česká republika	85,4	14,6	81,2	18,8	147	199
Dánsko	97,6	2,4	96,7	3,3	115	161
Estónsko	-	-	69,9	30,1	113	-
Fínsko	97,2	2,8	96,1	3,9	114	162
Francúzsko	84,4	15,6	83,6	16,4	106	113
Grécko	99,7	0,3	96,7	3,3	228	2911
Holandsko	78,2	21,8	77,6	22,4	110	114
Írsko	79,2	20,8	84	16	109	79
Lichtenštajnsko	-	-	-	-	-	-
Litva	-	-	-	-	-	-
Lotyšsko	-	-	-	-	-	-
Luxembursko	-	-	-	-	-	-
Maďarsko	76,7	23,3	78,5	21,5	129	116
Malta	-	-	-	-	-	-
Nemecko	88,2	11,8	85,3	14,7	102	131
Poľsko	66,6	33,4	74	26	193	135
Portugalsko	92,5	7,5	68,1	31,9	101	582
Rakúsko	96,3	3,7	92,9	7,1	129	255
Rumunsko	-	-	-	-	-	-
Slovenská republika	91,2	8,8	77,3	22,7	127	387
Slovinsko	-	-	76,5	23,5	-	-
Spojené kráľovstvo	67,7	32,3	66,9	33,1	148	153
Španielsko	74,4	25,6	77,9	22,1	119	99
Švédsko	91,3	8,7	88,2	11,8	111	155
Taliansko	-	-	-	-	-	-
Priemer EÚ	85,8	14,2	82,2	17,8	128	345

Vysvetlivky:

Súkromné zdroje zahŕňajú zdroje súkromných spoločností, domácností i verejné dotácie pre súkromný sektor.

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

Priame verejné financovanie predstavovalo v roku 2005 približne 82,2% celkových výdavkov na terciárne vzdelávanie v sledovaných štátoch Európskej únie. V Belgicku, Dánsku, Fínsku, Grécku, a Rakúsku je to dokonca viac ako 90%. Vďaka vysokej medzinárodnej mobilite (ktorá v týchto štátoch vyplýva z neexistencie niektorých programov terciárneho vzdelávania) a z nej vyplývajúcej silnej finančnej podpory študentom, je

podiel priameho financovania na Cypre (44%³¹) a v Lichtenštajnsku (57%³²) najnižší. Z krajín, ktoré sprístupnili údaje už aj za rok 2005 sú súkromné zdroje na financovanie terciárneho vzdelania využívané najviac v Spojenom kráľovstve (33,1%), Portugalsku (31,9%) a Estónsku (30,1%).

Výdavky na vzdelávanie na jedného študenta

Celkové výdavky predstavujú bežné a investičné výdavky na vzdelávanie vo verejných a súkromných vzdelávacích inštitúciách z verejných, medzinárodných a súkromných finančných zdrojov. Zahŕňajú výdavky na základné vzdelávacie služby, pomocné služby (stravovanie, študentské internáty, športové aktivity, atď.) a vedeckovýskumnú činnosť. Nezahŕňajú nepriame výdavky vo forme verejných prevodov na súkromný rezort alebo vzdelávacie výdavky mimo inštitúcií. Sú ovplyvnené dĺžkou a štruktúrou vyučovacích programov, spôsobom zabezpečenia prijímania na terciárne vzdelávanie, formou štúdia, pomerom študent/učiteľ a relatívnym podielom výdavkov na výskumno-vývojovú činnosť. Bežné výdavky sú výdavky za tovar a služby používané v priebehu roka ako aj mzdy zamestnancov. Investičné výdavky predstavujú výdavky spojené s výstavbou, rekonštrukciou a generálnou opravou budov, a výdavky na nové alebo náhradné vybavenie.

V roku 2003 výdavky na zamestnancov predstavovali vyše polovicu z celkových výdavkoch na terciárne vzdelávanie vo všetkých štátoch (61,4% v EU27), okrem Českej republiky, Grécka a Slovenska, v ktorých boli menej ako 45%. V Grécku tvoria najväčší podiel budovy a infraštruktúra s 40,8%. Na Slovensku sa prevádzkové náklady podieľajú podielom až 46,8%. Veľkým pozitívom a príkladom pre všetkých je Švédsko, kde je čiastka pridelená na výskum takmer rovnako vysoká ako na vyučovanie.

³¹ Údaj z roku 2004.

³² Údaj z roku 2004.

Verejné výdavky na jedného študenta vo verejných a súkromných inštitúciách rastú s národným majetkom vyjadreným z hľadiska HDP na osobu. Bulharsko, Lotyšsko, Litva, Poľsko a Slovensko majú dlhodobo najnižšie podiely HDP na osobu a na jedného študenta utratia menej než ostatné štáty. Existujú však výnimky. Grécko, ktoré má o 50% vyššie HDP na osobu než Slovensko, utratí ročne na jedného študenta iba o málo viac. Prehľad dostupných údajov z roku 2005 ponúka *Tabuľka 7*.

Tabuľka 7: Ročné výdavky na študenta terciárneho vzdelávania (ISCED 5-6) prepočítané na USD podľa PKS (2005)

	vzdelávacie činnosti	pomocné služby (doprava, strava, ubytovanie)	veda a výskum	celkovo
Belgicko	7 725	321	3 915	11 960
Bulharsko	-	-	-	-
Cyprus	-	-	-	-
Česká republika	5 234	175	1 239	6 649
Dánsko	-	-	-	14 959
Estónsko	3 867	-	2	3 869
Fínsko	7 575	7	4 703	12 285
Francúzsko	7 015	658	3 323	10 995
Grécko	4 459	470	1 202	6 130
Holandsko	8 717	2	5 164	13 883
Írsko	7 386	-	3 082	10 468
Lichtenštajnsko	-	-	-	-
Litva	-	-	-	-
Lotyšsko	-	-	-	-
Luxembursko	-	-	-	-
Maďarsko	4 590	247	1 407	6 244
Malta	-	-	-	-
Nemecko	7 158	614	4 674	12 446
Poľsko	4 881	1	710	5 593
Portugalsko	6 785	-	2 002	8 787
Rakúsko	9 952	109	4 714	14 775
Rumunsko	-	-	-	-
Slovenská republika	4 273	858	652	5 783
Slovinsko	7 016	21	1 536	8 573
Spojené kráľovstvo	7 793	1 049	4 665	13 506
Španielsko	7 182	-	2 907	10 089
Švédsko	8 281	-	7 666	15 946
Taliansko	5 011	303	2 712	8 026
Priemer EÚ	6 574	345	2 962	10 048

Vysvetlivky:

Luxembursko, Maďarsko, Poľsko, Portugalsko, Slovinsko, Taliansko: Len verejné inštitúcie.

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

Vzdelávacie výdavky na študenta sa medzi jednotlivými Európskymi štátmi líšia v rozsahu od 3 869 USD v Estónsku až do 15 946 USD vo Švédsku. Priemer sledovaných krajín predstavuje 10 048 USD. Vyše polovica štátov minie ročne viac ako 5 000 USD na študenta na základné vzdelávacie služby. Oveľa nižšie sumy sa stále investujú do vedy a výskumu. Estónsko, Poľsko a Slovensko dávajú menej než 13% ročných výdavkov na študenta na výskum a vývoj, čo predstavuje 7 až 20-krát menej než sú výdavky na vzdelávacie služby. Belgicko, Nemecko, Francúzsko, Holandsko, Rakúsko, Fínsko a Spojené kráľovstvo naň vynakladajú vyše 30%. Osobitným prípadom je už spomínané Švédsko, ktoré na výskum a vývoj venuje pre nás až neuveriteľných 48% celkových výdavkov na terciárne vzdelávanie.

Súkromné zdroje zo strany študentov

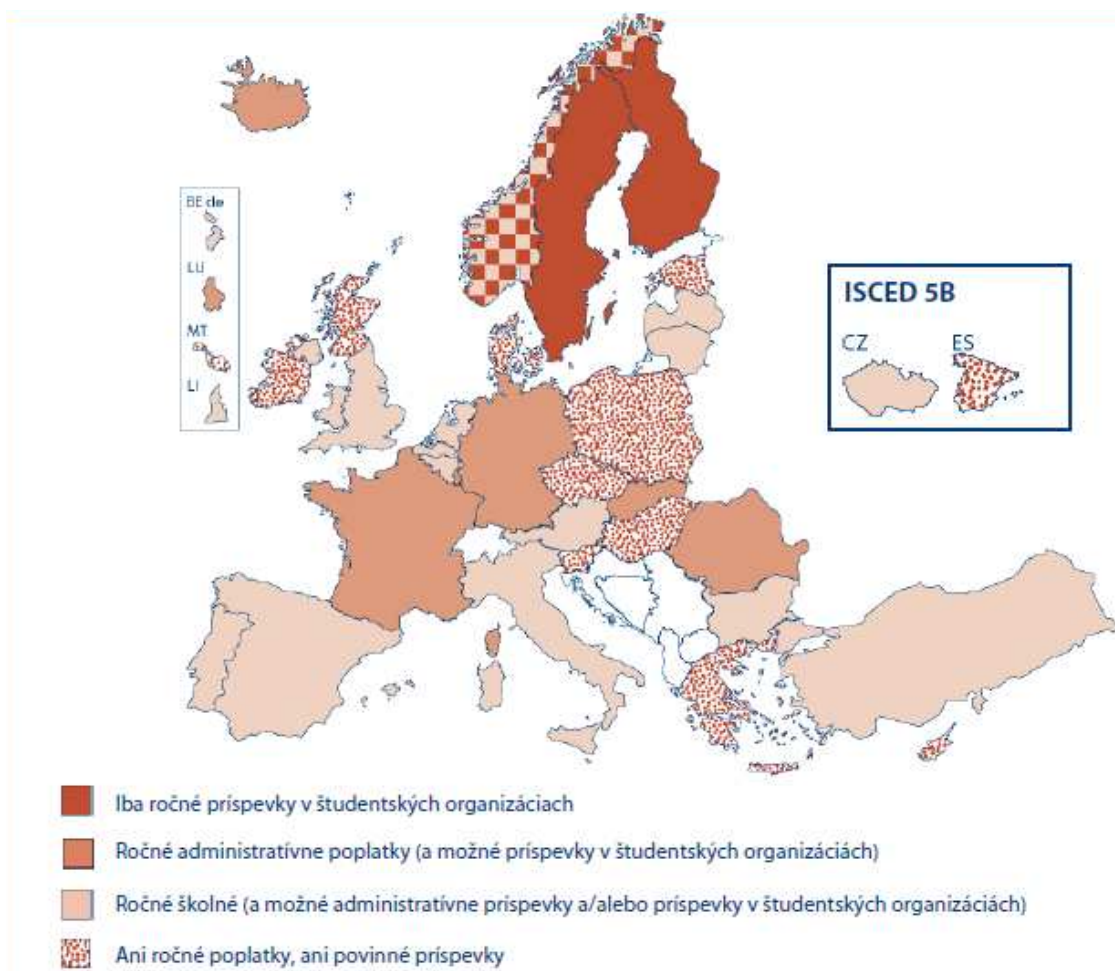
Okrem financovania z verejných zdrojov prispievajú na chod vysokých škôl aj samotní študenti. Existujú dve hlavné kategórie príspevkov - administratívne poplatky a školné, ktoré bývajú niekedy kombinované. Príspevky na administratívne náklady predstavujú poplatky, ktoré sa musia zaplatiť iba raz, keď sa študenti zapisujú prvýkrát (zápisné) alebo ročne (registračné poplatky); ako aj certifikačné poplatky na pokrytie nákladov na organizáciu skúšok a administratívne materiály na záverečnú kvalifikáciu. Príspevky na školné sú často vyššie ako administratívne poplatky. V mnohých štátoch však existuje podpora, ktorá slúži študentom na úhradu týchto poplatkov. Môžu byť znížené či dokonca zrušené. Okrem toho môže byť vytvorený systém povinného platenia študentským organizáciám (príspevky na náklady spojené so študentským životom alebo službami, ktoré vyplývajú z kultúrnych aktivít alebo isté formy poistenia). Tieto čiastky sú spravidla oveľa nižšie ako príspevky na financovanie vzdelávania. V niektorých štátoch sa využívajú špeciálne opatrenia pre tých, ktorí opakujú

ročník, alebo ktorí študujú dlhší čas ako je stanovená dĺžka štúdia na získanie kvalifikácie.

Zo všetkých poplatkov sa najčastejšie používa školné, a to až v 16 štátoch. V siedmich z nich – Belgicko, Bulharsko, Česká republika (iba programy na úrovni ISCED 5B), Litva, Holandsko, Spojené kráľovstvo, Lichtenštajnsko – sú to jediné príspevky, ktoré sa od študentov požadujú. V 12 štátoch sú zavedené ročné úhrady registračných poplatkov, a to buď v kombinácii so školným ako to je v Belgicku (Nemecké spoločenstvo), Španielsku (programy ISCED 5A), Taliansku, Portugalsku, Nórsku (niektoré inštitúcie vo vládou dotovanom súkromnom sektore) a Turecku, alebo samostatne (Nemecko, Francúzsko, Luxembursko, Rumunsko, Slovensko a Island).

V ôsmich štátoch, konkrétne v Českej republike (ISCED 5A), Dánsku, Grécku (okrem Otvorenej univerzity), Španielsku (ISCED 5B), Írsku, Maďarsku, na Malte a v Spojenom kráľovstve (Škótsko), majú študenti nárok na bezplatné štúdium na získanie prvého stupňa kvalifikácie, ak postupujú podľa časového plánu, rovnako ako aj študenti na polytechnických fakultách vo Fínsku. Platí to aj pre študentov na dotovaných miestach v Estónsku a Lotyšsku. V Škótsku vládne agentúry na požiadanie uhrádzajú registračné poplatky za všetkých oprávnených študentov bez ohľadu na ich sociálnu situáciu. Študent nesmie počas štúdia opakovať ročník a po absolvovaní musí povinne zaplatiť náklady spojené s podporou, ktorú poberal. Ide teda len o odklad nákladov do neskoršieho obdobia, nie o bezplatné štúdium.

Všeobecne dvanásť štátov poskytuje terciárne vzdelávanie bezplatne (bez akéhokoľvek školného a ročných platieb registračných poplatkov). Súčasný trend v príspevkoch na terciárne vzdelávanie v Európe však smeruje k zavedeniu školného. Niektoré štáty už poplatky zaviedli, niekoľko z nich diskutuje či ich zaviesť alebo nie. Česká republika, Nemecko a Maďarsko už rozhodli o tom, že ich zavedú a Litva pripravuje platby pre všetkých študentov. Opačným smerom ide Slovinsko, ktoré od roku 2009 ruší úhradu všetkých poplatkov vo forme školného v programoch na úrovni ISCED 5.

Obrázok 3: Typy súkromných príspevkov hradené ročne študentmi v dennom štúdiu na získanie kvalifikácie prvého stupňa (ISCED 5) vo verejnom a/alebo vládou dotovanom súkromnom sektore, 2005/06

Vysvetlivky:

Belgicko: Ročná čiastka požadovaná od študentov pokrýva registračné poplatky a školné.

Nemecko: Od roku 2006/07 sa *Länder* môžu rozhodnúť požadovať príspevky až do výšky 944 EUR PKS na školné. Od januára 2007 sedem *Länder* rozhodlo, že budú požadovať takéto príspevky.

Estónsko, Maďarsko, Rumunsko a Slovinsko: Študenti bez dotovaných miest hradia príspevky na školné.

Grécko: Otvorená univerzita *Hellenic Open University* je jedinou inštitúciou, ktorej sa platia príspevky na školné.

Taliansko: Študenti tiež musia platiť regionálne dane za študentskú starostlivosť. Certifikačné poplatky sú jediné vzhľadom na to, že inštitúty umenia a hudby ponúkajú *alta formazione artistica e musicale* (vyššiu úroveň umeleckej a hudobnej odbornej prípravy).

Cyprus: Príspevky v študentských organizáciách sú uhrádzané iba raz, keď študenti prvýkrát vstupujú do terciárneho vzdelávania.

Lotyšsko: Ukazovateľ sa týka študentov na miestach, ktoré nie sú dotované štátom (tri štvrtiny všetkých študentov). Dotovaní študenti profitujú z bezplatného prístupu.

Litva: Príspevky na školné sú od študentov v prvom cykle štúdia kvalifikácie *bakalár* vyberané bez ohľadu na to, či dostávajú štátnu podporu, zatiaľ čo študenti v druhom cykle *Master* na štátom dotovaných miestach (jedna tretina všetkých študentov) nemusia platiť tento typ príspevkov. S účinnosťou od roku 2006/07 prispievajú všetci oprávnení študenti (aj v programoch *Master*) na ich školné.

Maďarsko: S účinnosťou od roku 2007/08 musia všetci oprávnení študenti prispievať na školné.

Rakúsko: Univerzity sa môžu vzdať nároku na platenie školného, ale nemôžu ich požadovať od študentov, ktorí sú legálne od nich oslobodení. Študenti nemusia platiť žiadne príspevky v dvoch *Länder* (Burgenlandsko a Korutánsko).

Fínsko: Univerzitní študenti musia platiť príspevky v študentských organizáciách; naopak takéto platby sú dobrovoľné pre študentov na polytechnických fakultách.

Spojené kráľovstvo: Agentúra SAAS (*Student Awards Agency* pre Škótsko) platí príspevky za študentov, ktorí o to požiadajú. Avšak väčšina študentov, ktorí ukončia svoje štúdium sú povinní uhradiť po promócii záväzok absolventa '*graduate endowment*'.

Nórsko: V niektorých inštitúciách vo vládou dotovanom súkromnom sektore musia študenti platiť administratívne poplatky pri zápise, ročné registračné poplatky a príspevok na školné.

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

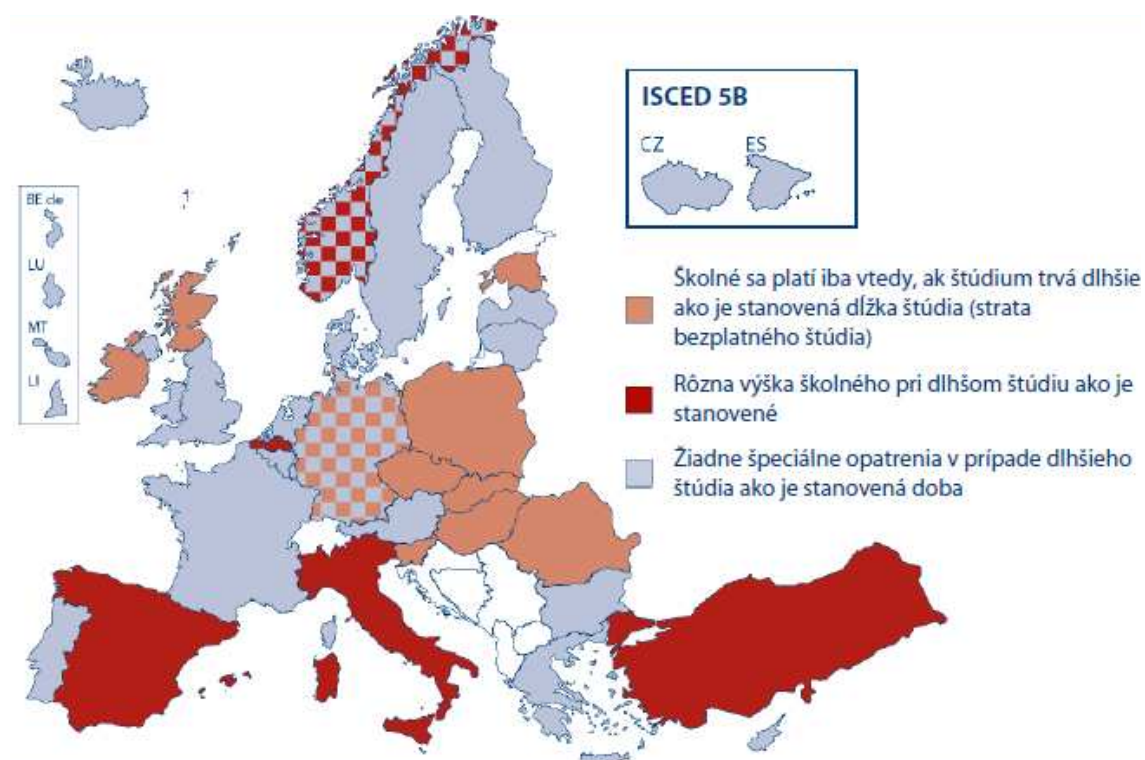
Školné je vo všeobecnosti vyššie ako iné formy príspevkov. Ročné administratívne poplatky nie sú vyššie ako 200 EUR PKS okrem dvoch štátov. Vo Francúzsku môžu dosiahnuť výšku takmer 1 000 EUR PKS a na Islande 394 EUR PKS. V obidvoch týchto štátoch sú však registračné poplatky jediné poplatky požadované od študentov.

Príspevky platené v študentských organizáciách sú nízke a nepresahujú 100 EUR PKS, pričom vo Fínsku (univerzity) a Nórsku sú to jediné príspevky, ktoré musia platiť všetci študenti. Ich suma sa pohybuje od 40 EUR PKS do 85 PS EUR PKS. Vo Švédsku sú tieto poplatky stanovené rôznymi študentskými organizáciami na úrovni 27 EUR PKS ročne.

Iba v dvoch štátoch zo 16-tich sa výška školného stanovuje vzdelávacími inštitúciami - vo vládou dotovanom súkromnom sektore v Nórsku a vo verejnom sektore v Taliansku. Všade inde je stanovované na centrálnej úrovni. Pohybuje sa od 200 EUR PKS až po viac ako 1 000 EUR

PKS, pričom vo vládou dotovanom súkromnom sektore na nedotovaných miestach môže dosiahnuť až 12 000 EUR PKS. Vo väčšine štátov sa na úhradu týchto poplatkov priznáva študentom zo sociálne a ekonomicky znevýhodneného prostredia finančná podpora.

V niektorých štátoch, v ktorých štátom dotovaní študenti platia nízke alebo žiadne poplatky, sa od študentov vyžaduje uhradiť zvýšenú alebo dodatočnú čiastku, ak študujú dlhšie, ako je stanovená doba, alebo opakujú ročník. Môžu stratiť dotáciu a platiť vyššie čiastky najmenej počas obdobia, keď opakujú štúdium.

Obrázok 4: Špeciálne príspevky na školné, keď štúdium trvá dlhšie ako je stanovené na získanie prvej kvalifikácie (ISCED 5), 2005/06

Vysvetlivky:

Nemecko: V šiestich *Länder*, sú príspevky na školné v tom prípade, ak sa predĺži doba štúdia.

Španielsko: Zvýšená čiastka poplatkov sa odlišuje podľa jednotlivých autonómnych spoločenstiev a v rámci každého spoločenstva podľa jednotlivých programov.

Maďarsko: Študenti na štátom dotovaných miestach, ktorí študujú dlhšie ako je predpísaná dĺžka štúdia platia 77 EUR PKS za každý dodatočný mesiac.

Rumunsko: Študenti platia 9 EUR PKS vždy, keď opakujú skúšku. Ak si predĺžia štúdium musia platiť ako študenti, ktorí nemajú štátom dotované miesto.

Slovinsko: Študenti môžu opakovať ročník iba raz, po ktorom sa musia zapísať na diaľkovú formu štúdia a platiť príspevky ako študenti bez dotácií. Centrálné inštitúcie stanovili základ pre výpočet školného, ale neurčili príslušné príspevky.

Spojené kráľovstvo: Študenti, ktorí musia opakovať ročník v ich kurze, môžu byť povinní prispievať na školné, ak nie sú viac oprávnení na finančnú podporu, ktorú poskytuje Študentská príspevková agentúra pre Škótsko (SAAS). Čiastku stanovuje príslušná univerzita.

Nórsko: Špeciálne príspevky za predĺženú dobu štúdia sú hradené iba v súkromnom sektore dotovanom štátom.

Turecko: Študenti, ktorí študujú dlhšie ako je stanovené platia extra 50% za prvý ročník, ktorý opakujú a 100% za každý nasledujúci.

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Už 15 štátov prejavilo takýmto spôsobom snahu stanoviť limit na dobu štúdia. V Belgicku (Flámske spoločenstvo), Španielsku (ISCED 5A), Taliansku, Nórsku (vládou dotovaný súkromný sektor) a v Turecku je už zavedené školné pre študentov. Jeho čiastka sa zvyšuje pre tých, ktorí zaostávajú. Napríklad v Turecku musia študenti platiť za prvý opakovaný rok štúdia o 50% viac a za každý ďalší o 100% viac. V deviatich štátoch, konkrétne v Českej republike (ISCED 5A), Estónsku, Írsku, Maďarsku, Poľsku, Rumunsku, Slovinsku, Slovensku a v Spojenom kráľovstve (Škótsko), ako aj v šiestich *Länder* v Nemecku, musí študent platiť poplatok len v prípade, ak neštuduje v súlade s časovým rozvrhom.

Okrem toho, že jednotlivé štáty žiadajú od študentov príspevky na ich štúdium, myslia zároveň aj na ich finančnú podporu. Systémy finančnej podpory pre študentov v terciárnom vzdelávaní môžu byť diferencované podľa princípu finančnej nezávislosti (alebo závislosti) na jednej strane, a na princípe univerzálnej podpory (alebo cieľenej výpomoci) na druhej strane.

Princíp univerzálnej finančnej podpory znamená, že výpomoc môže byť udelená všetkým, alebo takmer všetkým študentom bez rozdielu. Prekážkou môže byť iba osobný príjem študentov. Naopak, cieľená výpomoc sa zameriava na študentov, ktorých príjem rodičov je pod určitou hranicou.

Pokračovanie podpory je vždy podmienené dosahovanými výsledkami študentov v ich štúdiu.

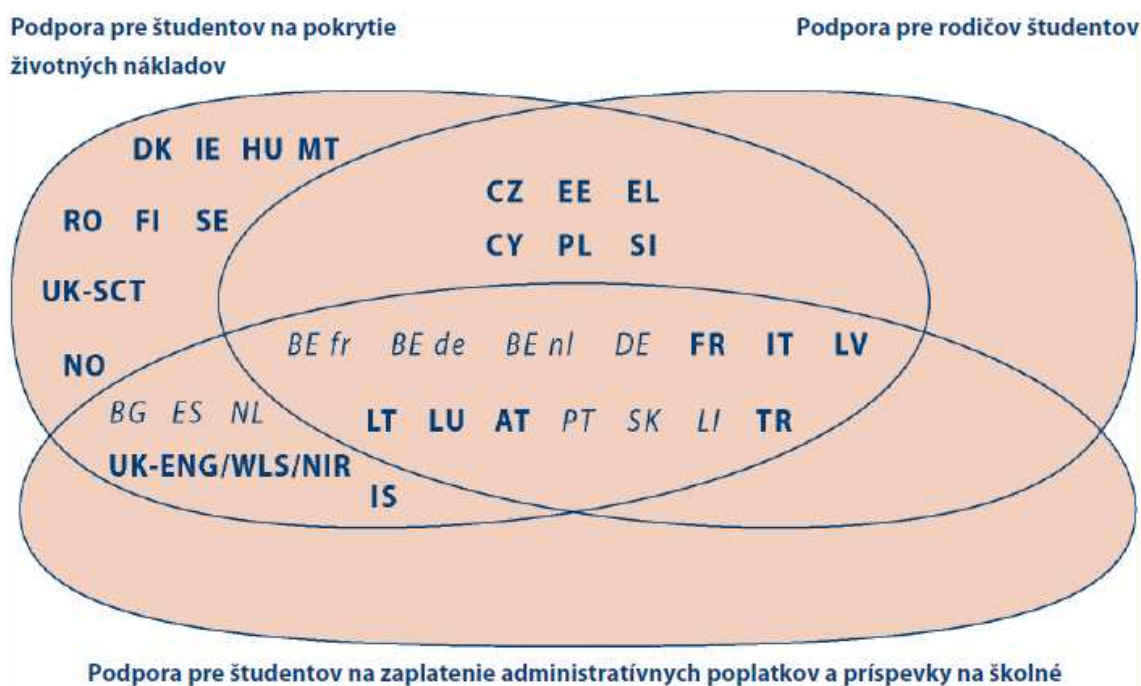
Ak sa študenti považujú za úplne finančne nezávislých od svojich rodičov, centrálné úrady udeľujú výpomoc iba študentom na základe ich osobného príjmu. Na druhej strane, ak rodičia finančne podporujú študentov, a teda sa študenti považujú za finančne závislých, môžu si ich rodičia uplatňovať daňovú úľavu, alebo je im predĺžená doba poberania rodinných prídavkov. Ako kritérium pri prideľovaní finančnej výpomoci sa berie do úvahy sociálno-ekonomická situácia študentov, pričom určujúcim faktorom pri stanovení jej výšky, metódy a typu je príjem rodičov.

Prístup všetkých severských štátov je založený na finančnej nezávislosti. Žiadny z nich neposkytuje výpomoc rodičom a podpora študentom nie je určovaná podľa príjmov rodičov. Miernejšie sa tento prístup prejavuje napríklad v Holandsku, kde sú všetci študenti oprávnení na priznanie pôžičky nezávisle od príjmu svojich rodičov, ale v prípade nízkeho príjmu rodičov môžu dostať dodatočný grant. V Spojenom kráľovstve sa poskytujú pôžičky všetkým študentom, ale iba tí, ktorých rodičia majú malý príjem môžu dostať maximálnu výšku pôžičky. V Rumunsku sa pôžičky prideľujú všetkým študentom, ale granty nie. V Bulharsku, Írsku, Španielsku a Maďarsku sa každá finančná výpomoc udeľuje na základe príjmov rodičov, ale rodičia nedostávajú žiadne rodinné prídavky alebo daňové výhody.

Všetky ostatné štáty postupujú podľa vzoru finančnej závislosti od rodičov s cielenou finančnou podporou. Rozšírené sú rodinné prídavky a/alebo sa poskytuje daňová úľava, kým sú študenti finančne závislí od svojich rodičov (zvyčajne do veku 23 alebo 26 rokov). Napríklad v Estónsku sú výdavky rodičov na štúdium detí oslobodené od dane. Príjem rodičov sa neberie do úvahy pri udeľovaní grantov, udeľujú sa na základe veľmi dobrých študijných výsledkov a štúdia v súlade s časovým plánom. Špeciálna podpora sa môže priznať študentom z veľmi chudobných pomerov, ale ani v takomto prípade sa neberie do úvahy príjem rodičov. Situácia je podobná v Grécku, kde rodičia dostávajú rodinné prídavky a majú daňovú úľavu. Avšak granty sa udeľujú iba študentom na základe ich vlastného príjmu, a podľa

selektívnych akademických kritérií. V Turecku sú pôžičky na životné náklady dostupné všetkým študentom a nezávisia od príjmu rodičov.

Finančná podpora na pokrytie životných nákladov je poskytovaná tromi spôsobmi: finančná podpora na pokrytie životných nákladov vo forme pôžičiek a/alebo grantov; finančná podpora na úhradu administratívnych poplatkov a príspevkov na školné vo forme pôžičiek a/alebo grantov, oslobodenia a/alebo zníženia poplatkov; a finančná pomoc pre rodičov študentov v terciárnom vzdelávaní vo forme rodinných prídavkov a/alebo uľav na daniach. V niekoľkých štátoch môžu získať študenti aj ďalšiu podporu, ak sú rodičmi (Bulharsko, Francúzsko, Lotyšsko, Rakúsko, Poľsko, Island, Dánsko, Nemecko, Slovinsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo a Nórsko), alebo podporu na ubytovanie.

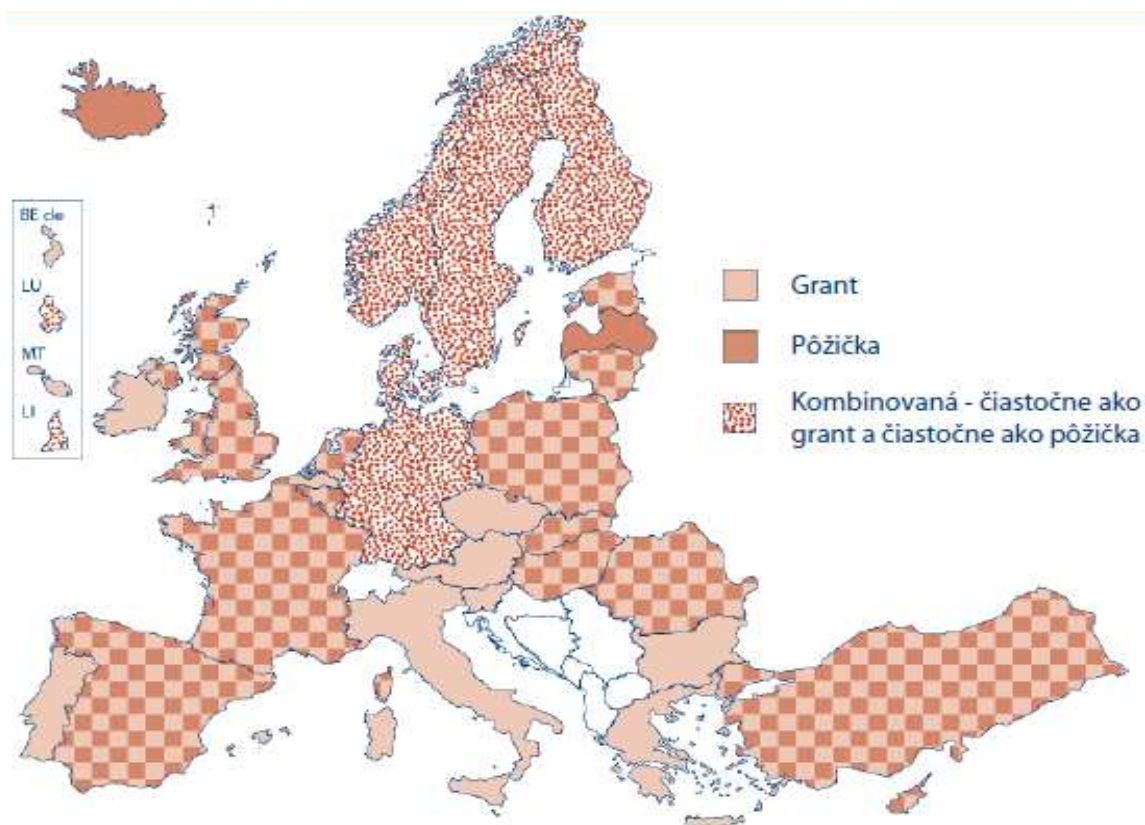
Obrázok 5: Príjemcovia a účel verejnej finančnej podpory pre denné štúdium v terciárnom vzdelávaní na úrovni prvej kvalifikácie (ISCED 5) vo verejnom a/alebo štátom dotovanom súkromnom sektore, 2005/06

Vysvetlivky:

Kurzíva = štáty, ktoré udeľujú úplnú podporu (t.j. opatrenia na podporu neoddeľujú podporu na pokrytie životných nákladov študentov od podpory na zaplatenie administratívnych poplatkov a/alebo príspevkov na školné).

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Na úrovni ISCED 5 sú granty na pokrytie životných nákladov najrozšírenejšou formou podpory v Európe, pričom môžu slúžiť aj na pokrytie poplatkov za registráciu alebo školné. Až dvadsaťpäť štátov udeľuje túto formu podpory, ktorá nemusí byť splatená. V trinástich z nich môžu študenti získať aj samostatné pôžičky. Kombinácia grantov a pôžičiek existuje v siedmich štátoch, pričom podiel grantu a pôžičky vo finančnej podpore sa líši. Napríklad vo Švédsku a Nórsku grant predstavuje menej než 50% celkovej čiastky, v Dánsku 66% a v Nemecku sú tieto dve čiastky identické. Nemecko a Nórsko sú jediné štáty, v ktorých majú granty a pôžičky nemenný prvok pôžičky. V Nórsku sa napríklad pôžička môže stať grantom, ak študenti urobia skúšky. Najneobvyklejším druhom študentskej podpory je koncepcia samostatných pôžičiek, a to v Lotyšsku a na Islande.

Obrázok 6: Formy finančnej podpory na pokrytie životných nákladov udeľovaná študentom denného terciárneho vzdelávania na úrovni prvej kvalifikácie (ISCED 5), verejný a/alebo štátom dotovaný súkromný sektor, 2005/06

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Študentské pôžičky sú často zvýhodnené oproti bežným pôžičkám na trhu. Napríklad v Litve a na Islande sú sadzby nižšie ako trhové sadzby, splácanie začína až po ukončení štúdia a Luxembursko navyše ponúka priestor na zníženie dlhu tým študentom, ktorí uspokojivo a načas ukončili svoje štúdium. Iba Rumunsko prideluje pôžičky podľa trhových podmienok, požaduje splácanie počas štúdia a neberie do úvahy splácanie podľa príjmu. Študentské pôžičky na kompenzáciu životných nákladov neexistujú v Belgicku (nemeckej a holandskej časti), Bulharsku, Česku, Írsku, Taliansku, Španielsku, Rakúsku, Portugalsku, Slovinsku a na Malte.

Tabuľka 8: Úroková sadzba a spôsoby splatenia pôžičiek na pokrytie životných nákladov študentov v dennom terciárnom vzdelávaní na úrovni prvej kvalifikácie (ISCED 5) vo verejnom a/alebo štátom dotovanom súkromnom sektore, 2005/06

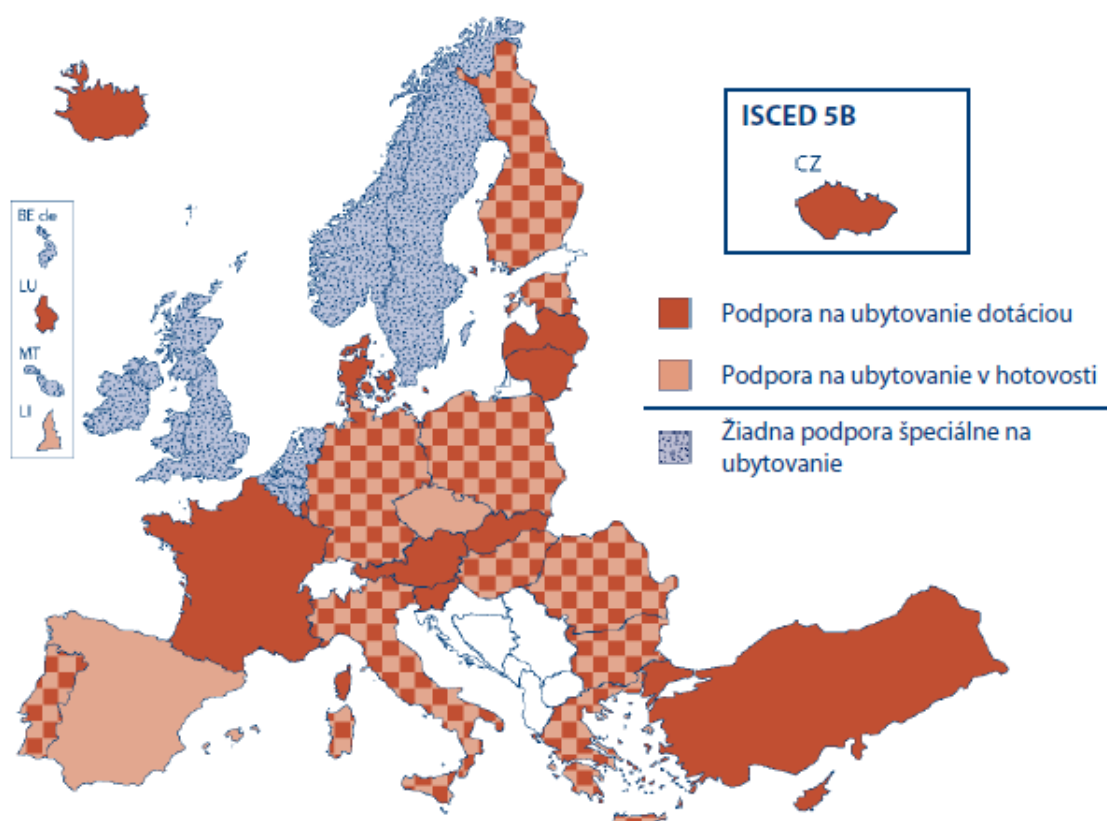
Úroková miera	Spôsob splácania		
	V závislosti od príjmu po skončení štúdia	Po skončení štúdia bez ohľadu na príjem	Bez ohľadu na príjem počas alebo po štúdiu
Trhová sadzba			RO
Nižšia ako trhová sadzba	PL, IS	BE fr, DK, EE, LV, LT, LU, NL, FI, SE, NO	ES, CY
Miera rovnaká ako inflácia	UK	TR	
Bez úroku		DE, FR, SK	LI
Nie je stanovené	HU		

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Na základe určitých podmienok môže byť dlh odpustený alebo znížený v 14 štátoch, a to napríklad z dôvodu nedostatočného príjmu bývalého študenta splácajúceho pôžičku, vysokého veku dlžníka, nesplatenia dlhu v stanovenej lehote, či smrti dlžníka. Rovnako môže byť odpustený či znížený, ak študent ukončil štúdium v požadovanom období alebo na vysokej úrovni, ak sa stal rodičom, ochorel alebo sa stal trvalo zdravotne postihnutým. V Litve, Španielsku, Francúzsku, Lotyšsku, Rumunsku, Maďarsku, Fínsku, na Islande a Slovensku neexistuje politika na odpustenie alebo zníženie dlhu.

Špeciálnym druhom podpory je podpora určená na ubytovanie študentov. Môže sa dávať v hotovosti na úhradu nákladov za študentský prenájom, udelením rôznych grantov, alebo formou dotácie študentom ubytovaným v internátoch, ktoré sú dostupné vo väčšine štátov. Verejné služby prispievajú na ich úhradu a/alebo každodenne toto ubytovanie riadia. Dotácia je najrozšírenejšou formou dostupnou v 21 štátoch a v 10 z nich môže byť kombinovaná s podporou v hotovosti. V Španielsku, Lichtenštajnsku, súkromnom sektore dotovanom vládou v Portugalsku a v poslednej dobe v programoch na úrovni ISCED 5A v Českej republike sa študentom udeľuje iba podpora v hotovosti.

Študentské ubytovanie sa môže poskytovať aj v prípadoch, kde nie sú žiadne dotácie alebo centrálné predpisy (vo francúzskom a flámskom spoločenstve Belgicka, Švédsku, Spojenom kráľovstve a v Nórsku).

Obrázok 7: Typy podpory na ubytovanie udeľované študentom, ktorí sú zapísaní v prvom stupni kvalifikácie (ISCED 5) vo verejných alebo štátom dotovaných súkromných inštitúciách, 2005/06

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

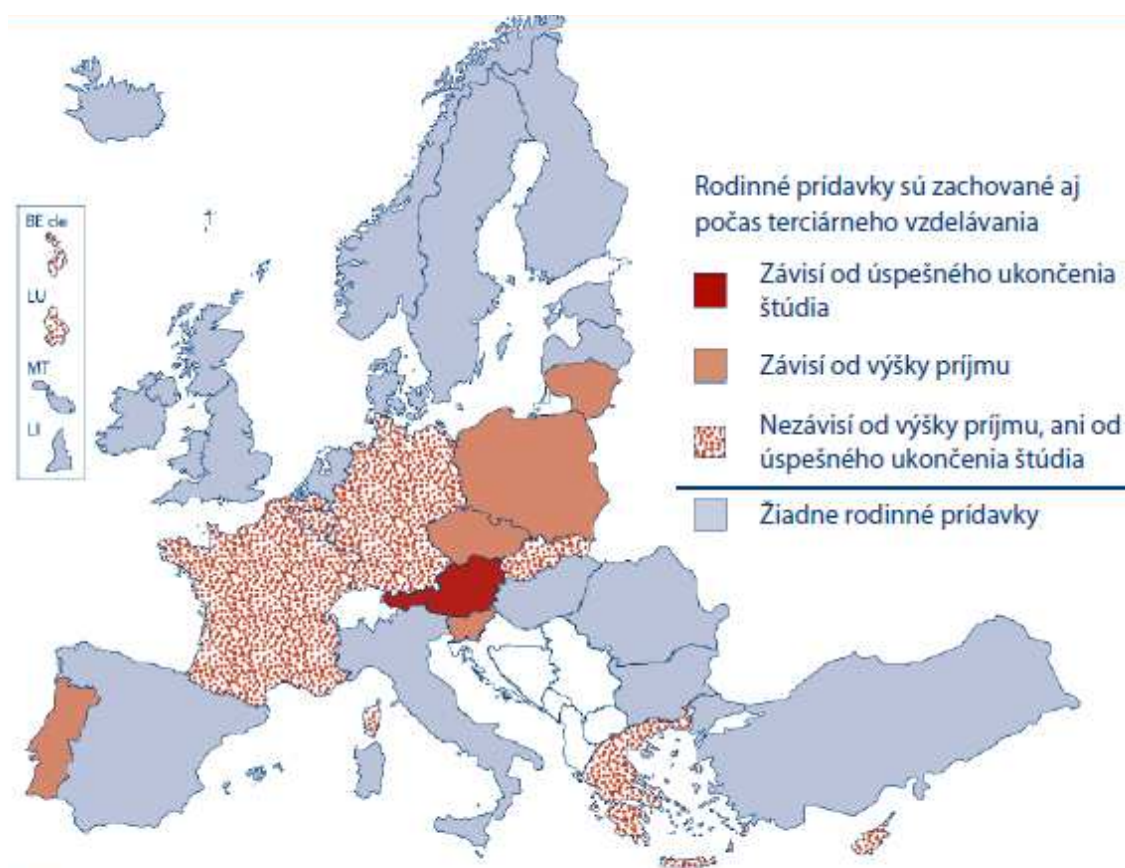
Všeobecne počet miest na internátoch zodpovedá približne 10% z celkového počtu študentov, ale podľa jednotlivých štátov sa odlišuje. V Portugalsku, Taliansku a na Cypre tento podiel nie je väčší ako 5%, a naopak v Bulharsku, Maďarsku, na Slovensku a vo Fínsku siahla až do takmer 20%. Vo väčšine štátov sa výška poplatku za ubytovanie určuje na miestnej úrovni.

V kontraste k prenájmu verejného študentského ubytovania, výška podpory v hotovosti má tendenciu byť určená centrálnym orgánom. Voľne je určovaná v dvoch z trinástich štátov, a to konkrétne v Českej republike a Taliansku. Takáto podpora sa často získava po splnení špecifických kritérií. Ak verejné orgány dotujú budovy a/alebo zachovávajú nižšiu výšku prenájmu, poskytujú nižšiu podporu v hotovosti.

Na Slovensku má sociálna podpora študentov priamu (štipendiá) i nepriamu formu (stravovanie a ubytovanie podľa možnosti s poskytnutím príspevku, finančná a organizačná podpora športových a kultúrnych činností) a poskytujú sa aj zvýhodnené pôžičky študentom. Vysoká škola poskytuje študentom štipendiá z prostriedkov štátneho rozpočtu alebo z vlastných zdrojov. Štipendiá z prostriedkov štátneho rozpočtu majú formu sociálneho štipendia, ktoré prispieva na úhradu nákladov spojených so štúdiom, pričom rozhodujúci je príjem študenta a s ním spoločne posudzovaných osôb, alebo motivačného štipendia, ktoré je možné priznať za vynikajúce plnenie študijných povinností, či dosiahnutie vynikajúceho výsledku v oblasti štúdia, výskumu, vývoja, umeleckej alebo športovej činnosti. Vysoká škola v rámci svojich možností zabezpečuje študentom ubytovanie a prispieva na náklady s ním spojené, pričom pri jeho pridelovaní vzhľadom na nízke kapacity zohľadňuje sociálnu situáciu študenta, jeho študijný prospech, zdravotný stav a časovú dostupnosť školy prostriedkami hromadnej dopravy z miesta trvalého alebo prechodného bydliska študenta. Študentom sa poskytujú pôžičky na pokrytie nákladov spojených so štúdiom a na uspokojovanie sociálnych potrieb zo Študentského pôžičkového fondu s dotovaným úrokom a odloženým splácaním.

Finančná podpora vo forme rodinných prídavkov a daňová úľava pre rodičov študentov v terciárnom vzdelávaní slúži na pokrytie nákladov. Je

jedným z hlavných opatrení verejnej podpory na zapojenie sa do terciárneho vzdelávania. Cyprus, Luxembursko a Poľsko predlžujú pridelovanie rodinných prídavkov, zatiaľ čo v iných krajinách (Estónsko, Taliansko, Lotyšsko, Lichtenštajnsko a Turecko) poskytujú iba daňové úľavy. V Írsku, Maďarsku a Holandsku sa daňová úľava poskytuje iba v špecifických prípadoch. Bulharsko, Španielsko, Malta, Rumunsko, Spojené kráľovstvo a severské štáty neposkytujú žiadnu z týchto foriem podpory rodičom študentov. V zostávajúcich štátoch existujú paralelne obidve formy.

Obrázok 8: Podmienky, podľa ktorých sa postupuje pri rozširovaní rodinných prídavkov pre rodičov študentov v prvom stupni terciárneho vzdelávania, ISCED 5, 2005/06

Vysvetlivky:

Belgicko: Rodinné prídavky a daňovú úľavu riadia Belgické federálne orgány. Rodinné prídavky sa priznávajú študentom vo veku do 25 rokov.

Česká republika: Rodinné prídavky sa môžu poskytovať až do veku 26 rokov, ak oprávnení mladí ľudia stále študujú. Od 1. januára 2006 bol vytvorený špeciálny typ finančnej podpory pre študentov v

terciárnom vzdelávaní vo forme 'sociálneho grantu', ktorý sa vypočíta s prihliadnutím na rodinné prídavky. Obidve formy podpory sa vyplácajú študentom (hneď ako dosiahnu dospelosť - vo veku 18 rokov).

Cyprus: Rodinné prídavky sa môžu poskytovať až do veku 25 rokov, ak študenti absolvovali vojenskú službu.

Lotyšsko: Systém verejného sociálneho poistenia vypláca rodinné prídavky až do veku 24 rokov, ak sú dennými študentmi a jeden alebo obaja rodičia zomreli.

Malta: Vo výnimočných prípadoch sa môžu vyplácať rodinné prídavky pre denných študentov, ktorí sú vo veku od 16 do 21 rokov a nedostali grant. Dodatočné granty pre rodičov na základe zistenia potrebnosti sa udeľujú podľa jednotlivých prípadov.

Slovensko: Každý rok v septembri rodičia musia predložiť ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny (odkiaľ dostávajú rodinné prídavky) písomné potvrdenie (z príslušnej vysokej školy), že ich dieťa študuje.

Island: Rodinné prídavky existujú, ale vo forme daňových kreditov, nie sú nutné platby v hotovosti.

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Štáty poskytujúce rodinné prídavky počas vzdelávania na terciárnej úrovni môžu byť rozdelené do dvoch skupín. Prvé udeľujú príspevky bez ohľadu na príjem rodiny alebo študijné výsledky (Belgicko, Nemecko, Grécko, Francúzsko, Cyprus, Luxembursko a Slovensko) a druhé berú do úvahy iba príjem rodiny (Česká republika, Litva, Poľsko, Portugalsko a Slovinsko). Špecifickým prípadom je Rakúsko, kde sú dôležité iba študijné výsledky.

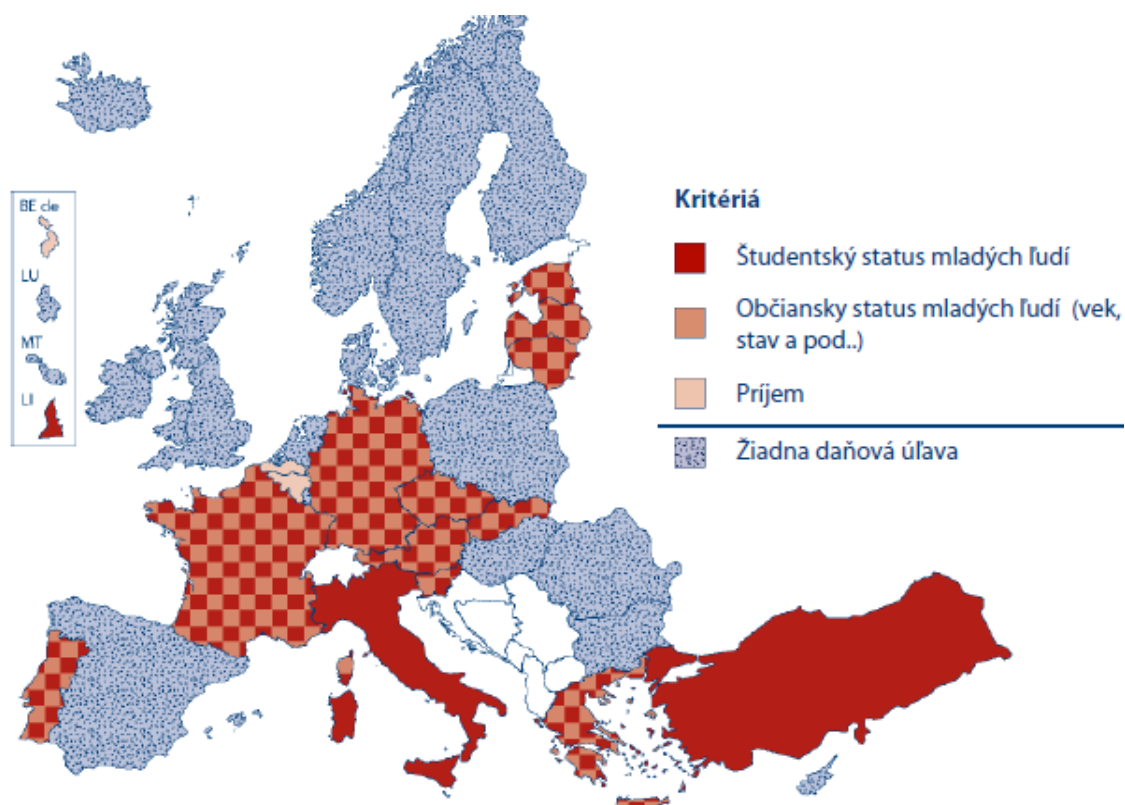
Daňovú úľavu na pomoc rodičom študentov pri financovaní štúdia svojich detí na terciárnej úrovni poskytujú všetky európske štáty. Daňové systémy môžu umožňovať daňové príspevky, daňové úľavy alebo daňové kredity. Vo všetkých štátoch, ktoré poskytujú daňovú úľavu je táto rovnaká pre študentov vo verejnom ako aj vo vládou dotovanom súkromnom terciárnom vzdelávaní, ako aj pre študentov na úrovni ISCED 6 (okrem Slovenska). Medzi kritériami spôsobilosti je často vek, ktorý limituje počet doktorandov s nárokom na túto formu podpory aj inde. V niektorých štátoch (Írsko, Poľsko, Fínsko a Nórsko) sa môže priznať daňová úľava dokonca aj samotným študentom.

Daňová úľava môže byť poskytnutá prostredníctvom zníženia zdaňovaného príjmu (daňové príspevky a daňová úľava), alebo daňového kreditu. Daňový kredit je suma peňazí spravidla nezávislá od príjmu, ktorú si môže daňovník odpočítať od čiastky platných daní. Daňová úľava pozostáva z oficiálnej čiastky (pevná čiastka, ktorá je rovnaká pre všetkých daňovníkov) a sumy závisiacej od skutočných výdavkov daňovníka. Táto bude odpočítateľná len na základe potvrdení, ktoré sa dodávajú ako dôkaz o výdavkoch, pričom môže byť stanovená ich maximálna suma.

Belgicko, Grécko, Rakúsko a Lichtenštajnsko priznáva všetky tri typy daňových úľav (daňové príplatky, daňové úľavy a daňový kredit). Daňové príplatky poskytujú v Portugalsku, Slovinsku a Turecku a daňový kredit v Českej republike, Estónsku, Francúzsku, Taliansku, Lotyšsku a na Slovensku. Litva má daňové príplatky a granty oslobodené od dane. Nemecko priznáva oslobodenie od dane pre postihnutých študentov, ktorí bývajú mimo domova.

V Nemecku, Estónsku, Taliansku, Litve, Lotyšsku, Portugalsku, Lichtenštajnsku a Turecku sa daňová úľava vypočítava na základe skutočných výdavkov, pričom v Lotyšsku nemôže byť znížená čiastka vyššia ako 25% splatnej dane. Na základe paušálnej čiastky sa vypočítava v Belgicku, Českej republike, Francúzsku, Litve, Rakúsku, Slovinsku a na Slovensku.

Daňová úľava pre rodičov študentov sa všeobecne priznáva v súlade s kritériami statusu študentov (ich vek, stav a pod.) a ich štúdiá. Ako ukazuje *Obrázok 9*, polovica štátov, kde sú daňové úľavy, používa kombináciu obidvoch súborov kritérií.

Obrázok 9: Kritériá pre udelenie daňových úľav rodičom študentov, ISCED 5, 2005/06

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Rodičom všetkých študentov bez ohľadu na ich občiansky status sa udeľuje daňová úľava len v Taliansku, Turecku a Lichtenštajnsku. Naopak od príjmu závisí daňová úľava v Belgicku. Existuje však aj pomerne veľké množstvo štátov, ktoré daňové úľavy rodičom študentov na úrovni ISCED 5 neposkytujú vôbec (Španielsko, Poľsko, Maďarsko, Švédsko, atď.).

2.2.3 MEDZINÁRODNÁ MOBILITA

Hoci je medzinárodná mobilita vysoko vyzdvihovalá bolonským procesom a rastie vďaka európskym programom podporujúcim jej rôzne formy ako Erasmus, či Erasmus Mundus, stále existuje málo porovnateľných údajov o mobilite v európskom vysokoškolskom priestore. Mobilita sa týka

študentov, učiteľov, vedeckých i ostatných pracovníkov vysokých škôl, pričom by sa mala rozvíjať vo všetkých týchto oblastiach. My sa zameriame na jej súčasť týkajúcu sa vysokoškolských študentov, nakoľko tá sa v súčasnosti rozvíja najvyšším tempom. Informácie o reálnej študentskej mobilite sú nekompletné a faktory, ktoré ju ovplyvňujú sú tiež len ťažko definovateľné, ale aj napriek tomu nám vytvoria približný obraz.

Vysoká škola môže aj na Slovensku prijať na časť štúdia študenta inej vysokej školy vrátane zahraničnej vysokej školy a vysokej školy z tretieho štátu bez prijímacieho konania v súlade s podmienkami výmenného programu alebo na základe zmluvy medzi prijímajúcou vysokou školou a vysielajúcou vysokou školou, čo umožňuje rozvoj medzinárodnej mobility, ktorá patrí medzi ciele bolonského procesu. Študentská mobilita je definovaná buď na základe krajiny študentovho trvalého bydliska alebo podľa toho, kde získal svoje predošlé vzdelanie. Zahraniční študenti sú tí, ktorí študujú v jednej krajine a majú občianstvo inej krajiny.

Tabuľka 9: Študentská mobilita a zahraniční študenti v terciárnom vzdelávaní (2006)

	Študentská mobilita				Zahraniční študenti			
	Medzinárodní študenti ako % zo všetkých študentov na terciárnom stupni				Zahraniční študenti ako % zo všetkých študentov na terciárnom stupni			
	spolu	ISCED 5B	ISCED 5A	ISCED 6	spolu	ISCED 5B	ISCED 5A	ISCED 6
Belgicko	7,4	5,4	8,5	20,5	12,1	9,5	13,5	31,0
Bulharsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Cyprus	-	-	-	-	-	-	-	-
Česká republika	5,1	0,7	5,4	6,4	6,3	1,1	6,8	8,0
Dánsko	4,8	3,7	4,9	7,3	8,4	10,3	7,8	19,2
Estónsko	1,4	0,1	2,0	2,8	3,1	3,1	3,1	3,4
Fínsko	3,7	-	3,4	7,4	2,9	-	2,5	7,5
Francúzsko	-	-	-	-	11,2	4,8	12,3	35,8
Grécko	-	-	-	-	2,5	0,8	3,7	1,8
Holandsko	4,7	-	4,7	-	6,1	-	6,2	-
Írsko	6,8	-	-	-	-	-	-	-
Lichtenštajnsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Litva	-	-	-	-	-	-	-	-
Lotyšsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Luxembursko	-	-	-	-	42,2	-	-	-
Maďarsko	2,8	0,3	2,9	7,1	3,3	0,5	3,4	8,1
Malta	-	-	-	-	-	-	-	-
Nemecko	-	-	10,6	-	11,4	3,9	12,7	-
Poľsko	-	-	-	-	0,5	0,1	0,5	2,9
Portugalsko	-	-	-	-	4,6	5,9	4,5	7,7

Rakúsko	12,0	-	13,1	15,1	15,5	-	16,9	20,9
Rumunsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Slovenská republika	0,8	0,5	0,8	0,7	0,9	0,5	0,9	0,7
Slovinsko	0,9	0,5	1,3	4,4	1,2	0,8	1,5	5,5
Spojené kráľovstvo	14,1	5,5	15,2	40,8	17,9	11,6	18,4	42,7
Španielsko	1,0	-	0,8	8,5	2,9	3,8	1,8	19,2
Švédsko	5,0	0,5	5,3	5,3	9,8	4,5	9,5	20,6
Taliansko	-	-	-	-	2,4	6,2	2,3	5,0
Priemer EÚ	5,0	1,9	5,6	10,5	8,3	4,2	6,8	14,1

Vysvetlivky:

Belgicko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Maďarsko, Rakúsko, Slovenská republika, Slovinsko, Spojené kráľovstvo, Španielsko, Švédsko: Na účely merania medzinárodnej mobility sú medzinárodní študenti definovaní podľa krajiny ich trvalého bydliska.

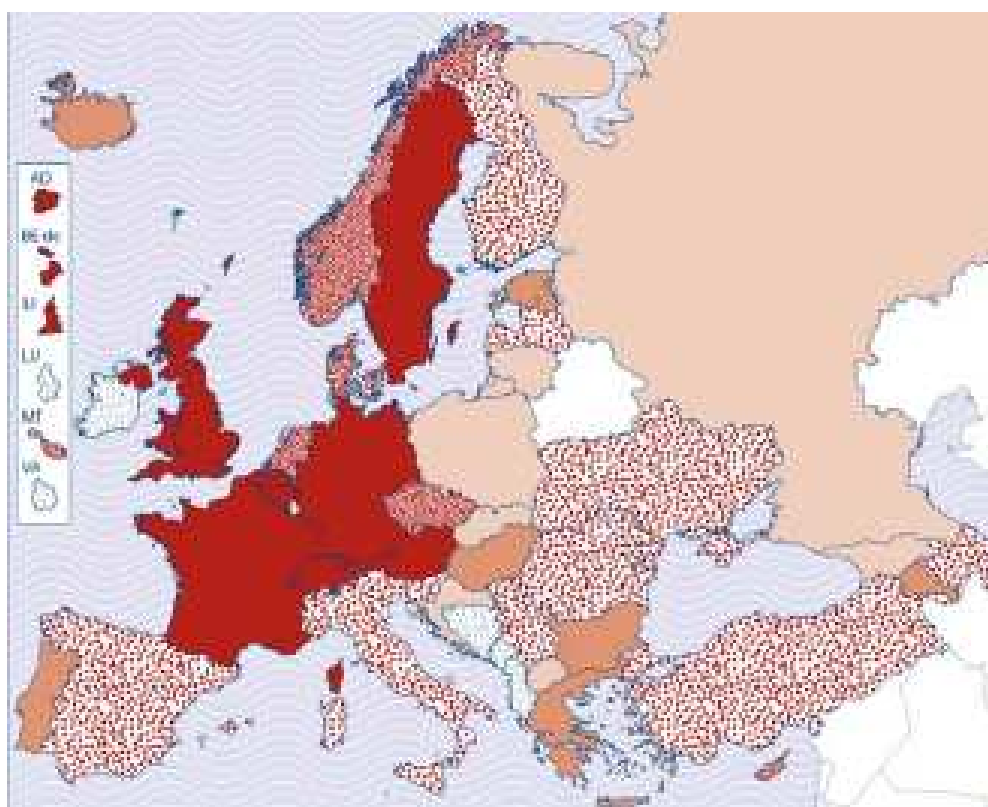
Holandsko, Rakúsko, Španielsko: Celkové percento terciárneho vzdelávania je podhodnotené kvôli vylúčeniu niektorých programov.

Írsko, Nemecko: Na účely merania medzinárodnej mobility sú medzinárodní študenti definovaní podľa krajiny, v ktorej získali predchádzajúce vzdelanie.

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

V roku 2006 bolo 5% študentskej populácie mobilitných študentov a až 8,3% študentov na vysokých školách zahraničných. Už z tohto porovnania sú viditeľné výrazné rozdiely medzi jednotlivými krajinami, ktoré sú ešte jednoduchšie badateľné na dvoch nasledujúcich grafoch. Tie zobrazujú prichádzajúcu a odchádzajúcu študentskú mobilitu. Prichádzajúca mobilita predstavuje počet študentov inej národnosti študujúcich v danej krajine ako percento celkovej vysokoškolskej študentskej populácie a odchádzajúca mobilita počet študentov danej krajiny študujúcich v zahraničí ako percento celkovej vysokoškolskej študentskej populácie. Nie sú však založené na „jasných“ mobilitných štatistikách. Iná národnosť študenta nie je mierou mobility a tým ani merítkom pre mobilitu. Výskum v tejto oblasti ukázal, že až do 40% zahraničných študentov boli už obyvateľmi krajiny pred začiatkom svojich vysokoškolských štúdií, čím sa skresľuje obraz o študentskej mobilite. Rovnako zamieňanie mobilitných študentov so zahraničnými študentmi cudzej národnosti, ktorí majú trvalé bydlisko v danej krajine, zvyšuje počet mobilitných študentov. Aj napriek týmto problémom, prístupné dáta ukazujú dôležité zistenia. Najdôležitejším z nich je fakt, že existujú extrémne rozdiely v celkovo relatívne nízkej

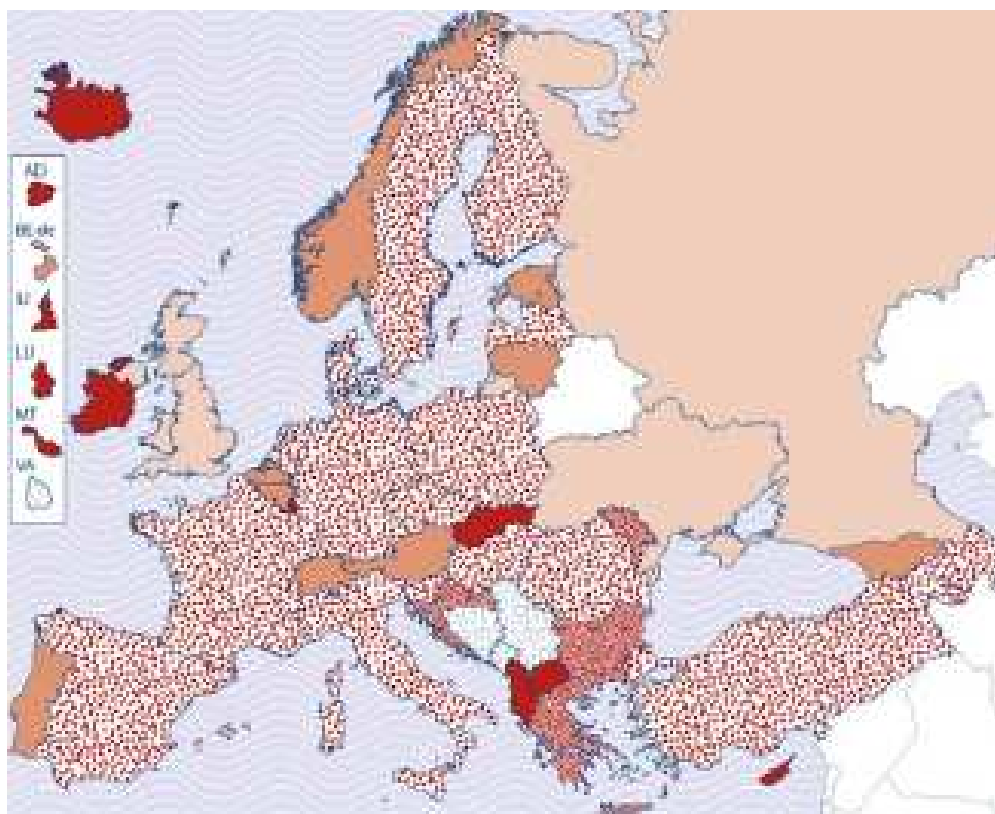
mobilita. Je množstvo krajín, z ktorých menej ako 3% študentov odchádza študovať do zahraničia, ale existujú aj výnimky akou je aj Slovensko, kde je to až viac ako 10%. Z krajín Európskej únie odchádza na štúdium do zahraničia najmenej študentov zo Spojeného kráľovstva. V niektorých krajinách sú nasledujúce grafy zrkadlovým obrazom - napríklad Spojené kráľovstvo, Francúzsko a Nemecko prijímajú najviac študentov a zároveň najmenej ich vlastných študentov odchádza do zahraničia.

menej ako 1%
 1 – 3%
 3 – 6%
 6 – 10%
 nad 10%
 údaje nie sú k dispozícii

Obrázok 10: Vysokoškolskí študenti prichádzajúci študovať do danej krajiny v % celkovej vysokoškolskej študentskej populácie (2006)

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/099EN.pdf

menej ako 1%
 1 – 3%
 3 – 6%
 6 – 10%
 nad 10%
 údaje nie sú k dispozícii

Obrázok 11: Vysokoškolskí študenti odchádzajúci študovať z danej krajiny v % celkovej vysokoškolskej študentskej populácie (2006)

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/099EN.pdf

Európska študentská mobilita by mala profitovať z trendu smerovania k väčšej podobnosti v štruktúrach a v akademickom uznávaní študijných programov. Zvlášťne postavenie majú napríklad cyperskí a islandskí študenti. Sú mobilnejší ako v iných štátoch, pretože vzdelávacie možnosti sú v týchto krajinách obmedzenejšie. V zahraničí študuje viac ako polovica študentov z Cypru.

Mobilita je vyššia na úrovni doktorandského štúdia. Zahraniční európski doktorandi predstavujú viac ako 15% v Belgicku, Rakúsku a v Spojenom kráľovstve. Španielsko, Francúzsko a Švédsko prijali tiež pomerne vysoký počet doktorandov. Na druhej strane Estónsko, Cyprus, Lotyšsko, Malta, Slovensko a Island prijali menej ako 20 zahraničných študentov na tejto úrovni.

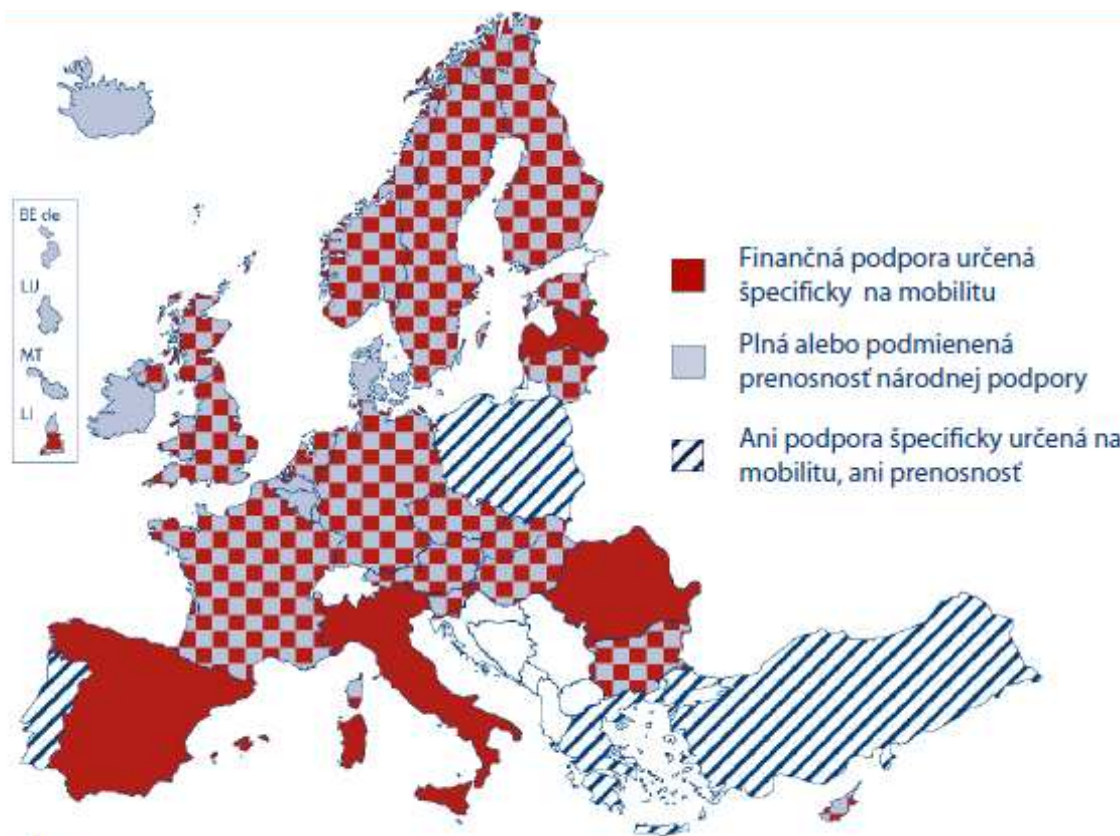
Študentov v zahraničí lákajú najviac študijné odbory humanitného zamerania, zdravotníctvo a sociálna starostlivosť, poľnohospodárstvo a veterinárne vedy. Belgicko, Rakúsko a Spojené kráľovstvo sú najobľúbenejšie štáty, obzvlášť na úrovni ISCED 6. Bulharsko je atraktívne pre štúdium v odboroch zdravotníctva, Belgicko pre veterinárne vedy a Rakúsko pre humanitné odbory. Pokiaľ ide pohlavie mobilných študentov, vo všeobecnosti sú mobilnejší muži.

Finančná podpora mobility

Študentská mobilita je prepojená s finančnou podporou študentom. Existujú dva druhy mechanizmov finančnej podpory medzinárodnej mobility: finančná podpora určená špeciálne na mobilitu a 'základná časť' národnej finančnej podpory, ktorá je prenosná. Niektoré štáty tieto dve formy kombinujú.

Špeciálnu podporu určenú na mobilitu udeľujú národné verejné orgány výlučne a špecificky študentom, ktorí si zvolili vysokoškolské štúdium v zahraničí (okrem grantov európskych programov typu ERASMUS). Táto podpora môže predstavovať špeciálnu dodatočnú podporu alebo zvýšenie sumy či predĺženie lehoty poberania podpory.

Plná prenosnosť finančnej podpory znamená nárok na všetky druhy podpory určenej doma aj pri štúdiu v zahraničí. V niektorých krajinách je prenosnosť podmienená rôznymi obmedzeniami týkajúcimi sa študijných pobytov strávených zahraničí, hostiteľskej krajiny, hostiteľskej inštitúcie, typu štúdia, študijných výsledkov študenta a jazykových požiadaviek.

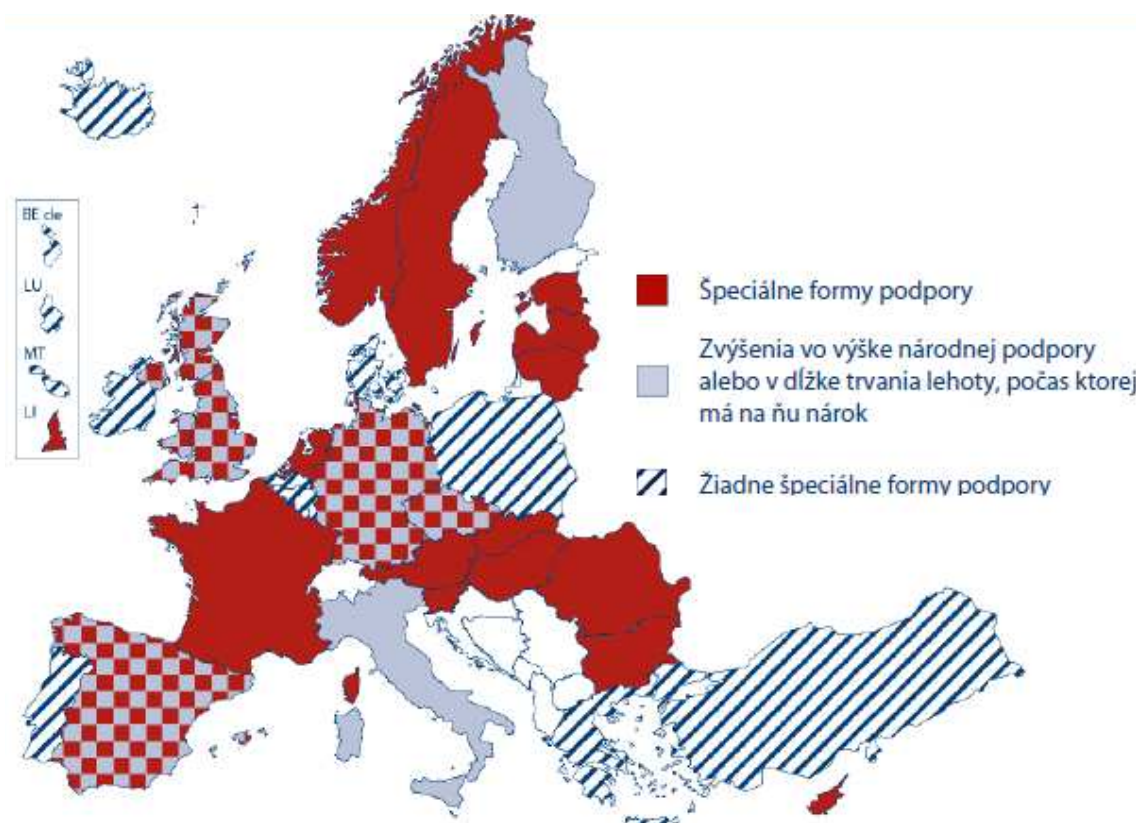
Obrázok 12: Typy finančnej podpory na medzinárodnú mobilitu denných študentov v prvom kvalifikačnom stupni terciárneho vzdelávania (ISCED 5) vo verejných alebo štátom dotovaných súkromných inštitúciách, 2005/06

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Taliansko, Španielsko, Lotyšsko a Rumunsko udeľujú finančnú podporu špecificky na mobilitu bez akejkoľvek prenosnosti národnej podpory. V Belgicku, Dánsku, Írsku, Luxembursku, na Malte a Islande majú študenti nárok len na prenosnú podporu, či už úplnú alebo čiastočnú. Grécko, Poľsko, Portugalsko a Turecko neposkytujú ani prenosnosť, ani finančnú podporu. Vo všetkých ostatných štátoch existuje plná alebo čiastočná prenosnosť národnej finančnej podpory spolu s formami finančnej podpory určenej špeciálne na mobilitu.

Polovica štátov, ktoré poskytujú podporu špecificky určenú na mobilitu, ju udeľuje v špeciálnych grantoch alebo pôžičkách. Napríklad v Estónsku si študenti podávajú formálnu žiadosť, a ak sú vybraní, dostávajú grant, ktorého výška závisí od destinácie. Granty udeľujú aj na Cypre, v

Slovinsku a v Lichtenštajnsku. V Bulharsku aj Rumunsku vyhlasujú konkurz na pridelenie podpory. Lotyšsko poskytuje pôžičky, pričom poberatelia a sumy sa stanovujú individuálne. Švédsko takisto poskytuje pôžičky.

Obrázok 13: Formy finančnej podpory špeciálne na mobilitu denných študentov v terciárnom vzdelávaní v zahraničí, v prvom kvalifikačnom stupni (ISCED 5) vo verejných alebo štátom dotovaných súkromných inštitúciách, 2005/06

Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088SK.pdf

Zvýšenie súm základnej národnej podpory predstavuje dominantný prístup v Taliansku a Fínsku, kde dostávajú študenti príplatok na ubytovanie a majú garantovanú pôžičku vyššej sumy.

Ostatné štáty spájajú oba druhy podpory. Poskytnutie podpory, destinácia a sumy spojené s podporou špecificky určenou na mobilitu sú predmetom opatrení, ktoré sa medzi jednotlivými štátmi líšia. Do úvahy sa berú študijné výsledky študentov (Cyprus, Lotyšsko, Rumunsko), ich príjem

(Cyprus) alebo ich hostiteľský štát (Česká republika, Cyprus). Podpora môže byť pritom určená na špecifické formy výdavkov, napríklad na cestu do hostiteľského štátu (Slovinsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo, Lichtenštajnsko) alebo na ubytovanie v zahraničí (Fínsko). Výška podpory môže závisieť od životnej úrovne v hostiteľskom štáte (Estónsko, Lotyšsko, Rakúsko, Fínsko, Škótsko), alebo od množstva či úrovne programov, v ktorých sú študenti zapísaní (Lotyšsko v prvom prípade, Nórsko v druhom).

Na základe týchto poznatkov môžeme konštatovať, že neexistuje systematické prepojenie medzi podporou z verejných zdrojov na mobilitu a aktuálnou mobilitou. Napríklad grécki študenti nemajú nárok na finančnú výpomoc, ale patria medzi najmobilnejších študentov v Európskej únii. To dokazuje, že na mobilitu vplýva mnoho iných faktorov.

2.3 PROCES TVORBY EURÓPSKEHO VYSOKOŠKOLSKÉHO PRIESTORU

S rastom kvality integračného zoskupenia Európskej únie sa urýchlil proces kooperácie v rámci vzdelávania. Nejde pritom o proces nový, ale postupne sa mu prikladá vyšší a vyšší význam. Európa si uvedomuje, že jej budúcnosť spočíva vo vytvorení znalostnej ekonomiky, ktorá sa nezaobíde bez vzdelaných kvalifikovaných ľudí. Predpokladom na ich výchovu je kvalitné, transparentné a otvorené terciárne vzdelávanie.

Proces tvorby európskeho vysokoškolského priestoru sa vyvíja v dvoch rovinách. Prvou z nich je širšie koncipovaný celoeurópsky rozmer formovania vysokoškolského priestoru, a teda aj mimo hraníc Európskej únie. Druhou rovinou je rovina Európskej únie, ktorá formuje problémy, ktoré sa týkajú špecificky len jej členov. Ide teda o formovanie európskeho priestoru znalostí, napĺňanie lisabonskej stratégie a monitorovanie pokroku pri dosahovaní jej cieľov. V oblasti vysokoškolského vzdelávania ide o absolventov vysokých škôl, cezhraničnú mobilitu vysokoškolských študentov a investície do vzdelávania a odbornej prípravy.

Bolonský proces

V prvej – širšej rovine sa Európa sústredila na vysoké školstvo, aby spoločne vytvorila Európsky vysokoškolský priestor konkurencieschopný a atraktívny aj pre zbytok sveta. Na to, aby to bolo dosiahnuteľné, pristúpili zúčastnené krajiny k tzv. bolonskému procesu, ktorého genézu vyjadrujú výstupy zo stretnutí ministrov zodpovedných za vysoké školstvo v krajinách, ktoré sa k procesu hlásia, a ktorých počet sa z roka na rok rozrastá.

Tabuľka 10: Chronológia prijímaných dokumentov v rámci tzv. bolonského procesu

Magna Charta Universitatum	1988
Lisabonská konvencia	1997
Sorbonská deklarácia	1998
Bolonská deklarácia	1999
Konvencia zo Salamanky	2001
Pražské komuniké	2001
Konvencia z Grazu	2003
Berlínske komuniké	2003
Deklarácia z Ľubľinu	2004
Deklarácia z Glasgowa	2005
Bergenské komuniké	2005
Londýnske komuniké	2007
Luevenská deklarácia	2009

Zdroj: Vlastné spracovanie

Prvé stretnutie rektorov európskych univerzít sa konalo v Bologni v roku 1988 pri príležitosti 900. výročia založenia najstaršej univerzity v Európe, na ktorom bola prijatá **Magna Charta Universitatum**. Zúčastnení deklarovali, že sú si vedomí, že budúcnosť ľudstva závisí na kultúrnom, vedeckom a technickom rozvoji, ktorý má svoj základ v centrách kultúry, poznania a bádania - univerzitách. Úloha univerzít šíriť poznanie si pritom vyžaduje značné investície predovšetkým do kontinuálneho vzdelávania. Univerzity musia poskytovať budúcim generáciám študentov vzdelanie a výcvik, ktorý ich naučí, a ich prostredníctvom aj ostatných, mať v úcte

harmóniu prírodného prostredia a života samotného. Identifikovali základné princípy poslania univerzít. Bádanie a vzdelávanie musí byť morálne a intelektuálne nezávislé na akejkoľvek politickej alebo ekonomickej moci. Nemá zaostávať za potrebami a požiadavkami spoločnosti voči vedeckému poznaniu. Jeho slobodu musia zabezpečiť vlády i univerzity. Ich stálou snahou je poskytnúť univerzálne poznanie tak, aby naplnili svoje poslanie prekračujúce geografické a politické hranice.

V roku 1997 bola podpísaná **Lisabonská konvencia** ako dohovor o uznávaní kvalifikácií týkajúcich sa vysokoškolského vzdelávania v európskom regióne. Slovensko sa k nej pripojilo 1. septembra 1999.

Sorbonská deklarácia bola pod názvom *Spoločná deklarácia o harmonizácii architektúry európskych systémov vysokoškolského vzdelávania* podpísaná ministrami zodpovednými za vysoké školstvo vo Francúzsku, Taliansku, Veľkej Británii a Nemecku. Rovnako ako je Európa spoločenstvom ekonomickým, je potrebné, aby bola aj spoločenstvom vedomostným. Je nutné posilniť intelektuálne, kultúrne, sociálne a technické dimenzie kontinentu. Univerzity sa zrodili v Európe a v minulosti sa študenti voľne pohybovali po európskych univerzitách. Dnes mnohí nemajú výhody vyplývajúce z časti štúdia absolvovanej v zahraničí. Sme svedkami meniacej sa spoločnosti, kedy je celoživotné vzdelávanie nevyhnutnosťou. Vysoké školstvo je priestor pre študentov i učiteľov na ich osobný rozvoj, no je potrebné neustále sa snažiť o odstraňovanie bariér ich študijnej mobility a užšej spolupráce. Musíme dosiahnuť porovnateľnosť európskych vzdelávacích systémov a to aj na základe kreditov a semestrov. Treba umožniť študentom, aby mohli študovať a získavať vzdelanie kontinuálne na rôznych európskych univerzitách a vstup do systému v akomkoľvek veku i z akejkoľvek sociálnej situácie. Mali by mať prístup k diverzifikovaným multidisciplinárnym programom v rôznych jazykoch a možnosť používať informačné technológie.

Z následných národných aktivít veľký rozruch vyvolala hlavne **Atariho správa** z Francúzska, v ktorej sa ako odporúčaný „európsky model“ prezentoval model 3-5-8, t.j. prvý bakalársky stupeň s dĺžkou vzdelávania 3 roky, druhý magisterský stupeň s dĺžkou vzdelávania 5 rokov a doktorandský

(PhD.) stupeň s celkovou dĺžkou vzdelávania 8 rokov. Pod záštitou Konfederácie rektorov Európskej únie a v spolupráci s Asociáciou európskych univerzít a Európskou komisiou sa zrealizoval rozsiahly projekt, výsledkom ktorého bola porovnávacia analýza európskych systémov vysokoškolského vzdelávania pod názvom *Trendy a otázky učebných štruktúr vo vysokom školstve v Európe*. Tá ukázala rozdielne štruktúry európskych systémov vysokoškolského vzdelávania, ktoré nezodpovedajú tomuto modelu. Aj keď v posledných rokoch väčšina európskych krajín zaviedla bakalárske štúdium a existuje dosť vysoká miera súladu pokiaľ ide o magisterský stupeň, neexistuje až taká veľká zhoda pokiaľ ide o doktorandské štúdium - v mnohých krajinách, ktoré rozlišujú pregraduálne a postgraduálne štúdium, je napríklad postgraduálne štúdium dvojstupňové (Master, PhD.), zatiaľ čo v iných jednostupňové. Jednoznačne sa ukázalo, že z dôvodu porovnateľnosti je potom vyhovujúcejší kreditný systém štúdia než štúdium organizované po ročníkoch.

Ďalším trendom sa ukázalo byť poskytovanie transnárodného vzdelávania. Popri tradičnom národnom systéme vysokoškolského vzdelávania tak vo väčšine európskych krajín paralelne pôsobí aj neformálny, netradičný systém vysokoškolského vzdelávania sprostredkovaný prostredníctvom pobočiek zahraničných univerzít, franchizingom, ale aj elektronickou formou. Európske štáty okrem Veľkej Británie sú zatiaľ v pozícii prijímajúcich štátov. Paralelný systém transnárodného vzdelávania je pritom väčšinou vlád európskych krajín ignorovaný, viac si ho začali zatiaľ všímať iba medzinárodné organizácie (UNESCO a Rada Európy majú pracovnú skupinu, ktorá sa zaoberá problematikou transnárodného vzdelávania).

Na základe tejto analýzy experti navrhli sústrediť sa na:

1. zavedenie a prijatie kreditného akumulčného systému kompatibilného s ECTS³³;

³³Európsky systém transferu kreditov (European Credit Transfer and Accumulation System - ECTS) sprehľadňuje a zjednodušuje uznávanie vzdelávania (formálneho, neformálneho a informálneho). Používa sa v Európe na prenos kreditov a ich akumuláciu. Vo väčšine prípadov získavajú študenti 1 500 až 1 800 hodín štúdia za akademický rok a jeden kredit zodpovedá 25 až 30 hodinám práce.

2. prijatie spoločného, ale flexibilnejšieho modelu úrovni vysokoškolských kvalifikácií, napr.:
 - *úroveň pod 1. akademickým titulom* (vysvedčenie, diplom vydané po štúdiu v dĺžke do dvoch rokov v zmysle kreditov ECTS);
 - *úroveň 1. akademického titulu* (bakalár, bachelor honours, iné tituly udelené po minimálne 3-ročnom, ale nie viac ako 4-ročnom štúdiu) - táto úroveň je problematická, nakoľko bakalár by mal byť novým titulom získavaným na základe nových študijných programov, a nie na základe rozdelenia existujúceho tzv. dlhého programu štúdia na dva cykly; kvalifikácia by mala vychádzať z nadobudnutých vedomostí a kompetencií, ale hlavne z potrieb trhu práce;
 - *úroveň Master* (diplomy vydané po minimálne 5-ročnom štúdiu podľa ECTS, pričom by sa minimálne 12 mesiacov študovalo na úrovni magisterského štúdia - tzv. krátky magisterský program); a
 - *úroveň doktora* (rôzne diplomy vydané väčšinou po celkove 8 rokoch štúdia);
3. zavedenie európskej dimenzie do systému zabezpečenia a kontroly kvality vzdelávania, a to zavedením kompatibilných systémov zabezpečenia kvality; popri národných systémoch by sa malo zaviesť aj nezávislé hodnotenie, na základe ktorého by sa vydávali európske značky kvality širšie koncipovaným predmetovým oblastiam; úlohou je taktiež dosiahnutie vyššej konkurencieschopnosti európskych systémov vysokoškolského vzdelávania pri poskytovaní transnárodného vzdelávania, keď je mobilita študentov za štúdiom nahradená mobilitou študijných programov; a
4. podpora pri využívaní nových učebných príležitostí - kompatibilné kreditné systémy, ľahko zrozumiteľné štruktúry úrovni kvalifikácií/titulov, lepšie zabezpečenie kontroly kvality a väčší európsky trh práce predstavujú také štrukturálne inovácie, ktoré budú schopné vytvoriť celý rad nových učebných príležitostí pre všetkých.

19. júna 1999 prišlo na základe predchádzajúcich diskusií k podpisu **Bolonskej deklarácie** najvyššími predstaviteľmi 31 európskych štátov

(Rakúsko, Belgicko, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Maďarsko, Island, Írsko, Taliansko, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Malta, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovenská republika, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko, Veľká Británia) zodpovednými za vysoké školstvo. Tá deklaruje potrebu vytvoriť ucelenejšiu a väčšiu Európu na základe jej intelektuálnych, kultúrnych, sociálnych, vedeckých a technických dimenzií. „Európa poznatkov“ je uznávaná ako nenahraditeľný faktor spoločenského a ľudského rozvoja i ako súčasť konsolidácie a obohacovania európskeho občianstva. Všeobecne uznáva kľúčový význam vzdelávania a spolupráce vo vzdelávaní pre rozvoj a upevňovanie stabilných, mierových a demokratických spoločností.

Európske vysoké školy prevzali hlavnú rolu pri budovaní Európskeho vysokoškolského priestoru. V podmienkach zaručenej nezávislosti a autonómie univerzít má obrovský význam, aby sa systémy vysokoškolského vzdelávania a výskumu neustále prispôbovali meniacim sa potrebám a požiadavkám spoločnosti a pokroku vo vede. Predovšetkým musíme zvýšiť medzinárodnú konkurencieschopnosť európskeho systému vysokoškolského vzdelávania. Životaschopnosť a efektívnosť každej civilizácie možno merať podľa miery príťažlivosti jej kultúry pre ostatné krajiny. Preto je v rámci vytvárania Európskeho vysokoškolského priestoru potrebné rešpektovať rôznorodosť kultúr, jazykov, národných vzdelávacích systémov a autonómiu vysokých škôl. Za hlavné ciele boli *Bolonskou deklaráciou* stanovené:

1. prijatie systému ľahko zrozumiteľných a porovnateľných titulov, a to aj prostredníctvom Doložky k diplomu³⁴ s cieľom zvýšiť možnosť zamestnávania európskych občanov;
2. prijatie systému, ktorý bude zásadne vychádzať z dvoch hlavných cyklov, pregraduálneho a graduálneho, pričom druhý cyklus by mal viesť k titulu Master a/alebo k doktorátu a prístup k nemu bude vyžadovať

³⁴ Vzor doložky k diplomu bol vypracovaný Európskou komisiou, Radou Európy a UNESCO/CEPES. Doložka poskytuje základné údaje o charaktere, úrovni, obsahu a postavení štúdia, pričom by nemala obsahovať žiadne hodnotenie. Na Slovensku poskytuje k dokladom o vzdelaní odborné posudky Stredisko pre ekvivalenciu dokladov o vzdelaní zriadené pri Ústave informácií a prognóz školstva v Bratislave.

úspešné ukončenie prvého cyklu štúdia, ktoré bude trvať minimálne tri roky;

3. zavedenie kreditného systému – podobného systému ECTS - ako vhodného prostriedku na zvyšovanie všestrannej študentskej mobility; kredity by malo byť možné získavať aj mimo vysokého školstva, vrátane celoživotného vzdelávania, za predpokladu, že sú uznané prijímajúcimi univerzitami;
4. podporovanie mobility odstraňovaním prekážok, ktoré bránia efektívnemu voľnému pohybu osôb, s osobitným dôrazom na študentov a ich prístup ku štúdiu a k službám, ktoré s ním súvisia, učiteľov, výskumných pracovníkov a administratívny personál, uznávanie a započítanie obdobia stráveného v európskych krajinách vykonávaním výskumnej práce a výučbou;
5. podporovanie európskej spolupráce pri zabezpečovaní kvality s cieľom vypracovať porovnateľné kritériá a postupy;
6. podporovanie potrebnej európskej dimenzie vo vysokoškolskom vzdelávaní, predovšetkým vo vzťahu k príprave študijných programov, spolupráci medzi jednotlivými inštitúciami, k mobilitným programom a integrovaným študijným a výskumným programom.

Za veľmi dôležitý a symbolický krok pre hlásenie sa k týmto cieľom sa považuje vytvorenie Asociácie európskych univerzít³⁵.

Konvencia zo Salamanky zaradila medzi hlavné princípy vyššieho vzdelávania autonómiu spojenú so zodpovednosťou, vzdelávanie ako spoločenskú zodpovednosť, vyššie vzdelávanie založené na výskume a organizačnú rozmanitosť. Na naplnenie týchto priorít je potrebné stavať na kvalite ako základnom kameni pre vysoké školstvo. Je významnou podmienkou dôvery, mobility, významu a atraktívnosti Európskeho priestoru vyššieho vzdelávania. Jej zaručenie však nemôže byť založené na posúdení súboru štandardov jednou agentúrou, ale je potrebné zaviesť akési spoločné

³⁵ Asociácia európskych univerzít (European University Association - EUA) reprezentuje a podporuje inštitúcie terciárneho vzdelávania v 46 krajinách, poskytujúc im jedinečnú možnosť spolupráce a poznania najnovších trendov vo vysokom školstve a výskume.

hodnotenie – akreditáciu, ktorá umožní rešpektovať národné, či jazykové rozdielnosti a pritom príliš nezaťažuje samotné univerzity.

Význam pre európsky trh práce sa musí odrážať v študijných programoch. Zamestnateľnosť počas celého života je najlepšie riešená prostredníctvom prirodzeného hodnotenia kvalitného vzdelávania, rôznorodosti prístupov a flexibility programov. Dôležitý je rozvoj zručností ako sú komunikácia, jazyky, schopnosť zmobilizovať vedomosti, riešenie problémov, tímová práca či sociálne procesy.

Hlavnou dimenziou Európskeho vysokoškolského priestoru je slobodný pohyb študentov, zamestnancov i absolventov. Z hľadiska významu vzdelaného personálu s európskymi skúsenosťami si univerzity želajú eliminovať národné požiadavky a prekážky. Dôležitými sú porovnateľné hodnotenia na všetkých stupňoch vysokoškolského vzdelávania, čo by mal zabezpečiť všeobecne uznávaný kreditný systém. Európske inštitúcie vyššieho vzdelávania si uvedomujú, že ich študenti potrebujú a vyžadujú kvalifikácie, ktoré môžu využiť pre účely štúdia či zamestnania po celej Európe.

Pražské komuniké z roku 2001 vyjadrilo potrebu pokračovať v úsilí na podporu mobility. Ministri ocenili ako postupuje zaisťovanie kvality, ako aj aktivity doporučené v deklarácii týkajúce sa štruktúry titulov a kvalifikácií. Považujú však za potrebné reagovať na výzvy transnárodného vzdelávania a vnímať vzdelávanie v perspektíve vzdelávania celoživotného. Zdôraznili potrebu snahy o prijatie zrozumiteľného a porovnateľného systému titulov, uľahčenie akademického a profesijného uznávania časti štúdia i titulov s ohľadom na rozmanitosť kvalifikácií.

Prijatie systému založeného na dvoch hlavných stupňoch v niektorých krajinách prebehlo, inde sa o ňom vážne uvažuje.³⁶ Spolu so

³⁶ Údaje o počte absolventov v štruktúre bakalár/magister boli prvý krát experimentálne zhromaždené v roku 2004. Štáty museli poskytnúť údaje o programoch, v ktorých sa rozhodnutie o dvojcyklovom štúdiu už zaviedlo, alebo sa očakávalo v najbližšej budúcnosti. V 10-tich z 20-tich štátov, ktoré poskytli údaje, bol podiel absolventov dvojcyklovej štruktúry 90 až 100%. Naopak, Nemecko a Rakúsko zaznamenávalo veľmi nízke percento menej ako 10%. V štátoch, v ktorých bola dvojcyklová štruktúra v procese implementácie, sa prejavili veľké rozdiely v percentách absolventov podľa študijných odborov, nakoľko nový systém je implementovaný postupne. Španielsko, Rumunsko a Slovinsko v roku 2004 ešte neprešli na systém štruktúry bakalár/magister.

vzájomne uznaným systémom zaistenia kvality môžu študentom uľahčiť prístup na európsky trh práce. Ministri vyzvali vysoké školy, národné agentúry a Európsku sieť pre zaistovanie kvality vo vysokoškolskom vzdelávaní (ENQA) k spolupráci s príslušnými inštitúciami z krajín, ktoré nie sú jej členmi, k vytvoreniu spoločného referenčného rámca.

V oblasti mobility bol pozitívne hodnotený pokrok, ktorý sa dosiahol ustanovením *Akčného plánu mobility* prijatého na Európskej rade v Nice v roku 2000.

Konvencia z Grazu z roku 2003 upozorňuje, že aby univerzity mohli hrať ústrednú rolu pri aplikácii reformy, musí byť zabezpečené ich stabilné právne a ekonomické prostredie. Trvá na zodpovednosti vlád voči financovaniu vysokého školstva a zdôrazňuje prepojenie medzi vzdelávaním a výskumom. Kladie dôraz na doktorandské štúdium, ale nezabúda ani na postdoktorandské vzdelávanie. Navrhuje koherentné hodnotenie kvality ako nástroja na rozvoj vzájomnej dôvery medzi inštitúciami a krajinami.

V tom istom roku ministri prostredníctvom **Berlínskeho komuniké** opätovne potvrdili dôležitosť sociálnej dimenzie bolonského procesu, ktorá predstavuje posilnenie sociálnej kohézie a redukcie sociálnych nerovností i nerovností pohlaví na národnej a európskej úrovni. Je potrebné usilovať sa o zabezpečenie užšieho spojenia medzi vysokoškolským a výskumným systémom, čo zabezpečí, že vznikajúci Európsky vysokoškolský systém bude profitovať zo synergie s Európskym výskumným priestorom a tak posilní základy Európy založenej na vedomostiach.

Okrem prihlásenia sa ku všetkým cieľom bolonského procesu, sa pre nasledujúce obdobie dvoch rokov stanovili ciele posilnenia podpory efektívnych systémov hodnotenia kvality, zintenzívnenia efektívnejšieho používania systému založeného na dvoch cykloch a zlepšenie uznávania hodností a dĺžky štúdia.

Do roku 2005 by národné systémy hodnotenia kvality mali zahrnúť definíciu rozsahu zodpovednosti zainteresovaných orgánov a inštitúcií, evalváciu programov alebo inštitúcií, vrátane vnútorného hodnotenia, externých revízií, účasti študentov a publikácie výsledkov, systém

akreditácie, certifikátov alebo porovnateľných procedúr ako aj medzinárodnú účasť, spoluprácu a zapojenie sa do sietí. Všetci ministri sa zaväzujú, že začnú aplikáciu dvojstupňového systému do roku 2005. Každý študent končiaci štúdium od roku 2005 by zároveň mal získať dodatok k diplomu vydávaný v najrozšírenejších európskych jazykoch automaticky a bezplatne³⁷.

V súvislosti s pražskou výzvou sú vyvíjané moduly, kurzy a programy s európskym obsahom, orientáciou alebo organizáciou. Vysoké školy z rôznych európskych krajín sa chopili iniciatívy spoločného využitia akademických zdrojov a kultúrnych tradícií, s cieľom zlepšiť rozvoj integrovaných študijných programov a spoločných diplomov na prvom, druhom a treťom stupni. Pritom je potrebné zdôrazniť potrebu zabezpečenia dostatočnej dĺžky štúdia v zahraničí pri programoch spoločných diplomov ako aj vhodného nariadenia ohľadom jazykovej rôznorodosti a učenia sa jazykov.

Univerzity hrali v histórii Európy vždy významnú rolu a opäť sú v strede dramatických zmien kvality života v Európe - angažujúce sa pri aplikácii nového programu a rozvoji nových kurzov, ktoré korešpondujú s potrebami trhu práce. Slová z ***Lublinskej deklarácie*** "Osud Európy závisí od toho ako vychováva svoju mládež" a "Spôsob výchovy na druhej strane bude závisieť od kvality vzdelávacích inštitúcií" sú jasné a príznačné pre všetky vzdelávacie inštitúcie v Európe a zároveň boli aj akousi výzvou pre krajiny pristupujúce do Európskej únie práve v čase podpisu tejto deklarácie. Ministri vyjadrili vieru, že všetky politické iniciatívy vítajúce otvorenie Európy budú doplnené vhodným rozšírením možností výmeny študentov i personálu aj s univerzitami mimo krajín Európskej únie a adekvátnymi financiami.

Deklarácia z Glasgowa poukázala na potrebu toho, aby aj vlády financovanie vysokého školstva a výskumu chápali ako investíciu do budúcnosti. Európske univerzity väčšinou nie sú dostatočne financované

³⁷ Absolvent dostane dodatok k diplomu súčasne s diplomom, ale o jeho vydanie v anglickom jazyku musí na Slovensku ešte stále osobitne požiadať a často krát zaň aj zaplatiť.

a teda ani konkurencieschopné³⁸. Preto pracujú na diverzifikácii svojich zdrojov, pričom sú zaviazané preskúmať kombinované modely financovania z verejných a súkromných zdrojov. Zaväzujú sa k zlepšeniu svojich riadiacich štruktúr, vodcovských kompetencií, rozšíreniu účasti, celoživotného vzdelávania, podpore kvality a excelentnosti vo výučbe, učení, výskume a inováciách. Vyvíjajú diferencované poslania a profily, aby odpovedali na výzvy globálnej súťaže, zatiaľ čo udržujú záväzok prístupu a sociálnej kohézie. Demonštrovali neoddeliteľné prepojenie medzi aplikáciou bolonského procesu a naplnením cieľov Lisabonskej agendy pre výskum a inovácie, ktoré musia byť chápané spoločne, aby boli obe úspešné z dlhodobého hľadiska.

Bolonské reformy sa teraz zameriavajú na vysokoškolské inštitúcie, keďže legislatívne rámce sú vo väčšine krajín prijaté. Univerzity sa zaväzujú zdvojnásobiť svoje úsilie zaviesť inovačné vyučovacie metódy, prehodnotiť programy v dialógu so zamestnávateľmi a rozvíjať akademické a profesijné vzdelávanie. Okrem toho sa budú snažiť zlepšiť orientáciu na študenta, zaviesť študijné výsledky do kurikulárnych plánov a aplikovať kreditový systém. Vlády by mali začleniť univerzity do pokračujúceho úsilia vyvinúť národné a európsky rámec pre kvalifikácie.

Pri opätovnej diskusii o zameraní bolonského procesu sa univerzity zaviazali, že vyvinú stratégie, aby zvýšili a rozšírili možnosti pre prístup a podporu skupín, ktoré sú nedostatočne reprezentované a zlepšili výskum za účelom informovať o potrebe zaoberať sa nerovnosťou vo vysokoškolských systémoch. Vlády sú vyzvané, aby odstránili všetky existujúce právne prekážky. Kritické je poskytnúť stimuly pre mobilitu študentov na všetkých stupňoch a akademických i administratívnych zamestnancov.

Univerzity musia uplatniť svoju vlastnú zodpovednosť za zlepšenie výskumu a inovácií prostredníctvom optimálneho využitia zdrojov spolupracujúc s rozdielnymi partnermi. Výrazne podporujú zriadenie

³⁸ V pravidelnej správe o plnení Lisabonských cieľov sa uvádza, že Slovensko v roku 2006 vynaložilo na výskum a vývoj 0,49% HDP, čo je ešte menej ako v roku 2005, kedy to bolo 0,51% HDP. Priemer Európskej únie za rok 2006 je 1,84. Cieľ pre Európsku úniu hovorí o 3% do roku 2010 a pre Slovenskú republiku je stanovený na 0,8% HDP.

Európskej rady pre výskum a vyzývajú národné vlády a Európsku komisiu, aby ju ustanovila v rámci 7. rámcového programu³⁹.

Štruktúra doktorandských programov by mala zabezpečiť, že zatiaľ čo ich ústredným prvkom ostane pokrok vo vedomostiach prostredníctvom výskumu, výchova doktorandov naplní potrebu trhu práce. Je potrebné posilniť spoločné nadnárodné doktorandské programy.

V polovici bolonského procesu boli vydané priebežné správy: *Všeobecná správa 2003 – 2005* pracovnej skupiny Follow-up Group, *EUA Trends IV.* a *ESIB Bologna očami študentov*. Z nich vyplynulo, že významný pokrok bol vykonaný v troch prioritných oblastiach, v ktorých bude teraz potrebné zabezpečiť jeho trvalosť:

1. *Štruktúra titulov* - dvojstupňový systém je aplikovaný v širokom rozsahu, hoci stále existujú isté prekážky prestupu medzi stupňami; je treba zlepšiť zamestnateľnosť absolventov s bakalárskymi kvalifikáciami vrátane vhodných pozícií vo verejných službách; prijíma sa rozšírený rámec pre kvalifikácie v európskom priestore vysokého školstva zahŕňajúci tri stupne, generické deskriptory pre každý stupeň založené na

³⁹ 7. rámcový program poskytuje rámec na financovanie vedy a výskumu na európskej úrovni na obdobie 2007-2013. Celkové množstvo prostriedkov vyčlenené pre tento program z rozpočtu Európskej únie predstavuje 50,52 miliárd euro. Hlavnými politickými prioritami sú budovanie európskeho výskumného priestoru, hospodársky rast, konkurencieschopnosť, zdravie, kvalita života a životného prostredia, znalostná ekonomika a spoločnosť, šírenie a odovzdávanie poznatkov a atraktivita EÚ pre vedecko-výskumných pracovníkov. Skladá sa zo 4 špecifických programov: SPOLUPRÁCA (zdravie; informačné a komunikačné technológie; potraviny, poľnohospodárstvo a biotechnológie; nanovedy, nanotechnológie, materiály a nové výrobné technológie; energetika; životné prostredie; doprava a letectvo; sociálno-ekonomické a humanitné vedy; bezpečnosť a vesmír), MYŠLIENKY (základný, alebo hraničný výskum, pričom jediným kritériom schvaľovania projektov je výnimočnosť vedeckého nápadu), L'UDIA (počiatočné a celoživotné vzdelávanie, výmena medzi priemyslom a akadémiou a rôzne zvláštne aktivity) a KAPACITY (budovanie európskych výskumných infraštruktúr, podpora regionálnych výskumných zoskupení, vytváranie partnerských programov medzi vedecko-výskumnými inštitúciami, zapojenie najlepších vedcov z tretích krajín atď.).

Predstavuje teda veľký potenciálny zdroj príjmov, ktoré by sme mali využiť. V 5. rámcovom programe sa slovenské subjekty zúčastnili v 288 projektoch, v 6. do septembra 2006 v 270 projektoch. Existujú však značné rezervy na väčšine fakúlt vysokých škôl, niektorých ústavoch SAV, mnohých ústavoch rezortného výskumu, ale hlavne v priemysle, zvlášť u malých a stredných inovatívnych podnikoch.

študijných výsledkoch a schopnostiach a rozpätie kreditov v prvom a druhom stupni; bol prijatý záväzok vypracovať národné rámce pre kvalifikácie kompatibilné s rozšíreným rámcom do roku 2010;

2. *zabezpečenie kvality* - skoro všetky krajiny prijali systém zabezpečenia kvality založeného na kritériách stanovených v Berlínskom komuniké, avšak stále je priestor pre pokrok pokiaľ ide o účasť študentov a medzinárodnú spoluprácu; boli prijaté štandardy a smernice pre zabezpečenie kvality ako ich navrhuje Európska asociácia pre zabezpečenie kvality v terciárnom vzdelávaní⁴⁰; a
3. *uznávanie kvalifikácií a dĺžky štúdia* - 36 zo 45⁴¹ účastníckych krajín ratifikovalo Lisabonskú konvenciu; budú vypracované národné akčné plány na zlepšenie kvality procesu spojeného s uznávaním zahraničných kvalifikácií; je potrebné zlepšenie uznania predchádzajúceho vzdelania vrátane, kde je to možné, neformálneho vzdelávania a neinštitucionálneho učenia sa.

V **Bergenskom komuniké** stanovili ministri okrem týchto troch strategických a dlhodobých cieľov aj ďalšie výzvy a priority:

1. *tretí stupeň a výskum* - úsilie zaviesť štrukturálne zmeny a zlepšiť kvalitu výučby by nemalo ubrať z úsilia posilniť výskum a inovácie; kvalifikácie doktorandského stupňa musia byť plne porovnateľné s rozšíreným rámcom pre kvalifikácie v Európskom vysokoškolskom priestore využívajúc prístup založený na výstupoch, pričom je potrebné dosiahnuť celkový nárast počtu doktorandov, ktorí prijmu kariéru výskumníka;

⁴⁰ Európska asociácia pre zabezpečenie kvality v terciárnom vzdelávaní (European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA) bola založená v roku 2000, aby pomáhala pri zabezpečovaní kvality vysokoškolského vzdelávania, pričom vychádzala z potreby zdieľania informácií a skúseností v tejto oblasti. Finančne je podporovaná Európskou Komisiou.

⁴¹ V čase komuniké sa k bolonskému procesu hlásilo už 45 krajín: Albánsko, Andorra, Arménsko, Rakúsko, Azerbajdžan, Belgicko (Flámske a Francúzske spoločenstvá), Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvátsko, Cyprus, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Gruzínsko, Nemecko, Grécko, Svätá stolica, Maďarsko, Island, Írsko, Taliansko, Lotyšsko, Lichtenštajnsko, Litva, Luxembursko, Malta, Moldavsko, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Ruská federácia, Srbsko a Čierna Hora, Slovenská republika, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko, Macedónska republika, Turecko, Ukrajina a Spojené kráľovstvo.

2. *sociálna dimenzia* - záväzok sprístupniť kvalitné vysoké školstvo všetkým a potreba vhodných podmienok pre študentov, aby mohli ukončiť svoje štúdium bez prekážok spojených s ich sociálnym a ekonomickým postavením; opatrenia prijaté vládami na pomoc študentom, predovšetkým zo sociálne znevýhodnených skupín;
3. *mobilita* - uľahčiť prenos grantov a pôžičiek, zintenzívniť úsilie na odstránenie prekážok mobility uľahčením udeľovania víz a pracovných povolení, podporiť účasť v mobilitných programoch a plné uznanie dĺžky štúdia v zahraničí; a
4. *atraktívnosť a spolupráca s ostatnými časťami sveta* – Európsky vysokoškolský priestor musí byť otvorený a pre ostatný svet atraktívny partner, ktorý podnecuje vyrovnanú výmenu študentov a personálu, a spoluprácu medzi vysokými školami.

Ministri zodpovední za vysoké školstvo v štátoch zúčastnených na bolonskom procese vyjadrili v **Londýnskom komuniké** z roku 2007 presvedčenie, že cieľom do nasledujúceho obdobia je zabezpečiť, aby vysoké školy mali potrebné zdroje na prípravu študentov na život ako aktívnych občanov v demokratickej spoločnosti, na ich budúce povolanie a umožnenie ich osobného rozvoja, na vytvorenie a zachovanie širokej bázy pokročilých vedomostí i stimuláciu výskumu a inovácií. Princípy rovnakého prístupu bez diskriminácie sa musia rešpektovať a propagovať v celej Európe. Výsledkom bolonského procesu bude posun k študentsky zameranému vysokému školstvu, ďalej od učiteľsky riadeného zabezpečenia.

V rámci komuniké sa ministri vyjadrili k oblastiam, o ktorých diskutovali na predchádzajúcom stretnutí:

1. *štruktúra titulov* - trojstupňový systém titulov je vo väčšine krajín prijatý a implementovaný; počet študentov zapísaných na štúdium do prvých dvoch cyklov sa značne zvýšil a došlo k zníženiu štrukturálnych bariér medzi jednotlivými cyklami; zvýšil sa aj počet štruktúrovaných doktorandských programov; je potrebné zlepšiť zamestnanosť absolventov;

2. *zabezpečenie kvality a Európsky register organizácií na zabezpečenie kvality* - štandardy a smernice na zabezpečenie kvality prijaté v Bergene naštartovali zmeny týkajúce sa zabezpečenia kvality; externé zabezpečenie kvality je oveľa lepšie rozvinuté, rozsah zapojenia študentov na všetkých stupňoch sa zvýšil, no vysoké školy by mali naďalej rozvíjať aj vlastné systémy zabezpečenia kvality; je potrebné hodnotiť predmety, programy i samotné inštitúcie (organizáciu, financie, manažment, ľudské zdroje, vybavenie škôl, výučbu, výskum); rovnako sa vykonávajú i tematické evaluácie (fungovanie špecifickej oblasti vo vzdelávacom procese), audity, akreditácie či benchmarking; vytvorenie Registra európskych organizácií na zabezpečenie kvality vysokého školstva umožní všetkým zainteresovaným a širokej verejnosti otvorený prístup k objektívnym informáciám o spoľahlivých organizáciách na zabezpečenie kvality, čím sa zvýši dôvera vo vysoké školstvo;

3. *uznávanie kvalifikácií* - uznávanie vysokoškolských kvalifikácií, študijných pobytov a predchádzajúceho štúdia, vrátane uznávania neformálneho a informálneho učenia sa je základom Európskeho vysokoškolského priestoru; tridsaťosem členov bolonského procesu v čase tohto stretnutia už ratifikovalo *Lisabonský Dohovor o uznávaní kvalifikácií* týkajúcich sa vysokého školstva v Európskom regióne⁴²;

kvalifikačné rámce - kvalifikačné rámce sú dôležité nástroje na dosiahnutie porovnateľnosti, transparentnosti a na uľahčenie pohybu študujúcich v rámci ako aj medzi vysokoškolskými systémami; krajiny zúčastnené na bolonskom procese sa zaviazali plne implementovať národné kvalifikačné rámce, certifikované na rozšírený Rámec kvalifikácií Európskeho vysokoškolského systému do roku 2010, pričom na dosiahnutie tohto cieľa je dôležitá vzájomná výmena skúseností a ich

⁴² Lisabonský dohovor podpísalo a ratifikovalo 46 krajín: Albánsko, Arménsko, Rakúsko, Azerbajdžan, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvátsko, Cyprus, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Gruzínsko, Nemecko, Maďarsko, Island, Írsko, Litva, Lichtenštajnsko, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Moldavsko, Čierna hora, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Rusko, Srbsko, Slovensko, Slovinsko, Švédsko, Švajčiarsko, Macedónsko, Turecko, Ukrajina, Veľká Británia, Austrália, Bielorusko, Svätá stolica, Izrael, Kazachstan, Nový Zéland a Kirgizsko.

Podpísalo, no zatiaľ ho neratifikovalo 5 krajín: Belgicko, Taliansko, Holandsko, Kanada a USA.

súladi s návrhom Európskej komisie o Európskom kvalifikačnom rámci pre celoživotné vzdelávanie;

celoživotné vzdelávanie - systematickejší rozvoj spôsobov flexibilného štúdia na podporu celoživotného učenia sa je len v ranom štádiu a len o niekoľkých štátoch možno povedať, že uznávanie predchádzajúceho štúdia pre prijatie a získanie kreditov je u nich dobre vyvinuté;

4. *tretí stupeň a výskum* - dôležitým cieľom zostáva užšie spojenie Európskeho vysokoškolského priestoru s Európskym výskumným priestorom; zvýšenie zabezpečenia v treťom cykle, zlepšenie statusu, kariérnych vyhliadok a financovania mladých výskumníkov sú pritom základnými predpokladmi posilňovania výskumnej kapacity a zlepšenia kvality a konkurencieschopnosti európskeho vysokého školstva;
5. *sociálna dimenzia* – je potrebné zamerať sa na maximalizáciu potenciálu jedincov z hľadiska ich osobnostného rozvoja a ich prínosu pre trvalo udržateľnú demokratickú vedomostnú spoločnosť, poskytovať adekvátne študentské služby, vytvárať flexibilnejšie vzdelávacie cesty a rozširovať účasť na všetkých stupňoch na základe rovnakých možností.
6. *mobilita* – aj napriek pokroku, ktorý väčšina krajín od roku 1999 vykonala, medzi prekážkami mobility naďalej figurujú otázky týkajúce sa prisťahovalectva, uznávania kvalifikácií, nedostatočných finančných stimulov a neflexibilných penzijných úprav.

Zúčastnené krajiny majú za úlohu predložiť národné správy o činnosti vykonanej na národnej úrovni na podporu mobility študentov a personálu, vrátane opatrení pre budúce hodnotenie, ako aj o národných stratégiách a politikách o sociálnej dimenzii. Pre zlepšenie zberu dát a sprístupnenie informácií ministri požiadali Európsku komisiu (Eurostat) a Eurostudent, aby vyvinuli porovnateľné a spoľahlivé ukazovatele na zmeranie pokroku pri plnení celkového cieľa zameraného na sociálnu dimenziu a mobilitu študentov a zamestnancov vo všetkých štátoch bolonského procesu.

Po uvedení trojstupňového systému štúdia je nutné zlepšiť zamestnateľnosť vo vzťahu ku každému z týchto stupňov a tiež v rámci

celoživotného učenia sa, čo bude predstavovať povinnosti pre všetkých zúčastnených – vlády, vysoké školy, zamestnávateľov, či verejné inštitúcie.

V apríli 2009 sa konala zatiaľ posledná ministerská konferencia v **Luevene**. Eurokomisár zodpovedný za vzdelávanie, odbornú prípravu, kultúru a mládež Ján Figel' použil v úvode svojho príspevku nasledujúce slová: „Naše úsilie je založené na nasledujúcich faktoch:

- naše školy a univerzity do značnej miery určujú individuálne a spoločné hodnoty uznávané Európanmi dnes aj zajtra;
- investovať do vzdelania je najlepším umiestnením investícií do budúcnosti - a to je potrebné zdôrazniť i v recesii; a
- výborné a prístupné vzdelávacie systémy sú rozhodujúce faktory hospodárskeho rastu a konkurencieschopnosti.“ (Figel', 2009)⁴³

Už týchto pár slov naznačuje, že ani táto konferencia sa nevyhla otázke súčasnej hospodárskej krízy. V nej vysoké školy neboli súčasťou problému, ale môžu byť súčasťou riešenia. Všeobecné zásady, ktoré Európska únia prijala v čase ekonomickej búrky dokonale platia pre výskum a vysoké školstvo. S cieľom dosiahnuť trvalo udržateľného ekonomického oživenia a rozvoja by sa malo dynamické a flexibilné európske vysoké školstvo snažiť o inováciu na základe integrácie medzi vzdelávaním a výskumom na všetkých úrovniach. Plán obnovy navrhuje zvýšenie výdavkov na vzdelávanie, výskum a inovácie. Zvýšili sa rozpočty pre Erasmus a Erasmus Mundus. Je potrebné pokračovať v štrukturálnych reformách, ale ich tempo by sa malo počas recesie zrýchliť, ak chceme maximalizovať ich prínos k oživeniu a rastu.

Bolonský proces vedie k väčšej kompatibilite a porovnateľnosti systémov vyššieho vzdelávania a uľahčuje študentom byť mobilnými a inštitúciám pritiahnuť študentov a vedcov z iných kontinentov. Ciele stanovené v Bologni a politikách vyvinutých v nasledujúcich rokoch sú stále platné. Vzhľadom k tomu, že nie všetky boli úplne dosiahnuté, ich naplnenie si bude vyžadovať väčšiu dynamiku a záväzok po roku 2010. V deklarácii

⁴³ Prístupné na: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_European_Commission_keynote.pdf

z tohto stretnutia však ministri zodpovední za vysoké školstvo stanovili nové ciele na nasledujúcu dekádu:

1. *sociálna dimenzia: spravodlivý prístup a ukončenie:* cieľom naďalej zostáva zabezpečenie rovnosti príležitostí k vzdelaniu; prístup do vyššieho vzdelávania by mal byť rozšírený podporou potenciálnych študentov z nedostatočne zastúpených skupín a poskytovaním vhodných podmienok pre dokončenie štúdia - zlepšenie vzdelávacieho prostredia, odstránenie prekážok a vytvorenie vhodných ekonomických podmienok pre študentov, aby mohli profitovať zo študijných príležitostí na všetkých úrovniach; každá zúčastnená krajina si stanoví merateľné ciele, ktoré sa majú dosiahnuť do konca budúceho desaťročia;
2. *celoživotné vzdelávanie:* rozšírenie účasti by malo byť dosiahnuté aj prostredníctvom celoživotného vzdelávania podporeného primeranou organizačnou štruktúrou a financovaním; zahŕňa získanie kvalifikácie, rozšírenie vedomostí a porozumenia, získavanie nových zručností a schopností alebo obohatenie osobného rastu; implementácia politik celoživotného vzdelávania vyžaduje silné partnerstvo medzi orgánmi verejnej správy, vysokými školami, študentmi, zamestnávateľmi a zamestnancami; úspešné politiky by mali zahŕňať základné zásady a postupy pre uznávanie predchádzajúceho vzdelania na základe študijných výsledkov bez ohľadu na to, či vedomosti, zručnosti a kompetencie boli získané prostredníctvom formálneho, neformálneho vzdelávania, alebo informálneho učenia sa; rozvoj národných kvalifikačných rámcov je dôležitým krokom smerom k realizácii celoživotného vzdelávania - ich implementácia a príprava na seba-certifikáciu voči do roku 2012 si budú vyžadovať ďalšiu koordináciu; kvalifikácie v rámci prvého cyklu môžu byť prostriedkom rozšírenia prístupu k vysokoškolskému vzdelaniu; veľa práce bolo vykonanej pre zlepšenie uznávania predchádzajúceho učenia a zavedenie pružného na študenta orientovaného modelu, no napriek tomu celoživotné vzdelávanie zostáva slabým miestom modernizácie, hoci dôvod je silnejší ako kedykoľvek predtým - čoraz viac ľudí sa ocitá medzi zamestnaniami buď preto, že chcú zmeniť kariéru alebo z dôvodu,

že boli prepustení a je potrebné rekvalifikovať ich za účelom udržania si konkurencieschopnosti na trhu práce;

3. *zamestnateľnosť*: v decembri 2008 bol vydaný dokument s názvom *Nové zručnosti pre nové pracovné miesta*, ktorý zdôrazňuje okrem iného význam vedeckého prístupu a na dôkazoch založenej politiky; vysokoškolské vzdelanie by malo viac zodpovedať potrebám trhu práce a byť viac prístupné; malo by vybaviť študentov pokročilými vedomosťami, zručnosťami a kompetenciami, ktoré potrebujú po celý svoj profesionálny život; umožniť im plne využiť príležitosti na meniacom sa trhu práce; vysokoškolské inštitúcie musia lepšie reagovať na potreby zamestnávateľov a zamestnávateľia lepšie pochopiť vzdelávacie perspektívy; vysokoškolské inštitúcie, spolu s vládami, vládnyimi agentúrami a zamestnávateľmi, musia zlepšiť dostupnosť a kvalitu ich kariéry a súvisiace poradenské služby pre študentov a absolventov; ministri odporúčajú pracovné stáže vložené do študijných programov, ako aj učenie sa prácou (on-the-job learning);
4. *učenie orientované na študenta a vyučovacia úloha vyššieho vzdelávania*: znovu zdôrazňujú potrebu prebiehajúcich reforiem zameraných na rozvoj učebných výsledkov; učenie orientované na študenta vyžaduje nové prístupy k výučbe a vzdelávaniu, efektívnu podporu a vedenie, osnovy jasnejšie zamerané na študentov vo všetkých troch cykloch; kurikulárna reforma bude pokračujúci proces vedúci k vysokej kvalite, flexibilným a viac individuálne prispôsobivým vzdelávacím cestám; akademici, v úzkej spolupráci so zástupcami študentov a zamestnávateľov, budú pokračovať v rozvoji výsledkov vzdelávania a medzinárodných referenčných bodov pre čoraz väčší počet disciplín; prioritou v pokračovaní implementácie európskych noriem a smerníc pre zabezpečenie kvality bude, aby vysokoškolské inštitúcie venovali osobitnú pozornosť zlepšeniu kvality výučby svojich študijných programov na všetkých úrovniach;
5. *vzdelávanie, výskum a inovácie*: vysokoškolské vzdelávanie by malo byť založené na všetkých úrovniach na výskume a vývoji, čím by podporovalo inovácie a tvorivosť v spoločnosti; mal by sa zvýšiť počet

ľudí s výskumnými kompetenciami; doktorandské programy, ktoré je potrebné zatraktívniť, by mali poskytovať kvalitný výskum a viac byť doplnené o interdisciplinárne a medzisektorové programy;

6. *medzinárodná otvorenosť*: je potrebné, aby európske vysoké školy internacionalizovali svoje činnosti a aby sa zapojili do celosvetovej spolupráce v oblasti trvalo udržateľného rozvoja; atraktivita a otvorenosť európskeho vyššieho vzdelávania bude zdôraznená spoločnými európskymi akciami; konkurencia v globálnom meradle bude doplnená posilneným politickým dialógom a spoluprácou založenou na partnerstve s ostatnými oblasťami sveta, najmä prostredníctvom organizácií Bologna Policy Fora, ktoré zahŕňajú celý rad zainteresovaných strán; nadnárodná výchova by mala byť riadená podľa európskych noriem a usmernení pre zabezpečenie kvality a v súlade s návodom UNESCO / OECD pre poskytovanie kvality v cezhraničnom vysokom školstve; program Európskej únie Tempus zahŕňa 55 krajín, z ktorých mnohé sú súčasťou bolonského procesu; boli podpísané dvojstranné dohody o spolupráci s inými krajinami a existuje Erasmus Mundus - vlajková loď pre globálnu spoluprácu - ktorá bola teraz rozšírená na doktorandskú úroveň;

7. *mobilita*: mobilita študentov, mladých výskumníkov a zamestnancov zlepšuje kvalitu programov a excelentnosti v oblasti výskumu, posilňuje akademickú a kultúrnu internacionalizáciu európskeho vysokého školstva, je dôležitá pre osobný rozvoj a zamestnateľnosť, pestuje úctu k rôznorodosti a schopnosť jednať s inými kultúrami; podporuje jazykovú pluralitu, ponúka oporu pre viacjazyčnú tradíciu európskeho priestoru vyššieho vzdelávania a zvyšuje spoluprácu a konkurenciu medzi inštitúciami vyššieho vzdelávania; v roku 2020 by aspoň 20% absolventov v európskom priestore vyššieho vzdelávania malo tráviť časť štúdia alebo odbornej prípravy v zahraničí; príležitosti na mobilitu v každom z troch cyklov musia byť vytvorené v štruktúre študijných programov; politiky mobility musia byť založené na rade praktických opatrení týkajúcich sa jej financovania, uznania, dostupnej infraštruktúry, víz a regulácií pracovných povolení; sú potrebné

flexibilné študijné cesty a aktívna informačná politika, plné uznanie študijných výsledkov, študijná podpora a plná prenosnosť grantov a pôžičiek; mobilita by tiež mala viesť k väčšej rovnováhe toku prichádzajúcich a odchádzajúcich študentov a lepšej miere účasti študentov z rôznych skupín; atraktívne pracovné podmienky a pracovné miesta, rovnako ako ich otvorené medzinárodné prijímanie sú nevyhnutné na prilákanie vysoko kvalifikovaných učiteľov a výskumných pracovníkov vysokých škôl; profesijné štruktúry by mali byť upravené tak, aby sa uľahčila mobilita učiteľov, mladých výskumníkov a iných pracovníkov;

8. *zber dát*: vylepšené zhromažďovanie dát pomôže sledovať pokrok dosiahnutý pri plnení cieľov stanovených v jednotlivých oblastiach a bude slúžiť ako základ pre hodnotenie a benchmarking;
9. *multidimenzionálne nástroje transparentnosti*: existuje niekoľko iniciatív zameraných na rozvoj mechanizmov pre transparentné informácie o vysokoškolských inštitúciách, ktoré pomáhajú vysokoškolským vzdelávacím systémom a inštitúciám identifikovať a porovnať si sily a mali by byť vypracované v úzkej spolupráci so zúčastnenými stranami; transparentnosť úzko súvisí s princípmi bolonského procesu, najmä zabezpečením kvality a uznaním, a mala by byť založená na porovnateľných údajoch a zodpovedajúcich ukazovateľoch opisu rozmanitých profilov vysokoškolských inštitúcií a ich programov; hlavná myšlienka vnútorného zabezpečenia kvality je pomáhať inštitúciám prostredníctvom vzájomného hodnotenia a porovnávania; rovnako rastie význam externého hodnotenia kvality a pilotné projekty podporované Európskou komisiou ho pomohli podporiť vo všetkých krajinách Únie; Komisia podporuje transparentnosť niekoľkými spôsobmi - klasifikácia inštitúcií vyššieho vzdelávania a rôzne hodnotiace iniciatívy⁴⁴; a

⁴⁴ Hodnotiace projekty sú vždy kontroverzné, nakoľko je ťažké vytvoriť určité poradie. Majú potenciál ovplyvniť alebo dokonca skresliť život akademickej obce. Existujúce systémy poradií sú pritom príliš zúžené, väčšinou založené na skúmaní výkonu a vylučujú výučbu či dosah na spoločnosť. Sú však prezentované v médiách, a preto by bolo potrebné vytvoriť vlastný systém, ktorý zaznamená všetky špecifiká európskych vysokých škôl. Takýto hodnotiaci systém by mohol byť prínosom pre študentov pri výbere univerzity, ktorá najlepšie zodpovedá ich talentu a záujmu. V decembri roku 2008 bolo spustené výberové konanie na jeho tvorbu a testovanie.

10. *financovanie*: vysokoškolské inštitúcie získali väčšiu autonómiu spolu s rýchlo rastúcimi očakávaniami citlivo reagovať na potreby spoločnosti a zodpovednosťou; verejné financovanie však zostáva hlavnou prioritou na zaistenie rovnakého prístupu a udržateľného rozvoja autonómie vysokoškolských inštitúcií; väčšiu pozornosť je potrebné venovať hľadaniu nových a diverzifikovaných zdrojov financovania a metód.

Najbližšie sa ministri zodpovední za vysoké školstvo stretnú v *Budapešti* a vo *Viedni* 11.-12. marca 2010. Pravidelné ministerské konferencie sú následne naplánované na roky 2012, 2015, 2018 a 2020.

Kodanský proces

Paralelne s bolonským procesom prebieha v Európe aj tzv. Kodanský proces. Naštartovaný bol o niečo neskôr, v roku 2002, na konferencii o rozšírenej európskej spolupráci v odbornom vzdelávaní a príprave v Kodani. Tam bola prijatá **Kodanská deklarácia** európskych ministrov odborného vzdelávania a prípravy a Európskej komisie, ktorej hlavnými prioritami sa stali: posilnenie európskej dimenzie; transparentnosť, informácie, poradenstvo; uznávanie schopností a kvalifikácií; a zabezpečenie kvality.

Prínosom tohto procesu je vývoj rozličných nástrojov na zlepšenie mobility (napr. Europass, Európsky systém prenosu kreditov pre odborné vzdelávanie a prípravu (ECVET)) a predovšetkým vytvorenie európskeho kvalifikačného rámca. Zahŕňa osem úrovní kvalifikácie opísaných v termínoch stupňa obtiažnosti od základných zručností po najvyššie vedecké hodnosti. Ten by mal tvoriť základ pre národné rámce a mal by umožniť a zjednodušiť porovnávanie a uplatnenie na európskom trhu práce.

3. VZDELÁVACIA POLITIKA NA SLOVENSKU

Vzdelávacia politika má pre hospodársky rozvoj krajiny obrovský význam, pričom jej prejavom je samotný vzdelávací systém a kvalifikovaná pracovná sila, ktorú prináša na trh práce. Hospodárstvo s nízkymi znalosťami, produktivitou a mzdami je z dlhodobého hľadiska neudržateľné a je nezlučiteľné so znižovaním chudoby. Medzinárodná, národná a regionálna stratégia založená na zlepšenej kvalite a dostupnosti vzdelávania a odbornej prípravy môže vytvoriť účinný kruh, v ktorom rozvoj znalostí poháňa inovácie.

Inovačné aktivity ako výsledky výskumu a vývoja sú hybnou silou rozvoja ekonomiky. Zvyšujú jej efektívnosť a akcieschopnosť. Vtedy, keď prvok inovácie prelomí hranicu medzi prioritami vyrábať predovšetkým lacno a prinášať na trh stále niečo nové, začíname hovoriť o znalostnej ekonomike. Inovácia má neoceniteľnú vlastnosť, že si sama vytvára trh. Zatiaľ čo lacný výrobok sa musel na trhu biť a presadzovať, nový či inovovaný výrobok si sám vytvára trh, ktorý tu dovtedy nebol. Jasne viditeľným príkladom v posledných rokoch je mobilný telefón, o ktorom sme pred desiatimi rokmi nevedeli.⁴⁵

Slovensko však bohužiaľ dnes patrí v oblasti inovatívnosti medzi najslabšie krajiny Európskej únie. Počet patentovaných prihlášok rezidentov na 10 000 obyvateľov je na Slovensku viac ako šesťnásobne nižší ako v Európskej únii a väčšina z nich mieri do klasického strojárstva, stavebníctva a dopravy, kým v zahraničí s výraznou prevahou do farmácie, organickej chémie, biotechnológií a génového inžinierstva. Nedostatok investičného kapitálu v podnikoch, predovšetkým v malých a stredných, obmedzuje inovačné aktivity firiem a vyvoláva potrebu zlepšiť prístup k finančným prostriedkom aj z verejných zdrojov. Medzi dôvody slabej inovatívnosti firiem a nízkych súkromných výdavkov patrí nedostatok najmä rizikového kapitálu vyplývajúci z nerozvinutého kapitálového trhu.

⁴⁵ Pozri: Blažeková, E., Klas, A., Zajac-Vanka, P.: *Vedomostná ekonomika rodí novú triedu*, Slovo, 2008 (<http://slovo.newtonit.sk/tisk.asp?cache=387122>).

Podstatným, a možno omnoho závažnejším problémom, je však postoj firiem. Len málo z nich považuje inovatívnosť za dôležitý zdroj konkurencieschopnosti. Ani samo odhodlanie inovovať a technické a finančné zabezpečenie by však nestačilo. Kľúčoví sú ľudia, ktorí prinesú nový vietor a dokážu novými nápadmi zvýšiť atraktivitu výrobkov či zefektívniť podnikový proces.

Zahraniční investori, ktorí na Slovensko prišli, prispeli tiež skôr k transferu technológií ako k tvorbe nových investovaním do výskumu a vývoja. Zvýšenie konkurenčnej schopnosti a trvalo udržateľného rastu si však vyžaduje orientáciu na sektory s vysokým podielom inovatívnych výrobkov, na výrobky s vysokou pridanou hodnotou a kvalitou a vyššími úžitkovými vlastnosťami. Preto potrebujeme vzdelávací systém, ktorý bude vychovávať kvalifikovaných ľudí, schopných flexibilne uplatňovať svoje vedomosti v meniacom sa ekonomickom a sociálnom prostredí.

Inovačná stratégia SR na roky 2007-2013 stanovila nasledujúce priority: vysoko kvalitná infraštruktúra a efektívny systém pre rozvoj inovácií; vytvorenie profesionálnej podpornej implementačnej agentúry ako generálneho partnera v oblasti podpory inovácií; a kvalitné ľudské zdroje. Poslednou prioritou jednoznačne potvrdila vitálnu funkciu vzdelávacej politiky na Slovensku. Pri zdokonaľovaní vzdelávacieho systému nejde pritom len o kvantitatívne zvyšovanie počtu absolventov, ale aj o rozvoj kvalitatívnej stránky vzdelávania a zohľadnenie celosvetových trendov a zvyšujúcich sa nárokov na kvalifikáciu a kompetencie.

3.1 VZDELÁVACIA SÚSTAVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Sústavu škôl na Slovensku tvoria materská škola, základné škola, gymnázium, stredná odborná škola, konzervatórium, škola pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami, základná umelecká škola a jazyková škola. Tie tvoria základ nášho vzdelávacieho systému, od ktorého sa odvíja aj ďalšie vzdelávanie. Povinná školská dochádzka je zákonom

stanovená na 10 rokov, čo predstavuje v štandardnom prípade 9 ročníkov základnej školy a jeden rok na strednej škole.

Stredné školy poskytujú žiakom stredné odborné vzdelanie, úplné stredné vzdelanie, úplné stredné odborné vzdelanie a vyššie odborné vzdelanie. Pripravujú študentov na výkon povolání a na štúdium na vysokých školách. Každá vzdelávacia inštitúcia na Slovensku musí splniť akreditačné podmienky. Odborná kvalifikácia musí byť uznaná štátom a zamestnávateľským združením ako kategória na trhu práce.

Zriaďovateľské právomoci voči materským a základným školám plnia obce, voči stredným školám vyššie územné celky. Orgány štátnej správy len kontrolujú dodržiavanie výkonu zákonnej moci. Financovanie je normatívne na jedného žiaka a realizované z Ministerstva financií Slovenskej republiky cez Ministerstvo školstva Slovenskej republiky na školské samosprávy.

Sústavu vysokých škôl tvoria verejné, štátne a súkromné vysoké školy, ktoré majú právo poskytovať vysokoškolské vzdelanie, udeľovať tituly a akademické tituly absolventom vysokoškolského štúdia (ide o ich výhradné právo), uskutočňovať vedeckú alebo umeleckú výchovu formou doktorandského štúdia, udeľovať absolventom doktorandského štúdia vedecko-akademické hodnosti alebo umelecko-akademické hodnosti a uskutočňovať celoživotné vzdelávanie občanov. V rámci akreditovaných študijných programov poskytujú vzdelávanie v troch stupňoch:

- študijný program prvého stupňa - *bakalársky študijný program*;
- študijné programy druhého stupňa a študijné programy spájajúce prvé dva stupne sú
 - *magisterský študijný program*;
 - *inžiniersky študijný program*;
 - *doktorský študijný program*;
- študijné programy tretieho stupňa sú
 - *doktorandský študijný program*;
 - *špecializačné štúdium v medicíne*.

Tabuľka 11 podrobne zachytáva situáciu za školský rok 2007/2008 a to ako na stredných, tak i na vysokých školách. Pozitívne na Slovensku je, že čoraz viac absolventov stredných škôl pokračuje v štúdiu na vysokej škole. Tento podiel sa v súčasnosti pohybuje na úrovni okolo 70%, čo je aj v porovnaní s inými krajinami veľmi priaznivý ukazovateľ.

Tabuľka 11: Absolventi v školskom roku 2007/2008 (vysoké školy za kalendárny rok 2008)

Druh zariadenia	Typ dosiahnutého vzdelania	Denná forma	Externá forma	Spolu
Gymnázia	ÚSV a NDŠ	18434	474	18908
	vyššie	0	0	0
	pomaturitné	0	0	0
	stredné a ZUUP	49	0	49
	spolu	18483	474	18957
Konzervatóriá	ÚSV a NDŠ	269	36	305
	vyššie	185	23	208
	pomaturitné	0	0	0
	stredné a ZUUP	0	0	0
	spolu	454	59	513
Stredné odborné školy	ÚSV a NDŠ	37365	1741	39106
	vyššie	387	148	535
	pomaturitné	329	547	876
	stredné a ZUUP	12898	1278	14176
	spolu	50979	3714	54693
Stredné školy ostatných ministerstiev	ÚSV a NDŠ	0	0	0
	vyššie	0	13	13
	pomaturitné	417	1052	1469
	stredné a ZUUP	392	0	392
	spolu	809	1065	1874
Špeciálne stredné školy	ÚSV a NDŠ	108	-	108
	vyššie	0	-	0
	pomaturitné	10	-	10
	stredné a ZUUP	992	-	992
	spolu	1110	-	1110
Vysoké školy I. a II. stupeň		35446	23348	58794
Vysoké školy III. stupeň (PhD.)		840	782	1622
Vysoké školy ostatných ministerstiev I. a II. stupeň		423	1084	1507
Vysoké školy ostatných ministerstiev III. stupeň		0	33	33

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva

Potrebou do budúcnosti však zostáva udržiavanie kvality študentov pokračujúcich v štúdiu na vysokých školách, ako aj kvality samotných vysokoškolských inštitúcií.

3.2 PROBLÉMOVÉ OKRUHY SLOVENSKEHO ŠKOLSTVA

Vzdelávacia politika na Slovensku bola predmetom hodnotenia správy OECD Ekonomických prehľadov Slovenskej republiky publikovanej 5. apríla 2007, ktorá nám poskytuje obraz o jej pozitívnych i negatívnych stránkach. Vyzdvihovaným pozitívom slovenského školstva je skutočnosť, že len veľmi nízky podiel mladých ľudí opúšťa vzdelávací systém pred ukončením vyššieho stredného vzdelania bez maturity a vyššieho stredného vzdelania s maturitou. V krajinách OECD bolo v roku 2004 v priemere až 30% obyvateľov vo veku 25-64 rokov, ktorí opustili vzdelávací systém pred získaním výučného listu alebo maturity. V Slovenskej republike to bolo iba 16% obyvateľov.

Medzi oblasti slovenského školstva, ktoré sú kritizované aj zo stany OECD aj zo strany mnohých odborníkov patria:

- *participácia detí v predškolskej výchove a investície do predškolskej výchovy* – podiel detí do 3 rokov navštevujúcich materské školy je len 20%, pričom veľmi nízky je u sociálne slabších a rómskych detí⁴⁶; materské školy nie sú k dispozícii v celej krajine, pretože niektoré obce sú príliš malé a chudobné na to, aby mohli zabezpečiť ich prevádzku;
- *vzdelávanie rómskeho etnika* - mnohé rómske deti boli umiestňované do špeciálnych základných škôl pre mentálne postihnuté deti aj napriek tomu, že nemali diagnostikovanú mentálnu poruchu, čo legislatívne odstraňuje novela zákona o sústave základných a stredných škôl z roku 2000; rozširuje sa množstvo asistentov učiteľa, ktorí pomáhajú žiakom prekonať jazykové, sociálne a zdravotné prekážky; je možné v školách zriaďovať malé špecializované tranzitívne triedy pre osobitne výchovne a prospechovo oneskorených žiakov a pre žiakov dočasne prospechovo zaostávajúcich, do ktorých sú zaradení iba na nevyhnutne dlhú dobu;

⁴⁶ Slovenská republika zaviedla od 1.9.2008 bezplatnú predškolskú výchovu a vzdelávanie detí od 5 rokov veku v materských školách, ktorá je financovaná normatívne z rozpočtu Ministerstva školstva Slovenskej republiky.

prostriedky z Programu podpory rómskych žiakov stredných a vysokých škôl sú vyčlenené na uľahčenie štúdia nadaným rómskym žiakom zo sociálne slabých rodín;⁴⁷

- *stratifikácia školského systému* - slovenské školstvo sa delí na veľký počet smerov už od mladého veku 10 rokov, kedy je možný nástup detí na 8-ročné gymnáziá a preto Ministerstvo školstva Slovenskej republiky už neplánuje podporiť ďalšie rozširovanie siete týchto zariadení, no zároveň neuvažuje o ich zrušení⁴⁸;
- *finančné ohodnotenie práce učiteľa a kvalita učiteľských zborov* - profesia učiteľa je nie je dostatočne finančne ohodnotená, preto boli vytvorené legislatívne predpoklady na zvýšenie základných plátov pedagogických zamestnancov v priemere do roku 2010 na úroveň 1,4 násobku priemernej mzdy v národnom hospodárstve;
- *vzťah medzi stredným učňovským vzdelávaním a požiadavkami trhu práce* - miera nezamestnanosti absolventov učňovského vzdelávania je vysoká, preto je nutné zvýšiť účasť zamestnávateľov na vypracúvaní kurikúl stredných učňovských škôl s cieľom lepšie prispôbiť toto vzdelávanie požiadavkám trhu práce⁴⁹;
- *atraktivnosť vysokoškolského vzdelávania pre absolventov stredných škôl* - relatívne vysoké percento žiakov stredných odborných škôl s maturitným vysvedčením nepokračuje v štúdiu na vysokej škole, čo

⁴⁷ Okrem týchto opatrení sa Slovenská republika zapojila do iniciatívy tzv. „škôl druhej šance“ s cieľom bojovať proti nezamestnanosti medzi mladými ľuďmi zo znevýhodneného prostredia, ktorí odišli zo škôl bez dosiahnutia kvalifikácie. Vzhľadom k averzii voči tradičnému spôsobu vzdelávania, ktorá medzi týmito mladými ľuďmi vládne, školy druhej šance fungujú na úplne iných princípoch a ponúkajú im druhú šancu. Takáto škola by mala byť motivujúca a mala by mať silné prepojenie s partnerskými firmami v regióne, čím by sa zaručilo vhodné vzdelávanie s perspektívou uplatnenia absolventov na trhu práce. Financovanie sa realizuje na základe združených finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu, štrukturálnych fondov, nadačných zdrojov, podnikov, miest, samosprávnych krajov, neziskových organizácií a občianskych združení.

⁴⁸ OECD hodnotí veľmi pozitívne skutočnosť, že stratifikácia slovenského školstva sa začala znižovať integráciou stredných odborných škôl so strednými odbornými učilišťami. V mnohých regiónoch dochádza aj k spájaniu stredných odborných škôl s gymnáziami, to je však motivované ekonomickými dôvodmi, nie zámerom spoločnej výučby všeobecnovzdelávacích predmetov.

⁴⁹ Skúsenosti automobilového priemyslu v tomto smere sú hodnotené veľmi pozitívne. Príkladom je Protokol o francúzsko-slovenskom partnerstve a spolupráci v odbornom vzdelávaní s PSA Peugeot Citroën z 12. mája 2005. Odborná a pedagogická príprava slovenských pedagógov a špecialistov v oblasti výučby technických predmetov zabezpečuje, aby boli školy pripravené poskytovať vzdelávanie v súlade s potrebami trhu práce.

môže zmeniť väčšie množstvo krátkych (2-3-ročných) profesijne orientovaných programov, ktoré zohrávajú v posledných rokoch kľúčovú úlohu pri rozširovaní terciárneho vzdelávania v mnohých iných krajinách; vysoké neoficiálne poplatky za externú formu štúdia, ktoré odrádzajú študentov, boli nahradené oficiálnym primeraným školným za externé vzdelávanie, pričom denná forma ostáva bezplatná; pôžičkový systém pre pokrytie nákladov na vysokoškolské štúdium považuje OECD za nedostatočný;

- *účasť dospeléj populácie na ďalšom odbornom vzdelávaní a príprave* - účasť na ďalšom odbornom vzdelávaní a príprave je v medzinárodnom porovnaní nízka a to obzvlášť u osôb bez terciárneho vzdelania, čo môžeme pripísať absencii celoštátnej politiky zaistenia kvality, neexistencii mechanizmov na potvrdzovanie a uznávanie výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, či absencii fiškálnych stimulov (zatiaľ čo firmy si náklady na časť svojich zamestnancov na vzdelávanie môžu odpočítať, zamestnanci túto možnosť nemajú); výzvou pre nasledujúce obdobie je úspešná implementácia strategických dokumentov akými sú Koncepcia celoživotného vzdelávania v Slovenskej republike (2004), Stratégia celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva (2007), Návrh realizačného postupu pre implementáciu Európskeho kvalifikačného rámca v podmienkach Slovenskej republiky (2007) či Legislatívny zámer zákona o celoživotnom vzdelávaní (2007).

3.3 SÚČASNÉ PRÍSTUPY K REFORMOVANIU REGIONÁLNEHO ŠKOLSTVA

Na potrebu reformovania slovenského školstva dlhodobo poukazovali mimo iného aj výsledky medzinárodných meraní PISA (The Programme for

International Student Assessment)⁵⁰ a PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study)⁵¹, kvalita vzdelávania stále klesala a jeho obsah nezodpovedal požiadavkám trhu práce.

Dlho pripravovaná reforma bola odštartovaná schválením **Zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní** (školský zákon), ktorý je účinný od 1. septembra 2008 a nahradil pôvodný školský zákon používaný už od roku 1984. Boli schválené štátne vzdelávacie programy pre jednotlivé úrovne vzdelávania a k nim aj vzorové školské vzdelávacie programy a metodika ich tvorby, na základe ktorých mohli školy oficiálne začať s prípravou svojich vlastných. To prinesie väčšiu slobodu školám, nakoľko tie si dotvorí zhruba 30% výučby. Štátne vzdelávacie programy by mali určiť nový obsah učiva, aby sa deti už nemuseli učiť informácie, ktoré v praxi nevyužijú. Väčší priestor dostane tvorivosť a obmedzí sa memorovanie a zaťažovanie žiakov zbytočnými encyklopedickými informáciami. Ide o tzv. dvojúrovňový model tvorby vzdelávacích programov.

Od 1. septembra 2008 vstúpilo do platnosti aj 13 vyhlášok nadväzujúcich na tento zákon (o škole v prírode; o materských školách; o výchove a vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním; o stredných školách a o zozname študijných odborov a učebných odborov, v ktorých sa vyžaduje overenie špeciálnych schopností, zručností alebo nadania; o ukončovaní štúdia na stredných školách; o uznávaní náhrady maturitnej skúšky z cudzieho jazyka; o základnej škole; o jazykovej škole; o špeciálnych školách; o špeciálnych výchovných zariadeniach; o základnej umeleckej škole; o školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie; o druhoch a náležitostiach vysvedčení a ostatných školských tlačív vrátane

⁵⁰ Program pre medzinárodné hodnotenie študentov. Zameriava sa na poznatky a zručnosti pätnásťročných žiakov: schopnosť čítať a pracovať s textom a literatúrou, schopnosť rozumieť povahe a obsahu vedeckého myslenia a matematickú gramotnosť. Tento výskum sa od roku 2000 vykonáva v trojročnom cykle. Výsledky z roku 2006 ukázali, že slovenské deti sú v porovnaní s rovesníkmi z iných krajín OECD slabšie najmä v čítaní a výklade grafických informácií, vo výpočte pravdepodobnosti a práci s percentami, v argumentácii, v kritickom a tvorivom myslení, ako aj v samostatnom formulovaní odpovedí. Celkovo sa spomedzi 57 krajín umiestnili až na 30. mieste.

⁵¹ Medzinárodná štúdia čitateľskej gramotnosti. Medzinárodná asociácia pre hodnotenie výsledkov vzdelávania zisťuje úroveň čitateľskej gramotnosti u žiakov štvrtého ročníka základných škôl a skúma domáce a školské podmienky, ktoré na ňu vplývajú. Ide o schopnosť porozumieť a aktívne používať písomné jazykové formy. Slovensko sa do testovania zapojilo prvýkrát v roku 2001 a následne v roku 2006. Zo 40 zapojených krajín sveta sa Slovensko ocitlo na 10. mieste.

spôsobov ich evidencie a uloženia) a vznikol Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania, ktorý zabezpečuje monitorovanie, porovnávanie a analyzovanie dosahovaných výsledkov škôl, ako aj hodnotenie kvality vzdelávania.

Nový školský zákon znižuje počty žiakov v triedach, aby mali učitelia viac priestoru venovať sa deťom. V materskej škole sa limit znížil z doterajšieho maxima 28 na 20 až 22 v závislosti od veku detí, v 1. ročníku základnej školy z 29 na 22, v 2. až 4. ročníku základnej školy z 34 na 25 žiakov, v 5. až 9. ročníku základnej školy z 34 na 28 žiakov a na stredných školách z 34 až 38 na 30 študentov. Školy budú mať na zníženie počtu žiakov tri roky, keďže toto opatrenie prináša vyššie nároky na počet učiteľov a priestory.

Materské škôlky sa stali súčasťou školskej sústavy a budú deťom v poslednom roku pred povinnou dochádzkou poskytovať bezplatné vzdelanie. Zmena by mala do škôlok pritiahnuť napríklad deti z rómskych osád, aby boli pri nástupe na základnú školu prispôsobivejšie. O účinnosti tohto opatrenia však môžeme zatiaľ len polemizovať, nakoľko mnohé z nich pochádzajú z rodín, ktoré sú tak chudobné, že za materskú školu nemuseli platiť ani doteraz.

Žiaci prvého stupňa základných škôl sa môžu vzdelávať aj doma, pokiaľ ich vyučujúci spĺňa kvalifikačné predpoklady. Ak žiak nie je schopný zo zdravotných dôvodov dochádzať do školy, učiteľa mu zabezpečí príslušná škola. Gymnázia, ktoré ponúkajú 8-ročné štúdium, budú môcť po novom prijímať len päť percent detí z populačného ročníka, aby z bežných základných škôl neodchádzali príliš vysoké počty nadaných detí, od ktorých by sa mohli učiť slabší žiaci. Rušia sa stredné odborné učilištia, ktoré sú zahrnuté podľa nového zákona medzi stredné odborné školy.

Cudzí jazyk je povinný od tretej triedy základnej školy, pričom s druhým budú musieť žiaci začať v šiestej triede. Pri maturitných skúškach zákon ruší doterajšiu prax viacerých stupňov náročnosti. Povinná školská dochádzka ostáva desaťročná.

Voľnosť jednotlivých škôl bude obmedzená nielen štátnymi vzdelávacími programami, ale aj učebnicami, ktoré môžu používať. Tieto musia byť schválené alebo odporúčané ministerstvom školstva, a budú bezplatné. Osobitným problémom sa pri schvaľovaní zákona ukázali byť učebnice pre jazykové menšiny. Bez súhlasu sa budú môcť používať učebné texty a pracovné zošity.

Školskí inšpektori, ktorí budú kontrolovať školy pre národnostné menšiny, musia ovládať jazyk týchto menšín. Výučba materinského jazyka mala pôvodne zodpovedať rozsahu vyučovania maďarčiny, ale po protestoch bol jej rozsah upravený na rozsah vyučovania potrebný na osvojenie slovenského jazyka.

K zmenám prišlo aj v oblasti financovania. Súkromné školy budú môcť prísť až o 15% dotácií, ak porušia právne predpisy. Zmenila sa výška príspevkov rodičov za škôlku, základnú umeleckú školu, za obecnú a samosprávnú jazykovú školu, školský klub, centrum voľného času či školský internát. Úhrada môže dosiahnuť maximálne 15% sumy životného minima pre nezaopatrené dieťa. Nový spôsob financovania sa týka aj stravovania. Sociálne znevýhodnené deti dostanú finančnú pomoc, ktorá by mala pozitívne ovplyvniť ich proces adaptácie do školského prostredia.

Od budúceho školského roku 2009/2010 nadobudne účinnosť aj nový **Zákon č. 184/2009 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave**, ktorý by mohol výrazne prispieť k prepojeniu vzdelávania s trhom práce. Umožní podnikateľom podporovať žiakov stredných odborných škôl a učilíšť, s ktorými uzatvoria pracovnú zmluvu počas alebo tesne po skončení ich prípravy na povolanie, prostredníctvom motivačných štipendií až do výšky 65% životného minima. Za každú hodinu produktívnej práce pri zhotovovaní výrobkov alebo poskytovaní služieb dostane žiak 50% až 100% z minimálnej hodinovej mzdy. Podnikatelia po novom môžu motivovať žiakov aj prostredníctvom poskytovania úhrad časti ich nákladov na stravovanie, ubytovanie a cestovné, pričom všetky takéto plnenia si podniky odpočítajú od základu dane. Tieto opatrenia by mohli pomôcť vyriešiť akútny nedostatok technicky vzdelanej pracovnej sily na Slovensku.

V rámci reformy školstva sa pripravuje aj Zákon o postavení pedagogických zamestnancov. Vo väzbe na tieto reformné opatrenia sa rovnako pracuje na tvorbe Zákona o celoživotnom vzdelávaní, ktorý bude potrebné prepojiť s európskym systémom prenosu kreditov pre odborné vzdelávanie a prípravu (ECVET).

4. VYSOKOŠKOLSKÉ VZDELÁVANIE NA SLOVENSKU

Poslaním vysokých škôl, ktoré sú súčasťou európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania a spoločného európskeho výskumného priestoru, je rozvíjať harmonickú osobnosť, vedomosti, múdrosť, dobro a tvorivosť v človeku a prispievať k rozvoju vzdelanosti, vedy, kultúry a zdravia pre blaho celej spoločnosti. Napĺňanie tohto poslania je predmetom hlavnej činnosti vysokých škôl.

V súlade so zákonom č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov sa posilňujú úlohy vysokých škôl pri budovaní vedomostnej spoločnosti, existuje priestor na prepojenie vysokoškolského vzdelávania s potrebami spoločnosti, podporuje sa európska dimenzia vysokoškolského vzdelávania v podobe spoločných študijných programov, ale aj novej úpravy pôsobenia vysokých škôl z členských štátov Európskej únie na území Slovenskej republiky.

Podľa zákona vysoké školy vydávajú dodatok k diplomu absolventom vysokoškolského štúdia, ktorí začali svoje štúdium od akademického roku 2005/2006. Jeho súčasťou je informácia o systéme vysokého školstva v Slovenskej republike, ktorú vypracúva a zverejňuje ministerstvo.

Všeobecné požiadavky pre prijatie na štúdium na vysokej škole spĺňajú absolventi strednej školy s vysvedčením o maturitnej skúške. Vydávajú ich gymnázium (4 alebo 8-ročné štúdium), stredná odborná škola (4 alebo 5-ročné štúdium), stredné odborné učilište (vysvedčenia vydané po 4 alebo 5-ročnom štúdiu) a konzervatórium (4 alebo 6 rokov, v oblasti tanca 8 rokov). Vysoké školy spravidla organizujú aj prijímaciu skúšku.

Vysoké školy poskytujú študijné programy troch stupňov:

1. Bakalársky študijný program, ktorý trvá najmenej tri roky a najviac štyri roky (architektúra, výtvarné umenie a dizajn). (bakalár (Bc.))
2. Magisterský, inžiniersky a doktorský študijný program. Štúdium trvá najmenej jeden rok a najviac tri roky tak, aby štandardná dĺžka štúdia podľa bakalárskeho študijného programu a nadväzujúceho programu 2.

stupňa v tom istom alebo príbuznom študijnom odbore predstavovala spolu najmenej 5 rokov. Môže sa realizovať aj ako súvislé štúdium spájajúce prvý a druhý stupeň vysokoškolského vzdelávania. V tomto prípade je štandardná dĺžka štúdia najmenej 4 roky a najviac 6 rokov. (magister (Mgr.), v oblasti umenia magister umenia (Mgr. art.); inžinier (Ing.) v technických, poľnohospodárskych a ekonomických oblastiach inžinierskych programov a v oblasti architektúry a urbanizmu akademický titul inžinier architekt (Ing. arch.); doktor všeobecného lekárstva (MUDr.) v oblasti všeobecného humánneho lekárstva; doktor veterinárskeho lekárstva (MVDr.) v oblasti veterinárneho lekárstva)

3. Doktorandský študijný program. Štandardná dĺžka štúdia v dennej forme je najmenej tri roky a najviac štyri roky, v externej forme najviac päť rokov. (doktor - philosophiae doctor (PhD.); doktor umenia - artis doctor (ArtD.); licenciát (katolíckej) teológie (ThLic.); doktor (katolíckej) teológie (ThDr.))

Absolventi s akademickým titulom magister môžu vykonať rigoróznu skúšku, súčasťou ktorej je aj obhajoba rigoróznej práce. Po jej úspešnom vykonaní vysoké školy udeľujú tieto akademické tituly: doktor prírodných vied (RNDr.) v prírodovedných študijných programoch; doktor farmácie (PharmDr.) vo farmaceutických študijných programoch; doktor filozofie (PhDr.) v spoločenskovedných a umenovedných študijných programoch; doktor práv (JUDr.) v právnických študijných programoch; doktor pedagogiky (PaedDr.) v učiteľských študijných programoch a telovýchovných študijných programoch; doktor teológie (ThDr.) v teologických študijných programoch okrem študijných programov v oblasti katolíckej teológie.

Od akademického roku 2002/2003 je zavedený kreditový systém. Štandardná záťaž študenta za celý akademický rok je vyjadrená počtom 60 kreditov, za semester 30 kreditov a za trimester 20 kreditov. Hodnotenie známku podľa tohto systému rozlišuje šesť klasifikačných stupňov (A(výborne) = 1; B(veľmi dobre) = 1,5(nadpriemerné výsledky); C(dobre) = 2(priemerné výsledky); D(uspokojivo) = 2,5(prijateľné výsledky);

E(dostatočne) = 3(výsledky spĺňajú iba minimálne kritériá); F-(nedostatočne) = 4 (výsledky nespĺňajú ani minimálne kritériá).

Na hodnotenie celkových študijných výsledkov študenta vo vymedzenom období sa používa vážený študijný priemer. Vypočítava sa tak, že v hodnotenom období sa zrátajú súčiny počtu kreditov a číselného hodnotenia pre všetky predmety zapísané študentom a výsledok sa vydolí celkovým počtom kreditov zapísaných študentom za dané obdobie. Za predmety, ktoré si študent zapísal a neabsolvoval, sa do váženého priemeru započíta známka 4. Predmety, ktoré nie sú hodnotené známkou, sa do výpočtu váženého študijného priemeru nezahŕňajú.

Verejná vysoká škola je verejnoprávna a samosprávna inštitúcia, ktorá sa zriaďuje a zrušuje zákonom. Zákon tiež ustanoví jej názov, zaradenie a sídlo. Ak sa člení na fakulty, pri jej zriadení sa súčasne zriaďujú aj tieto fakulty. Na Slovensku je 20 verejných vysokých škôl (Univerzita Komenského v Bratislave, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Prešovská univerzita v Prešove, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská technická univerzita v Bratislave, Technická univerzita v Košiciach, Žilinská univerzita v Žiline, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Ekonomická univerzita v Bratislave, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Technická univerzita vo Zvolene, Vysoká škola múzických umení v Bratislave, Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave, Akadémia umení v Banskej Bystrici, Katolícka univerzita v Ružomberku, Univerzita J. Selyeho v Komárne).

Medzi štátne vysoké školy sa zaraďujú vojenské vysoké školy, policajné vysoké školy a zdravotnícke vysoké školy (Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave).

Právnická osoba so sídlom v Slovenskej republike alebo na území členského štátu Európskej únie alebo štátov, ktoré sú zmluvnými stranami

Dohody o Európskom hospodárskom priestore a Švajčiarskej konfederácie, ktorá bola zriadená alebo založená na vzdelávanie a výskum, je oprávnená pôsobiť ako súkromná vysoká škola, ak jej vláda Slovenskej republiky na to udelila súhlas v mene štátu (Vysoká škola manažmentu v Trenčíne, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, n. o., Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Bratislavská vysoká škola práva, Vysoká škola v Sládkovičove, Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove, Stredoeurópska vysoká škola v Skalici, Dubnický technologický inštitút v Dubnici nad Váhom, Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach).

Zahraničné vysoké školy poskytujú vysokoškolské vzdelávanie na území Slovenskej republiky podľa právnych predpisov štátu ich sídla na základe udelenia oprávnenia vydaného Ministerstvom školstva Slovenskej republiky (Bankovní institut vysoká škola, a. s. - sídlo v Českej republike, Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, o. p. s. - sídlo v Českej republike).

Vysoké školy ako akademické inštitúcie, ktoré sú súčasťou Európskeho vzdelávacieho priestoru, sú vrcholnými inštitúciami aj na poli výskumu. Podpora aktivít v trojuholníku medzi vzdelávaním, výskumom a inováciami predstavuje podstatné zvyšovanie významu vedeckej činnosti napríklad aj v rámci rozpočtu pre vysoké školy. Tento trend motivuje vysoké školy k zvýšeniu efektivity a intenzity výskumnej činnosti. Ťažisko sa prenieslo na sťaživé formy získavania grantov, čo si vyžaduje mechanizmy pre vypracovávanie kvalitných projektov, ktoré by zabezpečovali aj transfer výsledkov z akademického prostredia do praxe. Dôležitým medzníkom v tejto oblasti bolo založenie Agentúry na podporu výskumu a vývoja.

V oblasti inovácii a budovania centier excelentného výskumu vysokých škôl sú podporované projekty za podmienky, že zaobstaraná špičková technika a prístroje budú najneskôr od septembra 2008 využívané pri riešení projektov aplikovaného výskumu v spolupráci s podnikateľskou praxou a zmluvne dohodnutým realizátorom výstupov. Tie musia byť využiteľné v praxi alebo pri riešení budúcich excelentných projektov

základného výskumu, s ktorými sa unikátne pracovisko vysokej školy zapojí do 7. rámcového programu alebo do nových štátnych programov výskumu a vývoja.

Vývojové tendencie

V súlade s cieľmi bolonského procesu sa aj na Slovensku snažíme zvyšovať prístupnosť vysokého školstva pre všetkých, ktorí majú predpoklady a schopnosti na úspešné zvládnutie štúdia. Že sa nám to darí, nám jednoznačne ukazuje *Tabuľka 12*, ktorá mapuje počty študentov študujúcich na vysokých školách od roku 1989 až po súčasnosť.

Tabuľka 12: Počet študujúcich na vysokých školách za kalendárny rok, 1989-2008

Rok		Denné štúdium	Externé štúdium	Doktorandské štúdium
1989		49154	9708	3875
1990		52669	9434	974
1991		52430	7307	831
1992		55564	7281	1570
1993		58843	8351	2406
1994		66900	8279	3200
1995		72525	10457	3960
1996		78045	13323	4507
1997		82432	18040	5367
1998		85742	23590	6452
1999		88192	29240	6925
2000	štátne	92770	34969	7779
	neštátne	817	13	0
	spolu	93587	34982	7779
2001	štátne	94411	40841	8245
	neštátne	1019	32	0
	spolu	95430	40873	8245
2002	verejné	97932	38990	8530
	súkromné	529	52	0
	štátne	1523	1246	236
	spolu	99984	40288	8766
2003	verejné	97759	44494	9217
	súkromné	650	698	0
	štátne	1500	1641	154
	spolu	99909	46833	9371
2004	verejné	106194	50367	9971
	súkromné	828	2651	54
	štátne	1280	1755	265

	spolu	108302	54773	10290
2005	verejné	113197	56309	10398
	súkromné	1357	6851	87
	štátne	1244	2093	254
	spolu	115798	65253	10739
2006	verejné	121058	60576	10541
	súkromné	2251	12981	206
	štátne	1188	2563	319
	spolu	124497	76120	11066
2007	verejné	126325	56944	10143
	súkromné	3479	20251	222
	štátne	1389	3182	309
	spolu	131193	80377	10674
2008	verejné	131048	51307	9789
	súkromné	4909	25442	361
	štátne	1390	3091	267
	spolu	137347	79840	10417

Vysvetlivky:

Doktorandské štúdium zahŕňa údaje za dennú a externú formu, vrátane cudzincov.

2000, 2001: Údaje štátnych vysokých škôl vrátane VŠ Ministerstva vnútra SR a Ministerstva obrany SR.

2002: Údaje štátnych vysokých škôl za VŠ Ministerstva vnútra SR a Ministerstva obrany SR.

Od roku 2003 údaje štátnych vysokých škôl zahŕňajú VŠ Ministerstva vnútra SR, Ministerstva obrany SR a Ministerstva zdravotníctva SR.

Zdroj: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/metainfo.explorer>

Evidentný je celkový nárast počtu študentov za sledované obdobie. Kým v roku 1989 študovalo na dennom štúdiu necelých 50 000 študentov, dnes je to už viac ako 137 000. Výrazne sa posilnila aj pozícia externého štúdia. Z pôvodného pomeru 5/1 (denné štúdium/externé štúdium) je dnes ich pomer 2/1. Priaznivo sa vyvíja aj smerovanie v oblasti doktorandského štúdia, hoci celkovo ho zatiaľ stále absolvuje málo študentov. Od roku 2002 pôsobia na Slovensku aj súkromné vysoké školy, pričom počet študentov v nich narastá enormným tempom najmä pokiaľ ide o externé štúdium.

Pri takýchto kvantitatívnych nárastoch študentov ostáva otázkou, či sa im vysoké školy prispôbujú aj vyučovacou kapacitou. To nám ukáže nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 13: Počet škôl, fakúlt a učiteľov na vysokých školách, 1989-2008

Rok		Počet škôl	Počet fakúlt	Učitelia interní	Učitelia externí
1989		13	43	8059	1736
1990		13	50	7818	1770
1991		13	52	7873	1076
1992		14	59	8103	1248
1993		14	62	7769	623
1994		14	63	7781	979
1995		14	67	8014	1141
1996		14	69	8455	1105
1997		18	80	8783	1407
1998		18	83	8948	1974
1999		18	86	9049	2085
2000	štátne	21	93	9407	2460
	neštátne	2	3	128	81
	spolu	23	96	9535	2541
2001	štátne	21	93	9767	2768
	neštátne	2	3	143	91
	spolu	23	96	9910	2859
2002	verejné	19	93	9707	1845
	súkromné	1	1	24	14
	štátne	3	6	447	15
	spolu	23	100	10178	1874
2003	verejné	19	94	9902	1955
	súkromné	2	2	33	55
	štátne	4	8	430	26
	spolu	25	104	10365	2036
2004	verejné	20	103	10004	1608
	súkromné	4	4	65	176
	štátne	3	4	535	181
	spolu	27	111	10604	1965
2005	verejné	20	103	10075	1696
	súkromné	5	5	145	193
	štátne	3	5	575	277
	spolu	28	113	10795	2166
2006	verejné	20	103	10240	1691
	súkromné	8	13	228	484
	štátne	3	6	502	370
	spolu	31	122	10970	2545
2007	verejné	20	104	9219	1670
	súkromné	8	12	291	441
	štátne	3	6	382	191
	spolu	31	122	9892	2302
2008	verejné	20	104	9195	1616
	súkromné	9	16	627	430
	štátne	3	6	365	214
	spolu	32	126	10187	2260

Vysvetlivky:

V počte škôl nie sú započítané školy, na ktorých je len externá forma štúdia.

2000, 2001: Údaje štátnych vysokých škôl vrátane VŠ Ministerstva vnútra SR a Ministerstva obrany SR.

2002: Údaje štátnych vysokých škôl za VŠ Ministerstva vnútra SR a Ministerstva obrany SR.

Od roku 2003 údaje štátnych vysokých škôl zahŕňajú VŠ Ministerstva vnútra SR, Ministerstva obrany SR a Ministerstva zdravotníctva SR.

Od roku 2007 interní učitelia = učitelia na ustanovený pracovný čas (plný úväzok), externí učitelia = učitelia na kratší pracovný čas

Zdroj: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/metainfo.explorer>

Z predchádzajúceho prehľadu počtu študujúcich nám vyplýva, že ich počet vzrástol od roku 1989 o 263%. Počet škôl sa z pôvodných 13 zvýšil na 32 a počet fakúlt z pôvodných 43 na 126. Vzhľadom na veľkosť Slovenska, ide o obrovské množstvo a takmer každé väčšie mesto má vysokú školu. Koncentrovanie do akýchsi akademických centier excelentnosti je teda v súčasnej situácii len málo pravdepodobné.

Extrémne nepriaznivý výsledok dostaneme, ak sa pozrieme na nárast počtu pedagógov. Za rovnaké obdobie, za ktoré počet študentov narástol o 263%, počet interných učiteľov len o 26% a externých o 30%. Je možné pri takýchto poddimenzovaných pedagogických kapacitách poskytovať kvalitné vzdelávanie orientované na jednotlivcov? Neustále narastajúce množstvo študentov na učiteľa musí znamenať, že pedagóg nie je schopný každému jednotlivcovi venovať dostatočnú pozornosť. Ani pri najvyššej možnej snahe nie je jednotliviec schopný venovať sa pozorne všetkým svojim študentom, bakalárom, diplomantom, či doktorandom. Nárast pedagogických zamestnancov sa javí ako nevyhnutný, no napriek tomu sme svedkami toho, že mnohé pracoviská sa snažia ich stav znižovať, alebo ho dlhodobo nenavýšujú z finančných dôvodov. Pritom práve tento fakt má veľmi výrazný vplyv na kvalitu vzdelávacieho procesu.

Pre dosiahnutie obrazu o produkcii vzdelaných ľudí zo strany vysokých škôl, a teda aj o úspešnosti študentov, sme do analýzy zaradili aj historický vývoj počtu absolventov od roku 1989 do roku 2008.

Tabuľka 14: Počet absolventov na vysokých školách za kalendárny rok, 1989-2008

Rok		Denné štúdium	Externé štúdium	Doktorandské štúdium
1989		9254	966	-
1990		7913	1065	-
1991		8961	1605	139
1992		8828	1553	-
1993		8824	1536	-
1994		6841	1785	-
1995		9304	1863	127
1996		10118	1137	189
1997		12707	1798	220
1998		12753	2282	368
1999		13827	4452	415
2000	štátne	14553	5327	429

	neštátne	17	0	0
	spolu	14570	5327	429
2001	štátne	16470	6779	532
	neštátne	109	0	0
	spolu	16579	6779	532
2002	verejné	16356	7558	712
	súkromné	0	0	0
	štátne	343	352	22
	spolu	16699	7910	734
2003	verejné	17868	8726	701
	súkromné	15	2	0
	štátne	322	313	25
	spolu	18205	9041	726
2004	verejné	19134	9773	836
	súkromné	52	10	0
	štátne	294	383	18
	spolu	19480	10166	854
2005	verejné	20762	9922	1010
	súkromné	49	11	0
	štátne	321	256	12
	spolu	21132	10189	1022
2006	verejné	20628	13600	1137
	súkromné	42	656	17
	štátne	435	565	64
	spolu	21105	14821	1218
2007	verejné	23990	14780	1336
	súkromné	241	1844	24
	štátne	202	721	11
	spolu	24433	17345	1371
2008	verejné	34431	18958	1584
	súkromné	546	4390	38
	štátne	423	1084	33
	spolu	35400	24432	1655

Vysvetlivky:

Doktorandské štúdium zahŕňa údaje za dennú a externú formu, vrátane cudzincov.

2000, 2001: Údaje štátnych vysokých škôl vrátane VŠ Ministerstva vnútra SR a Ministerstva obrany SR.

2002: Údaje štátnych vysokých škôl za VŠ Ministerstva vnútra SR a Ministerstva obrany SR.

Od roku 2003 údaje štátnych vysokých škôl zahŕňajú VŠ Ministerstva vnútra SR, Ministerstva obrany SR a Ministerstva zdravotníctva SR

Zdroj: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/metainfo.explorer>

Počet absolventov denného vysokoškolského štúdia sa za sledované obdobie dostal takmer na štvornásobok pôvodnej hodnoty. Najvyšší nárast (až 25-násobný) sa prejavil na externom štúdiu, čo svedčí o jeho silnejúcom postavení. Súvisí to s jeho výhodami, ktoré umožňujú popri štúdiu získať aj pracovné skúsenosti a finančné zabezpečenie, ako aj s legislatívnym riešením vyberania poplatkov, ktoré sa tak oproti minulosti sprehľadnilo a znížilo. Zastúpenie externého štúdia je čoraz vyššie na súkromných školách,

pričom práve táto forma vysokoškolského štúdia na súkromných inštitúciách je často spochybňovaná pre pochybnosti o jej zodpovedajúcej kvalite.

Doktorandské štúdium zaznamenalo takisto vysoký nárast absolventov. Ich počet sa v priebehu štyridsiatic rokov takmer zdvanásťnásobil.

4.1 ORGANIZÁCIA A ŠTRUKTÚRA VYSOKÝCH ŠKÔL NA SLOVENSKU

4.1.1 SAMOSPRÁVA VYSOKÝCH ŠKÔL

Každá vysoká škola je tvorená akademickou obcou, ktorej súčasťou sú vysokoškolskí učitelia a výskumní pracovníci, ktorí sú s vysokou školou v pracovnom pomere na ustanovený týždenný pracovný čas, ďalší zamestnanci vysokej školy, ak tak určí štatút vysokej školy (zamestnanecká časť akademickej obce vysokej školy), a študenti vysokej školy (študentská časť akademickej obce vysokej školy).

4.1.1.1 Verejné vysoké školy

Verejná vysoká škola je verejnoprávna a samosprávna inštitúcia, ktorá sa zriaďuje zákonom spolu s jej jednotlivými fakultami. Podľa zákona „do samosprávnej pôsobnosti verejnej vysokej školy patrí vnútorná organizácia, určovanie počtu prijímaných uchádzačov o štúdium, určovanie podmienok prijatia na štúdium a rozhodovanie v prijímacom konaní, utváranie a uskutočňovanie študijných programov, organizácia štúdia, rozhodovanie vo veciach týkajúcich sa akademických práv a povinností študentov, určovanie

zamerania a organizovanie výskumnej, vývojovej alebo umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti, uzatváranie, zmeny a zrušovanie pracovnoprávných vzťahov a určovanie počtu a štruktúry pracovných miest na vysokej škole, udeľovanie vedeckopedagogického titulu „docent“ a „profesor“, spolupráca s inými vysokými školami, inými právnickými osobami a fyzickými osobami, a to aj so zahraničnými, voľba členov orgánov akademickej samosprávy verejnej vysokej školy, hospodárenie verejnej vysokej školy a nakladanie s jej majetkom v súlade s týmto zákonom, určovanie výšky príspevku študentov na úhradu časti nákladov na štúdium (ďalej len „školné“) a poplatkov spojených so štúdiom.“⁵²

Základom akademickej samosprávy verejnej vysokej školy je jej **akademická obec** tvorená zamestnaneckou a študentskou časťou. Orgánmi akademickej samosprávy verejnej vysokej školy sú:

1. **Akademický senát verejnej vysokej školy** - má najmenej 15 členov, z toho najmenej jednu tretinu tvoria študenti, pričom každá fakulta je v ňom zastúpená rovnakým počtom členov. Funkcia jeho člena je nezlučiteľná s funkciou rektora, prorektora, dekana, prodekana, kvestora a tajomníka fakulty, pričom funkčné obdobie členov je najviac štyri roky. Plní mnoho úloh vyplývajúcich zo zákona, ako napríklad: schvaľuje návrh rektora na zriadenie, zlúčenie, splynutie, rozdelenie, zrušenie, zmenu názvu alebo zmenu sídla verejnej vysokej školy a fakulty po predchádzajúcom vyjadrení Akreditačnej komisie; schvaľuje vnútorné predpisy verejnej vysokej školy alebo fakulty; volí kandidáta na rektora a navrhuje jeho odvolanie; schvaľuje vymenovanie a odvolanie prorektorov, členov vedeckej a správnej rady; schvaľuje návrh rozpočtu a kontroluje hospodárenie; schvaľuje dlhodobý zámer verejnej vysokej školy a výročnú správu o činnosti ako aj hospodárení; prerokúva návrh študijných programov; schvaľuje podmienky prijatia na štúdium; volí zástupcov do Rady vysokých škôl a do Študentskej rady vysokých škôl a raz za rok podáva akademickej obci správu o svojej činnosti.

⁵² Zákon o vysokých školách č. 175/2008 Z.z.

2. **Rektor** - je štatutárnym orgánom verejnej vysokej školy. Za svoju činnosť zodpovedá akademickému senátu, ktorý ho do funkcie aj navrhuje. Vymenúva a odvoláva ho prezident Slovenskej republiky na funkčné obdobie štyroch rokov. Na tej istej škole môže vykonávať funkciu rektora najviac v dvoch po sebe nasledujúcich funkčných obdobiach. Rektor zriaďuje, zlučuje, nariaďuje splynutie súčastí verejnej vysokej školy, rozdeľuje a zrušuje ich po vyjadrení akademického senátu verejnej vysokej školy; predkladá správnej rade na schválenie návrh rozpočtu, ministrom návrhy na vymenovanie profesorov prezidentom schválené vo vedeckej rade; na základe rozhodnutia vedeckej rady udeľuje titul „docent“ a určuje platy dekanov fakúlt. Zastupujú ho prorektori, ktorých vymenúva a odvoláva po schválení akademickým senátom.
3. **Vedecká rada verejnej vysokej školy, umelecká rada verejnej vysokej školy alebo vedecká a umelecká rada verejnej vysokej školy** – má takisto štvorročné funkčné obdobie. Jej členmi sú významní odborníci, ktorých vymenúva a odvoláva rektor po schválení akademickým senátom. Najmenej jedna štvrtina a najviac jedna tretina jej členov nesmie byť členmi akademickej obce tejto verejnej vysokej školy. Jej predsedom je rektor. Medzi jej úlohy zo zákona patrí napríklad: prerokúvanie dlhodobého zámeru školy; hodnotenie úrovne školy vo vzdelávacej činnosti a v oblasti vedy, techniky alebo umenia; schvaľovanie návrhov študijných programov, odborníkov, ktorí majú právo skúšať na štátnych skúškach, školiteľov na doktorandských štúdiách ako aj kritérií na vyhodnotenie splnenia podmienok získania titulov „docent“ a „profesor“; schvaľovanie všeobecných kritérií na obsadzovanie funkcií profesorov a docentov; udeľovanie vedeckej hodnosti „doctor scientiarum“ a titulov „doctor honoris causa“ a „profesor emeritus“ a schvaľovanie rokovacieho poriadku vedeckej rady.
4. **Disciplinárna komisia verejnej vysokej školy** - prerokúva disciplinárne priestupky študentov, ktorí nie sú zapísaní na žiadnom študijnom programe uskutočňovanom na fakulte a predkladá návrh na

rozhodnutie rektorovi. Jej členov vymenúva z členov jej akademickej obce po schválení akademickým senátom rektor. Polovicu členov tejto komisie tvoria študenti.

Vedúcimi zamestnancami verejnej vysokej školy sú **kvestor**, ktorý zabezpečuje a zodpovedá za hospodársky a administratívny chod verejnej vysokej školy, a jednotliví vedúci súčastí verejnej vysokej školy. Verejná vysoká škola sa pritom môže členiť na fakulty; iné pedagogické, výskumné, vývojové, umelecké, hospodársko-správne a informačné pracoviská; a účelové zariadenia. Medzi jej informačné pracoviská patrí akademická knižnica.

Fakulta prispieva k plneniu poslania vysokej školy vo vymedzenej oblasti poznania, ktorú vyjadruje jej názov. V súlade so svojím zameraním vykonáva výskumnú, vývojovú, umeleckú alebo ďalšiu tvorivú činnosť. Ustanovujú sa na nej podobné orgány akademickej samosprávy ako na úrovni školy: akademický senát fakulty; dekan; vedecká rada fakulty, umelecká rada fakulty alebo vedecká a umelecká rada fakulty; a disciplinárna komisia fakulty pre študentov, ktoré majú aj podobné právomoci, ale na nižšej úrovni. Vedúcimi zamestnancami fakulty sú tajomník fakulty a jednotliví vedúci pedagogických, výskumných, vývojových alebo umeleckých, hospodársko-správnych a informačných pracovísk a účelových zariadení fakulty.

Správna rada verejnej vysokej školy je orgánom, ktorý podporuje posilňovanie väzby školy na spoločnosť. Uplatňuje a presadzuje verejný záujem najmä v súvislosti s využívaním majetku a finančných prostriedkov poskytnutých štátom. Má štrnásť členov, ktorých vymenúva a odvoláva minister.

4.1.1.2 Štátne vysoké školy

Štátne vysoké školy tvoria rovnaké orgány ako verejné vysoké školy s veľmi podobnou pôsobnosťou. Vojenské vysoké školy sú pritom štátne rozpočtové organizácie podliehajúce Ministerstvu obrany Slovenskej republiky, policajné vysoké školy podliehajú Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky a zdravotnícke vysoké školy Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky.

4.1.1.3 Súkromné a zahraničné vysoké školy

Po udelení súhlasu v mene štátu vládou Slovenskej republiky je právnická osoba so sídlom v Slovenskej republike alebo na území členského štátu, ktorá bola zriadená alebo založená na vzdelávanie a výskum, oprávnená pôsobiť ako súkromná vysoká škola. Jej najvyšším riadiacim a rozhodujúcim orgánom je správna rada, ktorej pôsobnosť je určená štatútom súkromnej vysokej školy. Orgány akademickej samosprávy súkromnej vysokej školy sú totožné s tými na verejnej vysokej škole (akademický senát; rektor; vedecká rada, umelecká rada alebo vedecká a umelecká rada; disciplinárna komisia).

Zahraničná vysoká škola môže požiadať ministerstvo o udelenie oprávnenia na poskytovanie vysokoškolského vzdelávania na území Slovenskej republiky podľa právnych predpisov štátu jej sídla.

4.1.1.4 Reprezentácia vysokých škôl

Vysoké školy na Slovensku reprezentujú aj orgány, členstvo v ktorých je čestné:

1. **Rada vysokých škôl** - najvyšší orgán samosprávy vysokých škôl. Tvoria ju zástupcovia vysokých škôl zvolení akademickými senátmi vysokých škôl a fakúlt.
2. **Študentská rada vysokých škôl** - najvyšší zastupiteľský orgán študentov vysokých škôl, ktorý navonok zastupuje ich záujmy.
3. **Slovenská rektorská konferencia** - orgán zložený z rektorov vysokých škôl. Koordinuje a podporuje činnosť rektorov v záujme utvárania vysokoškolskej politiky.⁵³

4.1.2 PÔSOBNOSŤ ŠTÁTU VO VZŤAHU K VYSOKÝM ŠKOLÁM

Vzhľadom na význam terciárneho vzdelávania pre spoločnosť a ekonomiku, má svoju úlohu pri fungovaní vysokých škôl aj verejná správa. Jej cieľom je vytvorenie podmienok na potrebnú zmenu, predovšetkým politického a finančného charakteru. Dôležitá je pritom komplexnosť prístupu ako aj stabilizácia vysokoškolského priestoru. Príliš časté úpravy fungovania totiž situáciu vysokým školám skôr komplikujú, ako by im ju pomáhali riešiť. Verejná správa by zároveň mala byť činiteľom koordinujúcim spoluprácu inštitúcií jednotlivých stupňov vzdelávania, podnikateľského sektora, ako aj vysokých škôl navzájom. Ich spoločným zámerom je výchova a vzdelávanie kvalifikovanej pracovnej sily v súlade s potrebami trhu práce.

Svoje právomoci voči vysokým školám majú v zákone definované Vláda Slovenskej republiky a Ministerstvo školstva Slovenskej republiky.

Vláda Slovenskej republiky vymenúva a odvoláva na návrh ministra predsedu, podpredsedu a ďalších členov Akreditačnej komisie; schvaľuje štatút Akreditačnej komisie; udeľuje a odníma štátny súhlas na pôsobenie súkromnej vysokej školy; prerokúva vybrané materiály ministerstva; a

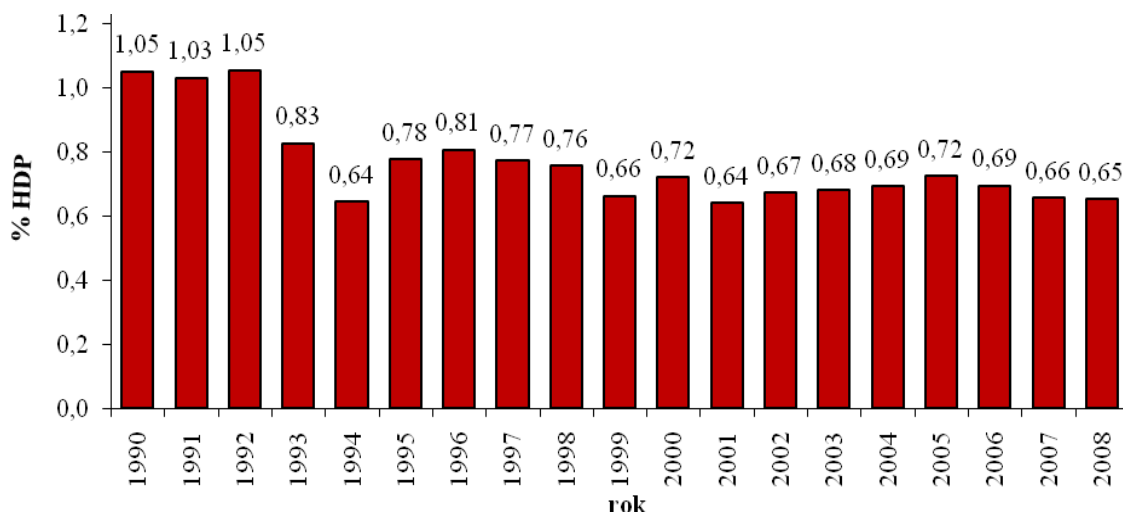
⁵³ Ak súkromná vysoká škola nemá zavedenú funkciu rektora, reprezentuje ju jej štatutárny zástupca.

schvaľuje zmenu názvu súkromnej vysokej školy, jej začlenenie medzi univerzitné či odborné vysoké školy.

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky plní množstvo funkcií, medzi ktoré patrí napríklad tvorba legislatívy v oblasti vysokého školstva; dlhodobý zámer vo vzdelávacej, výskumnej, vývojovej, umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti pre oblasť vysokých škôl; výročná správa o stave vysokého školstva; metodika na určovanie dotácií zo štátneho rozpočtu; registrácia vnútorných predpisov vysokých škôl; kontrola dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov a hospodárenia škôl; uznávanie dokladov o vzdelaní vydaných zahraničnými vysokými školami alebo inými na to oprávnenými orgánmi; materiálne a finančné zabezpečenie činnosti Akreditačnej komisie a orgánov reprezentácie vysokých škôl; či udeľovanie oprávnení na pôsobenie zahraničných vysokých škôl.

4.2 FINANCOVANIE VYSOKÝCH ŠKÔL

Verejné a štátne vysoké školy sú v rozhodujúcej miere financované zo štátneho rozpočtu a zo štátneho rozpočtu možno poskytnúť dotáciu už aj súkromnej vysokej škole. Väčšina finančných prostriedkov však zatiaľ stále smeruje na verejné vysoké školy. Nasledujúci graf zobrazuje vývoj podielu financií smerujúcich na verejné vysoké školy ako %-uálny podiel na HDP v období od roku 1990.

Obrázok 14: Vývoj rozpočtu verejných vysokých škôl v % HDP, 1990-2008

Zdroj: www.srk.sk/autoupload/dotacie_VS_SR_V2.ppt

Z tohto jednoduchého prehľadu je zrejmé, že financovanie vysokých škôl na Slovensku je nielen poddimenzované, ale nesledujeme ani jeho priaznivé smerovanie. Práve naopak rast HDP nám poskytoval v posledných rokoch omnoho väčší priestor na investície do terciárneho vzdelávania, ktorý sme však nevyužili, čo sa ukázalo v klesajúcom podiele rozpočtu verejných vysokých škôl na HDP.

Nejde však o jediný problém pri financovaní vysokých škôl. Podmienky, za akých sa prostriedky prerozdeľujú sa pomerne často menia, čo najmä zástupcovia verejných vysokých škôl hodnotia veľmi negatívne. Od roku 2005 sa rozpočet Ministerstva školstva SR zostavuje vo forme programov so stanovenými zámermi a cieľmi, ktoré sa stali záväznými ukazovateľmi štátneho rozpočtu. Preto je poskytnutie dotácií vysokým školám viazané aj na ich prínos k splneniu stanovených cieľov. Záväzným cieľom v oblasti vysokoškolského vzdelávania pre rok 2009 sa stal efektívny vysokoškolský systém umožňujúci prístup ku kvalitnému vysokoškolskému vzdelávaniu všetkým občanom, ktorí oň prejavia záujem a preukážu potrebné schopnosti, a ktorý tvorí základ výskumno-vývojového potenciálu Slovenska.

Prideľovanie finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu sa uskutočňuje na základe *Metodiky rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu*

verejným vysokým školám, ktorá je každoročne aktualizovaná. V porovnaní s rokom 2008 sa pre rok 2009 v rozpise finančných prostriedkov zvyšuje podiel zohľadňovania výsledkov verejnej vysokej školy vo vede pri určení dotácie na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov na 35%, upravuje sa postup poskytnutia dotácie na zabezpečenie bezplatných študijných programov v externej forme, vo výkone vo vede sa zohľadňuje umelecká činnosť vysokých škôl podľa evidencie umeleckej tvorby a patenty, a pri zohľadňovaní publikačnej činnosti sa zvyšuje váha publikačných výstupov v karentovaných domácich a zahraničných časopisoch.

Podľa aktuálnej metodiky pre rok 2009 pozostáva finančná podpora zo štátneho rozpočtu pre verejnú vysokú školu zo štyroch dotácií:

- Dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov –

Pre jej výšku je rozhodujúci počet študentov a absolventov, ekonomická náročnosť uskutočňovaných študijných programov, začlenenie vysokej školy, uplatniteľnosť absolventov v praxi, kvalita a ďalšie hľadiská súvisiace so zabezpečením výučby. Ministerstvo školstva SR určuje limity súm pre jednotlivé školy na zabezpečenie štúdií v študijných programoch externej formy a verejná vysoká škola v rámci nich určí do 31. októbra príslušného kalendárneho roka, ktoré študijné programy bude zabezpečovať bezplatne ako aj predpokladaný počet študentov v nich. Pokiaľ prijíma študentov nad možnosti štátu alebo právnických osôb, s ktorými uzatvorila zmluvu⁵⁴, ich prijímanie môže spoplatniť a oznámiť to pred začatím akademického roka;

- Dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť –

Predstavuje inštitucionálnu formu podpory výskumu a vývoja na verejných vysokých školách a pozostáva z piatich častí. Prostriedky na projekty VEGA, aplikovaný výskum, medzinárodnú spoluprácu a projekty KEGA sú prideľované v rámci vnútorného grantového systému Ministerstva školstva SR súťažným spôsobom na projekty.

⁵⁴ Vysoká škola môže uzatvárať zmluvy s právnickými osobami, pre ktoré škola vychováva budúcich zamestnancov. Súčasťou takýchto zmlúv sú podmienky, za akých právnická osoba prípravu študentov financuje, možnosti a trvanie ich budúceho zamestnania a pod.

Piatu časť tvorí dotácia na prevádzku a rozvoj infraštruktúry pre výskum a vývoj. Účelová forma podpory je poskytovaná prostredníctvom Agentúry na podporu výskumu a vývoja a v rámci štátnych programov výskumu a vývoja na základe osobitných zmlúv;

- **Dotácia na rozvoj vysokej školy** - Vysoké školy predkladajú projekty na uskutočňovanie svojich rozvojových programov. Ministerstvo školstva SR pri výberovom konaní berie do úvahy kvalitu predkladaných projektov, dlhodobý zámer ministerstva školstva a verejnej vysokej školy alebo skupiny vysokých škôl. Financujú sa aj centrálné rozvojové projekty pre potreby rezortu školstva, ktoré majú celoslovenskú pôsobnosť a ministerstvo sa ich priamo zúčastňuje; a

- **Dotácia na sociálnu podporu študentov** - Sociálna podpora študentom sa poskytuje priamou a nepriamou formou. Priamou formou sú sociálne a motivačné štipendiá a nepriamou najmä stravovanie a ubytovanie podľa možností vysokej školy s poskytnutím príspevku na náklady, a finančná a organizačná podpora univerzitných pastoračných centier, športových a kultúrnych činností.

Pozitívom je, že zostatok dotácií nevyčerpaný ku koncu kalendárneho roku môže byť použitý v nasledujúcich kalendárnych rokoch. Na pridelovanie dotácií na nasledujúci rok má tento zostatok vplyv len v prípade dotácie na sociálnu podporu, pri ktorej sa stáva súčasťou dotácie na sociálnu podporu študentov v nasledujúcom kalendárnom roku.

V štátnom rozpočte na rok 2009 je na program *Vysokoškolské vzdelávanie a veda, sociálna podpora študentov vysokých škôl* určený objem financií vo výške 473 701 721 EUR (z toho 467 969 000 EUR pre verejné vysoké školy), pričom nasledujúca tabuľka ukazuje ich smerovanie do jednotlivých činností vysokých škôl.

Tabuľka 15: Návrh rozpisu dotácií štátneho rozpočtu verejným vysokým školám v roku 2009

Vysokoškolské vzdelávanie a veda, sociálna podpora študentov vysokých škôl v EUR	
Poskytovanie vysokoškolského vzdelávania a zabezpečenie prevádzky vysokých škôl	340 637 000
Vysokoškolská veda a technika	44 504 910
- prevádzka a rozvoj infraštruktúry pre výskum a vývoj	25 725 000
- úlohy základného výskumu na vysokých školách iniciované riešiteľmi (VEGA)	11 667 450
- aplikovaný výskum na vysokých školách pre potreby praxe	4 556 460
- medzinárodná vedecká a vedecko-technická spolupráca vysokých škôl	0
- úlohy výskumu a vývoja na vysokých školách pre rozvoj školstva v stanovených oblastiach iniciované riešiteľmi (KEGA)	2 556 000
Rozvoj vysokého školstva	25 334 090
Sociálna podpora študentov vysokých škôl	57 493 000
Sociálne štipendiá	29 594 550
Motivačné štipendiá	6 919 450
Podpora stravovania, ubytovania, športových a kultúrnych aktivít študentov a pastoračných centier	20 979 000

Zdroj: Metodika rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám v roku 2009

Pochopiteľne, najväčší podiel finančných prostriedkov smeruje do oblasti vzdelávacích činností a na zabezpečenie samotnej prevádzky vysokej školy. Druhou najväčšou investíciou je sociálna podpora študentov, ktorá sa oproti minulosti zvyšuje, a hoci stále nedosahuje uspokojivú úroveň, môžeme tento trend označiť ako snahu o napĺňanie cieľa všeobecného prístupu k terciárnemu vzdelávaniu. Pozitívne hodnotíme aj fakt, že vysokoškolská veda a technika sa v rozpočte dostala na tretie miesto. Pri pohľade na jej jednotlivé oblasti však musíme poukázať na nulové dotácie pre medzinárodnú vedeckú a vedecko-technickú spoluprácu vysokých škôl, ktoré predstavujú absolútny rozpor s cieľom tvorby európskeho vysokoškolského priestoru.

Štátne vysoké školy sú financované podľa osobitných predpisov a súkromným vysokým školám môže Ministerstvo školstva Slovenskej republiky po vyjadrení orgánov reprezentácie vysokých škôl a so súhlasom vlády poskytnúť na základe žiadosti samotnej vysokej školy dotácie na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov, na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť a na rozvoj vysokej školy. Okrem toho im

poskytuje prostriedky na riešenie projektov výskumu a vývoja a na sociálnu podporu študentov.

Okrem verejných zdrojov získavajú na Slovensku vysoké školy zdroje aj od právnických, či fyzických osôb. Na základe platnej legislatívy si v posledných rokoch mnohé zakladali nadácie, cez ktoré je možné sa uchádzať o 2% z daní právnických a fyzických osôb, ktoré môžu investovať do rozvoja vysokej školy. Podnikatelia sú tiež motivovaní k finančnej spolupráci s vysokými školami a to tým, že finančné prostriedky vložené podnikateľským sektorom do spoločných výskumných projektov s vysokými školami a do ďalšieho vzdelávania zamestnancov sú odpočítateľnou položkou (najviac 2 % zo základu pre výpočet dane z príjmov).

Ďalším zdrojom vysokých škôl sú aj na Slovensku príspevky od študentov vo forme platenia školného a poplatkov.

Verejné a štátne vysoké školy postupujú v oblasti vyberania školného rovnako. Každá vysoká škola určuje pre jednotlivé študijné programy ročné školné, pričom jeho maximálna výška je obmedzená. Školné je povinný platiť študent, ktorý študuje súbežne v jednom akademickom roku dva alebo viac študijných programov v tom istom stupni, a to v druhom a ďalšom študijnom programe. Rovnako je študent povinný platiť školné, ak študuje dlhšie ako je štandardná dĺžka štúdia, za každý ďalší rok štúdia. Okrem toho môžu požadovať vysoké školy poplatok za materiálne zabezpečenie prijímacieho konania; za úkony spojené so zabezpečením rigorózneho konania a s obhajobou rigorózne práce; za úkony spojené s vydaním diplomu o priznaní akademického titulu absolventom magisterského štúdia, ktorí vykonali rigoróznú skúšku; za vydanie dokladov o štúdiu a ich kópií; za vydanie dokladov o absolvovaní štúdia, ak sa požadujú v cudzom jazyku; za vydanie kópií dokladov o absolvovaní štúdia a za uznávanie rovnocennosti dokladov o štúdiu. Vysoká škola musí zverejniť školné a poplatky spojené so štúdiom na nasledujúci akademický rok najneskôr dva mesiace pred posledným dňom určeným na podávanie prihlášok na štúdium. S prihliadnutím na študijné výsledky, sociálnu a zdravotnú situáciu študenta alebo na iné skutočnosti môže rektor školné a poplatky spojené so štúdiom znížiť, odpustiť alebo odložiť termíny ich splatnosti.

Podmienkou pre výber školného je, že najmenej 20% príjmov z neho je príjmom štipendijného fondu vysokej školy. Ostatné prostriedky možno použiť len na plnenie hlavných úloh vysokej školy v oblasti vysokoškolského vzdelávania.

Súkromná vysoká škola určuje školné a poplatky spojené so štúdiom vo svojom vnútornom predpise a zverejní ich najneskôr dva mesiace pred posledným dňom určeným na podávanie prihlášok na štúdium.

Mzdy pedagogických zamestnancov vo vysokom školstve

S poddimenzovaným financovaním vysokého školstva úzko súvisí aj úroveň financovania miezd pedagogických zamestnancov. Snáď ani netreba pripomínať, že v porovnaní so zahraničím je ich ohodnotenie veľmi nízke, čo môže spôsobiť ich odchod (najmä tých mladších) za lepším zárobkom do iných krajín, alebo do inej sféry. Inou možnosťou je pre nich hľadanie možností vylepšenia svojej finančnej situácie pôsobením na viacerých pracoviskách. Takto prichádza k problému tzv. „lietajúcich profesorov“, ktorí vyučujú naraz na viacerých vysokých školách a donedávna pôsobili na viacerých školách dokonca aj ako garanti jednotlivých predmetov. Prichádza tu samozrejme k istému konfliktu záujmov. Na druhej strane je však potrebné povedať, že keby boli ohodnotení dostatočne, neboli by nútení hľadať možnosti prílepšenia inde.

Platy sú takisto jedným z dôvodov, prečo sa mladí ľudia aj po vyštudovaní pedagogických smerov často rozhodujú pre iné zamestnanie. Rovnako to platí pre potenciálnych doktorandov, z ktorých veľkú časť odradia práve finančné podmienky. V porovnaní s platmi, ktoré môžu so svojim vzdelaním dosiahnuť na trhu práce, sa ukazuje doktorandské štúdium ako pomerne nákladné. Počas tohto štúdia prichádzajú nielen o možnosť vyššieho zárobku, ale aj o veľmi cenenú prax. V prípade, že si dobrovoľne neplatia odvody na starobné poistenie, tak aj o zápočet odpracovaných rokov na dôchodok. Bolo by preto potrebné adekvátne zvýšiť doktorandské

štipendiá pri súčasnom výraznom zvýšení miezd všetkých pedagogických zamestnancov v terciárnom vzdelávaní.

Či už si to pripustíme, alebo nie, aj toto zvýšenie by mohlo byť rozhodujúcim faktorom pri znovubudovaní spoločenského postavenia vysokoškolského pedagóga. Návrat ich úctivého a váženého postavenia v myslení všetkých občanov nie je bez finančného aspektu v súčasnej spoločnosti možný.

4.3 AKREDITÁCIA VYSOKÝCH ŠKÔL V DUCHU BOLONSKÉHO PROCESU

V rámci zabezpečenia kvality na vysokých školách v duchu bolonského procesu sa okrem interného zabezpečenia kvality vysokej školy vykonáva aj externá akreditácia vysokoškolských inštitúcií.

Akreditačné činnosti pre vysoké školy zabezpečuje Akreditačná komisia - poradný orgán vlády Slovenskej republiky, ktorý má 21 členov. Vláda ich vymenúva na šesť rokov a to najviac na dve po sebe idúce funkčné obdobia. Bola zriadená vládou, ktorej sa aj zodpovedá, v roku 1990. Jej činnosť finančne a materiálne zabezpečuje Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Jej základnou úlohou je sledovať, posudzovať a nezávisle hodnotiť kvalitu vzdelávacej, výskumnej, vývojovej, umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti vysokých škôl. Komplexne posudzuje podmienky, v ktorých sa tieto činnosti na jednotlivých vysokých školách uskutočňujú. Cieľom je na základe nezávislého hodnotenia prispieť k zefektívneniu a zvýšeniu kvality poskytovaného vzdelávania na vysokých školách a vypracúvať odporúčania na zlepšenie práce vysokých škôl.

Akreditačná komisia vykonáva akreditáciu jednotlivých činností vysokej školy, ako i komplexnú akreditáciu:

- 1. Akreditácia študijného programu** - proces, v rámci ktorého posudzuje spôsobilosť vysokej školy uskutočňovať študijný program,

pričom hodnotí jeho obsah, profil absolventa, požiadavky na uchádzačov a spôsob ich výberu, požiadavky na absolvovanie, personálne, materiálne, technické a informačné zabezpečenie študijného programu a úroveň študentov a absolventov študijného programu.

- 2. Akreditácia habilitačného konania a konania na vymenúvanie profesorov v študijnom odbore** - proces posúdenia spôsobilosti vysokej školy uskutočňovať habilitačné konanie a konanie na vymenúvanie profesorov v tomto študijnom odbore. Hodnotí sa vedecký alebo umelecký profil vysokej školy, aj z hľadiska medzinárodného významu dosiahnutých výsledkov; kritériá na získanie titulu docent a profesor a ich dodržiavanie; a personálne zabezpečenie.
- 3. Komplexná akreditácia činností vysokej školy** - proces, v rámci ktorého komisia komplexne posudzuje a hodnotí vzdelávaciu, výskumnú, vývojovú, umeleckú a ďalšiu tvorivú činnosť vysokej školy v nadväznosti na jej dlhodobý zámer; personálne, technické, informačné a ďalšie podmienky, v ktorých sa táto činnosť uskutočňuje; a vyjadrí sa k žiadostiam vysokej školy o akreditáciu všetkých študijných programov a habilitačných konaní a konaní na vymenovanie profesorov. Uskutočňuje sa v šesťročných intervaloch podľa vopred zverejneného plánu komplexných akreditácií vypracovaného Akreditačnou komisiou. Jej výsledkom je hodnotenie plnenia poslania a úloh vysokej školy na základe analýzy jej činnosti, ktoré obsahuje i odporúčania na zlepšenie práce vysokej školy; vyjadrenie o spôsobilosti vysokej školy uskutočňovať študijné programy; vyjadrenie o spôsobilosti uskutočňovať habilitačné konanie a konanie na vymenúvanie profesorov v študijných odboroch; hodnotenie výskumnej, vývojovej, umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti vysokej školy; a vyjadrenie o začlenení vysokej školy. Tieto podklady Akreditačná komisia vypracuje do desiatich mesiacov a následne Ministerstvo školstva Slovenskej republiky do 60 dní od doručenia vyjadrenia Akreditačnej komisie rozhodne o priznaní, pozastavení, odňatí alebo nepriznaní práv.

4.3.1 KRITÉRIÁ ZAČLENENIA VYSOKÝCH ŠKÔL

Pre rozhodnutie o začlení vysokej školy schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dokument, ktorý stanovuje kritériá, na základe ktorých Akreditačná komisia rozhoduje od 1.januára 2008. Vzhľadom na rozdielne požiadavky boli stanovené rôzne kritériá pre univerzitné, odborné a iné vysoké školy.

Kritériá začlenenia vysokej školy medzi univerzitné vysoké školy

Pri univerzitných vysokých školách sa hodnotia výsledky v oblasti výskumu, pri uskutočňovaní študijných programov tretieho stupňa, ako aj podmienky pri uskutočňovaní študijných programov prvého a druhého stupňa a ich personálnom zabezpečení. Do úvahy sa berie obdobie šiestich kalendárnych rokov pred rokom, v ktorom vysoká škola predkladá podklady na hodnotenie. Hodnotia sa len vysoké školy a fakulty, ktoré pôsobia aspoň štyri roky.⁵⁵

1. Výsledky vysokej školy v oblasti výskumu

- Výsledky hodnotenia úrovne výskumnej činnosti vysokej školy

Najmenej 60% fakúlt dosahuje v nadpolovičnej väčšine oblastí výskumu zodpovedajúcich uskutočňovaným študijným programom druhého stupňa a/alebo študijným programom tretieho stupňa celkové hodnotenia výskumu najmenej B-.

- Objem financií za výskumné granty, projekty, na evidovaný prepočítaný počet docentov, profesorov a tvorivých výskumných pracovníkov

Objem financií za hodnotené obdobie predelený súčtom prepočítaného evidenčného počtu profesorov, docentov a tvorivých výskumných

⁵⁵ Pozri: <http://www.minedu.sk/data/USERDATA/VysokeSkolstvo/KPpVZVS/KPpVZVS.pdf>

pracovníkov za jednotlivé kalendárne roky hodnoteného obdobia je najmenej 60 000 SKK (1991,64 EUR). V prípade súkromných vysokých škôl, ak im neboli poskytnuté finančné prostriedky v rámci grantových schém KEGA a VEGA, sa zohľadňuje suma finančných prostriedkov vynaložených súkromnou vysokou školou na riešenie schválených projektov.

2. Výsledky vysokej školy pri uskutočňovaní študijných programov 3. stupňa

- Počet absolventov doktorandského štúdia

Najmenej 60% fakúlt dosahuje v nadpolovičnej väčšine oblastí výskumu zodpovedajúcich uskutočňovaným študijným programom tretieho stupňa ročný priemer absolventov doktorandského štúdia v príslušných študijných odboroch na obsadené miesto funkčného profesora najmenej 1/31.

- Výstupy výskumu študentov a absolventov doktorandského štúdia

Najmenej 60% fakúlt dosahuje v nadpolovičnej väčšine oblastí výskumu zodpovedajúcich uskutočňovaným študijným programom tretieho stupňa výstupy výskumu doktorandov v hodnotenom období hodnotené podľa vzorky 25 výstupov a podľa kritérií na hodnotenie atribútu výstupov hodnotu najmenej C+.

- Počet doktorandov denného doktorandského štúdia na prepočítaný evidenčný počet docentov a profesorov (funkčné miesta)

Počet doktorandov denného doktorandského štúdia a doktorandov v externej forme štúdia, ktorí sú na príslušnej vysokej škole zamestnaní na ustanovený týždenný pracovný čas, k 31. októbru príslušného akademického roka na prepočítaný evidenčný počet docentov a profesorov v kalendárnom roku, v ktorom sa tento akademický rok začal, v jednotlivých rokoch hodnoteného obdobia je najmenej 1.

3. Podmienky vysokej školy pri uskutočňovaní študijných programov prvého a druhého stupňa a ich personálnom zabezpečení

- Počet študentov v študijných programoch prvého a druhého stupňa na prepočítaný evidenčný počet vysokoškolských učiteľov

Počet študentov v študijných programoch prvého a druhého stupňa k 31. októbru príslušného akademického roka na prepočítaný evidenčný počet vysokoškolských učiteľov minimálne s vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa v kalendárnom roku, v ktorom sa tento akademický rok začal, je v jednotlivých rokoch hodnoteného obdobia najviac 20. Študenti v externej forme štúdia sa zohľadnia v celkovom počte študentov s váhou 0,3.

Kritériá začlenenia vysokej školy medzi odborné vysoké školy

Pri vyjadrovaní sa o začlenení vysokej školy medzi odborné vysoké školy sa hodnotí úroveň činnosti v oblasti vedy, techniky alebo umenia, a úroveň súladu uskutočňovania študijných programov s aktuálnym stavom a rozvojom v oblasti vedy, techniky alebo umenia, a podmienky vysokej školy pri uskutočňovaní študijných programov a ich personálnom zabezpečení.⁵⁶

1. Výsledky vysokej školy v oblasti výskumu

- Výsledky hodnotenia úrovne výskumnej činnosti vysokej školy

Najmenej 50% fakúlt vysokej školy dosahuje v nadpolovičnej väčšine oblastí výskumu zodpovedajúcich uskutočňovaným študijným programom celkové hodnotenia výskumu najmenej C-.

- Objem financií za výskumné granty, projekty, na evidovaný prepočítaný počet docentov, profesorov a tvorivých výskumných pracovníkov

Objem financií za hodnotené obdobie predelený súčtom prepočítaného evidenčného počtu profesorov, docentov a tvorivých výskumných pracovníkov za jednotlivé kalendárne roky hodnoteného obdobia je najmenej 20 000 Sk. V prípade súkromných vysokých škôl, ak im neboli poskytnuté finančné prostriedky v rámci grantových schém KEGA a VEGA, sa

⁵⁶Pozri: <http://www.minedu.sk/data/USERDATA/VysokeSkolstvo/KPpVZVS/KPpVZVS.pdf>

zohľadňuje suma finančných prostriedkov vynaložených súkromnou vysokou školou na riešenie schválených projektov.

1. Podmienky vysokej školy pri uskutočňovaní študijných programov prvého stupňa a jeho personálnom zabezpečení

- **Počet študentov v študijných programoch prvého stupňa na prepočítaný evidenčný počet vysokoškolských učiteľov**

Počet študentov v študijných programoch prvého stupňa k 31. októbru príslušného akademického roka na prepočítaný evidenčný počet vysokoškolských učiteľov v kalendárnom roku, v ktorom sa tento akademický rok začal, je v jednotlivých rokoch najviac 30. Študenti v externej forme štúdia sa zohľadnia v celkovom počte študentov s váhou 0,3.

Kritériá začlenenia vysokej školy medzi vysoké školy, ktoré nie sú začlenené medzi univerzitné vysoké školy a ani medzi odborné vysoké školy

Vysoké školy, ktoré nie sú začlenené medzi univerzitné ani medzi odborné vysoké školy, sú akreditované podľa nasledujúcich kritérií:⁵⁷

1. Výsledky vysokej školy v oblasti výskumu

- **Výsledky hodnotenia úrovne výskumnej činnosti vysokej školy**

Najmenej 60% fakúlt vysokej školy dosahuje v nadpolovičnej väčšine oblastí výskumu zodpovedajúcich uskutočňovaným študijným programom druhého a/alebo tretieho stupňa celkové hodnotenia výskumu najmenej C+.

- **Objem financií za výskumné granty, projekty, na evidovaný prepočítaný počet docentov, profesorov a tvorivých výskumných pracovníkov**

⁵⁷ <http://www.minedu.sk/data/USERDATA/VysokeSkolstvo/KPpVZVS/KPpVZVS.pdf>

Objem financií za hodnotené obdobie predelený súčtom prepočítaného evidenčného počtu profesorov, docentov a tvorivých výskumných pracovníkov za jednotlivé kalendárne roky hodnoteného obdobia je najmenej 40 000 SKK (€1327,76). V prípade súkromných vysokých škôl, ak im neboli poskytnuté finančné prostriedky na schválený projekt v rámci grantových schém KEGA a VEGA, sa zohľadňuje suma finančných prostriedkov vynaložených súkromnou vysokou školou na riešenie schválených projektov v príslušnom roku.

2. Podmienky vysokej školy pri uskutočňovaní študijných programov prvého a druhého stupňa a ich personálnom zabezpečení

- Počet študentov v študijných programoch prvého a druhého stupňa na prepočítaný evidenčný počet vysokoškolských učiteľov

Počet študentov v študijných programoch prvého a druhého stupňa k 31. októbru príslušného akademického roka na prepočítaný evidenčný počet vysokoškolských učiteľov v kalendárnom roku, v ktorom sa tento akademický rok začal, je v jednotlivých rokoch hodnoteného obdobia najviac 25. Študenti v externej forme štúdia sa zohľadnia v celkovom počte študentov s váhou 0,3.

4.4 UPLATNENIE ABSOLVENTOV VYSOKÝCH ŠKÔL NA TRHU PRÁCE

Nedostatok kvalifikovaných pracovníkov je rozhodujúcim limitujúcim faktorom schopnosti krajín sa rozvíjať, podnikov odpovedať na príležitosti a pracovníkov presúvať sa za lepšími pracovnými miestami a vyššími mzdami. Rozdielnosť medzi dopytom a ponukou znalostí vedie k vysokým ekonomickým aj sociálnym nákladom a štrukturálnej nezamestnanosti. Preto je dôležité sledovať sektory a regióny s vysokým potenciálom rastu, aby sa identifikovali nové zamestnanecké perspektívy a ich kvalifikačné požiadavky. Tiež je dôležité sledovať tradičné sektory, ktoré zaznamenávajú úpadok a kvalifikačné profily tých, ktorí prichádzajú o prácu.

Vzdelávanie pozdvihuje nielen jednotlivca, ktorý sa vzdeláva, ale aj spoločnosť, v ktorej žije. Takto jednoducho môžeme definovať vzájomné prepojenie vzdelávania s jednotlivcom i celou spoločnosťou, no nesmieme pritom zabúdať na určité hranice, v rámci ktorých toto pravidlo platí. Vzdelaní ľudia sú pre spoločnosť prínosom vtedy, ak spoločnosť ich vedomosti a znalosti využíva. To sa deje na trhu práce, ak vzdelaný človek naň prichádza a produkuje pridanú hodnotu vo väčšine prípadov prácou pre svojho zamestnávateľa. Vzdelávací systém by mal teda učiacim sa jedincom poskytnúť také vzdelanie, ktoré bude v súlade s potrebami trhu práce a to nielen v čase formálneho ukončenia jeho štúdia, ale počas celého jeho aktívneho života.

Podstatným pre absolventov vysokých škôl, ale aj pre jednotlivé štáty a Európsku úniu, je ich následné uplatnenie sa na trhu práce. Vývoj svetovej ekonomiky je pritom v dôsledku finančnej krízy ťažko predvídateľný. V záujme oživenia hospodárstva je mimoriadne dôležité podporiť ľudský kapitál a zamestnateľnosť predovšetkým zlepšovaním a rozširovaním zručností a ich zosúladením s požiadavkami trhu práce. V rámci *Plánu na oživenie európskeho hospodárstva (2008)* spustila Európska komisia iniciatívu na podporu zamestnanosti v Európe, pričom dospela k týmto záverom:

- Zo strednodobého a dlhodobého hľadiska je v Európe veľký potenciál pre vytvorenie zamestnanosti, a to tak prostredníctvom nových ako aj novo obsadených pracovných miest.
- Požiadavky na zručnosti a kvalifikáciu významne vzrastú pri všetkých typoch pracovných pozícií a na všetkých úrovniach.
- Z dlhodobého hľadiska je potrebné zabezpečiť súlad medzi zručnosťami a požiadavkami trhu práce.

V júni 2008 vypracovalo Európske stredisko pre rozvoj odborného vzdelávania (Cedefop) prognózu budúcich potrieb zručností, ktorá hovorí, že v EU25⁵⁸ by sa v období rokov 2006 až 2010 mohlo vytvoriť 100 miliónov pracovných miest. Okrem vytvorenia dodatočných 19,6 miliónov pracovných

⁵⁸ Predbežné hodnotenie nezahŕňalo Bulharsko a Rumunsko.

miest, bude k dispozícii ďalších 80,4 miliónov po odchode zamestnancov do dôchodku alebo z trhu práce. Napriek súčasnému poklesu sa očakáva pomalý ale trvalý posun od poľnohospodárskych a tradičných priemyselných zamestnaní k službám. V roku 2020 budú približne tri štvrtiny pracovných miest v sektore služieb. Najlepšie vyhliadky na vytváranie pracovných miest do roku 2015 sú v oblasti obchodných služieb (IT, poisťovníctvo alebo poradenské služby), zdravotnej starostlivosti a sociálnej práci, distribúcii, hotelových a stravovacích službách a v menšom rozsahu v oblasti vzdelávania. Prognózy v oblasti obchodných služieb a iných odvetviach bude potrebné prehodnotiť z dôvodu finančnej krízy.

Na ponuku práce bude mať významný dopad aj demografický vývoj. Eurostat odhaduje, že pracujúca populácia EÚ (15-64 rokov) dosiahne vrchol v roku 2012 a potom začne klesať. Počas nasledujúcich desiatich rokov sa prejaví nárast dopytu po vysokokvalifikovanej a prispôsobivej pracovnej sile a nárast pracovných miest vyžadujúcich si určité zručnosti. Očakáva sa nárast pomeru pracovných miest vyžadujúcich si vyššiu úroveň dosiahnutého vzdelania ako aj mierny nárast pracovných pozícií vyžadujúcich si stredoškolské vzdelanie. Portfólio požadovaných zručností sa na všetkých úrovniach rozširuje. Európska komisia si v záujme podpory profesijnej a geografickej mobility stanovila na rok 2009 nasledujúce ciele:

- zavedie *Monitor európskeho trhu práce* s pravidelnými a aktuálnymi informáciami o trendoch na európskom trhu práce; bude zhromažďovať, analyzovať a rozširovať údaje o voľných pracovných miestach a registrovaných uchádzačoch o prácu prostredníctvom siete verejných služieb zamestnanosti EÚ;
- vyvinie *štandardný viacjazyčný slovník zamestnaní a zručností* s cieľom zlepšiť kvalitu a transparentnosť informácií o voľných pracovných miestach a prepojenie uchádzačov práce a voľných pracovných miest;
- vytvorí tzv. *Match and Map* - transparentnú on-line službu pre občanov poskytujúcu informácie o zamestnaniach, zručnostiach, možnostiach vzdelávania a odbornej prípravy v rámci EÚ.

Ďalej Komisia zavedie pravidelné a systematické hodnotenie dlhodobej ponuky a dopytu na trhoch práce EÚ do roku 2020 podľa jednotlivých odvetví, typov práce, kvalifikácie a krajín; v rámci programu PROGRESS a Lifelong Learning sa zameria na vypracovanie nových spôsobov merania kvalifikácie; zabezpečí analýzu zručností a potrieb trhu práce v kľúčových odvetviach; zintenzívni spoluprácu s tretími krajinami a medzinárodnými inštitúciami; zavedie Stratégiu pre rast a zamestnanosť, programy vzájomného vzdelávania, strategický rámec na spoluprácu pri vzdelávaní a odbornej príprave a európsky kvalifikačný rámec. Bude podporovať využitie fondov EÚ na podporu zamestnanosti. V rámci Kodanského procesu bola definovaná „piata sloboda“ - sloboda pohybu vedomostí, ktorá má posilniť mobilitu vysokokvalifikovaných pracovníkov a prispieť k zosúladeniu dopytu a ponuky po takýchto pracovníkoch na trhu práce.

Podiel absolventov terciárneho vzdelávania na celkovej populácii sa v Európskej únii z roka na rok zvyšuje, čo zodpovedá napĺňaniu snahy o budovanie vedomostnej spoločnosti, hoci spoločnosť zložená z množstva vysokoškolákov ju ešte nezaručuje. *Tabuľka 16* nám ukazuje situáciu na trhu práce v členských štátoch. Sú jednotlivé štáty ako aj samotný jednotný pracovný trh Európskej únie schopné ponúknuť vzdelaným ľuďom aj uplatnenie sa v praxi?

Tabuľka 16: Miera nezamestnanosti v % aktívnej populácie podľa dosiahnutého vzdelania (1997-2006)

	stupeň vzdelania	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Belgicko	ISCED 0-2	12,5	13,1	12,0	9,8	8,5	10,3	10,7	11,7	12,4	12,3
	ISCED 3-4	6,7	7,4	6,6	5,3	5,5	6,0	6,7	6,9	6,9	6,7
	ISCED 5-6	3,3	3,2	3,1	2,7	2,7	3,5	3,5	3,9	3,7	3,7
Česká republika	ISCED 0-2	12,1	14,5	18,8	19,3	19,2	18,8	18,3	23,0	24,4	22,3
	ISCED 3-4	3,4	4,6	6,5	6,7	6,2	5,6	6,0	6,4	6,2	5,5
	ISCED 5-6	1,2	1,9	2,6	2,5	2,0	1,8	2,0	2,0	2,0	2,2
Dánsko	ISCED 0-2	-	7,0	7,0	6,9	6,2	6,4	6,7	8,2	6,5	5,5
	ISCED 3-4	-	4,6	4,1	3,9	3,7	3,7	4,4	4,8	4,0	2,7
	ISCED 5-6	-	3,3	3,0	3,0	3,6	3,9	4,7	4,4	3,7	3,2
Estónsko	ISCED 0-2	-	-	-	-	-	19,0	14,8	15,4	13,0	11,7
	ISCED 3-4	-	-	-	-	-	10,5	9,5	9,5	8,4	5,7
	ISCED 5-6	-	-	-	-	-	5,8	6,5	5,0	3,8	3,2
Fínsko	ISCED 0-2	15,6	13,8	13,1	12,1	11,4	12,2	11,1	11,3	10,7	10,1
	ISCED 3-4	11,9	10,6	9,5	8,9	8,5	8,8	8,7	7,9	7,4	7,0
	ISCED 5-6	6,5	5,8	4,7	4,7	4,4	4,5	4,2	4,5	4,4	3,7

Francúzsko	ISCED 0-2	15,0	14,9	15,3	13,9	11,9	11,8	10,4	10,6	11,1	11,0
	ISCED 3-4	9,6	9,6	9,2	7,9	6,9	6,8	6,6	6,7	6,5	6,6
	ISCED 5-6	7,0	6,6	6,1	5,1	4,8	5,2	5,3	5,7	5,4	5,1
Grécko	ISCED 0-2	6,5	7,5	8,4	8,0	7,7	7,4	7,1	8,2	8,2	7,2
	ISCED 3-4	9,6	10,7	11,4	11,3	10,2	10,1	9,5	10,0	9,3	8,7
	ISCED 5-6	7,3	6,3	7,8	7,4	6,9	6,7	6,1	7,2	7,0	6,1
Holandsko	ISCED 0-2	-	0,9	4,3	3,9	2,9	3,0	4,5	5,5	5,8	4,8
	ISCED 3-4	-	1,7	2,3	2,3	1,6	2,0	2,8	3,8	4,1	3,5
	ISCED 5-6	-	-	1,7	1,9	1,2	2,1	2,5	2,8	2,8	2,3
Írsko	ISCED 0-2	14,5	11,6	9,2	5,6	5,2	5,9	6,3	6,1	6,0	5,7
	ISCED 3-4	6,5	4,5	3,5	2,3	2,4	2,8	2,9	3,0	3,1	3,2
	ISCED 5-6	4,0	3,0	1,7	1,6	1,8	2,2	2,6	2,2	2,0	2,2
Luxembursko	ISCED 0-2	-	-	3,4	3,1	1,7	3,8	3,3	5,7	5,1	4,9
	ISCED 3-4	-	-	1,1	1,4	1,0	1,2	2,6	3,7	3,2	3,8
	ISCED 5-6	-	-	-	-	-	1,8	4,0	3,2	3,2	2,9
Maďarsko	ISCED 0-2	12,6	11,4	11,1	9,9	10,0	10,5	10,6	10,8	12,4	14,8
	ISCED 3-4	6,9	6,2	5,8	5,3	4,6	4,4	4,8	5,0	6,0	6,1
	ISCED 5-6	1,7	1,7	1,4	1,3	1,2	1,5	1,4	1,9	2,3	2,2
Nemecko	ISCED 0-2	16,7	16,5	15,6	13,7	13,5	15,3	18,0	20,4	20,2	19,9
	ISCED 3-4	10,1	10,3	8,6	7,8	8,2	9,0	10,2	11,2	11,0	9,9
	ISCED 5-6	5,7	5,5	4,9	4,0	4,2	4,5	5,2	5,6	5,5	4,8
Poľsko	ISCED 0-2	10,5	9,8	13,9	17,7	20,0	22,4	22,4	22,4	21,4	16,5
	ISCED 3-4	10,8	10,2	8,6	11,3	12,9	14,3	14,5	14,2	13,7	10,6
	ISCED 5-6	2,1	2,5	3,1	4,3	5,0	6,3	6,6	6,2	6,2	5,0
Portugalsko	ISCED 0-2	-	4,4	4,0	3,6	3,6	4,4	5,7	6,4	7,5	7,6
	ISCED 3-4	-	5,1	4,4	3,5	3,3	4,3	5,1	5,6	6,7	7,1
	ISCED 5-6	-	2,8	3,0	2,7	2,8	3,9	4,9	4,4	5,4	5,4
Rakúsko	ISCED 0-2	6,7	6,9	6,1	6,3	6,4	6,9	7,9	7,8	8,6	7,9
	ISCED 3-4	3,4	3,6	3,2	3,0	3,0	3,4	3,4	3,8	3,9	3,7
	ISCED 5-6	2,5	2,0	1,9	1,6	1,5	1,9	2,0	2,9	2,6	2,5
Slovensko	ISCED 0-2	22,4	24,3	30,3	36,3	38,7	42,3	44,9	47,7	49,2	44,0
	ISCED 3-4	8,5	8,8	11,9	14,3	14,8	14,2	13,5	14,6	12,7	10,0
	ISCED 5-6	2,8	3,3	4,0	4,6	4,2	3,6	3,7	4,8	4,4	2,6
Slovinsko	ISCED 0-2	-	-	-	-	-	8,4	8,7	8,4	8,7	7,0
	ISCED 3-4	-	-	-	-	-	5,2	5,5	5,3	5,7	5,6
	ISCED 5-6	-	-	-	-	-	2,3	3,0	2,8	3,0	3,0
Spojené kráľovstvo	ISCED 0-2	8,6	7,7	7,4	6,7	5,9	6,3	5,4	5,2	4,9	5,7
	ISCED 3-4	5,6	4,5	4,6	4,2	3,4	3,7	3,5	3,4	2,8	4,0
	ISCED 5-6	2,9	2,6	2,7	2,1	2,0	2,4	2,4	2,3	2,0	2,2
Španielsko	ISCED 0-2	18,9	17,0	14,7	13,7	10,2	11,2	11,3	11,0	9,3	9,0
	ISCED 3-4	16,8	15,3	12,9	10,9	8,4	9,4	9,5	9,4	7,3	6,9
	ISCED 5-6	13,7	13,1	11,1	9,5	6,9	7,7	7,7	7,3	6,1	5,5
Švédsko	ISCED 0-2	11,9	10,4	9,0	8,0	5,9	5,8	6,1	6,5	8,5	7,3
	ISCED 3-4	9,4	7,8	6,5	5,3	4,6	4,6	5,2	5,8	6,0	5,1
	ISCED 5-6	5,2	4,4	3,9	3,0	2,6	3,0	3,9	4,3	4,5	4,2
Taliansko	ISCED 0-2	-	10,8	10,6	10,0	9,2	9,0	8,8	8,2	7,8	6,9
	ISCED 3-4	-	8,1	7,9	7,2	6,6	6,4	6,1	5,4	5,2	4,6
	ISCED 5-6	-	6,9	6,9	5,9	5,3	5,3	5,3	5,3	5,7	4,8
Priemer EÚ	ISCED 0-2	13,2	11,3	11,3	11,0	10,4	11,5	11,6	12,4	12,5	11,5
	ISCED 3-4	8,5	7,4	6,8	6,5	6,1	6,5	6,7	7,0	6,7	6,0
	ISCED 5-6	4,7	4,4	4,1	3,8	3,5	3,8	4,2	4,2	4,1	3,7

Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2008, vlastné spracovanie

Na základe vývoja od roku 1997 môžeme jednoznačne potvrdiť, že čím vyššie vzdelanie jednotliviec dosiahne, tým je vyššia jeho šanca zamestnať sa. Priemerná nezamestnanosť vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov

Európskej únie bola v roku 2006 3,7%, čo oproti roku 1997 znamená pokles o 1%. Trend jej vývoja však nie je priamočiary. Zaznamenáva určité výkyvy, čo ale neznamená žiadne ohrozenie zamestnatelnosti týchto absolventov. Na Slovensku je táto miera dokonca len 2,6%, pričom je tu zjavný priepastný rozdiel v porovnaní s nižšími úrovňami vzdelania. Na úrovni ISCED 3-4 dosiahla v roku 2006 jej úroveň 10% a na úrovni ISCED 1-2 dokonca až 44%, čo je oproti 11,5% v Únii enormne vysoké číslo. Okrem toho je badateľný aj jej obrovský nárast za sledované obdobie, kedy sa takmer zdvojnásobila.

Výzvou pre budúci výskum zostáva zmapovanie toho, či sa absolventi zamestnajú v odbore, ktorý študovali, alebo sú nútení situáciou na pracovnom trhu svoj odbor zmeniť. Jednoduchým pozorovaním si dovoľíme tvrdiť, že existuje veľké množstvo takých, ktorí pracujú v oblasti, ktorá nie je zhodná s odborom, ktorý vyštudovali. Pre potreby našej komparácie absolventov vysokých škôl a ich zamestnatelnosti budeme od tohto faktu abstrahovať a pokúsime sa o zhodnotenie uplatnenia absolventov vysokých škôl na základe prístupných štatistických údajov.

V prvom rade je potrebné zdôrazniť, že absolventi vysokých škôl sú skupinou s dlhodobou nízkym podielom na nezamestnanosti na Slovensku, pričom spomedzi nich sú na tom najlepšie absolventi najrozšírenejšieho druhého stupňa štúdia. *Tabuľka 17* toto tvrdenie potvrdzuje.

Tabuľka 17: Miera nezamestnanosti podľa vzdelania počítaná metodikou výberového zisťovania pracovných síl v %, 1995-2008

Stupeň vzdelania:	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Základné	28,4	25,0	26,5	28,4	34,2	39,3	42,8
Učňovské bez maturity	14,2	12,2	11,7	13,2	17,1	20,8	21,6
Stredné bez maturity	13,3	11,5	10,7	11,9	18,6	20,3	19,3
Učňovské s maturitou	11,6	9,6	9,6	10,6	13,9	18,9	18,5
Úplné stredné všeobecné	13,5	13,0	14,3	12,8	16,0	17,4	17,7
Úplné stredné odborné	8,2	7,4	8,5	8,4	12,7	14,0	14,8
Vyššie odborné	-	3,7	5,5	6,1	5,1	7,5	9,5
Vysokoškolské - 1. stupeň	-	-	-	-	-	11,2	11,8
Vysokoškolské - 2. stupeň	3,0	2,7	3,4	3,6	4,7	5,4	4,6
Vysokoškolské - 3. stupeň	-	5,1	-	5,6	4,3	3,0	14,4
Bez školského vzdelania	42,7	68,8	57,8	84,5	57,2	84,8	86,1
Spolu	13,1	11,3	11,8	12,5	16,2	18,6	19,2
Stupeň vzdelania:	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Základné	45,6	47,6	51,1	53,1	48,0	44,6	39,3
Učňovské bez maturity	20,7	19,5	20,5	18,7	15,4	12,3	10,8

Stredné bez maturity	19,3	19,1	19,6	12,7	13,7	10,9	7,3
Učňovské s maturitou	17,5	14,4	16,8	15,4	12,7	8,2	8,4
Úplné stredné všeobecné	17,7	16,8	14,2	12,9	9,5	9,2	7,7
Úplné stredné odborné	13,9	12,4	12,5	10,0	8,1	6,3	5,7
Vyššie odborné	7,6	8,9	11,1	8,5	3,0	7,8	5,8
Vysokoškolské - 1. stupeň	19,4	13,0	5,4	6,8	4,7	3,9	4,7
Vysokoškolské - 2. stupeň	4,1	4,6	5,6	4,8	3,2	3,8	3,4
Vysokoškolské - 3. stupeň	3,1	-	-	-	-	3,7	2,1
Bez školského vzdelania	-	-	-	-	100,0	100,0	75,0
Spolu	18,5	17,5	18,1	16,2	13,3	11	9,6

Zdroj: http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg

Od roku 1990 rapídne vzrástol počet vysokých škôl. Z 13 v roku 1990 to bolo už 26 v roku 2005 a dnes ich máme dokonca až 33. Pri ich obrovskom počte v pomere k počtu obyvateľov na Slovensku sa dá predpokladať, že o ich rozmanitosť nie je núdza. Ich základné rozdelenie ako aj počty študujúcich zobrazuje nasledujúca *Tabuľka 18*.

Tabuľka 18: Vysoké školy podľa druhu, 1990-2005

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Vysoké školy spolu								
Školy	13	13	14	14	14	14	14	18
Fakulty	50	52	59	62	63	67	69	74
Študenti	54 350	53 965	57 030	61 257	69 042	74 322	79 770	83 942
Univerzitné fakulty	21	21	24	26	27	30	30	30
Študenti	20 564	22 085	24 155	26 672	28 970	30 834	32 536	33 717
Technické fakulty	15	15	17	18	18	17	18	18
Študenti	22 778	20 949	21 204	22 083	24 554	25 990	27 561	25 835
Ekonomické fakulty	5	6	8	8	8	9	9	13
Študenti	5 903	6 032	6 736	7 207	9 061	10 172	11 258	16 626
Poľnohospodárske	5	6	6	6	6	7	8	7
Študenti	4 481	4 188	4 167	4 428	5 456	6 303	7 239	6 493
Umelecké fakulty	4	4	4	4	4	4	4	6
Študenti	624	711	768	867	1 001	1 023	1 176	1 271
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Vysoké školy spolu								
Školy	18	18	20	20	20	21	24	26
Fakulty	83	86	89	89	94	96	106	109
Študenti	87 117	89 608	92 823	94 684	99 994	99 929	108 608	116 195
Univerzitné fakulty	38	39	41	41	44	46	52	54
Študenti	34 869	36 567	38 776	40 127	43 599	45 356	49 770	55 947
Technické fakulty	18	18	18	18	20	20	22	22
Študenti	26 515	26 594	26 969	27 163	28 807	27 110	29 833	29 980
Ekonomické fakulty	13	14	15	15	15	15	18	18
Študenti	17 393	17 599	17 941	17 981	18 679	18 819	20 250	21 580
Poľnohospodárske	7	7	7	7	7	7	7	7
Študenti	6 973	7 309	7 485	7 679	7 072	6 744	6 701	6 549
Umelecké fakulty	7	8	8	8	8	8	8	8
Študenti	1 367	1 539	1 652	1 734	1 837	1 900	2 054	2 139

Zdroj: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/metainfo.explorer>

Z pôvodne 50 fakúlt v roku 1990 bolo v roku 2005 už 109. Počet študentov sa v sledovanom období takisto viac ako zdvojnásobil. Keď sústredíme svoju pozornosť na zameranie najžiadanejších škôl a fakúlt, jednoznačne sa potvrdí dominancia tých univerzitných. Táto štatistika nám síce nedáva informácie o ich bližšom členení, ale jednoznačne poukazuje na fakt, že kým na začiatku sledovaného obdobia študovala druhá najväčšia skupina študentov na technických fakultách a s obrovským náskokom prevyšovala ekonomické fakulty, tie sa postupne k nim približujú. Najmä v počte samotných ekonomických fakúlt zaznamenávame enormný nárast.

Podrobný prehľad o zameraní absolventov vysokých škôl nám ponúkajú podrobné štatistické údaje o ich počtoch v rokoch 2003 až 2008, ktoré sú pripojené v *Prílohách A až F*. Krátkou analýzou roku 2008 sme dospeli k nasledujúcemu poradiu prvých troch odborov s najväčším počtom absolventov na úrovni 1. a 2. stupňa terciárneho vzdelávania pri všetkých druhoch vysokých škôl: 1. spoločenské vedy, náuky a služby, 2. ekonomické vedy a 3. technické vedy a náuky. V prípade, že by sme porovnávali len absolventov verejných vysokých škôl, ekonomické a technické vedy by si vymenili svoje pozície. Na úrovni doktorandského štúdia sú prvé dve miesta zhodné a na tretie miesto sa dostali absolventi prírodných vied. Najnižšie priečky zostali pre odbory automatizácia a riadenie (8 absolventov) a vojenské odbory stavebné a dopravné (1 absolvent), ktoré mali absolventov len na doktorandskej úrovni.

So situáciou na verejných vysokých školách v roku 2008 sú zhodné odbory na prvých troch priečkach aj vo všetkých predchádzajúcich sledovaných rokoch. Technické vedy dominovali nad tými ekonomickými. Obrat v roku 2008 spôsobil nárast absolventov súkromných vysokých škôl ekonomického zamerania.

V oblasti nami skúmanej problematiky vznikol v roku 2009 zaujímavý materiál v spolupráci Akademickej rankingovej a ratingovej agentúry ARRA a spoločnosti Profesia, ktorý na základe prístupných databáz mapoval záujem o jednotlivé odbory z pohľadu študentov i zamestnávateľov.

Tabuľka 19: Záujem o jednotlivé študijné odbory, 2009

	Z pohľadu zamestnávateľov	Z pohľadu študentov
1.	Informatika	Právo
2.	Stavebné	Ekonomía
3.	Ekonomía	Umenie
4.	Spoločenské vedy	Filozofia
5.	Umenie	Spoločenské vedy
6.	Prírodné vedy	Zdravotníctvo
7.	Strojárske	Pedagogika
8.	Technológia	Prírodné vedy
9.	Filozofia	Poľnohospodárstvo
10.	Pedagogika	Technológia
11.	Právo	Stavebné
12.	Poľnohospodárstvo	Informatika
13.	Zdravotníctvo	Strojárske
14.	Teológia	Teológia

Zdroj: http://www.arra.sk/index.php?module=documents&JAS_DocumentManager_op=downloadFile&JAS_File_id=47

Toto porovnanie ukázalo, že ich záujmy sa líšia. Hádám najzarážajúcejšie je, že kým zamestnávatelia majú najväčší záujem o absolventov informatiky, študenti tento odbor umiestnili až na dvanáste miesto zo štrnástich. Podobne dopadli aj stavebné odbory s druhým miestom u zamestnávateľov a jedenástym u študentov. Opačná situácia sa ukázala pri práve, ktoré študenti vyzdvihli na prvé miesto, pričom zamestnávatelia mu prideliť až miesto jedenáste. Relatívnu zhodu študentov a zamestnávateľov prieskum zaznamenal pri ekonomii, spoločenských vedách a umení.

Samotní zamestnávatelia sa takisto pri prijímaní svojich zamestnancov riadia tým, akú školu potenciálny uchádzač absolvoval, pričom ich preferencie zobrazuje *Tabuľka 20*.

Tabuľka 20: Porovnanie univerzít podľa záujmu zamestnávateľov o ich absolventov, 2009

Slovenská technická univerzita	53%
Ekonomická univerzita	49%
Žilinská univerzita	41%
Vysoká škola manažmentu	40%
Technická univerzita (Košice, Prešov)	35%
Univerzita sv. Cyrila a Metoda	32%
Trenčianska univerzita A. Dubčeka v Trenčíne	31%
Univerzita Komenského	31%
Slovenská poľnohospodárska univerzita	29%
Univerzita Mateja Bela	29%

Zdroj: http://www.arra.sk/index.php?module=documents&JAS_DocumentManager_op=downloadFile&JAS_File_id=47

Pomerne vyrovnané a dobré postavenie u zamestnávateľov zastávajú Slovenská technická univerzita a Ekonomická univerzita. Svedčí to o uznaní ich dlhodobej tradície a odbornosti. Prvú trojku uzatvára Žilinská univerzita. Jedinou súkromnou vysokou školou, ktorá sa umiestnila v prvej desiatke je Vysoká škola manažmentu, a to dokonca na štvrtom mieste. Dokázala si tak vybudovať svoje postavenie aj napriek všeobecne panujúcemu názoru odborníkov o nízkej kvalite súkromného vysokoškolského vzdelávania na Slovensku, ktorý je v mnohom oprávnený.

Na stručnú analýzu situácie na slovenskom trhu práce využijeme odvetvovú klasifikáciu ekonomických činností. *Tabuľka 21* mapuje počty zamestnaných osôb podľa jednotlivých odvetví od roku 2003 do roku 2008.

Tabuľka 21: Priemerný evidenčný počet zamestnaných osôb podľa ekonomických činností (OKEČ) v osobách, 2003-2008

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hospodárstvo SR úhrnom	2 024 992	2 030 348	2 074 988	2 148 182	2 222 733	2 279 982
A,B Pôdohospodárstvo, rybolov,	135 769	123 587	117 303	114 503	111 437	111 418
C Ťažba nerast. surovín	11 060	10 084	9 424	9 106	9 125	9 037
D Priemyselná výroba	502 285	507 766	528 478	522 426	540 098	551 169
E Výroba elektriny, plynu, vody	45 074	42 841	39 935	38 119	36 425	33 682
F Stavebníctvo	129 823	133 365	142 530	155 829	165 192	180 262
G Obchod	315 043	318 313	329 164	354 032	366 432	387 432
H Hotely, reštaurácie	43 551	44 358	45 802	49 375	51 318	54 062
I Doprava, pošty,	144 970	143 185	141 117	142 042	145 766	153 290
J Finančné sprostredkovanie	39 123	39 736	40 004	40 973	41 094	42 559
K Nehnutelnosti, prenájom,	158 095	163 451	175 870	183 225	194 128	201 446
L Verejná správa, obrana	87 741	93 382	99 963	127 625	146 070	146 635
M Školstvo	177 004	173 187	168 686	168 096	166 879	164 856
N Zdravotníctvo, sociálna pomoc	143 734	142 075	138 305	139 759	143 243	141 005
O Ostatné spoločenské, sociálne a	91 721	95 018	98 408	103 072	105 525	103 129

Zdroj: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/metainfo.explorer>

Celkovo v hospodárstve narástlo v sledovanom období rokov 2003 až 2008 množstvo zamestnaných o viac ako 250 000. V pôdohospodárstve, rybolove, chove rýb, ťažbe nerastných surovín, výrobe elektriny, plynu, vody, zdravotníctve, sociálnej pomoci, ale aj v školstve paradoxne počet pracujúcich poklesol. Percentuálne najvyšší nárast zaznamenali verejná správa, obrana (167%) a obchod (139%).

Ak sa zameriame na počty voľných pracovných miest v jednotlivých odvetviach v *Tabuľke 22*, zistíme, že na popredných priečkach sa opäť objavujú odvetvia s najvyšším nárastom počtu zamestnaných ľudí. Medzi ne sa na druhé miesto vtesná aj priemyselná výroba. Dovoľujeme si však tvrdiť, že je to z časti ovplyvnené pomerne vysokou fluktuáciou zamestnancov v tomto odvetví. Tá je vo veľkých podnikoch (ako napríklad bratislavský Volkswagen) bežnou súčasťou podnikovej politiky. Svedčí o tom aj stratégia hromadného najímania pracovníkov nie ako kmeňových zamestnancov, ale formou personálneho leasingu cez pracovné agentúry.

Tabuľka 22: Voľné pracovné miesta podľa ekonomických činností (OKEČ), 2003-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Hospodárstvo SR úhrnom	11 403	14 006	17 710	21 908	24 798
A Poľnohospodárstvo, poľovníctvo	135	199	174	259	215
B Rybolov, chov rýb	1	0	1	0	0
C Ťažba nerastných surovín	50	44	32	43	144
D Priemyselná výroba	1 789	3 129	4 210	5 050	4 708
E Výroba elektriny, plynu, vody	423	679	611	522	536
F Stavebníctvo	573	990	1 151	1 665	1 651
G Obchod	1 259	1 654	2 156	2 520	2 736
H Hotely, reštaurácie	262	413	485	577	718
I Doprava, skladovanie, pošty a	1 174	972	2 118	1 527	1 628
J Finančné sprostredkovanie	588	677	626	736	925
K Nehnutelnosti, prenájom, obchodné	685	922	1 114	1 293	1 199
L Verejná správa, obrana	3 062	2 739	3 077	5 547	8 393
M Školstvo	589	514	525	545	410
N Zdravotníctvo, sociálna pomoc	409	517	860	989	989
O Ostatné spoločenské, soc. a osobné služby	405	560	573	636	546

Zdroj: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/metainfo.explorer>

Počet nezamestnaných podľa odvetvovej klasifikácie ekonomických činností v *Tabuľke 23* nám prezradí, či tieto voľné pracovné miesta zodpovedajú záujmu o jednotlivé odvetvia. Predpokladáme pritom, že občania hľadajú zamestnanie v rovnakom odvetví, v akom pracovali predtým ako sa stali nezamestnanými.

Tabuľka 23: Nezamestnaní podľa ekonomickej činnosti (OKEČ) posledného zamestnania v tisíckach osôb, 2003-2008

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hospodárstvo SR úhrnom	459,2	480,7	427,5	353,4	291,9	257,5
A,B Pôdohospodárstvo, rybolov, chov	32,7	33,2	28,6	21,3	13,7	11,4
C Ťažba nerastných surovín	3,1	4,4	2	1,7	1,8	0,7
D Priemyselná výroba	91,2	90,6	77,7	63,3	52,9	48,8
E Výroba elektriny, plynu, vody	2,4	3	2,9	1,2	0,5	0,9
F Stavebníctvo	37,6	33,8	27,2	20,1	15	12,5
G Obchod	35,6	38,3	30,5	25,4	22,6	21,5
H Hotely, reštaurácie	14,3	15,8	12,8	10,1	8,7	7
I Doprava, pošta, telekomunikácie	10,6	12,4	11	7,8	6,6	6,1
J Finančné sprostredkovanie	2,5	2,9	3,3	2	1	1,7
K Nehnuteľnosti, prenájom,	8,1	8,9	7,5	5,9	3,4	3,1
L Verejná správa, obrana	11,6	13	10,7	8,6	8,5	6,5
M Školstvo	5,7	8,3	8,3	6,1	6,9	5,8
N Zdravotníctvo, sociálna pomoc	10,2	14,7	11,3	10	7,2	6,4
O Ostatné spoločenské, sociálne a	46,5	35,4	25,4	13,2	9,4	7,9
P Činnosti domácností	1,1	1,2	1,2	0,2	1,1	0,7
Q Exteritoriálne organizácie	0,1	0,1	-	-	-	-
Nezistené	50,1	63	65,6	67,8	62,8	52,1
Nezamestnaní, ktorí ešte nemali	95,8	100,3	101,3	89	70,1	64,5

Zdroj: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/metainfo.explorer>

Najvyšší počet nezamestnaných predstavujú občania, u ktorých predchádzajúce zamestnanie nie je zistené, alebo ktorí ešte nemali zamestnanie. Dá sa predpokladať, že časť tejto nezamestnanosti tvorí frikčná nezamestnanosť, ktorá je prirodzená. Tú problematickejšiu však tvoria dlhodobo nezamestnaní, ktorí sú na Slovensku zastúpení pomerne veľkým počtom, a ktorí predstavujú pre spoločnosť veľkú záťaž.

Odhládnuv od tejto skupiny bol v roku 2008 najvyšší počet nezamestnaných v priemyselnej výrobe, čo v tomto vyjadrení považujeme za prirodzené, keďže ide zatiaľ stále o odvetvie s najvyšším počtom zamestnaných ľudí. Miera nezamestnanosti sa však znižovala vo všetkých odvetviach okrem školstva, kde tento vývoj nebol jednoznačný. V rokoch 2004 – 2005 bola pomerne vysoká a aj v ďalších rokoch sa striedal rast s poklesom. Ak sa však pozrieme na vývoj absolventov vysokých škôl v Prílohách A až F, dospejeme k inému vývoju. Počet absolventov pedagogických a učiteľských odborov výrazne narastá, pričom od roku 2006 rýchlejším tempom. Konštatovať však, že nenájdu uplatnenie na trhu práce nie je také jednoduché, nakoľko údaje o nezamestnanosti nám nehovoria, či

pracovníci v školstve, ktorí sú nezamestnaní, sú pedagogickí zamestnanci s vysokou školou. Druhým nesporným faktom, ktorý platí aj v tomto odvetví, je, že čoraz častejšie sa stáva, že mladí absolventi vysokých škôl sa zamestnávajú v inej oblasti ako študovali.

Po pomerne presvedčivom období neustáleho poklesu nezamestnanosti prišla hospodárska kríza, ktorá tento proces výrazne narušila a teda v roku 2009 už podobne priaznivé smerovanie zrejme očakávať nemôžeme. To, aký výrazný bude nárast nezamestnanosti bude záležať od toho, ako budú firmy schopné sa s krízou vysporiadať, a či im štát bude schopný podať pomocnú ruku.

Zamestnávateelia očakávajú od absolventov vysokých škôl odborné vedomosti a praktické zručnosti na výkon špecializovaných odborných činností v podniku, dlhodobu udržateľný vysoký výkon a iniciatívu (vrátane nadčasovej práce), uspokojenie z vykonávanej úlohy, neustále sa vzdelávanie v predmete svojej činnosti, schopnosť sociálnej interakcie so spolupracovníkmi orientovanej na tvorbu progresívnych medziľudských vzťahov, schopnosť udržiavať si dobrý zdravotný stav, a iné požiadavky vyplývajúce z podnikovej kultúry a predmetu činnosti. O obsahu a rozsahu odborných vedomostí by mali preto spoločne rozhodovať vysoké školy so zamestnávateľmi.

Zaujímavý príklad takejto vznikajúcej spolupráce spomína v svojej knihe *Sociálny, alebo liberálny štát?* J. Mihalik: „Ojedinelý projekt prepojenia školy s praxou sa rodí v Žiari nad Hronom. Nedostatok kvalifikovaných pracovníkov v priemyselnom parku chcú riešiť vytvorením vzdelávacieho systému priamo na pôde mesta. Partnermi projektu budú mesto, samosprávny kraj, Technická univerzita v Košiciach a podnikateľský sektor priemyselného parku. Mal by zaplniť priestor aj v profesiách, ktoré sú doteraz nedostatkové. Počíta sa s vytvorením systému už od predškolského obdobia cez základné a stredné školy až po vysokoškolské odbory. Centrum vzdelávania vznikne v oblasti hutníctva, aplikovaného výskumu a realizácie

inovácií. Študijné odbory by sa mali dopĺňať podľa potrieb zamestnávateľov, ktorí sú pripravení projekt podporovať aj finančne.“(Mihalik, 2007, s.136)⁵⁹

Okrem takýchto projektov by však tento proces výrazne zjednodušila implementácia európskeho kvalifikačného rámca. Bude potrebné do konca roku 2011 vytvoriť Národný kvalifikačný rámec s prepojením na úrovne Európskeho kvalifikačného rámca, zosúladiť tak opis profilov absolventov existujúcich vzdelávacích a študijných programov, vzdelávacích aktivít a ich zaradenie do jednotlivých úrovní Národného kvalifikačného rámca. Do konca roku 2012 by všetky nové doklady o dosiahnutom vzdelaní mali obsahovať odkaz na príslušnú úroveň Európskeho kvalifikačného rámca.

Je potrebné vytvoriť Národnú sústavu povolání a národnú sústavu kvalifikácií. **Národná sústava povolání** bude uceleným informačným systémom opisu štandardných nárokov trhu práce na jednotlivé pracovné miesta a určí požiadavky na odborné zručnosti a praktické skúsenosti potrebné na ich vykonávanie. Umožní prístup k detailným informáciám o trhu práce, aktuálnych a perspektívnych potrebách zamestnávateľov, popise povolání a požiadaviek na ich vykonávanie. Prispeje k zlepšeniu prepojenia medzi požiadavkami zamestnávateľov a vzdelávaním a prípravou pre trh práce. Na jej tvorbe sa budú spolupodieľať aj orgány štátnej správy, orgány územnej samosprávy, zamestnávatelia, zástupcovia zamestnávateľov a odborových organizácií. Prioritou bude zabezpečiť východiskové predpoklady pre uskutočnenie revízie klasifikácie zamestnaní KZAM-R v súlade s Medzinárodnou klasifikáciou zamestnaní ISCO 08 a zabezpečiť prepojenie medzi revidovanou KZAM-R a Národnou sústavou povolání.

Národná sústava povolání je základným systémovým rámcom pre tvorbu **Národnej sústavy kvalifikácií**, ktorá umožní porovnanie výsledkov vzdelávania dosiahnutých rôznymi formami vzdelávania. Umožní uznávanie skutočných vedomostí, schopností a zručností nezávisle na formách vzdelávania, prenos požiadaviek trhu práce do vzdelávania, informovanie verejnosti o všetkých celoštátne uznávaných kvalifikáciách a porovnateľnosť kvalifikačných úrovní v rámci Európskej únie.

⁵⁹ Mihalik, J.: Sociálny, alebo liberálny štát?, 2007.

Národná sústava kvalifikácií bude verejne prístupným registrom všetkých na Slovensku potvrdzovaných, rozlišovaných a uznávaných úplných (spôsobilosť vykonávať určité povolanie, prípadne viacero) a čiastočných (spôsobilosť vykonávať určitú pracovnú činnosť alebo ucelený súbor pracovných činností umožňujúcich pracovné uplatnenie sa) kvalifikácií. Sústava úplných kvalifikácií bude mať svoj základ v sústave odborov vzdelávania a študijných programov. Sústava čiastočných kvalifikácií by mala priniesť transparentnosť do neprehľadného množstva rôznych osvedčení a certifikátov, ktoré sú udeľované absolventom vzdelávacích aktivít ďalšieho vzdelávania. Okrem toho bude Národná sústava kvalifikácií obsahovať kvalifikačné (štruktúrovaný popis požiadaviek na príslušnú kvalifikáciu) a hodnotiace (súbor kritérií a postupov pre overovanie požiadaviek na kvalifikáciu) štandardy. Tie kvalifikačné budú následne využívané ako podklad na vytváranie obsahu, rozsahu a štruktúry programov vzdelávania a prípravy pre trh práce. Zároveň bude musieť umožniť určenie vzťahu medzi slovenskými kvalifikáciami a úrovňami Európskeho kvalifikačného rámca.

Slovensko prijalo nasledovný postup krokov na jeho implementáciu pri vzájomnej spolupráci Akreditačnej komisie, Slovenskej rektorskej konferencie, Asociácie zamestnávateľských zväzov a združení, Republikovej únie zamestnávateľov, Konfederácie odborových zväzov, Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory, Slovenskej živnostenskej komory, Slovenského živnostenského zväzu a Ministerstva školstva SR⁶⁰:

- začatie prác na vytváraní Národnej sústavy kvalifikácií a Národnej sústavy povolaní a prijatie Memoranda o spolupráci pri ich vytváraní do 31. 3. 2009;
- vytvorenie Národného kvalifikačného rámca prepojeného na úrovne Európskeho kvalifikačného rámca do 31. 3. 2011;
- zosúladenie opisov profilov absolventov vzdelávacích a študijných programov a vzdelávacích aktivít všeobecným deskriptorom Národného kvalifikačného rámca a ich zaradenie do jednotlivých úrovní Národného kvalifikačného rámca so zachovaním princípu rovnocennosti a neoddeliteľnosti výchovy a vzdelávania s prípravou na povolanie do 31. 12. 2011; a

⁶⁰ Pozri: Uznesenie vlády SR číslo 105/2009

- zabezpečenie, aby všetky nové doklady o dosiahnutom vzdelaní obsahovali odkaz na príslušnú úroveň Európskeho kvalifikačného rámca do 31. 12. 2012.

Vytvorenie sústavy národných povolání je veľmi dôležité aj z hľadiska porovnateľnosti. Ak má vzdelávací systém reagovať na požiadavky trhu práce, je potrebné aby boli všeobecne známe a bolo možné ich komparovať. Z našej jednoduchej analýzy sme nezaznamenali žiadne výrazné disproporcie medzi vzdelávacím systémom vysokého školstva a trhom práce, skôr sa ukazujú disproporcie medzi požiadavkami zamestnávateľov a absolventov. Pokiaľ ide o celkový vývoj, postupne môžeme sledovať znižovanie zamestnanosti v poľnohospodárstve, ktoré je nasledované aj znižovaním nezamestnanosti, čo znamená, že sa spoločnosť úpadku poľnohospodárstva postupne prispôsobuje. To isté by sme mali sledovať aj v priemyselnej výrobe vzhľadom na prechod k znalostnej ekonomike, ale na Slovensku to tak nie je. Príchodom zahraničných investícií do priemyselnej výroby sa jej postavenie posilnilo. Keby však išlo o inovatívne odvetvia, hodnotili by sme tento fakt pozitívne. Ale ani to neplatí. Nárast zamestnanosti v službách je zrejmý, a tak veríme, že stále vyšší počet vysokoškolsky vzdelaných ľudí dostane priestor pre uplatnenie sa v inovatívnych odvetviach s vyššou pridanou hodnotou a to najmä na slovenskom pracovnom trhu.

4.5 CELOŽIVOTNÉ VZDELÁVANIE NA SLOVENSKU

Popri vzdelávaní na základných, stredných a vysokých školách je súčasťou vzdelávacej sústavy aj ďalšie vzdelávanie v súčasnosti vymedzené *Zákonom č. 386/ 1997 Z. z. o ďalšom vzdelávaní v znení jeho neskorších noviel*.⁶¹ Jeho uskutočňovanie je verejnou úlohou. Ide o vzdelávanie, ktoré umožňuje doplniť, rozšíriť a prehĺbiť si získané vzdelanie, rekvalifikovať sa, uspokojiť svoje záujmy, či pripravovať sa na získanie stupňa vzdelania v školskom systéme. Vzdelávacie inštitúcie ho môžu uskutočňovať cez

⁶¹ Dotýkajú sa ho aj Zákon 363/2007 Z.z. o vysokých školách, či Zákon 387/1996 Z. z. o zamestnanosti.

akreditované a neakreditované vzdelávacie aktivity. O akreditácii rozhoduje ministerstvo školstva. Osvedčenie o získanom vzdelaní s celoštátnou platnosťou, ktoré má povahu verejnej listiny, sa vydáva len absolventom akreditovaných vzdelávacích aktivít. Druhy ďalšieho vzdelávania tvoria:

- vzdelávanie, ktorým sa jeho účastník pripravuje na získanie stupňa vzdelania (získanie vzdelania príslušného stupňa a vydávanie dokladov o získanom stupni vzdelania je v kompetencii základných, stredných a vysokých škôl);
- odborné vzdelávanie a príprava, ktoré účastníkovi umožňuje rozširovať, prehĺbovať alebo obnovovať si vedomosti a zručnosti; rekvalifikácia (osvedčenie o získanom vzdelaní vydávajú akreditované ustanovizne ďalšieho vzdelávania);
- záujmové, občianske a iné vzdelávanie, ktoré umožňuje účastníkovi uspokojiť jeho záujmy a zapojiť sa do života občianskej spoločnosti.

Tabuľka 24: Počet absolventov programov ďalšieho vzdelávania rozdelených podľa vekovej štruktúry za rok 2007

Veková štruktúra	Počet	%
od 15 do 19 rokov	21 677	11,76
od 20 do 24 rokov	25 795	13,99
od 25 do 29 rokov	31 666	17,17
od 30 do 34 rokov	32 547	17,65
od 35 do 39 rokov	27 558	14,95
od 40 do 49 rokov	27 519	14,93
od 50 do 59 rokov	15 798	8,57
60 a viac rokov	1 817	0,99
Spolu	184 377	100

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva

Z Tabuľky 24 vyplýva, že na ďalšom vzdelávaní sa v najväčšej miere zúčastňujú ľudia vo veku 25 až 34 rokov, pomerne dobre sú zapojení 35- až 49-roční ľudia, no v neskoršom veku ich účasť prudko klesá.

Tabuľka 25: Počet vzdelávaných a absolventov v programoch ďalšieho vzdelávania za rok 2007

Vzdelávacie programy	Vzdelávaní	%	Absolventi	%
s akreditáciu	99 552	20,66	82 793	29,74
s oprávnením	223 842	46,45	79 710	28,64
bez akreditácia, oprávnenia	158 526	32,89	115 851	41,62
Spolu	481 920	100	278 354	100

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva

Pokiaľ ide o akreditáciu, či oprávnenie vzdelávacích inštitúcií na programy ďalšieho vzdelávania, *Tabuľka 25* je dôkazom toho, že väčšina študujúcich sa vzdeláva na neakreditovaných programoch.

Tabuľka 26: Percentuálny podiel vzdelávacích programov ďalšieho vzdelávania s akreditáciou v období rokov 2002 – 2007

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Vzdelávacie programy s akreditáciou (% podiel)	32,29	34,53	35,04	30,85	27,17	42,4

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva

Vývoj v posledných rokoch pritom poukazuje na výrazný nárast akreditovaných vzdelávacích programov ďalšieho vzdelávania najmä v porovnaní rokov 2007 a 2006. Na jednej strane by sa dal tento jav hodnotiť veľmi pozitívne z hľadiska toho, že by sa tak tieto programy stali akceptovateľné zamestnávateľmi i širokou verejnosťou. Na druhej strane je potrebné zdôrazniť, že s cieľom nárastu počtu akreditovaných programov ďalšieho vzdelávania nemôžeme zabúdať na ich kvalitu. Práve naopak, kritéria pre ich akreditáciu by mali klásť kvalitu na prvé miesto a nemali by z jej požiadaviek poľaviť za žiadnych okolností.

Koncepčné prístupy

Európska komisia a členské štáty v rámci *Európskej stratégie zamestnanosti* definovali celoživotné vzdelávanie ako každú cielenú vzdelávaciu činnosť, ktorej účelom je neustále zlepšovanie vedomostí, zručností a celkových spôsobilostí. Túto definíciu prebralo aj *Memorandum o celoživotnom vzdelávaní* z roku 2000, ku ktorému prebehol na Slovensku konzultačný proces definujúci jeho silné a slabé stránky u nás.

Prvým dokumentom na Slovensku, ktorý sa venoval problematike celoživotného vzdelávania bola *Koncepcia celoživotného vzdelávania v Slovenskej republike* z roku 2004. Rozvoj technológií, nástup informačnej spoločnosti, globalizácia ekonomiky a premeny trhu práce priviedli aj Slovensko k presvedčeniu, že perspektívou rozvoja krajiny je učiaca sa spoločnosť. Vzniká potreba celoživotného vzdelávania, a teda vytvárania podmienok pre poskytovanie možností a účasti na vzdelávaní pre všetkých občanov.

Koncepcia definovala strategické ciele rozvoja celoživotného vzdelávania na Slovensku nasledovne:

- vytvorenie podmienok pre všeobecný rovnaký a stály prístup občanov k nadobúdaniu nových a obnovovaniu už získaných zručností;
- zvýšenie a sprehľadnenie investícií do vzdelania; pokrok v tejto oblasti možno dosiahnuť uzatváraním rámcových dohôd medzi sociálnymi partnermi, či opatreniami stimulujúcimi jednotlivca k vzdelávaniu sa, ako aj zamestnávateľov k podporovaniu rozvoja osobnosti svojich zamestnancov;⁶²
- zavádzanie a podpora inovácií vo vyučovaní a vzdelávaní v oblastiach obsahu, foriem a metód, vo vzdelávacích technológiách založených na

⁶² V čase súčasnej krízy sa však prejavuje trend, že mnohé spoločnosti v prvom rade siahajú na všetky školiace aktivity, ktoré predtým ponúkali zamestnancom. Ťažko hodnotiť negatívnosť takýchto krokov, nakoľko o úsporu nákladov určite ide, a určite je lepšie znížiť práve tieto náklady, ako prísť o pracovné miesta. Na druhej strane sa však ukazuje reťazová reakcia, ktorá prenáša vplyv krízy vo veľkej miere na spoločnosti, ktoré vzdelávanie ponúkajú a tým obmedzuje ich rozvoj a smerovanie v duchu bolonského procesu.

využití informačno-komunikačných technológií, ako aj v zmene postavenia učiteľa ako odborného poradcu; dôležitá je priechodnosť medzi sektormi a úrovňami vzdelávacích subsystémov a tiež zmena v chápaní objektu vzdelávania smerom ku sebvzdelávajúcemu sa a sebamotivujúcemu sa subjektu;

- zmena postupov a pravidiel pri oceňovaní účasti na vzdelávaní a výsledkov vzdelávania najmä pri neformálnom a informálnom učení sa - vytvorenie efektívneho systému hodnotenia vzdelávania;
- zabezpečenie prístupu ku kvalitným informáciám a radám o možnostiach vzdelávania pre každého a počas celého života; a
- poskytovanie príležitostí pre vzdelávanie v komunitách blízkyh vzdelávajúcim sa pri maximálne možnej miere ich podpory prostriedkami informačno-komunikačných technológií.

Ďalším významným dokumentom v tejto oblasti je *Stratégia celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva*, ktorú vláda schválila v apríli 2007. Jej hlavným cieľom je dobudovať systém celoživotného vzdelávania a systém celoživotného poradenstva tak, aby uľahčil občanom prístup k opakovanému a pružnému nadobúdaniu nových kvalifikácií prostredníctvom kvalitného vzdelávania získaného okrem formálneho aj v neformálnom systéme vzdelávania a v systéme informálneho učenia sa za pomoci komplexných služieb poradenstva počas celého života a tým k udržaniu čo najvyššej zamestnanosti a zvýšeniu účasti populácie na celoživotnom vzdelávaní na 15% pri dodržiavaní rovnosti príležitostí.

Pre naplnenie tohto cieľa je nevyhnutné monitorovať a prognózovať vzdelávacie potreby občanov a zamestnávateľov, zabezpečiť systém riadenia kvality celoživotného vzdelávania a poradenstva, zabezpečiť uznávanie výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, efektívne investovať do celoživotného vzdelávania a poradenstva, rozvíjať kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie, poskytovať komplexné informačné služby pre celoživotné vzdelávanie a poradenstvo, rozvíjať učiace sa regióny

a efektívne plánovať a čerpať prostriedky štrukturálnych fondov na dobudovanie a rozvoj systémov celoživotného vzdelávania a poradenstva.

Pre celoživotné vzdelávanie a poradenstvo boli v stratégii definované aj špecifické ciele:

- systémovo zastrešiť existujúce subsystemy vzdelávania (formálne, neformálne vzdelávanie a informálne učenie sa), vzájomne ich otvoriť a prepojiť do pružných funkčných vzťahov doplnených celoživotným poradenstvom tak, aby spĺňali reálne potreby občanov, zamestnávateľov, verejnej správy a vzdelávacích inštitúcií pri dodržaní rovnosti príležitostí;
- zaviesť systém riadenia kvality v neformálnom vzdelávaní certifikáciou vzdelávacích ustanovizní, lektorov a manažérov a akreditáciou programov neformálneho vzdelávania v modulovej podobe s prideleným počtom kreditov pre neformálne vzdelávanie;
- zaviesť uznávanie výsledkov neformálneho vzdelávania pre nadobudnutie kvalifikácie dvoma cestami: overením vedomostí a zručností, a uznaním kreditov nadobudnutých v programoch neformálneho vzdelávania, s prihliadnutím na európske nástroje ako EUROPASS⁶³, ECTS;
- zavádzať podporné nástroje k motivácii účasti dotknutých subjektov na neformálnom vzdelávaní;
- zaviesť systém priebežného monitorovania a prognózovania vývoja vzdelávacích potrieb a tým reagovať na meniace sa potreby trhu práce využitím princípu učiacich sa regiónov;
- zaviesť informačné služby pre celoživotné vzdelávanie a vytvoriť podmienky pre zavádzanie inovácií do vzdelávania aj využitím princípu učiacich sa regiónov;

⁶³ Europass bol zriadený rozhodnutím Európskeho parlamentu a Rady č. 2241/2004/ES z 15. decembra 2004 o jednotnom rámci Spoločenstva pre transparentnosť kvalifikácií a schopností a otvára bránu k jednoduchšiemu vzdelávaniu sa a práci v Európe. Pomáha prezentovať jasne a zrozumiteľne zručnosti a kvalifikácie v Európe a skladá sa z piatich dokumentov: životopis, jazykový pas, dodatok k vysvedčeniu (osvedčeniu), dodatok k diplomu a mobilita. Jeho používanie je teoreticky možné od januára 2005, prakticky sa rozbehlo v druhej polovici 2006, no stále ešte nie je uspokojivé (v roku 2005-2006 sa pohybovalo okolo 20% všetkých realizovaných mobilit).

- vytvoriť a zaviesť národnú sústavu kvalifikácií a národný kvalifikačný rámec;
- vytvoriť legislatívne a ďalšie podmienky pre naplnenie oprávneného záujmu občanov mať štátom garantovanú možnosť primerane svojim schopnostiam a životným okolnostiam opakovane získať prístup k nadobudnutiu novej kvalifikácie počas svojho aktívneho života, rozvíjať kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie a tým aktívne zvyšovať svoju šancu na zamestnanosť; osobitnú pozornosť venovať vytvoreniu podmienok občanom so zdravotným postihnutím;
- vytvoriť legislatívne a ďalšie podmienky pre naplnenie oprávneného záujmu zamestnávateľov mať štátom garantovanú možnosť získavať optimálne kvalifikovanú a pružne rekvalifikovateľnú pracovnú silu, ktorá na požadovanej úrovni zabezpečí plnenie úloh zamestnávateľa zákonom o celoživotnom vzdelávaní;
- zabezpečiť podmienky pre štatistické hodnotenie účasti segmentov populácie na celoživotnom vzdelávaní;
- podporovať rozvoj všetkých moderných foriem vzdelávania, ktoré uľahčujú prístup občanom k vzdelávaniu a skracujú čas potrebný na rozšírenie a získanie kvalifikácie a osobitnú pozornosť venovať využívaniu nových technických a technologických možností vo vzdelávaní občanov so zdravotným postihnutím;
- dobudovať systém celoživotného poradenstva;
- vybudovať a následne podporovať kapacity na tvorbu a udržiavanie databáz informácií potrebných pre služby celoživotného poradenstva, zabezpečiť ich komplementárnosť, aktuálnosť, pravdivosť, prehľadnosť a komplexnosť;
- zvýšiť investície do celého systému celoživotného poradenstva;
- zabezpečiť vypracovanie štandardov kvality pre poskytovateľov služieb celoživotného poradenstva a uplatňovať ich aj na tvorbu, spracovávanie a následnú distribúciu informácií;

- zvýšiť profesionalizáciu služieb celoživotného poradenstva prostredníctvom skvalitnenia odbornej prípravy poradcov; a
- budovať systém celoživotného poradenstva na princípe dialógu zainteresovaných strán, spätnej väzby na potreby kľúčových partnerov a klientov a princípe subsidiarity pri realizácii celoživotného poradenstva až na úroveň lokálnych partnerstiev aj využitím princípu učiaceho sa regiónu.

Na základe tejto stratégie bol v tom istom roku prijatý *Legislatívny zámer zákona o celoživotnom vzdelávaní*, pričom tento zákon sa stane prvým právnym predpisom Slovenskej republiky upravujúcim celoživotné vzdelávanie. Hlavným cieľom je pripraviť zákon, ktorý upraví základné spoločenské vzťahy v oblasti celoživotného vzdelávania a integruje formálne vzdelávanie, neformálne vzdelávanie a informálne učenia sa do jedného celku otvoreného systému celoživotného vzdelávania. Je potrebné definovať pravidlá a postupy uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, ktoré budú motivovať občanov aktívne vstupovať do otvoreného systému celoživotného vzdelávania s cieľom nadobúdať nové kvalifikácie podľa vlastných potrieb a potrieb trhu práce.

ZÁVER

Na stretnutí ministrov zodpovedných za oblasť vysokého školstva v apríli tohto roku v Luevene boli stanovené vynovené ciele bolonského procesu do roku 2020. Ďalej rozvíjajú ciele vyplývajúce z Bolonskej deklarácie, ktoré mali byť dosiahnuté do roku 2010. Dnes môžeme konštatovať, že nie všetky z nich budú v plnej miere a v stanovenom termíne naplnené. Práve preto novo formulované ciele do ďalšej dekády kladú dôraz na prvoradé dôsledné splnenie pôvodných cieľov, ktoré so zámerom ďalšieho rozvoja ďalej rozširujú. Otázkou je, či budeme hodnotiť ako negatívum, že ciele boli nastavené príliš optimisticky. Na jednej strane môžeme povedať, že takéto stanovovanie cieľov nás nikdy nedoviedie k uspokojivému výsledku, ale na druhej strane je potrebné vziať do úvahy, že v mnohých oblastiach je pokrok viditeľný. Bol by taký aj prípad, že by ciele neboli nastavené tak ambiciózne? Na túto otázku dokáže len ťažko niekto kompetentne odpovedať. Radikálne naštartované zmeny by boli možno menej radikálne, ale ani to si nedovolíme tvrdiť s istotou. Preto považujeme ciele bolonského procesu za odrazový mostík k budúcemu pozitívnemu vývoju a k vytváraniu konkurencieschopného európskeho vysokoškolského a naň nadväzujúceho výskumného priestoru, ktorého plnohodnotnou súčasťou sa chce stať aj Slovensko.

Vzhľadom na to, že sa blížíme k času, kedy budú krajiny hodnotiť svoj pokrok v jednotlivých prioritných oblastiach bolonského procesu, pokúsime sa identifikovať problémové body v týchto oblastiach na Slovensku v komparácii s ostatnými členskými krajinami Európskej únie. Postupne zhodnotíme šesť oblastí: štruktúra titulov; zabezpečenie kvality; uznávanie kvalifikácií, kvalifikačné rámce a celoživotné vzdelávanie; tretí stupeň a výskum; sociálna dimenzia a mobilita. Vymedzíme zároveň aj iné problémy, ktoré sa v slovenskom terciárnom vzdelávaní prejavili a pokúsime sa zdefinovať možné riešenia.

Štruktúra titulov: V rámci Európskej únie prijala trojstupňový systém titulov väčšina krajín, aj keď chápanie jednotlivých stupňov

vysokoškolského štúdia nepovažujeme za jednoznačné. Pozitívom je celkové zvýšenie počtu absolventov na všetkých úrovniach spolu s odstránením väčšiny prekážok prestupu medzi nimi. So súčasným stavom na Slovensku nemôžeme byť celkom spokojní. Bakalárske študijné programy sa často vytvorili len rozdelením pôvodne inžinierskych/magisterských programov a ich absolventi sú mnohokrát v praxi podceňovaní. Prepojenie s praxou nielen bakalárskych, ale aj všetkých ostatných študijných programov na vysokých školách, nie je dostatočné. Vyžaduje si nielen komunikáciu medzi vysokými školami a zamestnávateľmi z hľadiska potrebných profesií, ale aj z hľadiska znalostí, ktoré by mal absolvent ovládať. Často teoreticky orientovaní absolventi sú v praxi stratení a zamestnávatelia ich musia zaškoliť aj v oblastiach, ktoré by im podľa nášho názoru mohla ponúknuť vysoká škola. Ak by bol napríklad kreditový systém uplatňovaný tak, aby pri výbere predmetov ponúkal študentom viac možností a neobmedzoval by ich viac-menej rovnakým spôsobom ako doteraz, vytvoril by sa priestor aj pre praktické predmety, ktoré by si určite získali svojich študentov. V slovenskej praxi je však bežné, že vo zvolenom študijnom programe je len veľmi malé spektrum voliteľných predmetov. Pozitívnym opatrením v oblasti prepojenia vysokého školstva a praxe by malo byť vytvorenie národnej sústavy povolaní a národnej sústavy klasifikácií a snaha o vyššie zapojenie súkromného sektora do tohto typu vzdelávania (pri definovaní osnov ako aj pri financovaní), nakoľko práve ten je potom spotrebiteľom vysokokvalifikovanej pracovnej sily.

Zabezpečenie kvality: Kvalita na vysokých školách je jednou z kľúčových oblastí pri budovaní konkurencieschopného európskeho priestoru vyššieho vzdelávania. V sledovanom období sa rozvíjala interná i externá forma jej hodnotenia. Pozitívne hodnotíme vznik Európskej asociácie pre zabezpečenie kvality vo vyššom vzdelávaní. Na Slovensku je potrebné skvalitniť samosprávne procesy na školách ako aj vyučovací proces, aby tak prilákal viac študentov. Objavujú sa projekty, ktoré skvalitňujú výučbu napríklad tým, že prinášajú školám lepšie technické vybavenie, či odbornosť, ktorú využijú v praxi. Skvalitňuje sa príprava pedagogických zamestnancov poskytovaním možností ďalšieho vzdelávania

sa. Veľký dôraz je pritom kladený na informačné a komunikačné schopnosti. V praxi však musíme skonštatovať, že aj napriek rastúcej počítačovej gramotnosti vyučujúcich, je stále ešte nízka. Príčinou môže byť popri technickom vybavení a veku pedagogických kolektívov aj neochota učiť sa novým veciam. Mladí pedagogickí a výskumní pracovníci sú v tejto oblasti omnoho zdatnejší, a mohli by do kolektívov prinášať inšpiráciu, motiváciu a pomoc. Je ich však len veľmi málo, nakoľko ich postavenie v spoločnosti, určené do veľkej miery ich finančným ohodnotením, nie je uspokojujivé. Snaha o zlepšenie postavenia pedagógov zavedením inštitútu verejného činiteľa pre učiteľov situáciu podľa nášho názoru nerieši. Slabinou nášho školského systému zatiaľ stále ostávajú jazyky. Zavedenie povinnej výučby dvoch už na druhom stupni základných škôl je dobré, pozornosť je však nutné venovať aj kvalite výučby a udržianiu kvalitných jazykových pedagógov na školách, nakoľko mnohí z nich odchádzajú do súkromných firiem za lepšími zárobkami. Jazyky by sa mali u študentov ďalej rozvíjať aj na vysokej škole v omnoho vyššej miere, ako tomu je v súčasnosti. Pozitívom, ktoré sledujeme v oblasti kvality, sú akreditácie vysokých škôl, ktoré prostredníctvom stanovených kritérií usmerňujú ich činnosti. Bolo by však na mieste zvážiť dostatočnú prísnosť kritérií, nakoľko je u nás akreditované enormné množstvo programov s často veľmi podobným obsahom. Zároveň kladne hodnotíme aj existenciu Akademickej rankingovej a ratingovej agentúry ako externého hodnotiteľa kvality vysokých škôl. Postupne badať aj snahy zavádzania systémov manažérstva kvality na vysoké školy, ktoré už dlhodobo prinášajú pridanú hodnotu v súkromnom sektore. Priestor na zlepšenie vidíme v oblasti interného hodnotenia kvality. Hodnotenie zo strany študentov a pracovníkov vysokej školy by mohlo byť veľmi dobrým odrazovým mostíkom pre ďalšie rozhodnutia, ale vyžaduje si to nielen hodnotenie realizovať, ale aj aktívne prijímať opatrenia na základe jeho výsledkov.

Uznávanie kvalifikácií, kvalifikačné rámce a celoživotné vzdelávanie:

Vo formálnom vysokoškolskom vzdelávaní je situácia v oblasti uznávania kvalifikácií pomerne dobrá v Európskej únii i na Slovensku. Horšie je to však s ostatnými stupňami vzdelania a s neformálnym vzdelávaním

a informálnym učením sa. Zatiaľ tieto formy vzdelávania nemajú u nás vybudované postavenie, ktoré by im umožnilo pokryť väčšiu časť obyvateľstva. Zavedenie kreditného systému vo vysokoškolskom štúdiu výrazne zlepšilo uznávanie kvalifikácií, ale existuje tu výrazná potreba prípravy národnej sústavy povolaní a národnej sústavy kvalifikácií, ktorá by zjednodušila uznávanie kvalifikácií aj na trhu práce. Pozitívne hodnotíme zapájanie sa súkromného sektora do tejto oblasti, ktoré veríme, že bude viesť k adekvátnosti vzdelania pre trh práce, ktorá je v súčasnej dobe z pohľadu zamestnávateľov hodnotené pomerne negatívne. Absolvovaním vysokej školy však možnosti vzdelávania nekončia. Neustále rastie počet ľudí, ktorí pociťujú potrebu toho, čomu hovoríme celoživotné vzdelávanie. Jeho efekty však zatiaľ jednotlivci využívajú vo väčšine prípadov bez ich formálneho uznania, čo by sa malo zmeniť. Je potrebné k neustálemu vzdelávaniu motivovať jednotlivcov od útleho veku až do konca ich života, aby sa tak stalo našou prirodzenou súčasťou. Zamestnávateľom pomáha uvedomovať si túto potrebu Európsky sociálny fond, z ktorého mnohí čerpajú prostriedky na vzdelávanie svojich zamestnancov. Voľný priestor je však ešte obrovský, a preto pokladám za pozitívny krok snahu o prijatie zákona o celoživotnom vzdelávaní, ktorý, ako dúfame, zrovnoprávni jednotlivé formy celoživotného vzdelávania, alebo prispeje k vyššej akreditácii jeho programov. Táto akreditácia však samozrejme musí odrážať ich kvalitu. Vysoké školy majú v celoživotnom vzdelávaní takisto svoje miesto, čoho pozitívnym dôkazom je napríklad neustále rastúci záujem o štúdium na univerzitách tretieho veku či detských univerzitách. Bolo by žiaduce rozšíriť odbory aj v týchto druhoch vzdelávania.

Tretí stupeň a výskum: V nadväznosti na vysokoškolské vzdelávanie je ďalšou oblasťou sledovanou v bolonskom procese doktorandské štúdium. Stále len veľmi malý počet absolventov vysokých škôl pokračuje vo vzdelávaní sa za účelom získania akademického titulu PhD., pričom príčin existuje mnoho. Na Slovensku je postavenie doktorandov veľmi diskutabilné, nakoľko nie sú ani zamestnancami vysokej školy ani jej študentmi. Mnohí mladí ľudia vzdajú svoju vedeckú ambíciu, keď zistia, ako finančne ohodnotení budú. Musia si uvedomiť, že ich príjem nie je zdaňovaný a štát

za nich platí odvody len na zdravotné poistenie (aj to len do veku 30 rokov). Ak sa nerozhodnú platiť si odvody aspoň na starobné dôchodkové alebo nemocenské poistenie, môžu prísť o prínosy z nich plynúce (výplata materského, či zápočet odpracovaných rokov na dôchodok). Výhody študentov stratia, no výhody zamestnancov nezískajú, čo ich pri porovnaní s tým, čo im ponúka pracovný trh, stavia do ťažkého postavenia pri rozhodovaní. Navyše podmienky sa pomerne často menia, čo tiež neprispieva k stabilizovaniu situácie. Preto si myslíme, že snaha podporiť a zviditeľniť možnosti doktorandského štúdia, by mala byť omnoho vyššia, ako je v súčasnosti. Ak chceme budovať vedeckú základňu potrebnú pre našu budúcnosť, neexistuje na to vhodnejšie miesto. Rovnako upozorňujeme na výrazný deficit financovania vedy a výskumu, ktorý nás stavia na nelichotivé posledné priečky v Európskej únii, a ktorý má ešte nadovšetko klesajúcu tendenciu.

Sociálna dimenzia: V oblasti sociálnej dimenzie všeobecného a jednoduchého prístupu k vzdelávaniu pre všetkých existuje na Slovensku ako aj v Európskej únii len málo formálnych prekážok. Vysokoškolské vzdelávanie je vo väčšine členských štátov bezplatné, hoci študenti naň môžu istou časťou prispievať. U nás existuje možnosť spoplatnenia externého štúdia, ktorá sa vo veľkej miere aj využíva. Vďaka tomu boli odstránené vysoké neoficiálne poplatky, ktoré niektoré vysoké školy vyberali od svojich študentov v minulosti. Denné štúdium je bezplatné, pokiaľ študent neprekročí predpísanú dobu štúdia a je študentom len na jednej vysokej škole. Zároveň sa rozšíril rozsah sociálnych a motivačných štipendií, ktorý však zatiaľ stále nepokrýva potrebu. Pozitívne hodnotíme štipendiá zo súkromného sektora, ktoré smerujú k nadaným študentom, pričom do budúcnosti by bol žiaduci ich výraznejší nárast. Ide o jeden z prejavov prepojenia vysokých škôl so súkromným sektorom, ako aj o motivujúci prvok pre študentov. Odporúčame investovať viac finančných prostriedkov do výstavby a úpravy ubytovacích zariadení pre študentov, ktoré v súčasnosti kapacitne ani kvalitatívne nezodpovedajú dopytu. A tak sú aj náklady na ubytovanie nepriamou prekážkou v štúdiu. Treba totiž zobrať do úvahy zvýšenie celkových nákladov spojených so štúdiom na vysokej škole (strava,

doprava, ubytovanie, študijná literatúra a pod.), ktoré sa môžu pre mnohé domácnosti stať problémom.

Mobilita: V Európskej únii je mobilita vysokoškolských študentov pomerne na vysokej úrovni, čo zodpovedá cieľom bolonského procesu. Nemali by sme však zabúdať na dôraznejšiu podporu mobility najmä pedagogických zamestnancov vysokých škôl, ktorá by výrazne pomohla prenosu informácií, poznatkov a inovácií do vyučovacieho procesu. Okrem toho existuje výrazná disproporcia medzi študentmi prichádzajúcimi a odchádzajúcimi z jednotlivých krajín. Na Slovensku nie je núdza o študentov, ktorí odchádzajú študovať do zahraničia a ich množstvo neustále narastá. Dôvodom je možnosť absolvovať diametrálne odlišné predmety a rozšíriť si tak svoje poznanie, ako aj snaha získať jazykové skúsenosti. Stále však nedosahujeme cieľ, aby každý študent trávil aspoň jeden semester vysokej školy v zahraničí, čo považujeme za veľmi potrebné. Samozrejme mobilita našich študentov je veľmi pozitívna, ale z pohľadu vzdelávacieho systému by sme chceli vidieť aj študentov prichádzajúcich zo zahraničia na naše školy. Prekážky, ktoré existovali v oblasti uznávania kvalifikácií či dĺžky štúdia boli minimalizované, a tak sa pokúsme využiť to aj v prospech nášho vysokoškolského vzdelávania. Zaujímavé študijné programy podporené vedeckým zázemím by boli schopné prilákať nielen študentov, ale aj zahraničných pedagogických a vedeckých pracovníkov, ktorí budú zase predstavovať pridanú hodnotu pre tých slovenských. Veríme, že práca na nových, prípadne vylepšenie súčasných študijných programov by priniesla pozitívny efekt. Zvýšiť by sa mala aj spolupráca samotných vysokých škôl, najmä univerzít, s tými zahraničnými.

Oblasťou, ktorú nemôžeme opomenúť, hoci nejde o prioritnú os bolonského procesu, je financovanie vysokých škôl. Je všeobecne známe, že financovanie vzdelávania u nás je dlhodobo poddimenzované a pravidlá pridelovania prostriedkov sa často menia. To neprispieva k tomu, aby vysoké školy mohli svoju činnosť riadiť v prospech študentov. Financie pritom chýbajú v mnohých oblastiach. Máme nedostatok špičkových vedeckých pracovísk a laboratórií na vysokých školách, študijná literatúra je nákladná ako pre študentov tak aj pre pedagogických pracovníkov, náklady

na prevádzku budov sú často enormne vysoké a vybavenie pracovísk nie je na adekvátnej úrovni, hoci informatizácia v školstve ho výrazne zlepšila. Zásadným a spoločensky veľmi intenzívne vnímaným problémom je odmeňovanie pedagogických pracovníkov, ktoré určuje aj ich postavenie v spoločnosti. Dovoľme si tvrdiť, že navyšovanie platov by malo byť ešte rýchlejšie ako v súčasnosti, pričom vidíme možnosti motivovania jednotlivých pracovníkov napríklad v jeho naviazaní na zvyšovanie si vzdelania. Nárastom platu by mohli byť ohodnotené napríklad školenia, ktoré zvyšujú kvalifikáciu pracovníkov v oblasti informačných a komunikačných technológií alebo jazykov, čo by zároveň prispelo ku kvalite vyučovacieho procesu i k lepšiemu vnímaniu pedagógov zo strany študentov.

Konštatovanie, že Slovensko sa snaží uberať sa cestou ku kvalitnejšiemu a konkurencieschopnejšiemu vzdelávaciemu systému, neuspokojí, ale pozitívne motivuje k ďalšej práci na jeho zlepšovaní. Ide o proces náročný, dlhodobý, s množstvom problémov, ale cieľ vzdelanej spoločnosti prevyšuje všetky tieto strasti.

Predložená dizertačná práca prináša komplexný pohľad na bolonský proces a jeho implementáciu na Slovensku v komparácii s ostatnými členskými krajinami Európskej únie. Na základe skúmania dokumentov, rozhodnutí a odporúčaní v rámci bolonského procesu prináša obraz o postupnom napĺňaní cieľov krajinami Európskej únie. Rozpracováva postupné formovanie a modifikáciu čiastkových cieľov, ktoré by mali prispieť k dosiahnutiu uspokojivých výsledkov v terciárnom vzdelávaní. Pre prax by mohlo byť prínosné poznanie situácie na Slovensku a zváženie niektorých navrhovaných opatrení. Je však potrebné, aby všetky prijímané opatrenia systematicky definovali zámery Slovenskej republiky. Po diskusiách so všetkými zúčastnenými stranami (Ministerstvo školstva SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, vysoké školy, zástupcovia zamestnávateľov, zamestnancov a pod.) by mal byť stanovený cieľový stav a opatrenia by mali komplexne k nemu smerovať. Ako námety do diskusie by sa v tomto procese mohli objaviť aj nami nastolené problémy spolu

s načrtnutými čiastkovými riešeniami. Ich aktuálnosť a nevyhnutnosť je odvodená zo súčasnej situácie vo vysokoškolskom vzdelávaní na Slovensku.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Knihy

Becker, G. S.: *Human capital*. Chicago, The University of Chicago Press, 1993.

Brdek, M., Vychová, H.: *Evropská vzdělávací politika. Programy, principy a cíle*. Praha, Aspi Publishing, 2004. ISBN 80-86395-96-0

Dennison, E. F., Chung W.K.: *Economic Growth and Its Sources*. In: *Ruksand, M.G.: Macroeconomic Decision Making in the World Economy*. The Dryden Press, 1986.

Dornbusch, R., Fischer, S. 1994. *Makroekonomie*. Praha, SNP, 1994. s. 51
ISBN 80-04-25556-6

Dudová, I.: *Ekonomika vzdelávania*. Bratislava, Ekonóm, 2007. ISBN 978-80-225-2307-3

Kelemen J. a kol.: *Pozvanie do znalostnej spoločnosti*. Bratislava, IURA EDITION, 2007. ISBN: 978-80-8078-149-1

Krebs, V. a kol.: *Sociální politika*. Praha, ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-7357-050-5

Levin, A., Raut, L. K. (1997): *Complementarities between exports and human capital in economic growth: Evidence from the semi-industrialized countries*. *Economic Development and Cultural Change*, 46, 1, s. 155-174.

Lisý, J. a kol. 2003. *Dejiny ekonomických teórií*. Bratislava: IURA EDITION, 2003. s.257 – 260 ISBN 80-89047-60-2

Mihalik, J.: *Sociálny, alebo liberálny štát?* Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007. ISBN: 978-80-7165-656-2

Price, D.de S.: *Science since Babylon*. Yale University Press, 1961.

Stanek, V. a kol.: *Sociálna politika*. Bratislava, Sprint, 2008. ISBN 978-80-89393-02-2

Temple, J.: *Growth effects of education and social capital in the OECD*. Working paper. Oxford: Nullfield College, 2000.

Toffler, A., Tofflerová, H. 1996. *Utváranie novej civilizácie (Politika tretej vlny)*. 1. vyd. Bratislava: Open Windows 1996. ISBN 80-85741-15-6

Časopisy

Galor, O., Tsiddon, D.: The distribution of human capital and economic growth. In *Journal of Economic Growth*, 2/1997, s. 93-124.

Klas, A.: Vzdelanie, veda a výskum - nové faktory v hospodárskom vývoji po druhej svetovej vojne. In *Statistika : ekonomicko-statistický časopis*, 2008, roč. 45, č. 1, s. 30-39.

Plavčan, P.: Terciárne vzdelávanie vo vedomostnej spoločnosti. In *Technológia vzdelávania : vedecko-pedagogický časopis*, 2008, roč. 19, č. 3, s. 2-5.

Plavčan, P.: Námety na rozvoj slovenského vysokého školstva. In *ACADEMIA: súčasnosť a perspektívy vysokých škôl a vedy*, 2007, roč.18, č. 1, s. 21-24.

Plavčan, P.: Vedomostná spoločnosť. In *ACADEMIA: súčasnosť a perspektívy vysokých škôl a vedy*, 2006, roč. 17, č. 4, s. 3-11.

Rezolúcia a závery Medzinárodnej organizácie práce o znalostiach na zlepšenie produktivity, rastu zamestnanosti a rozvoja. In *Príjmy a mzdy: odborný časopis pre mzdové a personálne útvary*, 2009, roč. 10, č. 7, s. 82-88.

Schultz, T. W.: The value of the ability to deal with disequilibria. In *Journal of Economic Literature*, 13/1975, s. 827-846.

Solow, R.M.: Technical Change and the Aggregate Production Function. *Review of Economics and Statistics*. August 1957.

Vrban, A.: Úvahy o význame a kvalite vzdelávania. In *Academia: súčasnosť a perspektívy vysokých škôl a vedy*, 2007, roč. 18, č. 4, s. 8-13.

Dokumenty a zákony

Iniciatíva Nové zručnosti pre lepšie pracovné miesta zameraná na zmiernenie dopadov súčasnej krízy na zamestnanosť, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Sekcia medzinárodných vzťahov.

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 105 zo 4. februára 2009 k návrhu implementácie Európskeho kvalifikačného rámca v podmienkach Slovenskej republiky

Zákon č. 389/2006 Z.z. o službách zamestnanosti po novele 139/2008 Z.z.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 175/2008 Z. z. úplné znenie zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Dokumenty a články na internete

Blažeková, E., Klas, A., Zajac-Vanka, P.: *Vedomostná ekonomika rodí novú triedu*, Slovo, 2008 (<http://slovo.newtonit.sk/tisk.asp?cache=387122>).

Dobeš, M.: *Ludský kapitál a ekonomika* (<http://www.saske.sk/cas/2-2003/dobes-std.html>).

Education at a Glance, 2008 (<http://www.oecd.org/edu/eag2008>).

Figel', J.: *Check against delivery*, 2009 (http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_European_Commission_keynote.pdf)

Hladík, R.: *O směnných a užitných hodnotách univerzitního vzdělání* (http://stss.flu.cas.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=1460).

Kľúčové údaje o vysokom školstve v Európe, EURYDICE European Unit, 2007 (http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc48_en.htm).

Legislatívny zámer zákona o celoživotnom vzdelávaní (http://www.minedu.sk/data/USERDATA/MedzirezortnePK/2007/12026/vlastny_material.doc)

Lesáková, D.: *Procesy zabezpečovania kvality vysokých škôl v signatárskych krajinách Bolonskej deklarácie*, 2005 (http://www.srk.sk/Konferencie/13._a_14._9._2005/Dagmar_Lesakova.ppt#279,5, Snímka 5)

Londýnske komuniké, 2007 (http://www.srvs.sk/tiki-read_article.php?articleId=491)

Luevenské komuniké, 2009 (http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf)

Magna Charta Universitatum (http://www.magna-charta.org/pdf/mc_pdf/mc_slovakian.pdf).

Mihál, J.: *Doktorandi - zmeny k 1.1.2008* (<http://www.jozefmihal.blogspot.com/2007/12/doktorandi-zmeny-k-112008.html>)

Nedorosčík, P.: *PISA: naklonená veža slovenského školstva*, Slovo, 2008 (<http://www.noveslovo.sk/clanok.asp?id=16332&cislo=12-13/2008>).

Oznámenie Komisie európskych spoločenstiev: Jednotný rámec ukazovateľov a referenčných kritérií na monitorovanie pokroku pri dosahovaní lisabonských cieľov vo vzdelávaní a odbornej príprave, 2007 (<http://eur-le.europa.eu/Le-UriServ/Le-UriServ.do?uri=COM:2007:0061:FIN:SK:PDF>).

Pupala, B.: *Výsledky PISA 2006 – problém zo slepej uličky /december 2007/*, 2007 (http://noveskolstvo.sk/article.php?177&ezin_author_id=9).

Reforma školstva prešla, Petit Press, 2008 (<http://www.sme.sk/c/3889767/Reforma-skolstva-presla.html>)

Rozhodnutie Ministerstva školstva SR č. CD-2007-16256/50355-5:071, 2007 (<http://www.minedu.sk/data/USERDATA/VysokeSkolstvo/KPpVZVS/KPpVZVS.pdf>)

Sociálna politika a jej miesto v spoločnosti (http://frown.czweb.org/SCHOOL/INE/SOPO_course.doc).

Správa o vzdelávacej politike: Národná správa o napĺňaní cieľov pracovného programu Európskej komisie, Vzdelávanie a odborná príprava 2010, Ministerstvo školstva SR, 2007 (http://ec.europa.eu/education/policies/2010/natreport07/sk_sk.pdf)

Stratégia celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva, Návrh ([http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/6A847EE226025333C12572C6002695FD/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/6A847EE226025333C12572C6002695FD/$FILE/Zdroj.html))

Turek, I.: *Vzdelávacia politika Európskej únie*, Pedagogické rozhľady 2/2003 (<http://www.rozhlady.pedagog.sk/cisla/p2-2003.pdf>).

Vozár, L.: *Dotácie zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám na Slovensku*, Spoločné zasadnutie Pléna SRK a Pléna ČKR, (http://www.srk.sk/autoupload/dotacie_VS_SR_V2.ppt)

Záujem zamestnávateľov o absolventov VŠ (analýza databázy portálu Profesia.sk), ARRA a Profesia, 2009 (http://www.arra.sk/index.php?module=documents&JAS_DocumentManager_op=downloadFile&JAS_File_id=47).

Iné internetové zdroje

http://ec.europa.eu/growthandjobs/european-dimension/200712-annual-progress-report/inde-_en.htm

<http://www.eua.be/about-eua/>

http://www.euractiv.sk/vzdelavanie0/zoznam_liniek/7-ramcove-program

<http://www.euroinfo.gov.sk/inde-/go.php?id=1041>

<http://www.infoline.sk/novinky/po-schvaleni-zakona-o-odbornom-vzdelavani-je-slovensko-pre-investorov-atraktivnejsie.html>

<http://www.minedu.sk/>

<http://www.modernaskola.sk/>

<http://www.sav.sk/?lang=sk&charset=&doc=7rp>

<http://www.statistics.sk/pls/elisw/metainfo.explorer>

<http://www.statpedu.sk/>

<http://www.uips.sk>

http://www3.srk.sk/?menuclick=G-Politicke_dokumenty

<http://www3.srk.sk/Letak/Letak.pdf>

PRÍLOHY

Príloha A: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2008 podľa odborov

Príloha B: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2007 podľa odborov

Príloha C: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2006 podľa odborov

Príloha D: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2005 podľa odborov

Príloha E: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2004 podľa odborov

Príloha F: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2003 podľa odborov

Príloha G: Výdavky na vedu a výskum v % z HDP

Príloha H: Aktuálny stav vo vysokoškolskom prostredí v SR

Príloha A: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2008 podľa odborov

Verejné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
fyzikálno-matematické vedy	435	2	54	30	9
geologické vedy	124	11	2	3	2
geografické vedy	357	159	6	2	0
chemické vedy	247	8	26	0	5
biologické vedy	527	3	31	24	15
ochrana životného prostredia	616	294	16	0	0
prírodné vedy	2306	477	135	59	31
baníctvo a banícka geológia	482	368	8	17	1
hutníctvo	85	36	9	5	1
strojárstvo a ostatná kovovýroba	2016	788	59	25	0
informatika a výpočtová technika	1074	132	15	7	0
elektrotechnika	1971	254	51	21	0
ostatná technická chémia	109	8	24	4	0
potravinárstvo	164	20	12	2	0
spracovanie dreva a výroba hudobných nástrojov	150	14	9	1	0
architektúra	358	0	4	5	0
stavebníctvo, geodézia a kartografia	1063	73	19	7	0
doprava, pošty a telekomunikácie	775	233	13	13	0
automatizácia a riadenie	0	0	4	4	0
špeciálne technické odbory	341	63	35	24	3
technické vedy a náuky	8588	1989	262	135	5
poľnohospodársko-lesnícke vedy	1249	565	47	27	5
poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo	115	41	0	0	0
veterinárske vedy	172	29	6	8	0
poľnohospodársko-lesnícke a veterinárske vedy	1536	635	53	35	5
lekárske vedy	533	0	32	64	13
farmaceutické vedy	207	0	1	2	0
nelekárske zdravotnícke vedy	1136	1458	3	31	0
zdravotníctvo	1876	1458	36	97	13
filozofické vedy	610	827	23	27	1
ekonomické vedy	6308	3898	105	98	0
ekonom. a organiz., obchod a služby	391	237	3	0	0
politické vedy	977	319	8	14	2
právne vedy	1428	693	21	21	0
historické vedy	421	141	14	8	9
publicist., knihov. a ved. informácie	878	572	5	12	0
filologické vedy	738	145	19	18	0
vedy o telesnej kultúre	219	53	22	15	0
pedagogické vedy	2078	4901	69	84	0
učiteľstvo	2665	1859	0	0	0
psychologické vedy	611	33	9	12	3
učiteľstvo	1794	230	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	19118	13908	298	309	15
vedy o umení	399	184	24	18	5
umenie, úžit. u. a ruč. um. - rem. výroba	766	17	24	15	0
vedy a náuka o kultúre a umení	1165	201	48	33	5
voj. odbory stroj. a elektrotech.	39	41	0	1	0
bezpečnostné služby	271	249	7	1	0
voj. odbory stavebné a dopravné	0	0	0	1	0

vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	310	290	7	3	0
Slovenská republika	34899	18958	839	671	74
Súkromné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
nelekárske zdravotnícke vedy	0	647	0	22	0
zdravotníctvo	0	647	0	22	0
ekonomické vedy	338	1068	0	2	0
politické vedy	19	162	0	0	0
právne vedy	190	299	0	0	0
pedagogické vedy	0	2112	1	13	0
spoločenské vedy, náuky a služby	547	3641	1	15	0
bezpečnostné služby	0	102	0	0	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	0	102	0	0	0
Slovenská republika	547	4390	1	37	0
Štátne vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
strojárstvo a ostatná kovovýroba	25	0	0	0	0
elektrotechnika	27	0	0	1	0
technické vedy a náuky	52	0	0	1	0
nelekárske zdravotnícke vedy	122	828	0	17	0
zdravotníctvo	122	828	0	17	0
ekonomické vedy	28	0	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	28	0	0	0	0
bezpečnostné služby	221	256	0	15	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	221	256	0	15	0
Slovenská republika	423	1084	0	33	0
Slovenská republika celkom	35869	24432	840	741	74

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---vysoke-skoly>, vlastné spracovanie

Príloha B: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2007 podľa odborov

Verejné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
fyzikálno-matematické vedy	316	8	30	36	15
geologické vedy	110	0	5	11	1
geografické vedy	220	132	7	7	0
chemické vedy	201	0	17	9	13
biologické vedy	346	0	47	24	46
ochrana životného prostredia	446	158	1	0	0
prírodné vedy	1639	298	107	87	75
baníctvo a banícka geológia	392	143	4	7	3
hutníctvo	96	10	9	3	0
strojárstvo a ostatná kovovýroba	2014	596	30	27	0
informatika a výpočtová technika	887	78	10	9	0
elektrotechnika	1382	91	17	12	3
ostatná technická chémia	177	17	6	10	2
potravinárstvo	218	44	5	4	2
spracovanie dreva a výroba hudobných nástrojov	39	7	6	8	1
architektúra	248	0	12	1	0
stavebníctvo, geodézia a kartografia	1208	42	21	7	0
doprava, pošty a telekomunikácie	819	164	11	8	0
automatizácia a riadenie	0	0	5	4	1
špeciálne technické odbory	250	48	21	18	6
technické vedy a náuky	7730	1240	157	118	18
poľnohospodársko-lesnícke vedy	1154	559	34	29	5
poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo	75	19	0	0	0
veterinárske vedy	142	39	13	5	4
poľnohospodársko-lesnícke a veterinárske vedy	1371	617	47	34	9
lekárske vedy	1620	1864	33	72	12
farmaceutické vedy	181	0	0	2	0
lekárske a farmaceutické vedy a náuky	1801	1864	33	74	12
filozofické vedy	334	264	19	33	3
ekonomické vedy	3551	2949	71	111	0
ekonom. a organiz., obchod a služby	370	249	0	0	0
politické vedy	503	251	4	8	0
právne vedy	801	935	2	13	0
historické vedy	202	96	7	7	15
publicist., knihov. a ved. informácie	589	420	6	4	0
filologické vedy	316	26	10	3	4
vedy o telesnej kultúre	70	31	5	10	0
pedagogické vedy	841	2759	30	79	0
učiteľstvo	2781	2427	0	0	0
psychologické vedy	230	4	5	8	3
učiteľstvo	141	45	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	10729	10456	159	276	25
vedy o umení	157	25	19	13	3
umenie, užit. u. a ruč. um. - rem. výroba	719	0	41	16	0
vedy a náuka o kultúre a umení	876	25	60	29	3
voj. odbory stroj. a elektrotech.	0	0	0	1	0
bezpečnostné služby	152	280	3	8	0
voj. odbory stavebné a dopravné	0	0	0	1	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	152	280	3	10	0

Slovenská republika	24298	14780	566	628	142
Súkromné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
lekárske vedy	0	353	3	11	0
lekárske a farmaceutické vedy a náuky	0	353	3	11	0
ekonomické vedy	83	522	0	0	0
právne vedy	158	260	0	0	0
pedagogické vedy	0	632	0	10	0
spoločenské vedy, náuky a služby	241	1414	0	10	0
bezpečnostné služby	0	77	0	0	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	0	77	0	0	0
Slovenská republika	241	1844	3	21	0
Štátne vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
lekárske vedy	86	576	0	8	0
lekárske a farmaceutické vedy a náuky	86	576	0	8	0
voj. odbory stroj. a elektrotech.	0	0	0	1	0
bezpečnostné služby	116	145	0	2	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	116	145	0	3	0
Slovenská republika	202	721	0	11	0
Slovenská republika celkom	24741	17345	569	660	142

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---vysoke-skoly>, vlastné spracovanie

Príloha C: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2006 podľa odborov

Verejné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
fyzikálno-matematické vedy	228	0	27	38	11
geologické vedy	126	1	3	2	2
geografické vedy	206	129	4	3	0
chemické vedy	218	0	21	11	9
biologické vedy	373	0	22	13	32
ochrana životného prostredia	309	117	0	0	0
prírodné vedy	1460	247	77	67	54
baníctvo a banícka geológia	286	93	8	19	2
hutníctvo	57	9	0	0	0
strojárstvo a ostatná kovovýroba	1988	668	18	20	0
informatika a výpočtová technika	573	104	3	12	1
elektrotechnika	1135	31	21	14	0
ostatná technická chémia	168	7	9	6	3
potravinárstvo	231	62	2	1	1
spracovanie dreva a výroba hudobných nástrojov	37	8	3	5	0
architektúra	271	0	5	2	0
stavebníctvo, geodézia a kartografia	1161	28	17	8	0
doprava, pošty a telekomunikácie	853	105	9	8	0
automatizácia a riadenie	0	0	13	5	0
špeciálne technické odbory	140	53	21	22	5
technické vedy a náuky	6900	1168	129	122	12
poľnohospodársko-lesnícke vedy	1135	645	20	34	1
poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo	96	17	0	0	0
veterinárske vedy	118	0	2	6	0
poľnohospodársko-lesnícke a veterinárske vedy	1349	662	22	40	1
lekárske vedy	1136	1235	25	95	8
farmaceutické vedy	205	0	0	4	0
lekárske a farmaceutické vedy a náuky	1341	1235	25	99	8
filozofické vedy	253	607	15	22	8
ekonomické vedy	2728	2732	49	100	0
ekonom. a organiz., obchod a služby	476	706	0	0	0
politické vedy	291	307	5	11	3
právne vedy	681	575	1	13	0
historické vedy	180	72	11	12	8
publicist., knihov. a ved. informácie	428	328	1	1	0
filologické vedy	342	49	5	20	4
vedy o telesnej kultúre	78	10	12	10	0
pedagogické vedy	607	1804	21	56	0
učiteľstvo	2686	2857	0	0	0
psychologické vedy	187	0	4	9	2
učiteľstvo	8	0	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	8945	10047	124	254	25
vedy o umení	145	60	8	23	12
umenie, užit. u. a ruč. um. - rem. výroba	644	10	10	15	0
vedy a náuka o kultúre a umení	789	70	18	38	12
voj. odbory stroj. a elektrotech.	56	57	0	4	0
bezpečnostné služby	95	114	2	2	0
voj. odbory stavebné a dopravné	0	0	0	2	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	151	171	2	8	0

Slovenská republika	20935	13600	397	628	112
Súkromné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
lekárske vedy	0	289	0	5	0
lekárske a farmaceutické vedy a náuky	0	289	0	5	0
ekonomické vedy	43	27	0	0	0
pedagogické vedy	0	340	0	12	0
spoločenské vedy, náuky a služby	43	367	0	12	0
Slovenská republika	43	656	0	17	0
Štátne vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
biologické vedy	0	0	0	1	0
prírodné vedy	0	0	0	1	0
elektrotechnika	83	16	0	0	0
technické vedy a náuky	83	16	0	0	0
lekárske vedy	100	416	0	56	0
lekárske a farmaceutické vedy a náuky	100	416	0	56	0
pedagogické vedy	0	28	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	0	28	0	0	0
voj. odbory stroj. a elektrotech.	35	0	0	1	0
bezpečnostné služby	144	84	0	6	0
vojenské odbory ekonomické	73	21	0	0	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	252	105	0	7	0
Slovenská republika	435	565	0	63	0
Slovenská republika celkom	21413	14821	397	708	112

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---vysoke-skoly>, vlastné spracovanie

Príloha D: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2005 podľa odborov

Verejné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
fyzikálno-matematické vedy	262	0	23	30	12
geologické vedy	114	7	5	7	1
geografické vedy	143	37	5	0	2
chemické vedy	217	0	22	6	8
biologické vedy	382	0	14	24	28
ochrana životného prostredia	326	134	0	0	0
prírodné vedy	1444	178	69	67	51
baníctvo a banícka geológia	310	138	7	18	1
hutníctvo	76	23	2	3	0
strojárstvo a ostatná kovovýroba	2245	560	22	27	0
informatika a výpočtová technika	468	81	4	8	1
elektrotechnika	1104	77	18	17	0
ostatná technická chémia	257	9	14	2	2
potravinárstvo	184	6	0	2	0
spracovanie dreva a výroba hudobných nástrojov	41	3	4	0	2
architektúra	240	0	3	5	0
stavebníctvo, geodézia a kartografia	1102	0	8	15	1
doprava, pošty a telekomunikácie	1028	87	7	7	0
automatizácia a riadenie	0	0	4	5	1
špeciálne technické odbory	144	47	12	21	3
technické vedy a náuky	7199	1031	105	130	11
poľnohospodársko-lesnícke vedy	1212	625	12	36	4
poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo	97	19	0	0	0
veterinárske vedy	144	0	1	12	0
poľnohospodársko-lesnícke a veterinárske vedy	1453	644	13	48	4
lekárske vedy	1152	326	22	89	10
farmaceutické vedy	161	0	2	4	0
zdravotníctvo	1313	326	24	93	10
filozofické vedy	272	335	15	19	4
ekonomické vedy	3056	2152	26	72	3
ekonom. a organiz., obchod a služby	284	358	0	0	0
politické vedy	416	262	7	11	1
právne vedy	697	590	2	16	1
historické vedy	140	71	5	3	9
publicist., knihov. a ved. informácie	315	266	2	1	0
filologické vedy	222	98	8	17	4
vedy o telesnej kultúre	53	5	4	11	1
pedagogické vedy	465	1359	21	47	0
učiteľstvo	2614	2013	0	0	0
psychologické vedy	180	17	4	12	1
učiteľstvo	1	0	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	8715	7526	94	209	24
vedy o umení	166	60	7	20	3
umenie, užit. u. a ruč. um. - rem. výroba	632	4	11	11	0
vedy a náuka o kultúre a umení	798	64	18	31	3
voj. odbory stroj. a elektrotech.	84	40	0	2	0
bezpečnostné služby	37	113	3	1	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	121	153	3	3	0
Slovenská republika	21043	9922	326	581	103

Súkromné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
ekonomické vedy	49	11	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	49	11	0	0	0
Slovenská republika	49	11	0	0	0
Slovenská republika celkom	21092	9933	326	581	103

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---vysoke-skoly>, vlastné spracovanie

Príloha E: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2004 podľa odborov

Verejné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
fyzikálno-matematické vedy	269	0	28	19	9
geologické vedy	135	13	7	3	3
geografické vedy	124	37	1	7	2
chemické vedy	257	0	21	18	8
biologické vedy	338	0	9	16	18
ochrana životného prostredia	236	108	0	0	0
prírodné vedy	1359	158	66	63	40
baníctvo a banícka geológia	275	0	2	13	4
hutníctvo	72	7	5	3	0
strojárstvo a ostatná kovovýroba	1896	382	10	16	0
informatika a výpočtová technika	369	164	3	7	0
elektrotechnika	1148	49	15	9	0
ostatná technická chémia	234	0	6	1	4
potravinárstvo	125	0	4	4	1
spracovanie dreva a výroba hudobných nástrojov	51	12	4	4	0
architektúra	263	0	4	3	0
stavebníctvo, geodézia a kartografia	1004	0	11	5	0
doprava, pošty a telekomunikácie	725	94	2	5	0
automatizácia a riadenie	0	0	4	4	1
špeciálne technické odbory	128	29	16	10	0
technické vedy a náuky	6290	737	86	84	10
poľnohospodársko-lesnícke vedy	1110	569	14	25	2
poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo	89	13	0	0	0
veterinárske vedy	111	0	1	10	0
poľnohospodársko-lesnícke a veterinárske vedy	1310	582	15	35	2
lekárske vedy	880	93	12	89	10
farmaceutické vedy	173	0	2	3	0
zdravotníctvo	1053	93	14	92	10
filozofické vedy	282	311	4	11	2
ekonomické vedy	2785	2339	25	68	2
ekonom. a organiz., obchod a služby	440	469	0	0	0
politické vedy	331	192	6	7	4
právne vedy	759	783	0	8	0
historické vedy	117	38	4	3	9
publicist., knihov. a ved. informácie	311	271	0	2	0
filologické vedy	214	116	0	21	7
vedy o telesnej kultúre	26	70	3	6	0
pedagogické vedy	451	1288	12	46	2
učiteľstvo	2651	2146	0	0	0
psychologické vedy	140	0	6	8	6
spoločenské vedy, náuky a služby	8507	8023	60	180	32
vedy o umení	160	46	4	12	4
umenie, užit. u. a ruč. um. - rem. výroba	590	0	5	8	0
vedy a náuka o kultúre a umení	750	46	9	20	4
voj. odbory stroj. a elektrotech.	71	72	0	12	0
bezpečnostné služby	40	59	2	0	0
voj. odbory stavebné a dopravné	16	3	0	0	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	127	134	2	12	0
Slovenská republika	19396	9773	252	486	98

Súkromné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
ekonomické vedy	52	10	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	52	10	0	0	0
Slovenská republika	52	10	0	0	0
Slovenská republika celkom	19448	9783	252	486	98

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---vysoke-skoly>, vlastné spracovanie

Príloha F: Absolventi vysokých škôl k 31.12.2003 podľa odborov

Verejné vysoké školy					
	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
fyzikálno-matematické vedy	363	77	12	22	13
geologické vedy	119	0	4	4	0
geografické vedy	96	37	4	0	2
chemické vedy	173	0	13	6	6
biologické vedy	343	0	12	14	17
ochrana životného prostredia	195	95	0	0	0
prírodné vedy	1289	209	45	46	38
baníctvo a banícka geológia	247	27	2	11	0
hutníctvo	67	36	3	9	0
strojárstvo a ostatná kovovýroba	1774	250	14	12	0
informatika a výpočtová technika	23	0	0	3	0
elektrotechnika	1131	36	11	4	0
ostatná technická chémia	318	0	10	3	2
potravinárstvo	143	0	2	0	0
spracovanie dreva a výroba hudobných nástrojov	63	10	4	4	0
architektúra	252	0	2	6	0
stavebníctvo, geodézia a kartografia	932	0	10	8	0
doprava, pošty a telekomunikácie	763	189	5	5	0
automatizácia a riadenie	0	0	5	5	0
špeciálne technické odbory	193	0	14	14	3
technické vedy a náuky	5906	548	82	84	5
poľnohospodársko-lesnícke vedy	1087	563	9	33	5
poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo	87	13	0	0	0
veterinárske vedy	139	0	0	15	0
poľnohospodársko-lesnícke a veterinárske vedy	1313	576	9	48	5
lekárske vedy	716	122	9	67	5
farmaceutické vedy	174	0	2	2	0
zdravotníctvo	890	122	11	69	5
filozofické vedy	283	396	2	17	2
ekonomické vedy	2781	2377	18	66	0
ekonom. a organiz., obchod a služby	257	156	0	0	0
politické vedy	256	171	4	7	2
právne vedy	711	568	0	7	0
historické vedy	76	8	4	6	8
publicist., knihov. a ved. informácie	265	213	1	2	0
filologické vedy	246	44	0	11	1
vedy o telesnej kultúre	80	79	1	6	0
pedagogické vedy	371	1147	7	48	1
učiteľstvo	2502	2001	0	0	0
psychologické vedy	116	13	0	3	1
spoločenské vedy, náuky a služby	7944	7173	37	173	15
vedy o umení	141	44	4	11	6
umenie, užit. u. a ruč. um. - rem. výroba	642	12	1	7	0
vedy a náuka o kultúre a umení	783	56	5	18	6
bezpečnostné služby	33	42	0	0	0
voj. odbory stavebné a dopravné	10	0	0	0	0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	43	42	0	0	0
Slovenská republika	18168	8726	189	438	74
Súkromné vysoké školy					

	1. a 2. stupeň		doktorandské		
	denné	externé	denné	externé	externé vzd. inšt.
ekonomické vedy	15	2	0	0	0
spoločenské vedy, náuky a služby	15	2	0	0	0
Slovenská republika	15	2	0	0	0
Slovenská republika celkom	18183	8728	189	438	74

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---vysoke-skoly>, vlastné spracovanie

Príloha G: Výdavky na vedu a výskum v % z HDP

	2000	2005	2006
Belgicko	1,97	1,84	1,83
Bulharsko	0,52	0,49	0,48
Cyprus	0,24	0,40	0,42
Česká republika	1,21	1,41	1,54
Dánsko	2,24	2,48	2,51
Estónsko	0,61	0,93	1,14
Fínsko	3,34	3,48	3,45
Francúzsko	2,15	2,13	2,12
Grécko	-	0,58	0,57
Holandsko	1,82	1,73	1,72
Írsko	1,12	1,26	1,32
Litva	0,59	0,76	0,80
Lotyšsko	0,44	0,56	0,69
Luxembursko	1,65	1,57	1,47
Maďarsko	0,78	0,94	1,00
Malta		0,54	0,55
Nemecko	2,45	2,48	2,51
Poľsko	0,64	0,57	0,56
Portugalsko	0,76	0,81	-
Rakúsko	1,91	2,41	2,45
Rumunsko	0,37	0,41	0,46
Slovenská republika	0,65	0,51	0,49
Slovinsko	1,41	1,46	1,59
Spojené kráľovstvo	1,85	1,76	-
Španielsko	0,91	1,12	1,16
Švédsko	-	3,89	3,82
Taliansko	1,05	1,10	-
Priemer EÚ	1,86	1,84	1,84

Zdroj: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/08/34&format=HTML&agea=0&language=EN&guiLanguage=en>

Príloha H: Aktuálny stav vo vysokoškolskom prostredí v Slovenskej republike

Pre porovnanie s našimi výsledkami pripájame zoznam silných a slabých stránok vysokého školstva charakterizovaných prof. Plavčanom:

„Vnútoraná časť vysokoškolského prostredia

A. Silné stránky

- zvyšovanie dostupnosti k vysokoškolskému vzdelávaniu, osobitne k doktorandskému štúdiu;
- významný rozvoj súkromného vysokého školstva;
- rozširovanie poskytovania štipendií pre študentov (motivačné a sociálne štipendiá);
- stabilizácia sústavy študijných odborov;
- zvyšovanie podpory vysokoškolskej vedy zo strany spoločnosti;
- postupné uplatňovanie odporúčaní z dokumentov bolonského procesu (trojstupňové vysokoškolské štúdium, kreditový systém, atď.);
- pokračovanie medzinárodnej evaluácie prostredníctvom Európskej asociácie univerzít;
- uskutočňovanie mnohých vhodných opatrení vo financovaní vysokých škôl (prehľadnosť rozdelenia štátneho rozpočtu verejným vysokým školám, uplatnenie kritérií podporujúcich vedu pri rozdeľovaní štátneho rozpočtu verejným vysokým školám a ďalšie).

B. Slabé stránky

- malý počet zahraničných študentov na slovenských vysokých školách;
- malý počet študentov verejných vysokých škôl vysielaných na časť štúdia na zahraničné vysoké školy počas štúdia;
- malý počet spoločných študijných programov slovenských a zahraničných vysokých škôl, nevyriešené zákonné podmienky na udeľovanie dvojítých

diplomov a na vhodné uznávanie výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia;

- malé podieľanie sa vysokých škôl na ďalšom vzdelávaní.

Vonkajšia časť vysokoškolského prostredia

A. Silné stránky

- zvyšovanie záujmu verejnosti o vysokoškolské vzdelávanie;
- zvyšovanie podpory vysokých škôl decizívnou sférou pri plnení opatrení národnej lisabonskej stratégie (Minerva);
- postupné zvyšovanie počtu udeľovaných podnikových štipendií;
- udeľovanie podnikových ocenení pre študentov a absolventov s najlepšimi študijnými výsledkami.

B. Slabé stránky

- nejestvovanie dlhodobej stratégie rozvoja slovenskej spoločnosti ako podkladu pre plánovanie zmien v skladbe ponúkaných študijných programov na vysokých školách pre potreby spoločnosti a ekonomiky;
- rozvoj ekonomiky založený na podpore investorov, požadujúcich málo a stredne kvalifikovanú pracovnú silu;
- nedokončená klasifikačná sústava povolání a odborných činností (národný kvalifikačný rámec);
- dlhodobé nedostatočné financovanie vysokého školstva zo štátneho rozpočtu;
- nedostatočný záujem súkromného sektora podieľať sa z vlastných zdrojov na financovaní vysokého školstva;
- nevytvorené stimuly (napr. daňové) pre podnikateľskú sféru na to, aby bolo výhodné podporovať vysoké školy a financovať vysokoškolskú vedu;
- pokles počtu obyvateľstva v príslušných vekových skupinách, ktorý sa prejavuje v nižšom počte uchádzačov o vysokoškolské vzdelanie;

- nedokončená obsahová reforma v základných a stredných školách s dopadmi na kvalitu uchádzačov o vysokoškolské štúdium (čo môže byť aj prejavom vyššieho počtu prijímaných z príslušných vekových skupín populácie);
- nedostatočné spoločenské uznanie vysokoškolského vzdelávania a vedy;
- zlý mediálny obraz o vysokom školstve (mnohokrát neoprávnene) s poukazovaním na jeho zaostávanie v reformných krokoch a následne kvalite.“ (Plavčan, 2007)⁶⁴

⁶⁴ Plavčan, P.: *Námety na rozvoj slovenského vysokého školstva*, 2007.